

Demokratik Yönetim Üzerine Düşünceler

John Stuart Mill

Çeviri ve Sunuş
Özgüç Orhan

pinhan

Politika

PİNHAN YAYINCILIK
Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215
Topkapı/Zeytinburnu İstanbul
Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74
www.pinhanyayincilik.com
info@pinhanyayincilik.com
Sertifika No: 20913

Eserin Asıl İsmi: *Considerations on Representative Government*

© Pinhan Yayıncılık, 2017
Türkçe çeviri © Özgüç Orhan, 2017

Birinci Basım: Nisan 2017

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever
Son Okuma: Adem Beyaz
Kapak Görseli: Devor
Kapak Tasarımı: Mahmut Sever
Dizgi: Özlem Sümbül

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 11931

Pinhan Yayıncılık: 131 Politika Dizisi: 6

ISBN: 978-605-9460-14-9

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metnin, gerek görsel malzemenin yayınevinden izin alınmadan herhangi bir yolla çoğaltılması, yayımlanması ve dağıtılması 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturur.

DEMOKRATİK YÖNETİM ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

John Stuart Mill

Çeviri ve Sunuş
Özgüç Orhan

İçindekiler

Sunuş 7

Terimlere Dair Açıklama 31

John Stuart Mill Kronolojisi 45

Önsöz 51

Bölüm I: Yönetim Şekilleri Ne Ölçüde Tercihe Bağlıdır? 53

Bölüm II: İyi Bir Yönetim Şeklinin Ölçütü 69

Bölüm III: İdeal Olarak En İyi Yönetim Şeklinin Temsili Yönetim Olduğuna Dair 95

Bölüm IV: Temsili Yönetim Hangi Toplumsal Koşullar Altında Uygulanamaz 119

Bölüm V: Temsili Kurumların Uygun İşlevlerine Dair 135

Bölüm VI: Temsili Yönetimin Maruz Kaldığı Zafiyet ve Tehlikelere Dair 157

Bölüm VII: Doğru ve Sahte Demokrasiye Dair;

Herkesin Temsili ve Yalnızca Çoğunluğun Temsili 179

Bölüm VIII: Oyun Genişlemesine Dair 211

Bölüm IX: İki Aşamalı Seçim mi Olmalı? 237

Bölüm X: Oy Kullanma Şekline Dair 247

Bölüm XI: Parlamentoların Görev Süresine Dair 271

Bölüm XII: Parlamento Üyelerinden Yemin Etmeleri İstenmeli mi? 275

Bölüm XIII: İkinci Kamaraya Dair 291

Bölüm XIV: Temsili Yönetimde Yürütmeye Dair 303
Bölüm XV: Yerel Temsili Organlar 327
Bölüm XVI: Milliyet ve Temsili Yönetimle İlişkisine Dair ... 349
Bölüm XVII: Federal Temsili Yönetimler 361
Bölüm XVIII: Özgür Bir Devletin Sömürgelerinin Yönetimine Dair 377

Sunuş

John Stuart Mill'in Eğitimi

İngiliz filozof John Stuart Mill, 1806 yılında Londra'da doğmuş ve 1873 yılında Güney Fransa'nın Avignon şehrinde vefat etmiştir. *Otobiyografi*'sinde (1873) hayatını "olaysız" diye nitelendiren Mill, altmış yedi yıllık ömrüne entelektüel açıdan oldukça fazla şey sığdırmayı başarmıştır. Bir Mill biyografisi şu tespitle başlar: "John Stuart Mill'in hayatına dair en önemli gerçeklerden ikisi, James Mill'in oğlu ve Harriet Hardy Taylor'a aşık olmasıdır."[1] Buradaki amacımız, Mill'in hayatını anlatmaktan çok, mevcut esere ışık tutabilecek ilk hususa işaret etmekten ibaret olacaktır.[2] Diğer bir ifadeyle, vurgulamak istediğimiz nokta, Mill'in hayatında ve felsefesinde eğitimin önemidir.

Hiç okula gitmeyen Mill, küçük yaştan itibaren, dönemin önemli bir entelektüeli olan babası James Mill'in (1773-1836) yönlendirmesiyle sıradışı bir eğitim almıştır. Hatta, eşine az rastlanır bir eğitim deneyine tâbi tutulmuştur diyebiliriz. Mill, *Otobiyografi*'sinde, hayatının bahsedilmeye değer olmasını, kısmen, aldığı bu eğitim üzerinden meşrulaştırır: "Eğitim ve eğitimin geliştirilmesi meselelerinin, İngiliz tarihinde hiç olmadığı kadar

---

[1] Capaldi, *John Stuart Mill*, s. 1. Bu kitabın Türkçe çevirisi vardır ve Kaynakça'da mevcuttur; referanslar İngilizce edisyonadır.

[2] Filozofun yaşamındaki önemli olayların kronolojisi aşağıda bulunabilir. Belli başlı eserleri için yine aşağıdaki Eserler Listesi'ne bakılabilir.

çok (daha derin olmasa da) ilgi gördüğü çağımızda, sıradışı ve dikkate değer bir eğitimi kayda geçirmenin faydalı olabileceğini düşündüm. Adına öğretim denen alışılmış yöntemlerle neredeyse heba edilen o erken yıllarda, genelde sanılandan daha fazla şeyin, çok daha iyi, öğretilebileceğinin bir kanıtıdır bu eğitim."[3] *Otobiyografi*'sinde ayrıntılı olarak bahsedilen bu eğitimin detaylarına girmeden, Mill'in sadece üç yaşında eski Yunanca ve sekiz yaşında Latince öğrenmeye başladığını ve on iki yaşına kadar her iki dilde yazılmış birçok klasik eseri aslından okumuş olduğunu belirtmek yeterli olacaktır.

Mill'in aldığı eğitimi anlamak açısından, Mill gibi hiç okula gitmemiş ve kendi kendini yetiştirmiş olan Jean–Jacques Rousseau ile makul bir karşılaştırma yapılabilir. Mill de, Rousseau gibi, çok küçük yaştan Yunan ve Latin klasiklerini okuyarak ve okudukları şahsiyetlerden manevi olarak etkilenerek büyümüştür. Mill'i Rousseau'ya bağlayan önemli bir nokta, Rousseau'nun eğitim felsefesine dair kurgusal eseri *Emile*'in (1762), babası James Mill'in verdiği eğitimde oynadığı muhtemel roldür. James Mill'in *Emile*'i okumuş olduğu bellidir; zira, *Emile*'deki eğitim programıyla çocuğuna verdiği eğitim arasındaki benzerlikler çarpıcıdır. Öyle ki, *Robinson Crusoe* romanı, *Emile*'de tavsiye edildiği gibi, küçük Mill'in okuyup hayran kaldığı bir kitaptır.[4] Ayrıca, *Emile*'de tasvir edilen hocanın yaptığı gibi, James Mill, oğlunu çevrenin yozlaştırıcı etkilerinden mümkün olduğunca uzak tutarak eğitmeye gayret etmiştir.[5]

Robinson Crusoe'yu küçük Mill'e Jeremy Bentham (1748-1832) hediye etmiştir. Bentham, bir yandan, dö-

---

[3] Mill, *Autobiography*, *Collected Works*, Cilt 1 içinde, s. 5.

[4] Bkz. a.g.e., s. 18; Mill, *Autobiography*, s. 13.

[5] Capaldi, *John Stuart Mill*, s. 21.

nemin önde gelen bir filozofu, hukukçu ve reformcusu; diğer yandan, James Mill'in hocası ve aile dostudur. Bu dostluk sayesinde, Mill'in eğitiminde Bentham'ın payı da olmuştur. Bentham, aynı zamanda, Mill ve babasının mensup olduğu Faydacılık (*Utilitarianism*) ekolünün kurucusudur. Ancak, Mill, genç yaşta sadık bir takipçisi olduğu Bentham ve babasının faydacılık ekolüne dair görüşlerine ileriki yıllarda önemli değişiklikler yapacaktır. Bu da onun kendi düşüncesi dahil hiçbir düşünceyi sorgulamadan bırakmadığının göstergesidir. *Sokrates'in Savunması*'nda Sokrates'in dediği gibi, "sınanmamış hayat yaşamaya değer değildir." Bu sözün Mill'in şiarı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Nitekim, eğitimin Mill'in şahsiyetinin ve felsefesinin şekillenmesinde oynadığı rol açısından dikkat edilmesi gereken en önemli kaynak, Platon ve onun diyaloglarında hayat bulan Sokrates'tir. Sokrates, Mill'in kahramanıdır.[6] Mill'e "İngiliz Sokrates" denmesi de boşuna değildir.[7] Mill, Platon'un eserleriyle ilk tanıştığında yedi yaşındadır: "1813'te Platon'un (yaygın sıralamasında olduğu gibi) *Euthyphron*'dan *Theaetetus*'a ilk altı diyaloğunu da okudum."[8] Sonuncu diyaloğun (*Theaetetus*) o yaşta kendisine ağır geldiğini belirtse de, on iki yaşında ikinci karşılaşması daha verimli geçecektir: "Platon'un en önemli diyaloglarından bazılarını ve özellikle *Gorgias*, *Protagoras* ve *Devlet*'i bu dönemde okudum. Babamın düşünsel kültürünü Platon'dan daha fazla borçlu olduğunu düşündüğü veya genç öğrencilere daha fazla

---

[6] A.g.e., s. 284.

[7] Bkz. Demetriou ve Loizides, *John Stuart Mill: A British Socrates*; ve Loizides, *John Stuart Mill's Platonic Heritage*.

[8] *Autobiography*, s. 9.

tavsiye ettiği başka bir yazar yoktur. Aynı şeyi kendim için de söyleyebilirim."[9]

Platon ve Sokrates'in en iyi örneğini verdikleri eğitim anlayışının, Mill için önemi, iki boyutludur. İlki zihinseldir: "Platonik diyalogların en iyi örneğini teşkil ettikleri Sokratik yöntem, aklın tek başına kalmasından doğabilecek hataları ve karışıklıkları düzeltme talimi olarak eşsizdir."[10] İkinci boyut, ahlakidir. "Babamın ahlaki öğretileri," der Mill, "her zaman büyük ölçüde Sokrates'in takipçilerinin öğretileri olmuştur: Adalet, itidal, doğruluk, azim, acı ve özellikle zahmet gerektiren emek karşısında hazır oluş, kamusal menfaate saygı, herkese liyakatine göre ve cansız şeylere kendilerine özgü faydalarına göre değer verme, tembelce sefa sürmek yerine çalışmaya adanmış bir yaşam."[11] Bu iki boyut –zihinsel ve ahlaki– insanı sadece "insan" yapmakla kalmaz, onu hemcinslerinden ayırt eder.

Mill'e göre, kendisini bu şekilde ayırt eden mümtaz şahsiyetler toplumun gelişimine büyük fayda sağlar. En meşhur eseri, *On Liberty*, Sokrates gibi aykırı karakterlerin toplumsal faydası üzerine bir argümandır diye özetlenebilir. Toplum, doğru bir şekilde örgütlendiğinde, değerli kişiler kendilerine özgü özelliklerini toplumsal gelişime katkı sağlamak için kullanabilir. Mill'in savunduğu "bireysellik" (*individuality*) ilkesi, her bireyin, başkalarından farklı şekillendirdiği yetilerinden orijinal bir ürün veya etkinlik ortaya koyabilmesine imkân sağlamayı amaçlar. Mill, mevcut eserde de değer (veya fayda) yaratan şahsiyetlerin ve genel olarak da eğitimli kesimin topluma verebilecekleri katkının önünü açacak önerilerde bulunur. Mevcut eserin 8. Bölümünde, örne-

---

[9] A.g.e., s. 25.

[10] A.g.e., s. 25.

[11] A.g.e., s. 49.

ğin, ortaya attığı "çoğul oy" (*plural voting*) önerisi tartışılabilir; ancak, önerinin arkasında yatan eğitim faktörünün insanlaşma veya uygarlaşma (*civilization*) sürecindeki önemi yadsınamaz.

Mill'in Genel Siyasal Düşüncesi

Mill'in ahlak ve siyaset felsefesinin merkezinde, birbiriyle ilintili iki kavram yer alır: "Özgürlük" (*liberty*) ve "ilerleme" (*progress*) veya aynı çağda kullanılan Türkçe terimlerle ifade edecek olursak, hürriyet ve terakki. Bu kavramlar, 19. yüzyılın ikinci yarısında, Avrupa'da olduğu gibi, oradaki gelişmeleri yakından takip eden Osmanlı aydınları arasında da yoğun olarak tartışılmıştır. Mill, "ilerleme" konusunu tartışırken *improvement* (gelişim) kavramını daha sık kullanır. *Progress* ve *improvement* arasında, Mill'in bakış açısından, pek bir fark olmasa da, ilki 19. yüzyılda daha yaygın kullanımda olan ve içerik itibarıyla daha soyut bir kavramdır. Diğer yandan, *improvement* kavramı, 18. yüzyılda (örneğin Rousseau'da) karşımıza çıkan *perfectibility* (mükemmelleştirilebilirlik/geliştirilebilirlik) kavramıyla hemen hemen aynıdır ve insanı daha yakından ilgilendiren bir çağrışımı vardır.[12]

Mill, hem kişisel hem toplumsal hem tüm insanlık düzeyinde –ki bunlar bir ölçüde birbiriyle bağlantılıdır– gelişimin iyi ve mümkün olduğunu ve bunun insan iradesiyle ileriye götürülebileceği gibi duraklatılabileceğine veya geriletebileceğine inanır.[13] Gelişimin ilerleme-

---

[12] Nitekim, Mill'in genç yaşta yazdığı bir konuşma bu başlığı taşır; bkz. Mill, "Perfectibility," *Collected Works*, Cilt 26 içinde, s. 428-33.

[13] Mill'in ilerlemeci bakış açısının Avrupa uygarlığına mensup toplumlar ile bu uygarlığın dışında kalanlar (Hindistan gibi) arasındaki ilişkilere yansımaları, tartışmalı bulunabilir. Yine, bu konuyla ilintili olarak Mill ve babasının Doğu Hindistan Şirketi (*East India Company*)

sinin en önemli şartı, yüksek kapasiteli kişilerin önünü açacak toplumsal ve siyasal örgütlenme şekillerini bulmak, tesis etmek ve korumaktır. İyi bir yönetim şeklinin ölçütünün tartışıldığı 2. Bölümde, Mill, insanın sahip olduğu yetenekleri, "ahlaki, entelektüel ve aktif" diye üç kategoriye ayırır. Bu kategorilerden ilk ikisinin anlamı, üçüncüsüne göre daha açıktır. Yukarıda, Mill ve Sokrates ilişkisi çerçevesinde, bunlara kısaca değinmiştik. Üçüncüsü, yani aktif olan, yurttaşlık faaliyetlerini veya yurttaşların "aktif katılımını" simgeler. Mill, bununla toplumsal ve siyasal hayata katılan ve gerektiğinde sorumluluk almaktan kaçınmayan insan modelini kastetmektedir. Yurttaşlık görevi, bir yandan, özgürlüğü, diğer yandan, sorumluluk hissine sahip olmayı gerektirir. İyi bir yönetim için tek başına yönetilenlerin yöneticilerine rıza göstermesi (veya boyun eğmesi) yeterli değildir. İyi bir yönetim şekli, halkta "ahlaki, entelektüel ve aktif" yetilerin gelişimini teşvik eder ve elindeki mevcut yetenek sermayesini etkili ve verimli kullanır.

Yine 2. Bölümde sık geçen *state of society* (toplum durumu/hali) kavramı, ilerleme kavramı açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu kavram, Mill'in yakından tanıdığı Auguste Comte'un ilerlemeci sosyolojisinde de (*état*) önemli bir yer tutar. Mill, bir başka eserinde bu kavramı şu şekilde açıklar: "Toplum durumu denen şey, tüm büyük toplumsal gerçek ve olguların eş zamanlı durumudur: Toplumda ve toplumun her sınıfında bulunan bilgi, entelektüel ve ahlaki kültür derecesi; sanayinin,

---

ve dolayısıyla Hindistan ile olan bağları dikkate değerdir. Burada bu konulara girmemiz mümkün değil; ancak, ilgilenenler şu çalışmalara göz atabilir: Zastoupil, *John Stuart Mill and India*; Levin, *Mill on Civilization and Barbarism*; ve Mill, "Civilization," *Collected Works*, Cilt 18 içinde, s. 119-47.

servetin ve servet dağılımının durumu; toplumdaki alışılagelmiş meslekler; toplumun sınıflara bölünmesi ve bu sınıflar arasındaki ilişkiler; insanlığı ilgilendiren çok önemli konuların tümüne dair sahip oldukları ortak kanaatler ve bu kanaatlere olan inancın derecesi; zevkleri, estetik gelişimlerinin karakteri ve derecesi; yönetim şekilleri ve en önemli yasaları ve âdetleri. Tüm bunların ve kolaylıkla akla gelebilecek başka nice şeyin ahvali herhangi bir verili anda toplum durumunu oluşturur."[14]

State of society kavramı, Mill'e göre, sosyal bilimlerin amacını da belirler: "Her toplum durumunun en yakın sebebi, hemen kendinden önce gelen toplum durumudur. O halde sosyal bilimin temel sorunu, bir toplum durumunun, kendinden sonra gelip onun yerini alan toplum durumunu hangi yasalara göre ürettiğini bulmaktır."[15] Bu kavram, Alexis de Tocqueville'in (1805-59) kullandığı *état social* ile yakından ilişkilidir. Tocqueville, bu kavramla bir toplumun sahip olduğu baskın veya yaygın maddi ve manevi koşulların, unsurların tümünü kasteder. "Manevi"den kasıt, "maddi olmayan" düşünsel, zihinsel, ahlaki, dinsel veya ruhsal alışkanlıklar, âdetler, gelenekler, hisler, fikirler veya kanaatlerdir. Hem Mill hem Tocqueville, bir ülkedeki toplumsal durumun, o ülkenin siyasal durumunu (*état politique*), yani yasalar ve kurumlarını, tamamen belirlemese de büyük ölçüde şekillendirdiği görüşünü paylaşır. Ayrıca, her iki düşünür, bireysel irade ve özgürlüğe mümkün olduğunca geniş bir önem atfederken, sosyolojik, tarihsel, yapısal faktörlerin öneminin de farkındadır. Bir başka ifadeyle, disiplinlerarası bir sosyal bilim olmadan tek başına siyaset biliminin olguları açıklamada yetersiz kalacağını düşünürler. Mill, bunu şöyle ifade eder: "Ay-

[14] Mill, *System of Logic, Collected Works*, Cilt 8 içinde, s. 911-12.
[15] A.g.e., s. 912.

rı bir Yönetim Bilimi olamaz: Yönetim, diğer her şeyden çok, belli bir halkın veya belli bir çağın nitelikleriyle, hem neden hem sonuç olarak, en fazla iç içe olan bir olgudur. Yönetim şekillerinin eğilimlerine dair tüm sorular, genel toplum biliminin herhangi ayrı bir dalının değil bizzat onun bir parçası olmalıdır."[16]

Demokratik Yönetim Üzerine Düşünceler

Türkçeye her ne kadar "temsili yönetim" (veya "temsili hükümet") diye çevrilen *representative government*, günümüz siyaset biliminde yaygın bir ifade olmasa da, bu eserde ortaya konan argümanların ciddi bir kısmının bugün hâlâ geçerliliğini koruduğu söylenebilir. Mill'in önerdiği demokrasi modeli, sadece yöneticilerin seçimle iş başına geldikleri bir süreçten ibaret değildir. Onun savunduğu, kadınlar da dahil olmak üzere tüm yetişkin yurttaşların seçme hakkının teminat altına alınmasıyla kalınmayıp bunları özgürce ve etkin bir şekilde kullanabildiği ve kullanmasının teşvik edildiği bir toplumun gerektirdiği yönetimsel yapı ve kültürdür. Bu nedenle, eserin içeriğini daha doğru bir şekilde yansıtması için eserin başlığını, "temsili yönetim" yerine "demokratik yönetim" olarak çevirmeyi uygun gördük. Zira bu eserdeki tartışma, kısaca temsiliyetin ve temsiliyete dayanan bir demokrasinin nasıl daha demokratik olabileceği üzerinedir. Bu tercih, sadece başlıkla sınırlı olup metinde geçen *representative government* tabiri "temsili yönetim" olarak çevrilmiştir.

Mill'in savunduğu demokratik yapı ve kültür, günümüzde, kısaca "demokrasi" diye adlandırılsa da, çağdaş siyaset biliminde ve tartışmalarda bununla kastedilen "çoğunlukçu demokrasi" veya -Mill ve Tocqueville'in

[16] A.g.e., s. 906.

tabiriyle– "çoğunluğun tiranlığı" değil, hak ve özgürlüklere tüm yurttaşların eşit derecede sahip olduğu ve yurttaşlık ödevlerinden eşit derecede sorumlu oldukları bir demokrasi biçimidir. Mill'in tasvip ettiği toplumsal yapı, Tocqueville'de olduğu gibi, örgütlü bir sivil toplumdur. Özetle, metinde geçen "temsili yönetim" ifadesi öncelikli olarak iktidarın tek merkezde, kurumda veya kişide toplandığı "mutlak iktidar"a (*absolute power*) muhalif bir düşünceye karşılık gelmektedir. Bu gibi siyasal alanda azami özgürlüğü savunan düşünceler, günümüzde, "kuvvetler ayrılığı", "anayasalcılık", "hukuk devleti", "yerel yönetim" ve "sivil toplum" gibi kavramlarla tartışılır ki bu tartışmaları bu eserde görebiliyoruz.

Bu açıdan, bu eser ile Mill'in bu eserde övgüyle bahsettiği çağdaşı ve dostu Alexis de Tocqueville'in *Amerika'da Demokrasi*'si (1835-40) arasında büyük bir düşünsel yakınlık olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Mill'in genel siyasal düşüncesinin önemli bir parçası olan mevcut eserin daha iyi anlaşılması için, Mill ile Tocqueville arasındaki ilişki büyük önem taşır. Mill ve Tocqueville arasındaki dostluğun önemli bir dayanağı, toplum ve siyasete dair paylaştıkları fikirsel yakınlık olmuştur. Her birini diğerinden ayıran düşünceler şüphesiz vardır; ancak, birçok ortak unsur da mevcuttur. Genel bir fikir vermek açısından kısaca şunu söyleyebiliriz: Her iki düşünür için de insanın bireysel, sosyal ve siyasal özgürlüğü merkezî öneme sahiptir. Her iki düşünür de 19. yüzyıl Batı dünyasında gerçekleşen siyasal ve ekonomik gelişmeleri ve özellikle sanayileşme, piyasa ekonomisi ve demokratikleşme sürecini yakından takip etmiş, bu hızlı dönüşümün insan özgürlüğünü tehdit etme riskine dikkat çekmiş ve bu riskin bertaraf edilmesi için yapılması gerekenlere kafa yormuştur.

Bu risk, günümüzde geçerliliğini koruyan ve muhtemelen gelecekte de korumaya devam edecek olan bir meseledir. İlk defa 1788'de ABD'nin kurucu babalarından John Adams'ın kullandığı "çoğunluğun tiranlığı" tabirinde ifade bulan bu meseleye, önce Tocqueville ve sonra da Mill dikkat çekmiştir. *On Liberty* (1859) ve *Considerations* (1961) eserlerinde, Tocqueville'in izleri açıktır: Mill her ikisinde de "çoğunluğun tiranlığı" tartışmasını Tocqueville'e referansla yürütür. Mill ve Tocqueville, hemen hemen yaşıt olsalar da fikirsel etkileşimin yönü daha çok Tocqueville'den Mill'e doğru olmuştur. Bunda Tocqueville'in başyapıtını oldukça erken bir yaşta yayımlamasının muhakkak önemli bir rolü olmuştur. Mill, en önemli felsefi eseri sayılan *A System of Logic* (1843) adlı eserini yazma sürecinde, *Amerika'da Demokrasi*'nin her iki cildi de yayımlanmıştı. Mill, kurucusu ve editörü olduğu *London and Westminster Review* adlı dergide, ilk cilt için 1836'da, ikinci cilt için 1840'ta birer kritik yazmıştır. Tocqueville, bu kritiklerden övgüyle söz eder.

John Stuart Mill ve Türkiye

John Stuart Mill, düşünce dünyamıza ilk defa, 19. yüzyılın büyük devlet adamı ve aydını Ahmed Cevdet Paşa'nın oğlu Ali Sedat'ın (1857-1900) 1886 tarihli mantık eseriyle girmiştir.[17] Mill'in toplum ve siyasete dair gö-

[17] Ali Sedat, Mill'in mantık üzerine görüşlerini kısmen aktarmış ve kısmen de eleştirmiştir; bkz. Sedat, *Mîzânu'l-Ukûl fi'l-Mantık ve'l-Usûl*; ve Öner, "Türkiye'de Yeni Mantık Cereyanlarının İlk Habercisi: Ali Sedad," s. 64, 68. Diğer yandan, aşağıda bahsedeceğimiz üzere, Mill'e dair önemli bir makalesi olan Ziyaeddin Fındıkoğlu, "memleketimizde Mill'e karşı ilk [alâkayı] Akyiğitoğlu iktisadi problemler vesilesile ... gösterdi" demektedir; bkz. Fındıkoğlu, *Stuart Mill ve Türkiye'deki Tesirleri*, s. 3. Osmanlı'nın son dönemlerinde serbest piyasa ve ticarete karşı korumacı ekonomi politikalarını savunan

rüşleri ise, ilk defa, liberal düşünceye yakınlık duyan Doktor Rıza Tevfik [Bölükbaşı] (1869-1949) tarafından tanıtılmış ve tartışılmıştır. Türkiye felsefe tarihinde önemli bir yer tutan Rıza Tevfik, II. Meşrutiyet yıllarında, üç kurucusundan biri olduğu, liberal ve pozitivist bir çizgide yayın yapan *Ulûm-ı İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası*'nda yayımlanan 1909 tarihli iki makalelik seride Mill'in özgürlük üzerine düşüncelerini tanıtır.[18] Rıza Tevfik'in Anglo-sakson meşruti (anayasalcı) siyasal geleneğe ve özellikle Mill'e muhabbet duyduğu açıktır.[19] Mill üzerine makalelerin, II. Meşrutiyet'in ilanının

---

Musa Akyiğitoğlu'nun (veya Akyiğitzade) (1865-1923), Mill ile ilgilenmiş olduğuna dair bir bilgiye başka bir kaynakta rastlamadık. Mill'in genel olarak serbest ticaret ve piyasa taraftarı olduğunu ama yeri geldiğinde devlet eliyle meşru kısıtlama ve müdahalelerin olabileceğini savunduğunu dikkate aldığımızda, Akyiğitoğlu'nun Mill'in görüşlerinden faydalanmış olması muhtemeldir. Diğer yandan, Fındıkoğlu'nun aktardığı bu bilgi doğru olsa bile, Akyiğitoğlu'nun iktisat üzerine ilk kitabı *İktisat yahut İlm-i Servet* 1898 tarihli olup Ali Sedat'ın çalışmasından sonradır. Diğer yandan, Fındıkoğlu bu çalışmanın muhtemelen farkındadır; zira Tanzimat'tan itibaren yazılan Mantık kitaplarında Mill'e geniş yer ayrıldığına değinir; bkz. "Stuart Mill ve Türkiye'deki Tesirleri", s. 43.

[18] Tevfik, "Hürriyet, İngiliz Hekîm-i Meşhuru John Stuart Mill Hürriyeti Nasıl Anlıyor?"

[19] Bazı kaynaklarda Rıza Tevfik'in kendinden "Mill'in şâkird-i marifeti" diye bahsettiği bilgisi geçmektedir; bkz. Fındıkoğlu, *Stuart Mill*, s. 3. Cemil Meriç bu ifadeyi "şâkird-i irfanı" diye aktarır; bkz. Meriç, *Kültürden İrfana*, s. 209. Ancak her iki ifade de hatalı olsa gerek. Doğrusu, Rıza Tevfik'in bazı yazılarını "Bacon'un şâkird-i marifeti" diye imzalamış olduğu –ki söz konusu şahıs Roger Bacon (1220-92) değil Francis Bacon (1561-1626) olmalıdır– ve kendinden Herbert Spencer'in "şâkird-i hikmeti" diye bahsettiğidir; bkz. Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, s. 371; ve Tevfik, *Biraz da Ben Konuşayım*, s. 319. Hatta II. Meşrutiyet yıllarında Cem adlı haftalık mizah dergisinde –muhtemelen usta karikatürist Cemil Cem'in kaleminden– "Bacon'un Şâkird-i Ma'rifeti" başlıklı Rıza Tevfik'in bir portre karikatürü yayımlanmıştır; bkz. a.g.e., Albüm içinde.

ardından yaşanan bahar havasının etkisiyle yazıldığı açıktır. Ancak, bahar havası kısa sürmüştür: 1907'de girdiği İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurduğu aynı adlı Fırka'dan 1908 seçimlerinde Edirne mebusu seçilmiş; Fırka'nın baskıcı yöntemleri yüzünden, 1911'de yollarını ayırmış ve yeni kurulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na girmiştir.

Kurtuluş Savaşı'nın ardından 1922 Kasım ayında İstanbul'dan siyasal sebeplerle ayrılmak zorunda kalan Rıza Tevfik, gemiyle Mısır'a giderken yanına aldığı üç kitaptan ikisi Mill'in "Hürriyet ve Hükümet-i Temsiliye unvanlı risaleleri"dir.[20] Öğrencilik yıllarında okuduğu Eflatun, Aristo, Rousseau, Spencer ve Mill'in siyasal düşüncelerinden, "hükümet idaresiyle hükümetin şekli meselesi"ne fazlasıyla kafa yormuştur. Ancak, yaklaşık otuz yıllık bir çalkantılı dönemin ardından, İstanbul'dan ayrılma hazırlıkları yaptığı günlerde, bir hakikatin farkına vardığını ifade eder: "Bu inkılâp devrinde görmüş olduğum demokrasi tecrübeleri bana siyaset felsefesinde pek kıymetli bir hakikat da öğretmişti. O da şekl-i hükümetle demokrasinin ve alelumum idarenin (*administration*) kavî ve sabit bir münasebeti olmadığıdır. Ben ise Meşrutiyet musibetinden evvel bu iddianın aksine inanmıştım."[21] Tıbbiye'de öğrencilik yıllarında eline geçen bir kitapta okuduğu "Her kavim müstahak olduğu hükümete nail olur" sözü aklının bir köşesinde yer etmiş ve zamanla tanık olduğu olayların ardından eski inancını sorgulamasına vesile olmuştur. Yine zamanında, bir Fransızca kitapta, okumuş olduğu şu mısralar bu konuda "gözünü aç[m]ış ve zihni[n]i uyandırmıştı[r]": "Hükümetin şekli divânelerin zihnini uğraştırır / En iyi

[20] Tevfik, *Biraz da Ben Konuşayım*, s. 250.

[21] A.g.e., s. 248.

idare edileni en iyisidir!"[22] Rıza Tevfik'in siyasetin teorisi ile pratiğinden çıkardığı bu ders, Mill'in mevcut eserini yakından ilgilendirmektedir: Yönetimin şeklinden veya adından ziyade, mahiyeti önemlidir. O mahiyeti belirleyen de yönetenler kadar yönetilenlerin "ahlaki, entelektüel ve aktif" kapasitesidir. Okurun mevcut eseri, bu dersin ışığında okumasında fayda vardır.

Şimdi, kaldığımız yerden devam edelim. Mill'in en meşhur eseri *On Liberty*'nin (1859) ilk Türkçe çevirisi (Hilmi Ziya Ülken'e göre) İsmail Fenni Ertuğrul (1855-1946) tarafından yapılmıştır. Ülken, herhangi bir tarih vermez ama çeviri zaten basılmamıştır.[23] Eski harflerle de olsa 1927 tarihli (yayımlanmış) ilk Türkçe çevirinin altında meşhur gazeteci Hüseyin Cahit [Yalçın]'ın imzası vardır. Aşağıda bahsedeceğimiz Mehmet İzzet (1891-1930) adlı değerli bir felsefecimiz aynı yıl yazdığı kısa bir yazısında bu çeviriyi şöyle duyurur: "İngiliz filozofu Stuart Mill'in 'On liberty' (Hürriyet) ünvanlı eseri Türkçeye tercüme edilerek 'oğlumun kütüphanesi' koleksiyonunda intişar etti."[24]

Yine aşağıda bahsedeceğimiz sosyolog Ziyaeddin Fındıkoğlu da, Hüseyin Cahit'in Mill'e olan alakasının belirtisinin, çevirisinin yanı sıra, bizzat kendi hayatı olduğu tespitini yapar.[25] Cumhuriyetin erken döneminde muhalif bir kimlik taşıdığı bilinen Hüseyin Cahit'in, bu eseri seçmesinde mevcut siyasal duruma yönelik örtük bir eleştiri olması muhtemeldir. 1925 Mart ayında çıkan Takrir-i Sükûn Kanunu'nun ardından Terakkiperver Fırkası'na yönelik baskıları eleştiren Hüseyin Cahit'in gazetesi *Tanin*, kapatılmış ve kendisi de Ankara İstiklal

---

[22] A.g.e., s. 249.

[23] Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, s. 425.

[24] İzzet, "Stuart Mill'in Terbiye ve Tahsili."

[25] Fındıkoğlu, "Stuart Mill ve Türkiye'deki Tesirleri", s. 3.

Mahkemesi'nde yargılanıp müebbet sürgün cezası alarak Çorum'a gönderilmiştir. Çevirisini bir buçuk yıl kadar kaldığı bu sürgün yıllarında yapmıştır.[26] Hüseyin Cahit'in seçtiği eserin bilinçli bir tercih olduğu ve kendisini içeriğiyle özdeşleştirmiş olduğu bellidir.

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki Hüseyin Cahit, sürgün cezasının ardından, çevirisini Mustafa Kemal'e bizzat armağan etmiştir. Nitekim, *Hürriyet* adlı bu çeviri, Atatürk'ün okuduğu kitaplar arasında yer alır.[27] Bir tarihçimiz, bu çevirinin "Atatürk'ün özgürlük anlayışını genişletip pekiştirdiği"ni belirtir.[28] Bir başka tarihçimiz, Şükrü Hanioğlu, 1928'de, 1924 Anayasası'ndan devlet dini ibaresinin çıkarılmasına dair Atatürk'ün görüşlerinin şekillenmesinde yine bu eserin veya bizzat Hüseyin Cahit çevirisinin rol oynamış olabileceğini belirtir.[29] Hanioğlu, Hüseyin Cahit'in kritik bir cümlenin çevirisinde Mill'in orijinal metinde vermek istediği anlamın dışına çıkmış olduğuna işaret eder. Çeviride, Mill, sanki "devlet dini"ne (ki Mill, felsefesi itibarıyla devlet dinine doğal olarak karşıdır ama burada bahsettiği konu farklıdır) itiraz ediyor gibi anlaşılmaktadır: "İkisinden birini seçmek gerekirse, *devletin dininden* çok, özgür inançlara karşı olacak alçaltıcı saldırıları önlemek daha gerekli-

---

[26] A.g.e., s. 3, 43, n. 2; ayrıca bkz. Çetinkaya, "Hüseyin Cahit Yalçın," s. 325-26. Hüseyin Cahit, 1926 yılında sürgündeyken Mustafa Kemal'e yönelik İzmir Suikastı'na karıştığı suçlamasıyla Ankara İstiklal Mahkemesi'nde tekrar yargılanmıştır; ancak, beraat etmesi sonucunda cezası müebbet sürgünden geçici sürgüne çevrilmiş ve çektiği ceza dikkate alınarak serbest bırakılmıştır.

[27] Bkz. Cengiz, *Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar*, Cilt 8, s. 409-36.

[28] Turan, *Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar*, s. 16. Diğer yandan, bu çeviri Atatürk'ün Mill ile muhtemelen ilk tanışıklığı değildir. Lord Kinross, onun genç yaşta Mill'in halkçı (*popular*) düşüncelerinden etkilendiğinden bahseder; bkz. Kinross, *Atatürk*, s. 36.

[29] Hanioğlu, *Atatürk*, s. 158, not 87.

dir."[30] Atatürk'ün okuduğu nüshada bu cümlenin altı çizilidir.[31]

Afet İnan'ın hazırladığı *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler* (1930) kitabında Atatürk'ün kaleme almış olduğu "Hürriyet" başlıklı bölümde, *On Liberty*'nin izlerine rastlamak mümkündür. Örneğin, Mill'in hemen ilk cümlede eserin konusunu tanıtmak için kullandığı, "civil or social liberty" (sivil veya toplumsal özgürlük) ifadesi, *Medeni Bilgiler*'de "içtimaî ve medenî insan hürriyeti" ifadesi olarak karşımıza çıkar.[32] Yine, ikinci bir siyasi parti olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesinin yapıldığı bu yıllarda, Eğitim Bakanlığı (Maarif Vekâleti), bu fırkanın kurucularından Kars mebusu ve aynı zamanda liberal görüşlü bir aydın olan Ahmet Ağaoğlu'nun kızı Tezer Ağaoğlu [Taşkıran]'dan (1907-79) lise öğrencileri için Mill'i tanıtmaya yönelik bir kitap hazırlamasını ister.[33] Ağaoğlu'nun Mill'in hatıratını içeren *Autobiography* (1873) eserinden faydalanarak hazırladığı bu kitap,

---

[30] İtalikler bana ait. İlgili cümlenin aslı şöyledir: "If it were necessary to choose, there would be much more need to discourage offensive attacks on infidelity, than *on religion*." Daha sadık bir çeviri şöyle olabilirdi: "İkisi arasında bir seçim yapmak zorunda olsaydık, dinden ziyade, inançsızlığa yönelik müteceviz saldırıları önlemek çok daha gerekli olurdu." Bunun bilinçli bir çeviri hatası olup olmadığı kuşkuludur; zira, çeviride bazen bilinçli atlamalar olsa da yanlış anlamadan kaynaklı çeviri hataları da az değildir. Örneğin, mevcut eserde de sık sık geçen ve Mill'in felsefesi açısından büyük önem taşıyan *improvement* (gelişim) terimi anlaşılmaz bir şekilde "barış" (veya eski Türkçeyle "sulh") olarak çevrilmiştir; bkz. Cengiz, *Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar*, s. 434-35.

[31] A.g.e., s. 430.

[32] İnan, *Medeni Bilgiler*, s. 66, 533.

[33] Tezer Ağaoğlu hakkında bilgi için bkz. Kaynardağ, *Kadın Felsefecilerimiz*, s. 17.

1931'de "Maarif Vekaleti Büyük Adamlar Serisi"nden yayımlanır.[34]

Mill'in Türkçeye çevrilen ikinci eseri *Utilitarianism* (1863) olmuştur. Şahap Nazmi Coşkunlar tarafından çevrilen yaklaşık bir makale uzunluğundaki bu çalışma *Faydacılık* adıyla 1946'da MEB İngiliz Klasikleri serisinden yayımlanmıştır. *On Liberty* 1955'te, Mehmet Osman Dostel tarafından yeniden çevrilip, *Hürriyet* adıyla yine MEB İngiliz Klasikleri serisinden yayımlanmıştır. Bu çevirinin birebir sadeleştirilmiş hali, *Özgürlük Üstüne* adıyla 1985'te Belge Yayınları'ndan; ve ikinci kez daha kapsamlı bir şekilde sadeleştirilerek *Hürriyet Üstüne* adıyla 2004'te Liberte Yayınları'ndan yayımlanmıştır.[35] Mill'in Türkçeye çevrilen bir üçüncü eseri, *The Subjection of Women* (1869) olmuştur. Şirin Tekeli tarafından *Kadınların Köleleştirilişi* adı altında kısmen çevrilen bu eserin tamamı, yakın bir tarihte çevrilmiş ve *Kadınların Özgürleşmesi* adıyla (mevcut eser gibi) Pinhan Yayıncılık tarafından yayımlanmıştır.[36]

Mill'in ölümünün ardından 144 yıl sonra bugün Türkiye düşünce hayatına bıraktığı bir etkiden söz edebilir miyiz? Mill'den "sevimli filozof" diye bahseden Cemil Meriç, *Kültürden İrfana* (1985) adlı kitabında, Rıza Tevfik'in Mill üzerine yazdığı makalelere ve Hüseyin Cahit çevirisine referansla şu tespiti yapar: "Rıza Tevfik, bu altmış yedi büyük sayfada neler söylemiş? Çağımızın büyük fetişlerinden birini nasıl izah etmiş? Kimsenin umurunda olmamış. Yalnız Hüseyin Cahit 1927'de

---

[34] Ağaoğlu, *Stuart Mill*.

[35] Belge Yayınları, çeviriyi daha sonra Mill'in diğer eserlerinden seçmelerle genişletip *Özgürlük Üstüne ve Seçme Yazılar* adıyla 2000'de yeniden basmıştır. Liberte edisyonu için bkz. Mill, *Hürriyet Üstüne*.

[36] Tekeli, *19. Yüzyıl Klasiklerinden Seçmeler* içinde; ve Mill, *Kadınların Özgürleşmesi*.

Stuart Mill'in *On Liberty*'sini Fransızcadan dilimize çevirmiş. Çevirmiş de ne olmuş! Aydınlarımız okumuş ve ilgilenmiş mi? Ne münasebet..."[37]

Cemil Meriç'in bu sözleri büyük ölçüde hâlâ geçerlidir. Ancak, Mill'e ilgi göstermiş Türk aydınları arasında ikinci bir istisnanın, Meriç'in ilginç bir şekilde atladığı, sosyolog Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu (1901-74) olduğunu söyleyebiliriz. Fındıkoğlu'nun *Stuart Mill ve Türkiye'deki Tesirleri* (1963) adlı makalesi, sosyal bilim metodolojisine odaklansa da, Rıza Tevfik'ten sonra Mill üzerine yazılmış dikkate değer bir akademik çalışmadır.[38] Diğer yandan, Fındıkoğlu, Tezer Ağaoğlu'nun (akademik olmasa da) önceki çalışmasından övgüyle söz eder ve kendi çalışmasına kaynaklık yaptığını ifade eder. Fındıkoğlu'nun bu çalışmasına geçmeden önce, bir başka istisnadan daha bahsetmek gerekir. Yukarıda ismini andığımız Mehmet İzzet (1891-1930), Cumhuriyetin ilk yıllarında felsefe açısından büyük gelecek vaat eden; ancak, yakalandığı bir hastalık yüzünden oldukça genç yaşta vefat eden bir felsefecimiz; ve hem Tezer Ağaoğlu'nun hem Ziyaeddin Fındıkoğlu'nun Darülfünun'dan hocasıdır. Tezer Ağaoğlu, ithaf yazısında hocasından hürmetle bahsederken Mill'e olan yakınlığını ima eder: "Ölümü ile memleketimizin ilim hayatında büyük bir boşluk bırakan ve talebelerinin kalbinde ciddiyet ve vekarı ile silinmez bir hürmet kazanan büyük hocam 'vazife ve çalışmak' insanı Mehmet İzzet Beye 'vazife ve çalışmak' denilen Stuart Mill'in hayatı hakkındaki âciz ve küçük kitabımı bir minnet, şükran ve hürmet hatırası olarak ithaf ediyorum."

---

[37] Meriç, *Kültürden İrfana*, s. 210.

[38] Bu makale, Fındıkoğlu'nun daha önceki *İçtimaiyat, Metodoloji Nazariyeleri*, Cilt 2 (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1961) çalışmasından alınmış bir ayrı basımdır.

Fındıkoğlu da hocasını hürmetle anar ve onu Mill'e ilgi göstermiş az sayıda Türk aydını arasında sayar. Fındıkoğlu, makalesinin sonunda, "Türk Kültür Hayatında Stuart Mill" başlıklı bölüme, şu soruyla başlar: "Derslerimiz boyunca takip ettiğimiz usulü Mill bahsinde de tatbik edebilir, Mill'den herhangi şekilde müteessir olmuş fikir adamlarımızın bulunup bulunmadığını araştırabilir miyiz? Bunlar arasında iktisat, umumi sosyoloji, iktisat sosyolojisi bakımlarından Mill'ci sayılacak Türk şahsiyetler var mıdır?" Bu soruya verdiği yanıt, genel olarak olumsuz olsa da "tam bir alakasızlıktan" söz edemeyiz der ve "aziz hocam" diye hitap ettiği Mehmet İzzet'i ve "fikir gençliğine Mill'in etraflı biyografyasını tanıtmak suretiyle bir *Stuart Mill* sevgisi yaratmayı hedef edinen eser"in yazarı Tezer Ağaoğlu'nu zikreder.[39]Ancak, Fındıkoğlu'na göre, "Mill doktrinini iktisadî ve içtimaî meselelerimiz zaviyesinden benimsemiş bir mütefekkirimiz yoktur." Diğer yandan, "bir vakıa olan bu yokluğa işaret ederken bir mefkûre, olması, varılması arzu edilen bir hedef olarak Mill'ciliğe bugünkü Türkiye'nin son derece muhtaç olduğunu belirtmek yerinde olur ... Türkiye'de bir nevi Stuart Mill'cilik, doğması arzu edilen ve dört gözle beklenen bir sosyoloji mektebi sayılsa yeridir."[40] Türkiye'de kooperatifçilik konusuna büyük katkılar yapmış olan Fındıkoğlu, Mill'in sosyal bilim metodolojisi üzerine düşüncelerinin yanı sıra kooperatifçilik düşüncesiyle de ilgilenmiştir.[41]

---

[39] Fındıkoğlu, *Stuart Mill ve Türkiye'deki Tesirleri*, s. 42-3.

[40] A.g.e., s. 43.

[41] Fındıkoğlu'nun bu konuda *Türkiye'de Kooperatifçilik* (1953) ve *Kooperasyon Sosyolojisi* (1967) adlı kitapları mevcuttur. Fındıkoğlu'nun görüşlerinin gelişiminde 1930'lar Nazi Almanyası'ndan kaçıp İstanbul Üniversitesi'ne gelen Gerhard Kessler (1883-1963) ve Wilhelm

Bu vesileyle, önceki bölümlerde eksik kalan bir konudan bahsedelim: Mill, her ne kadar merkeziyetçi ve devletçi bir komünizme karşı olsa da, en azından sanayide, kooperatiflere dayalı bir üretim modelini savunur. Tarım sektöründe ise öncelikle köylülerin işledikleri topraklara sahip olmasını ve bunun yanında "kooperatifçi tarım" (*co-operative agriculture*) düzenini savunur. Mill, yaşadığı dönemde şekillenmekte olan sosyalizm düşüncesini yakından takip etmiştir.[42] Nitekim, gençlik yıllarında, sosyalizmin öncüsü sayılan Fransız düşünür Henri de Saint-Simon'un (1760-1825) takipçilerinin kitaplarını okumuş; ve İngiliz sosyalisti Robert Owen'ın (1771-1858) takipçilerinin kurduğu Kooperatif Topluluğu'na (*Cooperative Society*) karşı münazaralara katılmıştır. Mill, Karl Marx ve Friedrich Engels'in *Komünist Manifesto*'da (Charles Fourier ile birlikte) "ütopyacı sosyalist" diye adlandırdığı bu iki sosyalistin düşüncelerine belli bir sempati beslemiştir. Ancak, Mill şiddet kullanarak toplumsal değişiklikler yapılmasına, dolayısıyla devrimci sosyalizme, muhaliftir. Ömrünün sonlarına doğru, tedrici veya evrimci bir sosyalizmin gerekliliğine giderek daha fazla inanmıştır. Bu konuda yazmayı planladığı ama bitiremediği yazılar, ölümünün ardından üvey kızı Helen Taylor tarafından derlenmiş ve *Chapters*

Röpke (1899-1966) gibi Alman bilim insanları vardır. Kessler'in de kooperatifçilik üzerine Fındıkoğlu tarafından Türkçeye çevrilmiş bir kitabı mevcuttur: *Kooperatifçilik* (İstanbul, 1940). Her ne kadar Mill ve bu Alman hocaların temsil ettiği sosyal piyasa ekonomisi ekolü arasında doğrudan bir ilişki kurmak mümkün değilse de devlet güdümlü ekonomi ile serbest piyasa ekonomisi arasında üçüncü bir model arayışı ortak bir nokta olarak görülebilir.

[42] Ancak, kendinden yaşça küçük olsa da çağdaşı ve uzun bir süre onunla aynı şehri paylaşmış olan Karl Marx'ın (1818-1883) varlığının farkında olduğuna dair bir işaret yoktur. Marx ise yazılarında Mill'den söz eder.

on Socialism (Sosyalizm Üzerine Bölümler, 1879) adıyla yayımlanmıştır.[43] Bu ve diğer eserlerde sunduğu düşünceler, 1884'te kurulacak olan Fabian Cemiyeti'nin (Fabian Society) yaygınlaştıracağı evrimci İngiliz sosyalist ekol (demokratik sosyalizm) üzerinde önemli bir etkisi olmuştur.[44] Böylelikle, Mill, birbirine muhalif olarak görülebilecek liberal ve sosyalist düşünceleri savunmuş bir düşünür olarak, klasik liberalizmden çağdaş liberalizme geçişte önemli bir halka teşkil etmiş ve 20. yüzyılın ikinci yarısında Batı Avrupa'da ortaya çıkan sosyal adaletçi liberal sentezin öncüsü olmuştur diyebiliriz.

Çeviri Üzerine

Çevirmenin başlıca sorumluluğu, yazarın düşüncesini gerek kendi dil becerileri gerek hedef dilin imkânları dahilinde mümkün olduğunca çarpıtmadan ve yorum katmadan aktarmaktır. Bunun en iyi şekilde gerçekleşmesi için çevirmenin metnin bütününe ve her bir noktasına nüfuz etmesi ve yazarın ne demek istediğini iyice kavraması gerekir. Ancak, yazarın kastettiği anlamın metnin ifadelerine sadık kalarak hedef dile aktarılmasında ister istemez bazı güçlükler yaşanır. Çevirmenin kendi ifade tercihleri nedeniyle, bir miktar anlam kaybı yaşanması ve bununla birlikte metnin içeriğine bir miktar yorumun sızması kaçınılmazdır.

Bu anlam kaybını ve yersiz yorumu asgari düzeyde tutmak ve mümkün olduğunca önüne geçebilmek için metinde kritik olduğunu düşündüğümüz terimlerin açıklamaları, Terimlere Dair Açıklama bölümünde verildi. Yine, metnin doğru anlaşılmasına yardımcı olmak üzere bazı terimlerin orijinal karşılıkları parantez içine

---

[43] Capaldi, *John Stuart Mill*, s. 351.

[44] Ancak, arada birebir fikirsel örtüşmeden bahsetmek mümkün değildir; bkz. a.g.e., s. 355.

konmuş; bazılarının da alternatif Türkçe karşılıkları dipnotlarda verilmiştir. Ayrıca, Mill'in çağdaş veya geçmiş şahıs, eser ve olaylara dair göndermeleri ve bazı açıklanmaya muhtaç noktalar dipnotlarda açıklanmıştır.

Son olarak, İngiltere idari teşkilat yapısının, bugün olduğu gibi, bu eseri daha çok ilgilendiren 19. yüzyılın ilk yarısı bağlamında, oldukça karışık olduğunu belirtelim. Hele ki son iki yüzyıl boyunca bu alanda birçok reform yasası (ki bunların bir kısmı Mill'in yaşadığı dönemde gerçekleşmiştir) yapıldığını dikkate aldığımızda, idari birimler için kullanılan karşılıkların yetersiz kalması kaçınılmaz olacaktır. Metinde en sık geçen idari terimlerin açıklamaları, Terimlere Dair Açıklama bölümünde bulunabilir. Doğal olarak, başka Türkçe kaynaklarda bu terimler için farklı karşılıkların kullanılmış olması mümkündür.

Çeviride esas alınan metnin künyesi, aşağıda, Eserler Listesi'nde belirtilmiştir. Toronto Üniversitesi yayınlarından çıkmış olan J. S. Mill'in 33 ciltlik *Toplu Eserleri*'nin (*Collected Works*) 19. cildinde yer alan bu metin, eserin 1865 tarihli üçüncü edisyonundan alınmıştır. Metnin ilk iki edisyonu 1861 tarihli olup, bu ikisi arasında ufak farklar vardır. Üçüncü edisyonda bazen tamamen yeni eklenmiş ve bazen de yeniden yazılmış pasajlar mevcuttur. Bunun dışında künyeleri yine aşağıda belirtilen, farklı editörlere sahip 1991 ve 2015 tarihli iki Oxford edisyonu kullanılmıştır. Özellikle dipnotlar için 2015 tarihli ikinci edisyondan yararlanılmıştır. Çeviriye eklenen dipnotların bir kısmı çevirmene ait, geri kalanlar ise (birkaç istisna hariç) 2015 Oxford edisyonundan aktarılmıştır. Eserler Listesi'nde kullanılan edisyonlar ve dipnotlarda bu edisyonlara atıf için kullanılan kısaltmalar belirtilmiştir. Bunun dışında Mill'in çok uzun paragrafları bölünmüş ve bunu yaparken de

eserin Mill hayatta iken yapılmış 1862 tarihli Fransızca çevirisinden yararlanılmıştır.[45]

Türkçede daha önce bu eserin sadece üçüncü ve dördüncü bölümlerini içeren kısmi bir çevirisi yayımlanmıştır. Profesör Sina Akşin'in yaptığı bu çeviri, Mete Tunçay'ın derlediği *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi* eserinin üçüncü cildinde yer almaktadır.[46] Bu, genel olarak, kalitesi yüksek bir çeviri olsa da yer yer yanlış anlaşılmalara neden olabilecek hatalar içermektedir. Bu tespitimizin havada kalmaması için basit bir örnek verelim: Orijinal metnin bir yerinde geçen "the primary conditions of civilized society" ifadesindeki *primary* sözcüğü "başlıca" veya "öncelikli" yerine "ilkel" karşılığı ile "uygar toplumun ilkel koşulları" olarak çevrilmiştir.[47] Halbuki, burada kastedilen "uygar toplumun başlıca veya ana koşulları"dır. Bunun gibi başka hatalar da mevcuttur; ancak, amacımız bu çevirinin kusurlarını bulmak değil, okuru eksikleri konusunda uyarmaktır. Buna karşın, Mill'in oldukça karmaşık dilini çözümlemede bu çeviriden yer yer istifade ettiğimi belirtmeyi de bir borç bilirim.

Son olarak, çevirmenin yazara saygısının bir yansıması olarak orijinal metindeki anlam ve ifadeye mümkün olduğunca bağlı kalması gerektiğine inandığımızdan, *On Liberty*'nin eski çevirmenlerinden M. Osman Dostel'in şu açıklamasında ifade ettiği çeviri tarzını mümkün olduğunca bu çeviri için de uygulamaya çalıştığı-

---

[45] Bkz. *Le Gouvernement Représentatif* (Paris: Guillaumin, 1862). Bu çevirinin sahibi, aynı zamanda, *On Liberty*'nin Fransız çevirmeni ve Mill'in dostu olan iktisatçı Charles Brook Dupont-White'tır (1807-78).

[46] Tunçay, *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi*, Cilt 3, s. 81-109.

[47] *Collected Works*, Cilt 19, s. 415; ve *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi*, Cilt 3, s. 102.

mızı belirtelim: "Bu çevirideki üslubun yüzde doksanı Mill'in kendi üslubudur. Bir taraftan eserin genel havasını bozmamak, diğer taraftan da müellifin gözetmek istediği bazı ince farkları kaybolmaktan korumak için bu üsluba isteyerek uydum. Kesin bir zorunlulukla karşılaşmadıkça, Mill'in kendi ifade tarzını ve hatta cümle kuruluşlarını olduğu gibi muhafaza ettim."[48]

Doç. Dr. Özgüç Orhan
İstanbul, Mart 2017

Kaynakça

-Ağaoğlu, Tezer. *Stuart Mill* (Ankara: Maarif Vekaleti, 1931). [Güncel baskısı: *John Stuart Mill: Yaşamı ve Düşünceleri*. Sadeleştiren Mevlüt Çelik. İzmir: İlya Yayınları, 2001.]

-Capaldi, Nicholas. *John Stuart Mill: A Biography* (Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2004).

-Capaldi, Nicholas. *John Stuart Mill.* Çev. İsmail Hakkı Yılmaz (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011).

-Cengiz, Recep, der. *Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar*. Cilt 8 (Ankara: Anıtkabir Derneği Yayınları, 2001).

-Çetinkaya, Doğan. "Hüseyin Cahit Yalçın." *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce*, Cilt 3, *Modernleşme ve Batıcılık* içinde, s. 325-26. Der. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002).

-Demetriou, Kyriakos N. ve Antis Loizides, der. *John Stuart Mill: A British Socrates* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013).

-Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri. *Stuart Mill ve Türkiye'deki Tesirleri* (İstanbul: Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar Derneği, 1963).

[48] Mill, *Hürriyet Üstüne*, s. 37-8.

-Hanioğlu, Şükrü. *Atatürk: An Intellectual Biography* (Princeton: Princeton University Press, 2011).

-İnan, Ayşe Afet. *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları* (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2010).

-İzzet, Mehmet. "Stuart Mill'in Terbiye ve Tahsili." *Hayat Mecmuası*, Cilt 2, Sayı 42, s. 7-8. *Mehmet İzzet (1891-1930) ve Ulusalcı Sosyal Felsefesi* içinde, s. 199-202. Haz. Mahmut Coşkun Değirmencioğlu. (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002).

-Kaynardağ, Arslan. *Kadın Felsefecilerimiz* (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 1999).

-Kinross, Lord. *Atatürk: Bir Milletin Yeniden Doğuşu.* Çev. Necdet Sander (İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1994).

-Levin, Michael. *Mill on Civilization and Barbarism* (Londra: Routledge, 2004).

-Loizides, Antis. *John Stuart Mill's Platonic Heritage: Happiness through Character* (Lanham: Lexington Books, 2013).

-Meriç, Cemil. *Kültürden İrfana* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1985).

-Mill, John Stuart. *Collected Works of John Stuart Mill*, der. J. M. Robson, 33 cilt (Toronto: University of Toronto Press, Londra: Routledge and Kegan Paul, 1963-91).

-Mill, John Stuart. *Hürriyet Üstüne.* Çev. M. Osman Dostel. Sadeleştiren Ömer Çaha (Ankara: Liberte, 2004).

-Mill, John Stuart. *Kadınların Özgürleşmesi.* Çev. Damla B. Aksel (İstanbul: Pinhan, 2016).

-Öner, Necati. "Türkiye'de Yeni Mantık Cereyanlarının İlk Habercisi: Ali Sedad," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, 1957.

-Sedat, Ali. *Mîzânu'l-Ukûl fi'l-Mantık ve'l-Usûl* (İstanbul, 1303/1886).

-Tekeli, Şirin, der. *19. Yüzyıl Klasiklerinden Seçmeler* (İstanbul: Afa Yayınları, 1987).

-Tevfik, Rıza. "Hürriyet, İngiliz Hekîm-i Meşhuru John Stuart Mill Hürriyeti Nasıl Anlıyor?" *Ulûm-ı İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası*, cilt 2, sayı 5, 1 Mayıs 1325 (1909), s. 19-39.

-Tevfik, Rıza. "Hürriyet, İngiliz Hekîm-i Meşhuru John Stuart Mill Hürriyeti Nasıl Anlıyor?" *Ulûm-ı İktisadiye ve İçtimaiye Mecmuası*, cilt 2, sayı 6, 1 Haziran 1325 (1909), s. 190-237.

-Tevfik, Rıza. *Biraz da Ben Konuşayım*. 3. Baskı. Yay. haz. Abdullah Uçman (İstanbul: İletişim, 2013).

-Tunçay, Mete, der. *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi*. Cilt 3: *Yakın Çağ* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004).

-Turan, Şerafettin. *Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1982).

-Ülken, Hilmi Ziya. *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013).

-Zastoupil, Lynn. *John Stuart Mill and India* (Stanford: Stanford University Press, 1994).

Terimlere Dair Açıklama

Administration:* İdare, Hükümet; ayrıca bkz. *Government, Management

Assembly*: Meclis; ayrıca bkz. *House

Board*: Kurul; ayrıca bkz. *Council

***Body:* Topluluk, Kurum, Organ**

İngilizcede normalde "vücut" anlamı taşıyan bu sözcük eski zamanlardan beri siyasal bir metafor olarak kullanılagelmiştir. Farklı uzuvların birleşerek bir vücudu oluşturması gibi, farklı insanların bir araya gelmesinden doğan siyasi veya toplumsal bir oluşum anlamına gelir. Dolayısıyla, yerine göre yukarıdaki karşılıklardan biri kullanılmıştır.

Borough: **Kasaba**

12. yüzyıldan sonra kimi şehir ve kasabalara hükümdar fermanıyla (*charter*) kendi işlerini yönetme hakkı veya imtiyazı verilmiştir. *Borough*'ların bir kısmı *city* (şehir) olabileceği gibi bir kısmı da *town* (kasaba) olabilir. Aradaki ayrım çok önemli değildir. 19. yüzyıla gelindiğinde bazı *borough*'lar nüfusları çok azalmış (ve meşhur Old Sarum örneğinde tamamen boşalmış) olmasına rağmen, iki Parlamento üyesi seçme haklarını/imtiyazlarını hâlâ korumaktaydılar. Bu tip yerler, 19. yüzyılın ilk yarısında, temsilde adalet ilkesini ihlal ettikleri için *rotten boroughs* (çürük kasabalar) olarak adlandırılmış ve bir dizi reform çaba ve yasalarının (*Reform Act 1832, Municipal Corporations Act 1835, Reform Act 1867*) hedefi haline gelmiştir. Soylu veya zengin ailelerin kontrolü altında olanlar için *pocket boroughs* (cep kasabalar) ifadesi kullanılmaktaydı. Old Sarum hem "çürük" hem de aristokrat Pitt ailesinin kontrolünde (cebinde) olduğu için "cep" kasabası niteliğindeydi. Mill, eserinde bu sorunlu kasabalardan *small boroughs* (küçük kasabalar) diye bahseder.

Chamber: **Kamara; ayrıca bkz.** ***House***

Constituency: **Seçim bölgesi veya seçmen kitlesi**

Bu terim hem "seçim bölgesi" hem de "seçmen kitlesi/topluluğu" için kullanılır. Terim, birincil olarak, dar seçim bölgelerine ayrılmış İngiltere'de her bir seçim bölgesine kayıtlı seçmen grubu olarak anlaşılmalıdır. İkincil olarak, bir kişi veya partinin tüm ülke sathına yayılmış seçmen tabanı olarak anlaşılabilir. Hangisinin kastedildiğini bağlamdan çıkarmak mümkündür. Terim, ülkedeki tüm seçmen topluluğu için pek kullanılmaz.

***Constitution*: Anayasa, Teşekkül, Teşkilat, Yapı**

Ortak bir anlam kümesine ait farklı çağrışımları olan bu terim için çoğunlukla "anayasa" bazen de "teşekkül" veya "yapı" karşılıkları kullanılmıştır:

(1) *Constitution* sözcüğü *to constitute* (oluşturmak, teşkil etmek) fiilinden türemiş bir isim olup her ikisi de metinde sık geçmektedir. *Constitution* öncelikli olarak bir şeyi "oluşturma" veya "teşkil etme" anlamı taşır. Burada altı çizilmesi gereken nokta, farklı unsurların bir araya getirilmesiyle yeni bir varlığın meydana gelmesidir. Bu anlam karşılığı olarak "teşekkül" kullanılmıştır.

(2) İkinci anlamı itibarıyla, *constitution* ortaya çıkan varlığın kendisi veya mahiyetidir. Teşekkül eden varlık, adı sanı belli bir kurum olabileceği gibi tüm devlet örgütlenmesi de olabilir. Bu anlam karşılığı olarak "teşkilat" veya "yapı" kullanılmıştır. Bu ve bir önceki anlama yakın bir anlama sahip *composition* terimi için de bazen "teşekkül" bazen de "yapı" karşılığı kullanılmıştır.

(3) Üçüncü ve gerek siyaset bilimi gerek bu metin açısından en önemli anlamı, genel/temel/esas/ana yapı anlamında sosyo-politik rejimdir. Bu anlamın kökü özellikle Platon ve Aristoteles'in metinlerinde karşımıza çıkan *politeia* sözcüğüdür. Bu sözcük İngilizceye *constitution*, *regime* ve bazen de *polity* olarak çevrilir. Bunlardan ilk ikisinin yaygın Türkçe karşılıkları "anayasa" ve "rejim"dir. Türkçe "anayasa" sözcüğünde olduğu gibi İngilizce *constitution* sözcüğünün sadece dar anlamıyla en yüksek hukuki belge anlamında anlaşılma riski vardır. Halbuki gerek Platon ve Aristoteles gibi Yunan filozofları için *politeia* terimi gerek Mill için *constitution* terimi daha geniş bir anlam taşır. Geniş anlamıyla *constitution*, bir ülkede, eğer var ise, anayasal belgenin kayıt altına aldığı meşru siyasal ve hukuki yapının kendisi ve hatta ilgili resmî kurumların ötesinde kültürel ve ahlaki

yapı (toplumsal ve siyasal kültür) olarak anlaşılmalıdır. Nitekim, Mill, *constitution* kavramını "siyasal ahlak" (*political morality*) olarak nitelemektedir (bkz. 5. Bölüm). Ayrıca, ne Mill'in zamanında ne de günümüzde Birleşik Krallığa ait tek parça olarak bir anayasa belgesi mevcut değildir. Bu durum, yazılı bir belgenin varlığından çok bu belgenin içinden çıktığı ve dayandığı toplumsal ve siyasal yapının önemine işaret eder. Bu geniş anlamı İngilizcede en iyi *regime* terimi karşılar. Bu anlamıyla *constitution*, Mill'in bu metinde ayrıca kullandığı *polity* ve *form of government* (yönetim şekli) terimlerine anlam olarak oldukça yakındır. Bu nedenle, *polity* terimi için de "rejim" karşılığı kullanılmıştır.

(4) Son olarak *constitution* sözcüğü, dar anlamıyla, bir devletin en yüksek hukuki belgesi olarak anlaşılabilir. Bu anlam, Birleşik Krallık anayasasının yazılı tek bir belge olmamasından ötürü onun için geçerli olmasa da Mill'in tartışmasının sadece kendi ülkesiyle sınırlı olmadığı unutulmamalıdır.

Council*: Kurul, Meclis ayrıca bkz. *Board

Mill, bu terimi iki bağlamda sık kullanır: (1) Doğu Hindistan Şirketi danışma kurulları; ve (2) Yerel yönetimdeki meclisler. Terim, bu şekilde, iki farklı karşılık kullanılarak çevrilmiştir.

***County*: İl**

Ülke *county*'lerden oluşur. Asıl anlamı "kontluk"tur.

***Dependency*: Sömürge**

Normal anlamı, üzerinde yaşayan nüfusla birlikte bir başka devlete "bağımlı" olan bir toprak parçasıdır. Tarihsel örnekler, çoğunlukla, coğrafi olarak bağlı olduğu ülkenin topraklarından uzakta bulunur ve çoğunlukla

(ama her zaman değil) nüfus açısından büyük oranda yabancı bir nüfus barındırır. "Müstemleke", "sömürge" veya "koloni" gibi terimlerde olan olumsuz çağrışımlar olmak zorunda değildir. Yine de, en yaygın ve alışıldık karşılık olduğundan "sömürge" tercih edilmiştir. Bunun yanında yakın bir anlam taşıyan *colony* terimi için "koloni" karşılığı kullanılmıştır.

***District*: İlçe**

County'ler *district*'lerden oluşur. Ancak bu tanımlama, tam olarak, bu eserin yazımından sonra çıkarılmış Yerel Yönetim Yasası (*Local Government Act 1894*) sonrası durum için geçerlidir. Eserde sık geçen bir terim olmaması nedeniyle "ilçe" diye çevrilmesinde bir mahzur yoktur. Amerikan bağlamında *district* "seçim bölgesi" (*election constituency*) anlamı da taşır. Mill'in bu terimi bu anlamda kullanmış olma ihtimali vardır. Ancak fazla sayıda olmayan bu kullanımlar için, "ilçe"yi aynı zamanda *constituency* (seçim bölgesi) olarak düşünmek yeterli olacaktır.

Franchise*: Oy; ayrıca bkz. *suffrage

***Government*: Yönetim, Hükümet**

"To govern" (yönetmek, hükmetmek) fiilinden türemiş olan *government* teriminin en yaygın Türkçe karşılıkları "hükümet" ve "yönetim"dir. Ancak "hükümet" sözcüğü daha çok devletin yürütme erkini kullanan organ ve bu organı işleten kadro olarak anlaşılmaktadır. Mill, bazen bu anlama gelen *executive government* veya tek başına *government* ifadesini kullanır ki her iki durumda da "hükümet" karşılığı kullanılmıştır. Yine aynı anlama gelen *executive* için "yürütme," *administration* için bazen "idare" bazen "hükümet" karşılıkları kullanılmıştır.

Governor terimi ise "hükümet yöneticisi" olarak karşılanmıştır; zira Mill bu terimle çoğunlukla merkezi veya yerel hükümet yetkililerini kasteder.

Genel olarak İngilizce yazında ve özelde de Mill'in kullanımında *government* geniş anlamıyla yürütme organını veya hükümeti de kapsayan tüm devlet teşkilatı için kullanılır. Buna yasama ve yargı organları ile tüm askerî ve sivil bürokrasi dahildir. Bu geniş anlamda *government* toplumdan ayrı olarak tasavvur edilebilecek – pratikte öyle olmasa da– tüm "devlet teşkilatı"na karşılık gelir. Türkçe "devlet" terimi İngilizce *state* terimine karşılık geldiğinden, çeviride *government* için tıtarlı olarak "yönetim" sözcüğü tercih edilmiştir. Yine de okur "yönetim" ifadesinin geçtiği birçok yerde "devlet" terimini aklına getirebilir ki bazen bu tercih zorunludur (örn. *government schools*: devlet okulları; *government education*: devlet eğitimi). Çok sık geçen *form of government* ifadesi için ise "yönetim şekli" karşılığı kullanılmıştır.

***Great Britain*: Büyük Britanya**

Esasen İngiltere, İskoçya ve Galler'i içeren adanın adıdır. Dolaylı olarak bir siyasal oluşum olan *United Kingdom* (Birleşik Krallık) için kullanılır; ancak Birleşik Krallık'ın sınırları tarih içinde değişkenlik göstermiştir. Şu an itibarıyla, bahsi geçen ülkelerin yanı sıra Kuzey İrlanda'yı da kapsamaktadır. Özgür İrlanda Devleti'nin 1922'de kuruluşundan önce (yani Mill'in yaşadığı dönemde) bu ülke toprakları da Birleşik Krallık bünyesindeydi. Salt İngiltere (*England*) ile *Great Britain* ve *United Kingdom* arasındaki ayrımlar bazen çok önemli değildir; bu gibi bağlamlarda *British* (Britanya) ve *English* (İngiliz) gibi türev sıfatlar arasında ayrım gözetmek pek önemli olmayabilir. Ancak, söz konusu ülkeler arasındaki siyasi ilişkilerin tartışıldığı bağlamlarda bu ayrım-

lar önem kazanabilir. Metinde geçen bu isim ve sıfatlar bazen orijinallerine sadık kalınarak çevrilmiş, bazen de kolaylık olsun diye "İngiltere" ve "İngiliz" sözcükleri kullanılmıştır. Bunun dışında Birleşik Krallık'tan İmparatorluk diye bahsedildiği bağlamlarda kastedilen coğrafyanın İngiliz sömürgelerini kapsadığı da hatırlanmalıdır.

***House*: Kamara, Meclis**

Gerek *Chamber* gerek *House* terimleri çoğunlukla "Kamara" olarak çevrilmiştir. Bunun başlıca nedeni, Mill'in esas aldığı İngiltere örneğinde Parlamento'nun iki kanadının özel isimlerinin, *House of Commons* ve *House of Lords*, Türkçeye, sırasıyla, Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası olarak çevrilmesidir. Ancak, unutulmamalıdır ki her iki terim için "Meclis" karşılığı da uygundur ve hatta bu kulağımıza daha aşinadır. Bu nedenle *House* teriminin İngiltere bağlamından nispeten bağımsız kullanımlarında Meclis karşılığı kullanılmıştır. Örneğin, *popular House* ifadesi, "halk Meclisi" olarak çevrilmiştir. Mill'in bu terimle kastı iki kanattan oluşan bir Parlamento'da halkı temsil eden meclistir. Aynı anlama gelen *Lower House* "Alt Meclis", Parlamento'nun diğer kanadı *Upper House* ise "Üst Meclis" olarak çevrilmiştir.

Improvement*: Gelişim; ayrıca bkz. *Progress

"İyileşme" (tekamül) anlamı da taşır. "Reform" (ıslah, tanzimat) kavramıyla yakından ilişkilidir. Aynı anlama gelen *development* için de "gelişim" karşılığı kullanılmıştır. Ancak, metinde daha sık geçen terim *improvement*'tır.

Interest: **Menfaat, İlgi**

Gerek bu eser özelinde gerek genel olarak yanlış anlaşılmaya müsait ama bir o kadar da önemli bir terim ve kavram. Öncelikle, burada tutarlı olarak "menfaat" diye çevirdiğimiz bu sözcüğün hemen hemen bir anlam kaybı olmadan "çıkar" olarak da çevrilebileceğini belirtelim. "Menfaat"in Arapça kökünün "fayda" veya "yarar" olması, "çıkar" sözcüğüne kıyasla bir avantaj olarak görülebilir ama İngilizce *interest* sözcüğünün hem "menfaat/çıkar" hem "ilgi" anlamına gelmesini dikkate aldığımızda bu avantaj görece önemsiz kalmaktadır. Zira bu kavramın sıklıkla kullanıldığı mevcut eserde ve hemen hemen tüm siyaset felsefesi eserlerinde Latince kökten gelen bu terimin en önemli özelliği bu çift anlamlılıktır. Terimin her kullanımında, bu anlamlardan biri belki daha fazla ön planda olabilir ama diğer anlam hiçbir zaman tamamen ortadan kaybolmaz. Bazı durumlarda ise her iki anlam da aynı derecede geçerlidir. Bu ikinci durum bu eserde oldukça yaygındır.

Bu noktayı açıkladıktan sonra terimin iki anlamı arasındaki ilişkiye değinelim: "İlgi" derken kastedilen şey, İngilizce *concern, care* ve *good* sözcüklerinin de taşıdığı "önemsenen" veya "ilgi gösterilen" şeydir. Bir şeyin bizimle ilgili olması veya bizim bir şeye ilgi göstermemiz, onu muhtelif nedenlerden ötürü önemsediğimiz anlamına gelir. Bu nedenle ilgi duyulan şey aslında bizim menfaatimizdir. 10. Bölümde, Mill aynen bunu söyler: "Bir insanın menfaati, ilgilendiği şeyden ibarettir." Bir şeyin *object of interest* olması, o şeyin hem ilgi hem menfaat kaynağı olduğu anlamı taşır.

Yine, *disinterested* hem "ilgisiz" (İngilizcede *dis-* öneki yokluk anlamı katar) hem de adaleti gözetmekten sorumlu kişilerde olması gereken bir nitelik olarak "tarafsız" (yani menfaatsiz) anlamına gelir. Buna yakın bir

başka örnek, 10. Bölümde karşımıza çıkar. Mill, bir vekilin, temsil ettiği seçim bölgesinde nüfuz elde etmeye yönelik parasal ilişkilere girmesine dair o dönemde kullanılan bir ifadeyi hatırlatır: *keeping up the interest*. Bu ifadeyi, vekilin seçim bölgesine yaptığı maddi yardımlarla hem yöreye olan "ilgisini devam ettirmesi," hem de kendi "menfaatini koruması" şeklinde anlamak mümkündür.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken bir başka husus, şu iki sıfat kümesi arasındaki gerilimli veya diyalektik ilişkidir: (1) *private* (özel), *personal* (kişisel), *individual* (bireysel), *particular* (tikel); ile (2) *public* (kamusal), *general* (genel), *collective* (kolektif), *common* (ortak), *universal* (evrensel). Her iki kümedeki sıfatların her biri, *benefit* (fayda), *good* (iyi), *interest* (menfaat), *advantage* (avantaj) sözcükleriyle birlikte kullanılabilir. Hangi kombinasyon tercih edilirse edilsin, bu ve diğer birçok siyaset felsefesi eserinde kaçınılmaz olarak tartışmaya açık olan konu, bir topluluğun ortak menfaati ile o topluluğun her bir üyesinin kişisel menfaati arasında olan ve/ya olması gereken ilişkinin mahiyetidir.

Legislature:* Yasama organı; ayrıca bkz. *Parlamento

Parlamentonun işlevsel adıdır. Tek veya çift kamaralı (meclisli) olabilir.

***Locality*: Yöre**

Mill, bu terimi merkezî veya ulusal yönetimin dışında belli bir özerk idareye sahip ulus altı bölgeler için kullanır. Bu, en küçük mahalle (*parish*) olabileceği gibi, il de (*county*) olabilir.

Management:* İdare; ayrıca bkz. *Administration

Moderate: **Mutedil, Ilımlı, Ölçülü, Dengeli; Dengelemek**

İngilizcede hem sıfat hem isim hem de fiil olarak kullanılmaktadır. Eserde genelde sıfat ve fiil kullanımlarına rastlıyoruz. Sıfat olarak "ılımlı, mutedil, aşırıya kaçmayan" anlamına sahiptir (örn. *moderate liberal*: ılımlı liberal; *moderate politician*: ılımlı siyasetçi). İsim olarak siyasi görüşleri aşırıya kaçmayan kişi anlamı taşır. Fiil olarak ise aşırı olan bir şeyin aşırılığını gidermek, onu ılımlı bir hale dönüştürmek, yani ılımlılaştırmak anlamına gelir. Bu anlamı yine eserde yer yer kullanılan *temper* fiilininkiyle aynıdır. Fiil kullanımı, özellikle 13. Bölümdeki İkinci Kamara'nın rolü üzerine tartışmada sık sık karşımıza çıkar. Burada, "ılımlılaştırmak" gibi pek alışıldık olmayan bir karşılık yerine "dengelemek" tercih edilmiştir. Sıfat-fiil kullanımı olan *moderating* için ise, "dengeleyici" kullanılmıştır. Her ne kadar bu karşılıklar *balance* fiili için daha uygun görünse de, *moderate* fiiliyle kastedilen şey *balance* fiilinin anlamına çok yakındır.

Municipality: **Belediye**

Nationality: **Milliyet**

Gerek İngilizce *nationality* gerek Türkçe *milliyet*, öncelikle, bir ulus/millete ait olma durumunu imler. İkinci olarak, "ulus/millet" anlamı taşır. Mill, bu terimi her iki anlamda da kullanır. Çeviride, tutarlı olarak, *nationality* için "milliyet," *nation* için "ulus" karşılıkları kullanılmıştır.

Parish: **Mahalle**

Kilise cemaati anlamı da taşır; zira gerek kırsal bölgedeki köyler gerek kentlerdeki mahalleler ortak bir kilise etrafında toplanmış cemaatlerdir. Terimin dinî referansı

19. yüzyıl reformlarıyla resmî olarak düşürülmüştür. Dinî olmayan tanımlama için *civil parish* ifadesi de kullanılır. Eserde geçen bununla bağlantılı bir başka terim, *vestry*, "mahalle yönetim kurulu" olarak çevrilmiştir.

Parliament*: Parlamento; ayrıca bkz. *House

Çift meclisli/kamaralı Parlamento'ya sahip İngiltere örneğinde, Parlamento iki kanattan oluşur: *House of Commons* (Avam Kamarası) ve *House of Lords* (Lordlar Kamarası). Bunlardan ilki *Lower House* (Alt Meclis) ve diğeri *Upper House* (Üst Meclis) diye bilinse de bu tanımlamalar aralarındaki güç ilişkisini yansıtmaktan uzaktır. Gerek Mill'in döneminde gerek günümüzde Halk Meclisi olan Avam Kamarası yasama yetkisinin asıl sahibidir. Parlamento, her ne kadar Lorldlar Kamarası'nı da içerse de bu eserdeki çoğu bağlam açısından büyük ölçüde Avam Kamarası'na tekabül ettiğini düşünmek yanlış olmayacaktır.

***Politics*: Siyaset**

Bu terimin türevleri olan *policy* için "politika"; *political* için "siyasi" veya "siyasal" karşılıkları tercih edilmiştir.

***Popular*: Halkçı, Halkın, Halka ait, Popüler**

Terim bazen olumlu, bazen de olumsuz bir çağrışımla kullanılabilmektedir. Kökü *populus* (halk) olan Latince *popularis* sözcüğü "halk arasında yaygın" anlamı taşır. İngilizce *popular* ve Türkçe "popüler" sözcükleri bu anlamı belli ölçüde karşılamaktadır. Bu anlamın olumsuz bir şekilde yorumlanmasından, İngilizcede *populist* ve *populism* Türkçede ise bunların karşılığı olarak "popülist" veya "popülizm" doğmuştur. Bu örneklerde belirgin olan olumsuz çağrışım, gerek *popular* gerek "popüler" sözcüklerinde mevcuttur. Ancak, İngilizce *popular*

sözcüğünde, "halka ait" veya "halkçı" gibi, belli bir bakış açısında göre, olumlu sayılabilecek bir çağrışım daha vardır ki bu Türkçe "popüler" sözcüğünde o kadar belirgin değildir.

Metinde geçen her ifade için bu olumlu anlamı yeterli bir şekilde karşılayabilecek tek bir Türkçe sözcük olmadığını düşündüğümüzden, bağlama göre farklı karşılıkların kullanılması tercih edilmiştir: *popular power* (halkın erki), *popular constitution* (halkçı anayasa), *popular institutions* (halkı temsil eden kurumlar), *popular assembly* (halk meclisi), *popular House* (halk Meclisi), *popular election/choice/vote/suffrage* (halk seçimi veya oyu), *popular rights* (halkın hakları), *popular opinion* (halkın görüşü, kamuoyu). *Popular government* terimi "halk yönetimi" veya ağırlık noktası halka dayalı rejim veya kısaca "demokrasi" anlamına gelir ve genelde bir yönetimin monarşik, oligarşik veya aristokratik yönetimlerden farkı vurgulanmak için kullanılır. Son olarak, metinde geçen *popular feeling* (his) veya *popular discussion* (tartışma) ifadelerinde olduğu gibi, terimin nötr veya nötre yakın bir anlam taşıdığını düşündüğümüz durumlarda "popüler" karşılığı kullanılmıştır.

Progress: **İlerleme; ayrıca bkz. *Improvement***

2. Bölümde Coleridge'in *progression* terimi de geçmektedir. Anlam itibarıyla arada fark olmasa da, bunun için "ilerleyiş" karşılığı tercih edildi.

Province: **Vilayet**

İngiltere bağlamında teknik bir terim değildir. "Bölge" veya "eyalet" olarak da çevrilebilir. Ayrıca, (çoğul olarak kullanıldığında) "taşra" anlamı da taşır. Metinde idari bölge adı olarak, çoğunlukla, Avrupa ülkeleri (Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya, Estonya) bağlamında

kullanılmıştır. 17. Bölümde sık geçen *provincial assembly* "yerel meclis" olarak çevrilmiştir.

***Publicity*: Aleniyet, Şeffaflık, Kamusallık**

Bu terim eserin en önemli kavramlarından biridir. Eserde 18 defa geçmekte olup zıddı "gizlilik"tir (*secrecy*). *Public* sözcüğü isim olarak "kamu", sıfat olarak "kamuya açık" anlamı taşır. Latincesi, *poplicus* (halka ait) ve *pubes* (yetişkin) sözcüklerinin bileşiminden türemiştir: *publicus*. *Publicity* buradaki anlamıyla kamusal aleniyet, kamuya açıklık, şeffaflık gibi anlamlar taşıyıp devletin veya devlet işlerinin bir şahsın veya zümrenin değil kamunun ortak malı (*res publica*), ilgisi (*concern*), veya menfaati (*interest*) olduğu tezine dayanır. Özellikle hukuk devleti veya anayasal devlet çerçevesinde devlet birimlerinin veya yetkililerin yaptıkları işlemlerin denetlenmesi ve onlardan hesap sorulabilmesi açısından önemli bir husustur. Gerek hukuk devletinin gerek demokratik yönetimin en önemli şartlarından biri olan kamu yetkisini kullanan yöneticilerin hesap verme sorumluluğu (*accountability*) için *publicity* bir ön şarttır. Mill'e göre "kamusallık" veya "aleniyet" demokrasilerin bir özelliği olup bunun yokluğu mutlakiyetin işaretidir.

***Representation*: Temsil, Temsiliyet**

Representative terimi sıfat olarak kullanılmış olduğu yerlerde "temsili" (örn. *representative institutions*: temsili kurumlar; *representative democracy*: temsili demokrasi; *representative assembly*: temsili meclis); isim olarak kullanılmış ise "vekil" karşılığı tercih edilmiştir. Vekil yerine "temsilci" de denebilirdi; ancak Türkçede daha yaygın olduğundan vekil karşılığı daha uygun görüldü. Buna karşın, son bölümlerdeki Amerika Birleşik Devletleri ve

sömürgeler bağlamında "temsilci" karşılığı tercih edilmiştir.

***State of society*: Toplum durumu, Toplum hali**

Bir toplumun ilerleme sürecinin herhangi bir aşamasında sahip olduğu koşulların bir bütün olarak tümü. Daha fazla açıklama için Sunuş yazısında "Mill'in Genel Siyasal Düşüncesi" başlıklı bölüme bakılabilir.

***Suffrage*: Oy**

Gerek *suffrage* gerek *franchise* sözcüklerini başka bağlamlarda "oy hakkı" olarak çevirmek mümkündür. Her iki sözcüğün olağan çevirisi de zaten budur. Bu tercih, yine "oy" olarak çevrilen (ad olarak) *vote* sözcüğünden ayırt etmek için de avantajlıdır. Ancak, *suffrage* sözcüğünün asıl veya daha eski anlamı sadece "oy"dur (*vote*). "Oy hakkı" anlamı, 18. yüzyıl sonları itibarıyla ABD'de ortaya çıkmıştır.[49]

"Oy" ve "oy hakkı" arasındaki ayrımın bu eser açısından önemi şudur: Mill, 10. Bölümde, gizli oy (*ballot*) ve evrensel oy hakkını (*universal suffrage*) savunan kimi çağdaşlarına karşı, "oy"un kişisel bir "hak" (*right*) değil, kamusal bir "emanet" (*trust*) olduğunu savunmakta ve bu nedenle "gizli oy" önerisine itiraz etmektedir. Ona göre kamusal bir emanet olan "oy" aleni kullanılmalıdır. Mill'in argümanını doğru anlayabilmek için – çevirinin zarafetini bir ölçüde engellese de– gerek *suffrage* gerek *franchise* sözcüklerinin "oy hakkı" değil, "oy" olarak çevrilmesi daha yerinde olacaktır.

---

[49] Bkz. *Oxford English Dictionary*: "A vote given by a member of a body, state, or society, in assent to a proposition or in favour of the election of a person." "The right or privilege of voting as a member of a body, state, etc. (orig. U.S.)."

Town*: Kent; ayrıca bkz. *borough

Türkçede "şehir" ve "kent" eş anlamlı olsa da İngilizcede *town* ve *city* arasındaki ayrım da aynı şekilde çok net değildir. *Town* küçük ölçekli bir *city* (şehir) olarak düşünülebilir. Bu tercih, özellikle, *borough* (kasaba) ile aynı karşılık kullanılmaması için yapıldı.

John Stuart Mill Kronolojisi

1806 John Stuart Mill Londra'da doğar.

1809-20 Babası James Mill (1773-1836) tarafından evde eğitilir. Üç yaşında Yunanca öğrenmeye başlar.

1820-1 Bir yıl Fransa'da Mill'in babasının yakın arkadaşı ve filozof Jeremy Bentham'ın (1748-1832) kardeşi Sir Samuel Bentham'ın (1757-1831) evinde geçirir.

1821-2 Hukuk bilimci John Austin'den (1790-1859) Roma hukuku dersi alır. Babası, Jeremy Bentham'ın hukuk üzerine yazılarını okumasını teşvik eder.

1822-23 Mill, faydacı ahlak ve siyaseti Bentham'ın evinde tartışmak üzere iki haftada bir toplanan Faydacılar Topluluğu'nu (*Utilitarian Society*) kurar. Radikal deist Richard Carlisle ve eşi ile kız kardeşinin Hıristiyanlığa aykırı yayım yapmaktan haklarında açılan davalara dair düşünce özgürlüğünü savunan beş mektup yazar.

1823 Mill, doğum kontrolünü savunan broşürler dağıttığı için tutuklanır ve hapiste bir gece geçirir. Babasının çalıştığı Doğu Hindistan Şirketi'nin (*East India Company*) İngiltere şubesinde katip olarak işe başlar.

1825-6 Mill, Bentham'ın *Rationale of Judicial Evidence* (Hukukî Kanıtın Gerekçesi) adlı 5 ciltlik eserine

yardımcı olur. Almanca öğrenir ve Faydacılar Topluluğu üyeleriyle politik ekonomi ve mantığa dair okumalar yapar. Robert Owen'ın (1771-1858) takipçilerinin kurduğu Kooperatif Topluluğu (*Cooperative Society*) ile tartışmalar yürütür ve akabinde iki haftada bir toplanan bir münazara topluluğu kurar.

1826-7 *Westminster Review* için yazmaya başlar. Faydacılar Topluluğu dağılır ve Mill daha sonra ruhsal kriz diye tanımlayacağı bir bunalım geçirir.

1829 Mill, münazara topluluğundan çekilir.

1830 1830 Fransa Devrimi esnasında Paris'i ziyaret eder ve *The Examiner* adlı haftalık gazetede Fransa sorunlarına dair yazılar yazar. Bu yazılar, Thomas Carlyle (1795-1881) ile dostluk kurmasına vesile olur. O sırada John Taylor ile evli Harriet Taylor (1807-58) ile tanışır. Sosyalizmi ilk ortaya çıkaran Fransa'daki Saint-Simoncu yazarların eserlerini okur. Başlangıçta bu okulun üyesi olan Auguste Comte (1798-1857) ile daha sonra yoğun bir şekilde mektuplaşır.

1834-40 Önce *London Review* daha sonra *London and Westminster Review* adlı dergilerin editörlüğünü üstlenir ve daha sonra sahibi olur.

1835 Alexis de Tocqueville'in *De la démocratie en Amérique* (Amerika'da Demokrasi) adlı eserinin ilk cildini okur.

1836 James Mill vefat eder.

1843 *A System of Logic* (Mantık Sistemi) yayımlanır.

1848 *Principles of Political Economy* (Politik Ekonomi İlkeleri) yayımlanır.

1849 Harriet Taylor'ın eşi, John Taylor, vefat eder.

1851 Mill ve Harriet evlenir.

1854-5 Mill yalnız başına çıktığı altı aylık seyahat esnasında verem hastalığı için Güney Avrupa'da şifa ararken annesi vefat eder.

1856 Doğu Hindistan Şirketi'nde Başmüfettiş konumuna terfi eder.

1858 Hint İsyanı'nın ardından Doğu Hindistan Şirketi devletleştirilir. Karara karşı çıkan Mill, kendisine şirketin yerine kurulan devlete bağlı Hint Konseyi'nde bir mevki önerilse de, emekliye ayrılır. Avignon'da Harriet Taylor'ın sağlığı için çıktıkları seyahat esnasında Harriet vefat eder. Mill, her yıl kendi sağlığı için Avignon'a geri dönecektir.

1859 *On Liberty* (Özgürlük Üzerine) ve *Thoughts on Parliamentary Reform* (Parlamento Reformu Üzerine Düşünceler) yayımlanır.

1861 *Utilitarianism* (Faydacılık) üç bölüm halinde *Fraser's Magazine*'de yayımlanır. *Considerations on Representative Government* (Temsili Yönetim Üzerine Düşünceler) yayımlanır.

1865 Comte'u eleştirdiği *Auguste Comte and Positivism* (Auguste Comte ve Pozitivizm) yayımlanır. Parlamento'ya Westminster seçim bölgesinden Liberal üye olarak seçilir.

1868 Genel seçimde Avam Kamarası'ndaki sandalyesini kaybeder.

1869 Üvey kızı Helen Taylor'ın teşvikiyle *The Subjection of Women* (Kadınların Tâbiiyeti) yayımlanır.

1873 Avignon'da vefat eder ve eşinin yanına defnedilir. Helen Taylor *Autobiography* (Otobiyografi, 1873) ve *Chapters on Socialism* (Sosyalizm Üzerine Bölümler, 1879) adlı eserler de dahil olma üzere Mill'in birçok eserinin yayımlanmasını sağlar.

Eserler Listesi

J.S. Mill'in Belli Başlı Eserleri

A System of Logic (Mantık Sistemi, 1843)

The Principles of Political Economy (Politik Ekonomi İlkeleri, 1848)

On Liberty (Özgürlük Üzerine, 1859)

Thoughts on Parliamentary Reform (Parlamento Reformu Üzerine Düşünceler, 1859)

Considerations on Representative Government (Temsili Yönetim Üzerine Düşünceler, 1861)

Utilitarianism (Faydacılık, 1863)

The Subjection of Women (Kadınların Tâbiyeti, 1869)

Three Essays on Religion (Din Üzerine Üç Deneme, 1873)

Autobiography (Otobiyografi, 1873)

Çeviri ve Dipnotlarda Kullanılan Edisyonlar ve Kısaltmalar

CW *Collected Works of John Stuart Mill*, der. J. M. Robson, 33 cilt (Toronto: University of Toronto Press, Londra: Routledge and Kegan Paul, 1963-91).

JG *On Liberty and Other Essays*. John Stuart Mill. Birinci Baskı. Der. John Gray (Oxford: Oxford University Press, 1991).

MP & FR *On Liberty, Utilitarianism and Other Essays.* John Stuart Mill. İkinci Baskı. Der. Mark Philp ve Frederick Rosen (Oxford: Oxford University Press, 2015).

ÖO Çevirmen notu

JSM John Stuart Mill'in kendi notu

Yukardaki Kronoloji ve dipnotların büyük bir kısmı, Mark Philp ve Frederick Rosen'ın hazırladığı 2015 Oxford edisyonundan derlenmiştir. Dipnotların önemli bir kısmı da çevirmen tarafından eklenmiştir. Bunun dışında Mill'e ait dipnotlar da mevcuttur. Dipnotların sonuna yukarıdaki kısaltmalar konmak suretiyle kaynak belirtilmiştir. Bir dipnotta birden fazla kaynağın olması durumunda kısaltmalar arasında eğik çizgi kullanılmıştır (örn. MP & FR/ ÖO).

Önsöz

Önceki yazılarımı okuyarak beni şereflendirenler muhtemelen ellerinde tuttuğu bu kitaptan güçlü bir orijinallik izlenimi edinmeyecektir, zira bunlar hayatımın büyük bir kısmında üzerinde çalışmış olduğum ilkelerdir. İçindeki pratik tavsiyelerin çoğu da ya başkaları ya da benim tarafımdan daha önce bahsedilmiş olanlardır. Ancak, bunların bir araya getirilmesinde ve birbirleriyle ilişkileri bağlamında ortaya konmasında ve aynı zamanda, inanıyorum ki, onlara destek olarak ileri sürülen birçok argümanda orijinallik bulmak mümkündür. Zaten, burada ortaya konan fikirlerin çoğu, yeni olmasalar bile, sanki yeniymiş gibi, günümüzde genel kabul görmesi zayıf bir ihtimaldir.

Ancak, muhtelif emarelerden ve en çok da Parlamento Reformu üzerine dönen son tartışmalardan,[1] bana öyle geliyor ki, hem Muhafazakarlar hem Liberaller (onlara hâlâ kendilerini andıkları gibi hitap etmeye devam etmem mümkünse eğer) sözde ikrar ettikleri siyasal öğretilere olan güvenlerini yitirmişlerdir ve her iki kesimin de bunları ikame edecekleri daha iyi bir öğreti bulmakta pek bir ilerleme kaydedememiş olduğu gözükmektedir. Ancak daha iyi böyle bir öğreti mümkün olmalıdır; kastettiğim şey iki öğreti arasındaki farkı ortadan ikiye bölerek tavizkar bir sonuca ulaşmak değil. Daha üstün kapsayıcılığı açısından her iki öğretiden de geniş olan

---

[1] Bu tartışmaların arka planı için bkz. Mill'in *Thoughts on Parliamentary Reform* (1859) ve *Recent Writers on Reform* (1859) başlıklı yazıları. **[MP & FR]**

ve bu yüzden, kendi öğretilerinde değerli buldukları herhangi bir şeyden vazgeçmeksizin, gerek bir Liberal gerek bir Muhafazakar tarafından benimsenebilecek bir öğretiden söz ediyorum. Birçok insanın, farkında olmasa bile, böyle bir öğretinin yokluğunu hissettiği ve çok az kişinin buna ulaşmakla övündüğü bir zamanda, birisi çıkıp, cüretkarlığa gerek kalmadan, kendi düşüncelerinin ve aynı zamanda başkalarına ait bildiği en iyi düşüncelerin, bu öğretinin oluşumuna nasıl katkı yapabileceği hususunda önerilerini sunabilir.

Bölüm I
Yönetim Şekilleri Ne Ölçüde Tercihe Bağlıdır?

Yönetim şekilleriyle ilgili tüm düşünceler, siyasal kurumlara dair birbiriyle çelişen ve birbirini az çok dışlayan iki kuramın (veya daha açık bir ifadeyle konuşacak olursak siyasal kurumların ne olduğuna dair çelişen tasavvurların) izini taşır.

Bazı düşünürlere göre,[1] yönetim tam olarak pratik bir sanat olarak düşünülebilir ki bu şekilde bakıldığında amaç ve araçlar dışında başka bir soruya fırsat vermez. Yönetim şekilleri beşeri amaçlara ulaşmak için kullanılan diğer araçlara benzer. Tamamen icat edilebilir ve yapay bir şey olarak telakki edilir. İnsan ürünü olduğundan, insanların onu üretme veya üretmeme ve nasıl veya hangi modele göre üretmeye dair tercihleri olduğu varsayılır. Yönetim, bu tasavvura göre, diğer başka işler gibi çözülmesi gereken bir problemdir. İlk adım, yönetimin desteklemesi gereken amaçların tanımlanmasıdır. Bir sonraki ise bu amaçları gerçekleştirecek yönetim şeklinin ne olduğunu bulmaktır. Bu iki hususu hallettikten ve en fazla iyiliği en az kötülükle birleştiren yönetim şeklini belirledikten sonra, geriye kalan şey, yurttaşların veya bu kurumların uğruna olduğu kişilerin kendi başımıza ulaştığımız bu görüş hakkında rızasını kazanmaktır. Siyaset felsefesinin bu görüşünü benimseyenle-

[1] Mill burada, muhtemelen, Thomas Babington Macaulay (1800-59) tarafından şiddetli bir eleştiriye maruz kalan babası (James Mill) ve Jeremy Bentham'a gönderme yapmaktadır. [JG]

rin zihinlerinde takip ettikleri düşünsel sıra şudur: En iyi yönetim şeklini bulmak; diğerlerini bunun en iyi olduğuna ikna etmek ve iknanın ardından onların bunu talep etmesini sağlamak. Bir anayasaya –teşbihte hata olmaz– sanki bir buharlı saban veya harman makinesiymiş gibi bakarlar.

Bunların karşısında duran bir diğer grup siyasal düşünür ise yönetimi makineye benzetmekten öylesine uzaktır ki onu bir nevi kendiliğinden gelişen bir ürün ve yönetim bilimini ise doğa tarihinin (*natural history*) bir dalı olarak görür.[2] Bu gruba göre, yönetim şekilleri tercihe bağlı bir şey değildir. Onları esasen bulduğumuz gibi kabul etmemiz gerekir. Yönetimler önceden tasarlanarak inşa edilemez. Yönetimler "yapılmaz, büyürler."[3] Evrenin diğer olgularında olduğu gibi yönetimle olan işimiz onların doğal özelliklerine aşina olmak ve onları kendimize uyarlamaktır.

Bir halkın temel siyasal kurumları bu ekol tarafından o halkın tabiatından ve yaşamından çıkan bir nevi organik gelişme olarak telakki edilir: alışkanlıklarının, güdülerinin ve bilinçdışı istek ve arzularının bir ürünüdür ama kesinlikle bilinçli amaçlarının bir ürünü değildir. Halkın iradesinin meselede bir payı yoktur. Mesele, anın gereklerini o anda elde olan araçlarla karşılamaktır. Şayet bu araçlar milli duygular ve karakterle yeterince uyum içindeyse bunlar ekseriyetle kalıcı olacak ve müteakip birikimle ona sahip halka uygun bir rejimi oluş-

---

[2] Mill'in kastettiği grup, muhtemelen yönetimi ulusal kültürden organik bir şekilde doğan bir şey olarak tasavvur eden "Alman-Coleridge Ekolü"dür. Bu görüş Samuel T. Coleridge tarafından *On the Constitution of the Church and State* (1830) eserinde savunulmuştur. **[JG]**

[3] Bkz. Sir James Mackintosh, *The History of England* (1830), Cilt. I, s. 72-3. **[MP & FR]**

turacaktır. Ancak halkın doğasının ve koşullarının kendiliğinden geliştirmediği bir rejimi halka yukardan dayatmaya teşebbüs etmek abes olacaktır.

Her bir öğretinin tek başına savunulduğunu varsayacak olsaydık bunlardan hangisinin en saçma olduğuna karar vermek zor olurdu. İnsanların herhangi tartışmalı bir konuda açıkladıkları ilkeler genellikle gerçekten savundukları görüşleri oldukça yetersiz ifade eder. Her halkın her türlü kurumu yürütmeye yetenekli olduğuna inanan kimse yoktur. Mekanik araçlar benzetmesini ne kadar götürecek olursak olalım, bir insan kereste ve demir aracını bile sadece en iyisi olmaları nedeniyle tercih etmez. Bunun yerine, onların kullanımını faydalı kılacak diğer gerekli şeylere ve özellikle de bunları işleyecek olanların onları idare etmek için gerekli donanım ve beceriye sahip olup olmadığına bakar.

Diğer yandan, kurumlardan sanki bir nevi canlı organizmalarmış gibi bahsedenler aslında hiç de kendilerini ilan ettikleri gibi siyasal kaderci değildir. İnsanlığın yönetime dair kesinlikle hiçbir tercih yelpazesine sahip olmadığını veya farklı rejim biçimlerinin doğurduğu sonuçları incelemenin hangisinin tercih edilmesi hususuna karar verilmesinde asla bir unsur olmadığını iddia etmezler. Ancak her bir tarafın diğerine olan karşıtlığı yüzünden kendi kuramını abartmasına ve hiç kimsenin bu iki öğretiden herhangi birine birebir bağlı olmamasına rağmen bu iki öğreti iki düşünce biçimi arasında derin bir farka tekabül eder. Ayrıca, hiçbirinin tamamen haklı olmadığı aşikar olsa da hiçbirinin tamamen yanlış olmadığı da aynı derecede aşikardır. Bu nedenle her birinin kökeninde olan şeye bakıp her birinde mevcut ne kadar doğru varsa bunlardan istifade etmeliyiz.

O halde ilk olarak şunu hatırlayalım: (Bu önerme her ne kadar bazen göz ardı edilse de) siyasal kurumlar

insan eseridir; kökenlerini ve tüm varoluşlarını insan iradesine borçludurlar. İnsanlar bir yaz sabahı uyanıp onları yerden bitmiş olarak bulmadılar. Kurumlar, bir kere dikilince insanlar "uyurken" bile "büyüyen" ağaçlara da benzemez.[4] Varoluşlarının her safhasında insanın iradî eylemliliğinin bir eseri olarak şekil alırlar. O halde insan eseri olan her şey gibi onlar da iyi veya kötü yapılabilir; üretimlerinde muhakeme ve beceri veya bunların tersi kullanılmış olabilir. Yine, eğer bir halk anayasa yapmayı ihmal ettiyse veya dış baskı nedeniyle karşılarına çıkan her musibete karşı bir çare üreterek tedrici bir süreçle bir anayasa oluşturmaya muktedir olamadıysa veya bu musibetlere maruz kalanlar olarak onlara direnç geliştirdilerse, siyasi ilerlemenin bu şekilde geciktirilmesi onlar için şüphesiz büyük bir dezavantaj olacaktır. Ancak bu, başkaları için iyi olan bir şeyin onlar için de iyi olamayacağını ve hatta onu benimsemeyi uygun bulmaları takdirde bunun iyi olmayacağını ispatlamaz.

Diğer yandan, siyasi mekanizmanın kendi başına işlemediği akılda tutulmalıdır. En başta aldığı biçimle insanlar ve hatta sıradan insanlar tarafından sonra da işletilebilmelidir. Onların salt rızasına değil, aktif katılımına ihtiyaç duyar. Ayrıca mevcut insanların kapasite ve niteliklerine göre ayarlanmalıdır. Bu ise üç koşulun varlığını şart koşar. Bir halk kendisi için tasarlanmış yönetim şeklini benimsemeye istekli olmalı veya en azından kuruluşuna karşı aşılması güç bir engel koyacak denli isteksiz olmamalıdır. Onu ayakta tutmak için ne gerekliyse yapmaya istekli ve yetenekli olmalıdır. Ayrıca ilgili yönetim şeklinin amaçlarını gerçekleştirmesini sağlamak için kendilerinden ne gerekiyorsa yapmaya istekli

---

[4] İskoç yazar ve şair Sir Walter Scott'ın (1771-1832) *The Heart of Midlothian* (1818) adlı romanına atıf. **[MP & FR]**

ve yetenekli olmalılar. "Yapmak" sözcüğü eylemde bulunmak kadar eylemden kaçınmayı da içerir şekilde anlaşılmalıdır. Halk kurulan rejimin varlığını koruması veya amaçlarına ulaşması için eylem ve kendini tutma koşullarını sağlamaya muktedir olmalıdır. Rejimin buna yatkınlığı onun cazibesini oluşturur.

Bu koşulların herhangi birinin sağlanmaması, aksi halde ne kadar ümit vaat edecek olursa olsun, bir yönetim şeklini belli bir örnek durum için elverişsiz kılar.

İlk engel, halkın belli bir yönetim şekline sıcak bakmaması, örneğe pek ihtiyaç duymaz zira bunun teoride göz ardı edilmesi kesinlikle mümkün olamaz. Bu durumun örnekleriyle sürekli karşılaşırız. Bir Kuzey Amerika yerli kabilesinin düzenli ve uygar bir yönetimin kısıtlamalarına boyun eğmesini yabancı bir güçten başkası sağlayamaz. Bir nebze daha az kesinlikle de olsa aynı şeyi Roma İmparatorluğu'nu istila eden barbarlar için de söylemek mümkündür. Kendi liderlerine bile, onların bayrağı altında bilfiil hizmet etmiyor iken, düzenli itaat etme disiplinine kavuşmaları için yüzlerce yıllık zaman ve koşulların tamamen değişmesi gerekmiş idi. Onlara çok eski zamanlardan beri reis sağlama imtiyazına sahip olmuş belli aileler dışında başka bir yönetime gönüllü olarak boyun eğmeyecek uluslar var. Bazı ulusların monarşiye tahammül etmesi yabancı işgali dışında mümkün olamamıştı; aynı şekilde diğerleri de cumhuriyete karşı isteksizdir. Böyle bir engel, devam ettiği sürece, çoğunlukla yönetim şeklinin uygulanamaz olması anlamına gelir.

Ancak bir halk bir yönetim şekline karşı isteksiz olmasa da ve muhtemelen onu arzulasa da onun şartlarını yerine getirmekte isteksiz veya yeteneksiz olabileceği durumlar da vardır. Yönetimin sözde varlığını korumak için gerekli şartlarını bile sağlamakta yetersiz olabilirler.

Dolayısıyla bir halk özgür bir yönetimi tercih edebilir; ancak, tembellik, ilgisizlik, korkaklık veya kamusal ruh yoksunluğundan onu korumak için gerekli zahmetlere katlanmakta yetersiz kalabilir. Doğrudan saldırı altında olduğunda onun için savaşmazlarsa, yönetimi değiştirmeye yönelik hilelere kanarlarsa, anlık bir cesaret kırıklığından, geçici bir panikten veya bir şahsa yönelik coşkunluk nöbetinden ötürü özgürlüklerini büyük bir adamın ayakları dibine bırakmaya razı edilir veya ona kurumlarının altını oymasını mümkün kılacak güçler emanet ederlerse, özgürlük için pek de uygun olmadıklarını ispatlamış olurlar. Özgür yönetime kısa bir süreliğine sahip olmaları onlar için iyi bir şey olsa da ondan muhtemelen uzun süre faydalanamayacaklardır.

Yine, bir halk belli bir yönetim şeklinin onlardan beklediği ödevleri yerine getirmekte isteksiz veya yeteneksiz olabilir. Kaba saba bir halk uygar bir toplumun faydalarından belli ölçüde haberdar olsa da bunun gerektirdiği kaçınmaları uygulamada yetersiz kalabilir. Tutkuları çok hiddetli olabilir veya kişisel gururları şahsi çatışmalardan kaçınıp maruz kaldıkları veya kaldıklarını düşündükleri yanlışların düzeltilmesini adalet sistemine bırakmayacak kadar fazlasıyla müsamahasız olabilir. Bu gibi bir durumda, uygar bir yönetimin onlara gerçekten faydası dokunabilmesi için ciddi ölçüde despotik olması gerekir. Halkın bu yönetim üzerinde kontrole sahip olmaması ve yönetimin halkın eylemlerine büyük oranda zora dayalı kısıtlama getirmesi gerekir.

Yine, kötülük yapanların önlenmesine yönelik adalet sistemi ve kamu otoriteleri ile aktif işbirliği yapmayan bir halk sınırlı ve koşullu bir özgürlükten fazlası için uygunsuz sayılmalıdır. Bir suçluyu tutuklatmak yerine ona yataklık etmeye eğilimli, Hindular gibi kendilerini soyan adamın aleyhinde tanıklık yapma zahmetine kat-

lanmak veya tanıklık yaparak kendilerini intikama açık hale getirmek yerine onu saklamak amacıyla yalancı tanıklık yapacak; yakın bir tarihe kadar Avrupa'nın bazı uluslarında olduğu gibi sokakta birinin bir başkasını bıçakladığını görünce sorunun muhatabı polis ve kendilerini ilgilendirmeyen şeye karışmamak daha emniyetli diye yolun karşısına geçen; bir idam karşısında isyan eden ama bir suikast karşısında dehşete düşmeyen bir halk, kamu otoritelerinin başka yerlerde olduğundan daha sert bir baskı gücüyle donatılmış olmasını gerekli kılar zira uygar yaşamın vazgeçilmez gereklerinin dayanacağı başka bir şey yoktur.

Vahşi yaşamdan çıkmış herhangi bir halktaki bu elim ruhsal durumlar şüphesiz genellikle onlara yasaların kendi iyilikleri dışında başka amaçlar için yapıldığını ve yasaları ihlal edenlerden çok yasa uygulayıcılarının daha kötü bir düşman olduğunu öğreten önceki kötü yönetimin bir sonucudur. Ancak bu zihinsel alışkanlıkların yetiştiği kişilerde ne kadar az suç olursa olsun ve bu alışkanlıklar nihayetinde iyi bir yönetim tarafından ne kadar ortadan kaldırılabilir olursa olsun, bu alışkanlıklar var oldukları sürece böyle eğilimleri olan bir halk, sempatisi hukuktan yana olan ve hukukun uygulanmasına aktif destek vermeye istekli bir halka kıyasla, az bir güçle yönetilemez.

Yine, seçmenlerin geneli oy kullanacak kadar yönetime ilgi göstermiyor ise veya oy kullansalar bile oylarını kamusal gerekçeler ile vermeyip para karşılığında satıyor iseler veya oylarını onların üzerinde kontrol sahibi olan veya özel sebepler nedeniyle gönlünü almak istedikleri bir kişinin işareti doğrultusunda kullanıyor iseler, temsili kurumların pek bir değeri yoktur ve sadece tiranlığın veya entrikanın bir aracı olabilirler. Halk seçimlerinin bu şekilde uygulanması durumunda seçimler

kötü yönetime karşı bir güvence değil sadece onun mekanizmasında ilave bir çark işlevi görecektir.

Bu ahlaki engellerin yanı sıra mekanik zorluklar çoğu zaman yönetim şekillerinin önünde aşılması güç engeller çıkarır. Eski Çağ'da büyük bir birey veya yerel bağımsızlık olabilse de ve çoğu zaman var olsa da tek bir şehir devletinin sınırları ötesinde bir düzenli halkçı yönetim söz konusu değildi çünkü kamusal sorunları tartışmak için aynı meydanda bir araya gelebilecek kişilerin dışında kamuoyunun oluşması ve yayılması için fiziksel koşullar mevcut değildi. Genellikle bu engelin temsili sistemin benimsenmesiyle ortadan kalktığı düşünülür. Ancak bu engeli tam anlamıyla aşmak için matbaa ve hatta, Pnyx ve Forum'un[5] bir açıdan gerçek muadili olan ancak her açıdan onların yerini alamayacak, gazete basını gerekliydi.

Büyük ölçekli bir monarşinin bile varlığını sürdüremediği ve kaçınılmaz olarak –ya karşılıklı bağımlı ya da gevşek, bir nevi feodal, bir bağla bir arada tutulan– küçük prensliklere bölündüğü toplum durumları olmuştu; zira otorite mekanizması yöneticinin şahsından çok uzakta iken emirlerini hayata geçirebilecek kadar mükemmel değildi. Yönetici, ordusunun itaati için bile esasen onların gönüllü sadakatine bağımlıydı. Büyük bir coğrafya genelinde itaati zorlamak için gerekli askerî gücü ayakta tutmaya yetecek vergiyi halkın ödemesini sağlayacak araçlar da mevcut değildi. Bu ve tüm diğer benzeri durumlarda engelin derecesinin ya daha fazla ya da daha az olabileceği dikkate alınmalıdır. Söz konusu engel, yönetim şeklinin varlığını mutlak olarak imkânsız kılmaksızın veya pratikte bir başka yönetim şekline tercih edilir olmasını önlemeksizin kötü işleme-

[5] *Pnyx ve Forum*: Eski Atina ve Roma'da halkın kamusal sorunları tartışmak için toplandığı mekanlar. **[MP & FR]**

sine neden olacak ölçüde büyük olabilir. Bu son soru esasen henüz ele almadığımız bir hususa dayanmaktadır: farklı yönetim şekillerinin İlerlemeyi destekleme eğilimleri.

Şimdi yönetim şekillerinin onlar tarafından yönetilecek halka uyarlanmasına dair üç temel koşulu incelemiş oluyoruz. Eğer doğalcı diye tabir edebileceğimiz siyaset kuramının destekçileri bu üç koşulun zaruretinde ısrar ediyor ve birinci ve ikinci koşulları ve önemli ölçüde de üçüncü koşulu sağlamayan hiçbir yönetimin sürekli olarak var olamayacağını kastediyor iseler öğretilerinin, bu şekilde sınırlandırılmış haliyle, tartışılacak bir yanı yoktur. Bundan fazla her ne demek istiyorlarsa bana savunulabilir gelmiyor. Kurumların tarihsel bir temelinin olması, ulusal alışkanlıklar ve karakterle uyumlu olması ve bunun gibi zaruretlere dair bize anlatılan onca şey ya bu anlama gelir ya da hiçbir mana taşımaz. Bu ve benzeri ifadeler içerdikleri rasyonel anlama ilave olarak büyük miktarda saf duygusallık barındırır. Ancak, pratik açıdan bakacak olursak, siyasal kurumların bu iddia edilen zaruretleri, bu üç koşulun yerine getirilmesine yönelik yardımcı araçlardan başka bir şey değildir. Bir kurum veya kurumlar dizisinin önü halkın kanaatleri, zevkleri ve alışkanlıklarıyla açık hale gelmiş ise bu halkın ilgili kurumu sadece kolaylıkla benimsemesini sağlamaz, aynı zamanda kurumların korunması ve en iyi sonuçlar üretecek şekilde işlemesi için ne yapmaları gerekiyorsa kolaylıkla öğrenmelerini ve en başından beri bu işe iyi niyetli yaklaşmalarını sağlar. Bir yasa yapıcının aldığı tedbirleri şekillendirmesinde, mevcut olması durumunda, önceden var olan bu tür alışkanlık ve hislerden faydalanmaması büyük hata olurdu.

Diğer yandan, sadece destekleyici ve yardımcı roldeki bu araçların zorunlu koşul seviyesine çıkartılması bir

abartıdır. İnsanların alışık oldukları şeyleri yapmalarını sağlamak ve onların bunları yapmaları daha kolaydır; ancak insanlar kendileri için yeni şeyler de öğrenirler. Aşinalık oldukça yararlıdır; ancak başta tuhaf gelse de bir düşünce üzerinde çok durmak onu aşina kılacaktır. Tüm bir halkın denenmemiş şeyler için hevesli olduğu birçok örnek vardır. Bir halkın yeni şeyler yapma ve kendilerini yeni koşullara uyum sağlama kapasitesinin kendisi sorunun unsurlarından biridir. Bu kapasite, farklı uygarlık aşamalarındaki farklı ulusların birbiriyle oldukça ayrıştığı bir niteliktir.

Herhangi bir halkın herhangi bir yönetim şeklinin koşullarını sağlama yeteneğine genelleyici bir kural ile karar verilemez. Kılavuz söz konusu halka dair bilgi ile genel pratik yargı yetisi ve basiret olmalıdır. Gözden kaçırılmaması gereken bir husus daha var. Bir halk iyi kurumlar için hazır olmayabilir; ancak bu kurumlar için bir arzu uyandırmak kurumların hazırlanmasının gerekli bir parçasıdır. Belli bir kurum veya yönetim şeklini tavsiye etmek ve savunmak ve onun avantajlarını en güçlü bir şekilde göstermek bir ulusun zihnini sadece bu kurumu benimsemesi veya talep etmesi için değil aynı zamanda bu kurumu işletmesi için de eğitmenin yöntemlerinden biri ve çoğunlukla da imkân dahilinde olan tek yöntemdir. Evvelki ve şimdiki kuşak İtalyan yurtseverlerinin[6] ellerinde İtalyan halkını birlik içinde özgürlüğe hazırlamak için onları bunu talep etmeye kışkırtmaktan başka ne araçları vardı? Böyle bir görevi üstlenecek kişiler sadece tavsiye ettikleri kurum veya rejimin faydalarından değil, aynı zamanda bunu işlet-

[6] Mill 1830'lardaki İtalyan bağımsızlık ve birliği sağlama mücadelesini yakından takip etmiş ve bu mücadelenin sürgündeki liderlerinden Giuseppe Mazzini (1805-72) ile yakın dostluk kurmuştu. **[MP & FR]**

mek için gerekli ahlakî, entelektüel ve aktif kapasitelerden[7] de gereğince etkilenmiş olmalıdır ki kapasitenin hazır olmasından çok önce arzuları uyandırmaktan mümkünse kaçınabilsinler.

Bu dediklerimizden şu sonuç çıkıyor: kurumlar ve yönetim şekilleri, sıklıkla gönderme yapılan bu üç koşulun sınırları dahilinde, tercihe bağlı bir sorundur. Soyut olarak en iyi yönetim şeklini araştırmak (dendiği gibi) bilimsel aklın hayali bir kullanımı değil, aksine oldukça pratik bir kullanımıdır ve bir ülkeye mevcut durumu dahilinde koşullarını mümkün mertebe yerine getirebileceği en iyi kurumları tanıtmak pratik çabaların yönelebileceği en rasyonel hedeflerden biridir.

Yönetim işlerinde insan irade ve niyetinin etkinliği küçümsenerek söylenebilecek her şey yönetimin başka uygulamalarının her birine dair de söylenebilir. Her şeyde insan gücünün oldukça katı sınırları vardır. Bu güç ancak doğanın kuvvetlerinin bir veya birkaçını kullanarak harekete geçebilir. Dolayısıyla, arzulanan kullanıma uygulanabilecek kuvvetlerin varlığı gerekir ve bu kuvvetler sadece kendi yasalarına göre hareket ederler. Nehrin geriye akmasını sağlayamayız; ancak sırf bu yüzden su değirmenlerinin "yapılmadıklarını ama yetiştiklerini" söyleyemeyiz. Mekanikte olduğu gibi siyasette motorun çalışmasını sağlayan güç makinenin dışında aranmalıdır. Güç hazır değilse veya makul olarak beklenebilecek engelleri aşmaya yeterli değilse mekanizma başarısız olacaktır. Bu, siyasal sanata özgü bir durum değildir ve bu da onun diğer tüm sanatların maruz olduğu sınırlamalar ve koşullara tâbi olduğunu söylemekten başka bir şey değildir.

---

[7] Ahlaki, entelektüel ve aktif kapasiteler için bkz. Bölüm I, not 2. **[ÖO]**

Bu noktada karşımıza başka bir itiraz veya aynı itirazın bir başka şekli çıkar. Büyük siyasal olayların dayandığı kuvvetlerin siyasetçilerin veya filozofların yönlendirmesine açık olmadığı iddia edilir. Toplumsal güç unsurlarının dağılımına dair bir ülkenin durumunun o ülke yönetimini tüm önemli açılardan önceden sabitlemiş ve belirlemiş olduğu öne sürülür. Bir toplumdaki en kuvvetli güç her ne ise yönetici iktidarı o eline geçirir ve siyasal yapıda herhangi bir değişikliğin öncesinde veya onla eş zamanlı olarak toplumdaki güç dağılımı değişmez ise bu değişiklik kalıcı olamaz. Dolayısıyla, bir ulus yönetim şeklini seçemez. Ayrıntıları ve pratikteki örgütlenmesini seçebilir; ancak hepsinin özü olan egemen gücün yeri ulus adına toplumsal koşullar tarafından belirlenir.

Bu öğretide bir nebze hakikat olduğunu hemen kabul ederim; ancak bunun bir faydası olabilmesi için net bir şekilde ifade edilmesi ve uygun sınırlarının çizilmesi gerekir. Toplumdaki en kuvvetli gücün kendini yönetimde en kuvvetli yapacağı söylendiğinde güçten kasıt nedir? Kastedilen kas ve sinirler değildir herhalde; yoksa saf demokrasi var olabilecek tek rejim olurdu.

Sadece kas kuvvetine iki unsur, mülk ve zeka, daha ekleyin gerçeğe daha yaklaşmış oluruz ancak henüz ulaşmış olmayız. Bir çoğunluk sadece sıklıkla bir azınlık tarafından baskı altına alınmaz; aynı zamanda çoğunluk mülk ve zeka açısından daha üstün olabilir, ancak her iki açıdan daha aşağıda olan bir azınlık tarafından zorla veya başka bir şekilde tahakküm altında tutulabilir. Bu muhtelif güç unsurlarını siyasal açıdan etkili kılmak için örgütlü olmaları gerekir; ve örgütlenme avantajı mutlaka yönetimi elinde tutanlardan yanadır. Tüm diğer güç unsurlarında çok daha zayıf olan bir taraf teraziye iktidar gücü konduğu zaman fazlasıyla ağır basabilir ve

üstünlüğünü sadece bunun sayesinde koruyabilir: şüphesiz bu durumdaki bir iktidar mekanikte dendiği gibi istikrarsız denge durumundadır: daha kısa ucu üzerinde dengede duran bir nesnenin rahatsız edilmesi durumunda eski haline geri döneceğine bu halinden giderek uzaklaşması gibi.

Ancak, genellikle ifade edildiği haliyle, bu yönetim kuramına daha da kuvvetli itirazlar vardır. Kendini siyasal güce dönüştürme eğilimine sahip Toplum içindeki güç, durgun veya pasif bir güç değil, aktif bir güçtür veya, başka bir ifadeyle, bilfiil sarf edilen güçtür; yani mevcut olan tüm gücün sadece ufak bir kısmıdır. Siyasal konuşacak olursak, tüm gücün büyük bir kısmı iradeden oluşur. O halde, iradeye tesir eden bir şeyi hesaba katmadan siyasal gücün unsurlarını hesaplamak nasıl mümkün olabilir? Toplum içinde gücü elinde tutanların nihayetinde yönetim gücünü de ellerinde tuttukları için kanaatlere tesir ederek yönetimin yapısını etkilemeye çalışmanın boş bir çaba olduğunu düşünmek, kanaatin başlı başına etkin toplumsal kuvvetlerin en büyüklerinden biri olduğunu unutmak olur. İnancı olan tek bir kişi sadece menfaatleri olan yüzlerce kişiye denk bir toplumsal güçtür. Belli bir yönetim şeklinin veya herhangi bir tür toplumsal gerçeğin tercih edilmeye layık olduğuna dair genel bir ikna oluşturmayı başaranlar toplumun güçlerini kendi safına çekmek konusunda neredeyse atılabilecek en önemli adımı atmış olur. O ilk şehidin Kudüs'te taşlanarak öldürüldüğü gün, Putperestlerin Havarisi olacak kişi seyirci kalıp "ölümünü onaylarken"[8], taşlanan adamın tarafında olanların tam orada

---

[8] *Putperestlerin Havarisi* (*Apostle of the Gentiles*): Daha sonra Aziz Pavlus diye tanınacak olan Saul. Yeni Ahit'teki ilgili bölüm şudur: "İstefanos'un öldürülmesini Saul da onaylamıştı" (Elçilerin İşleri 8:1). **[MP & FR/ ÖO]**

ve o anda toplumdaki en kuvvetli güç olduğunu kim tahmin edebilirdi? Olayların seyri öyle olduğunu ispatlamadı mı? Zira onların inancı o zamanın en güçlü inancıydı. Aynı unsur Worms Diet'inde Wittenberg keşişini İmparator V. Charles ve orada toplanmış tüm prenslerden daha güçlü bir toplumsal kuvvet yaptı.[9] Ancak denebilir ki bunlar işin içinde dinin olduğu durumlardı ve dinî inançların kendine özgü bir kuvvetleri vardır. O zaman saf siyasi bir durumu ele alalım ve eğer dinin bu durumla bir ilgisi var ise büyük ölçüde kaybeden tarafta olsun.

Eğer nazarî düşüncenin toplumsal gücün başlıca unsurlarından biri olduğuna dair hâlâ ikna edilmeyi bekleyen biri varsa, bu kişi Avrupa'da liberal ve reformcu bir kralın, liberal ve reformcu bir imparatorun ve, en tuhafı, liberal ve reformcu bir Papa'nın işgal etmediği bir tahtın neredeyse hiç bulunmadığı o çağı düşünsün: Büyük Frederick'in, II. Katerina'nın, II. Joseph'in, Peter Leopold'un, XIV. Benedict'in, Ganganelli'nin, Pombal'ın, Aranda'nın çağını;[10] Napolili Bourbonlar'ın tam da kendilerinin liberal ve reformcu olduğu ve Fransız soylularının tüm aktif beyinlerinin kısa bir zaman sonra onlara pahalıya mal olacak düşüncelerle dolu olduğu

---

[9] Martin Luther (1483-1546) 1521'de Kutsal Roma İmparatoru V. Charles'ın (1500-58) toplantıya çağırdığı Worms Diet'i tarafından suçlu bulunmuştu. **[MP & FR]**

[10] II. Frederick (1712-86), Prusya kralı (1740-86); II. Katerina (Büyük Katerina) (1729–96), Rusya kraliçesi (1762–96); II. Joseph (1741– 90), Kutsal Roma İmparatoru (1765– 90); II. Leopold II (1747–92), Kutsal Roma İmparatoru (1790-2); Papa XIV. Benedict (1675–1758), Roma Katolik Kilisesi'nin başı (1740–58); Giovanni Ganganelli (1705–74), Papa XIV. Clemens, Roma Katolik Kilisesi'nin başı (1769–74); Pombal Markisi (1699–1782), Portekizli devlet adamı; 10. Aranda Kontu (1718–98), İspanyol devlet adamı. **[MP & FR]**

zamanları.[11] Sadece fiziksel ve ekonomik gücün toplumsal gücün tamamı olmaya ne kadar uzak olduğuna dair muhakkak ki kesin bir örnektir bu. İngiliz İmparatorluğu'nda ve başka yerlerde siyahların köleliğine son veren şey maddi menfaatlerin dağılımındaki herhangi bir değişiklik değil ahlakî fikirlerin yayılması olmuştu.[12] Rusya'daki serfler özgürlüklerini ahlakî ödev hislerine değilse bile devletin gerçek menfaatlerine saygı duyan daha aydın kanaatlerin doğmasına borçluydu.[13] İnsanların nasıl hareket ettiğini nasıl düşündükleri belirler. Ortalama insanların kanı ve fikirleri büyük ölçüde akıldan ziyade şahsi konumlarına göre belirlense de şahsi konumları farklı olanların kanı ve fikirleri ile eğitimlilerin birleşik otoritesi tarafından bunların üzerinde uygulanan güç pek de azımsanamaz. O halde genel olarak eğitimli kesimin bir toplumsal düzenlemeyi veya bir siyasal veya başka bir kurumu iyi ve bir diğerini kötü, birini tercih edilebilir ve bir diğerini kınanabilir diye tanıması sağlanırsa, bunlardan birine varlığını sürdürmesini sağlayacak toplumsal güç baskınlığını verme veya bir diğerinden bunu geri çekme yönünde oldukça fazla yol kat edilmiş olur. Bir ülkedeki yönetimin mevcut toplumsal güçlerin onu olmaya zorladığı şey olabileceği sözü, ancak toplumun mevcut durumunda uygulanabilir olan tüm yönetim şekilleri arasında rasyonel bir tercih yapma çabasından vazgeçirmek yerine bu çabayı desteklemesi anlamında doğrudur.

---

[11] Napoli'yi yöneten İspanyol Bourbon hanedanı (1734-1805) ve Fransız Aydınlanması'nın Terör döneminde (1793-4) hayatını kaybeden bazı simaları kastedilmektedir. **[MP & FR]**

[12] 1807'de köle ticaretinin yasaklanmasının ardından, kölelik İngiliz İmparatorluğu'nda 1833'te kaldırıldı. **[MP & FR]**

[13] Rusya'da serflik Çar II. Alexander (1818-81) tarafından 1861'de kaldırıldı. **[MP & FR]**

Bölüm II
İyi Bir Yönetim Şeklinin Ölçütü

Herhangi bir ülkenin yönetim şeklinin (belli ve net koşullar dahilinde) tercihe açık olduğunu tespit ettikten sonra, şimdi tercihin hangi teste tâbi tutulması gerektiğini ele almalıyız: Herhangi bir toplumun menfaatlerini destekleyen en uygun yönetim şeklinin belirgin özellikleri nelerdir?

Bu incelemeye başlamadan önce, yönetimin kendine uygun işlevlerinin ne olduğuna karar vermenin gerekli olduğu görünmektedir; zira yönetim tümüyle sadece bir araç olduğuna göre araçların tercih edilebilirliği onların gayeleriyle uyum sağlamasına bağlı olmalıdır. Ancak sorunun bu şekilde ifade edilmesinin, sanılabileceğin aksine, incelemeye pek bir faydası dokunmayacağı gibi sorunun tümünü dahi görünür kılmayacaktır. Zira, ilk olarak, yönetimin kendine uygun işlevleri sabit bir şey olmayıp toplumun farklı durumları için farklıdır; bu işlevler ileri bir toplum durumuna kıyasla geri kalmış olanda daha geniş kapsamlıdır. İkinci olarak, dikkatimizi meşru yönetimsel işlevlerle sınırlandırdığımız takdirde bir yönetimin veya birtakım siyasal kurumların karakterini yeterince takdir edemeyiz; zira bir yönetimin iyiliği zorunlu olarak bu daireyle sınırlı olsa da kötülüğü ne yazık ki öyle değildir. İnsanlığın maruz olabileceği her türlü ve her derece kötülüğün insanlara başlarındaki yönetimleri tarafından yapılması olasıdır. Diğer yandan, toplumsal varoluşun elinde olan hiçbir iyilik bu iyiliğe erişimle uyumlu ve ona imkân veren bir yönetim yapısının ötesinde gerçekleştirilemez.

Dolaylı etkileri bir yana, kamusal otoritelerin doğrudan müdahalesinin insan yaşamının sınırları dışında başka zorunlu sınırları yoktur. Diğer yandan, yönetimin toplumun esenliği üzerindeki etkisini düşünmek veya takdir etmek için referans noktamız insanlık menfaatlerinin tamamından daha aşağısı olamaz.

İyi ve kötü yönetimin testi olarak toplumun toplu menfaatleri gibi karmaşık bir hedefi önümüze koymamız gerektiğine göre, bu menfaatlerin bir tür tasnifini yapmalıyız. Bunları belli gruplar halinde mercek altına yatırmak bu muhtelif menfaatleri sırasıyla desteklemeye uygun yönetim şeklinin nitelikleri hakkında bir gösterge olabilecektir. Toplumun iyiliği şu ve şu unsurlardan oluşuyor; bu unsurlardan biri şöyle koşulları gerektiriyor, bir diğeri de başkalarını; o halde tüm bu koşulları en yüksek derecede birleştiren yönetim en iyisi olmalı diyebilseydik bu büyük kolaylık olurdu. Bu durumda yönetim kuramı toplumun iyi halini oluşturan unsurların ayrı ayrı önermelerinden inşa edilirdi.

Ne yazık ki bu tür önermelerin oluşumunu olanaklı kılmak için toplumsal esenliğin bileşenlerini sıralamak ve tasnif etmek kolay bir iş değildir. Evvelki ve şimdiki kuşakta siyaset felsefesine kapsamlı bir şekilde eğilmiş olanların çoğu bu tür bir tasnifin önemini hissetmiştir; ancak buna yönelik girişimler henüz, bildiğim kadarıyla, tek bir adımla sınırlı kalmıştır. Tasnif, toplumun zaruretlerinin (Fransız düşünürlerinin tabiriyle) Düzen ve İlerleme, Coleridge'in ifadesiyle, Devamlılık ve İlerleyiş diye iki başlık altında bölünmesiyle başlar ve sona erer.[1]

---

[1] "Düzen ve İlerleme" (*Ordre et Progrès*) Fransız düşünür Auguste Comte (1798-1857) ile özdeşleşmiş bir ifadedir. "Devamlılık ve İlerleyiş" (*Permanence and Progression*) İngiliz şair ve yazar Samuel T. Coleridge'e (1772-1834) ait olup *On the Constitution of the Church and State* (1839) adlı eserinde tartışılmıştır. **[MP & FR]**

Bu taksim, iki üyesi arasındaki pürüzsüz gözüken zıtlık ve seslendikleri hislerin aralarındaki dikkat çekici fark açısından, makul ve caziptir. Ancak korkarım bir yönetimde olması gereken nitelikleri tanımlamak için kullanılan Düzen veya Devamlılık ile İlerleme arasındaki ayrım (popüler söylem için ne kadar kabul edilebilir olsa da) bilimsel değil ve yanlıştır.

Zira, öncelikle, Düzen ve İlerleme nedir? İlerlemeye dair bir zorluk yok veya ilk bakışta bariz bir zorluk yok. İlerleme insan toplumunun bir ihtiyacı olarak bahsedildiği zaman Gelişimi kastettiği düşünülebilir. Bu makul ölçüde net bir düşünce. Ancak Düzen nedir? Gelişim haricinde insan toplumunun ihtiyacı olan her şeyin bazen fazlası bazen azı anlamına gelir, ancak bunun tamamı anlamına neredeyse hiç gelmez.

Kabul gören en dar anlamıyla Düzen İtaat anlamına gelir. Bir yönetim kendisine itaat edilmesini sağlamada başarılı olursa düzeni koruduğu söylenir. Ancak itaatin dereceleri vardır ve her biri takdire şayan değildir. Sadece katışıksız bir despotizm yurttaşların yetkili şahısların her buyruğuna kayıtsız şartsız itaat etmesini talep eder. En azından tanımı genel olan ve üzerinde düşünülmüş yasa şeklinde bildirilen buyruklarla sınırlandırmalıyız. Bu şekilde anlaşıldığı takdirde, Düzen, şüphesiz, yönetimin vazgeçilemez bir özelliğini ifade eder. Emirlerine itaat edilmesini sağlayamayanların yönetebildiği söylenemez. Ancak bu, yönetimin gerekli bir şartı olsa da amacı değildir. Kendisine itaat edilmesini sağlaması başka bir amacı gerçekleştirmek için gereklidir. Gelişim düşüncesinden bağımsız ve durağan olsun ilerlemeci olsun her toplumda gerçekleşmesi gereken bu diğer amacın ne olduğunu hâlâ arayıp bulmamız gerekmektedir.

Biraz daha geniş bir anlamda, Düzen kişisel şiddetin son bulmasıyla barışın korunması anlamına gelir. Bir ülkenin halkının, genel bir kural olarak, tartışmalarını kişisel kuvvete başvurarak halletmeye son verip, ihtilaflarına dair hüküm ve uğradıkları zararın tazmini için kamusal otoritelere başvurma alışkanlığını edindiklerinde Düzenin mevcut olduğu söylenir. Ancak terimin bu geniş kullanımında ve önceki dar kullanımında Düzen yönetimin amacı veya mükemmelliğinin ölçütünden çok koşullarından sadece birini ifade eder; zira yönetime itaat etme ve tüm ihtilaflı sorunlar için onun otoritesine başvurma alışkanlığı pekala yerleşmiş olabilir; ancak buna karşın yönetimin bu ihtilaflı sorunlarla ve kendini ilgilendiren diğer şeylerle ilgilenme şekli muhtemel en iyi yönetim ile en kötü yönetimi birbirinden ayıran aralık içinde değişebilir.

Eğer Düzen düşüncesinin toplumun yönetiminden beklediği ve İlerleme düşüncesine dahil olmayan her şeyden ibaret olmasını istiyorsak, Düzeni halihazırda mevcut olan her tür ve miktarda iyinin korunması ve İlerlemeyi bunların artırılması olarak tanımlamamız gerekir. Bu ayrımın her bir tarafı bir yönetimin teşvik edebileceği her şeyi kapsar. Ancak, bu şekilde anlaşıldığı takdirde, bu ayrım bir yönetim felsefesine temel teşkil edemez. Bir rejimi oluştururken bazı şartların Düzen için diğer bazılarının da İlerleme için sağlanması gerektiğini söyleyemeyiz çünkü Düzenin, biraz önce ifade edildiği anlamdaki, şartları ile İlerlemenin şartları birbirinin zıddı değil aynıdır. Halihazırda mevcut toplumsal iyiyi korumaya yönelik vasıtalar onların artırılmasını teşvik edenlerle aynıdır ve bunun tam tersi de doğrudur; aradaki tek fark ikinci amaç için ilkine kıyasla daha fazla vasıtaya ihtiyaç duyulur.

Örneğin, toplumda zaten mevcut olan iyi davranış, iyi idare, başarı ve refah miktarını korunmaya en yatkın yurttaşların bireysel olarak sahip olması gereken nitelikler nelerdir? Herkes bu niteliklerin çalışkanlık, dürüstlük, adalet ve basiret olduğunu kabul edecektir. Ancak tüm nitelikler içinden gelişime en yatkın olanlar bunlar değil midir? Ayrıca bu erdemlerin toplumda gelişmesi kendi başına gelişimlerin en büyüğü değil midir? Eğer öyleyse, çalışkanlık, dürüstlük, adalet ve basireti teşvik etmek için yönetimde bulunması gereken nitelikler neyse bunlar hem devamlılığa hem de ilerleyişe yatkın olacaktır; ancak toplumun devamlılığını korumaya kıyasla onun kararlı bir şekilde ilerlemeci olması için bu niteliklerin daha fazlasına ihtiyaç duyulacaktır.

Yine, İlerlemeyle daha ilintili olduğu gözüken ve Düzen ve Muhafaza düşüncelerini doğrudan çağrıştırmayan belli insan özellikleri nelerdir? Bunlar en çok zihinsel faaliyet, girişkenlik ve cesarettir.

Ancak tüm bu nitelikler sahip olduğumuz iyiye ilave etmenin yanı sıra onu korumak için de tamamen gerekmez mi? İnsan ilişkilerinde kesin olan bir şey varsa, o da değerli edinimlerin onların kazanılmasını sağlayan enerjilerin aynılarının devam etmesiyle sadece korunabileceğidir. Kendi başlarının çaresine bırakılan şeyler kaçınılmaz olarak çürür. Başarıya ulaştıkları için ihtimam ve düşüncelilik alışkanlıklarını ve can sıkıcı şeylerle yüz yüze gelmek istekliliklerini gevşeten kişiler nadiren iyi talihlerini en yukarıda koruyabilirler. Münhasıran İlerlemeye adanmış ve ona yönelik eğilimlerin zirvesi olan zihinsel özellik Orijinallik veya Yaratıcılıktır. Ancak bu Devamlılık için daha az gerekli değildir zira insan ilişkilerinin kaçınılmaz değişiminde sürekli olarak yeni sıkıntılar ve tehlikeler baş gösterdiğinde mevcut durumun sadece eskisi kadar iyi gitmesini sağlamak

için bile bunları yeni yetenekler ve tertipler ile karşılamak gerekir. O halde bir yönetimde hangi nitelikler faaliyet, enerji, cesaret, orijinalliği teşvik etmeye eğilimli ise bunlar Devamlılık gibi İlerlemenin de gerekleridir; sadece bunlardan ilki için, diğerine kıyasla, bu niteliklerin bir nebze daha az miktarı genel olarak yeterli olacaktır.

Zihinsel olandan toplumun zahiri ve nesnel gereksinimlerine geçecek olursak: Sadece Düzen veya sadece İlerlemeye yatkın bir siyasal tertip veya toplumsal işlerin düzenlemesini göstermek mümkün değildir; herhangi birine meyilli olan ne varsa her ikisini de teşvik eder. Örneğin, genel emniyet kurumunu ele alın. Bu toplumsal örgütlenmenin bu kısmının etkinliğiyle en doğrudan ilgili gözüken amaç Düzendir. Ancak, Düzeni teşvik etmek, yani suçun bastırılması ve her bir kişinin mal ve canının güvende hissetmesi, etkili ise, İlerlemeye bundan daha fazla yarayacak bir başka durum var mıdır? Daha yüksek mülkiyet güvenliliği –ki bu İlerlemenin en bilindik ve en kaba yönüdür– daha fazla üretimin ana şartları ve nedenlerinden biridir. Suçun daha iyi bastırılması suça meyleden eğilimleri bastırır ve bu da biraz daha üst bir anlamda İlerlemedir. Bireyin güvensiz bir durumdan kaynaklanan kaygı ve endişelerden kurtulması, melekelerini kendi ve başkalarının durumunu geliştirmeye yönelik yeni bir çabada kullanabilmesi için özgür kılar. Aynı neden onu toplumsal varoluşa bağlayarak ve bundan böyle hemcinslerinde mevcut veya müstakbel düşmanlar görmemesini sağlayarak, onda başkalarına yönelik olarak her türlü nezaket ve dostluk hislerini ve toplumun genel esenliğine yönelik ilgiyi teşvik eder ki tüm bunlar toplumsal gelişimin çok önemli parçalarıdır.

Yine, iyi bir vergi ve finans sistemi gibi aşina bir örneği ele alalım. Bu husus, genel olarak Düzen kapsamında sınıflandırılacaktır. Ancak İlerlemeye bundan daha fayda sağlayan ne olabilir? Bunlardan birini teşvik eden bir finans sistemi aynı erdemleriyle diğerine de yardım eder. Ekonomi, örneğin, hem mevcut ulusal servet varlığını korur hem de daha fazlasının yaratılmasını kolaylaştırır.

Vergi külfetinin adil dağılımı, belirgin bir şekilde, toplumun ahlaki hissiyatının eğitimine, gerek kuvvet gerek ayırt etme yetisi açısından, katkı yapar: Her yurttaşa zor şartlara dair bir ahlak ve iyi vicdan örneği sunar ve aynı zamanda en yüksek otoritelerin bu niteliklere değer verdiğini kanıtlar. Vergilendirmenin bu şekilde, çalışkanlığı engellemeden veya gereksiz yere yurttaş özgürlüğüne müdahalede bulunmadan, yapılması ulusal servetin sadece korunmasını değil artışını da destekler ve kişisel melekelerin daha etkin kullanımını teşvik eder. Bunun tam tersi de geçerlidir: Finans ve vergilendirmedeki insanların servet ve ahlak açısından gelişimini engelleyen tüm hatalar, eğer yeterince ciddi orandaysa, onları aynı zamanda yoksullaştırır ve ahlaksızlaştırır. Kısacası, evrensel olarak, geçerli olan şudur: Düzen ve Devamlılık en genel anlamlarıyla mevcut avantajların istikrarı olarak anlaşıldığında, İlerlemenin gerekleri Düzenin gereklerinin daha büyük bir derecesinden başka bir şey değildir; Devamlılığın gerekleri ise İlerlemenin gereklerinin sadece bir nebze daha küçük ölçüsünden başka bir şey değildir.

Özü itibarıyla Düzenin İlerlemeden farklı olduğu, yani mevcut iyinin korunması ile ilave iyilerin elde edilmesinin, önemli bir sınıflandırmaya temel teşkil etmeye yetemeyecek kadar birbirinden farklı uğraşlar olduğu, görüşüne destek olarak, İlerlemenin Düzenin aleyhine

işleyebileceği hatırlatması yapılabilir belki: Bir tür iyiyi elde ederken veya etmeye çalışırken diğer iyilerde kayba uğrayabiliriz; dolayısıyla servet konusunda bir ilerleme olurken, erdemlerde gerileme olabilir. Doğru olduğunu varsaysak bile bunun kanıtladığı şey İlerlemenin tür olarak Devamlılıktan değil, servetin erdemden farklı bir şey olduğudur. İlerleme devamlılık ve fazlasıdır; ve bir şeyde İlerlemenin bir başka şeyde Devamlılığı ima etmediğini söylemek bir yanıt olamaz. Ne de herhangi bir şeydeki İlerleme her şeyde İlerlemeyi ima eder. İlerlemenin her bir türü aynı türdeki Devamlılığı içerir: Ne zaman Devamlılık belli bir tür İlerlemeye feda edilecek olursa, başka bir tür İlerleme de daha fazla feda edilmiş olur; ve yapılan fedakarlık buna değmezse sadece Devamlılığın menfaati göz ardı edilmiş olmaz, İlerlemenin genel menfaati de yanlış hesap edilmiş olur.

Eğer yanlış bir şekilde karşılaştırılan bu düşünceler iyi yönetim kavramına bilimsel kesinlik kazandırma çabasında bir başlangıç yapmak üzere kullanılacak ise Düzen sözcüğünü tanımın dışında bırakmak ve en iyi yönetimin İlerlemeye en yatkın yönetim olduğunu söylemek felsefi açıdan daha doğru olacaktır. Zira İlerleme Düzeni içerir; ancak Düzen İlerlemeyi içermez. İlerleme, Düzenin daha az olduğu şeyin daha büyük bir derecesidir. Düzen, herhangi başka bir anlamda, iyi yönetimin ön koşullarının sadece bir parçasına tekabül eder; yoksa onun idesi veya özü değildir. Düzen İlerlemenin koşulları arasında kendine daha uygun bir yer bulur; zira toplam iyimizi artıracaksak, halihazırda sahip olduğumuz iyiye gerekli özeni göstermekten daha elzem bir şey yoktur. Daha fazla zenginlik elde etmek için uğraşıyorsak, ilk kuralımız mevcut imkânlarımızı gereksiz yere çarçur etmemek olmalıdır. Düzen, bu şekilde düşünüldüğü takdirde, İlerleme ile uzlaşması gereken ila-

ve bir amaç değil, İlerlemenin kendisinin bir parçası ve aracıdır. Bir hususta elde edilen kazanımın bedeli aynı hususta veya bir başkasında daha fazla bir kayıp ise İlerlemeden söz edemeyiz. İlerlemeye yatkınlık, bu şekilde anlaşıldığı takdirde, yönetimin tüm mükemmelliğini içerir.

Ancak, metafizik olarak savunulabilir olsa da iyi yönetimin ölçütünün bu tanımı uygun değildir; çünkü hakikatin tümünü içerse de sadece bir parçasını anımsatır. İlerleme terimiyle kastedilen ileri gitme fikridir; ancak buradaki anlamı bir o kadar da geriye gidişin engellenmesidir. Bir toplumun gerilemesini önlemek için gerekli toplumsal nedenler ilerlemesini sağlamak için gerekenlerle aynıdır: aynı inançlar, hisler, kurumlar ve pratikler. Hiç gelişim umudu olmasaydı bile, yaşamın, şu anda olduğu gibi, bozulmanın nedenlerine karşı sürekli bir mücadele olma özelliğinden bir şey yitirmez. Eskilerin tasavvur ettikleri siyaset tamamen bundan ibaretti. İnsanların ve eserlerinin doğal eğilimi bozulmaktır; ancak bu eğilim iyi kurumlar tarafından erdemli bir şekilde idare edildiği takdirde bozulmaya belirsiz bir süre boyunca karşı koymak mümkün olabilir. Artık bu görüşü paylaşmasak da ve çağımızda çoğu insan aksi inançta – her şeyin eğiliminin genel olarak gelişime doğru olduğu– olsa da, insan ilişkilerinin hiç durmaksızın daha kötüye doğru akan ve insana özgü her türlü ahmaklık, erdemsizlik, ihmal, tembellik ve umursamazlıktan oluşan bir akıntı içinde olduğunu da unutmamız gerekir. Bu akıntı ancak bazılarının sürekli olarak ve bazılarının da ara sıra iyi ve değerli hedefler doğrultusunda gösterdikleri çabalar sayesinde kontrol edilebilir veya önüne kattığı her şeyi sürüklemesi engellenebilir. İnsan doğasını ve yaşamı geliştirmeye ve yükseltmeye yönelik çabaların başlıca değerinin bunlar aracılığıyla gerçekle-

şen bilfiil gelişim miktarından ibaret olduğunu ve bu çabaların sona ermesi sonucunda sadece mevcut durumun devam edeceğini sanmak bu çabaların önemi hakkında çok yetersiz bir fikir verir. Bu çabaların çok küçük miktarda azalması bile sadece gelişimi durdurmakla kalmayacak, gidişatın genel eğilimini bozulmadan yana çevirecektir ki bozulma bir kere başladığında giderek artan bir hızla ilerleyecek ve dizginlemesi gitgide daha zor olacaktır. Bu, tarihte sık görülen ve şimdi bile insanlığın büyük bir kısmının içinde süründüğü bir hal alana kadar devam edecek; ve akıntıyı tersine çevirip yukarı doğru harekete yeni bir başlangıç yapmak için insan üstü bir güçten başkası yeterli görülmeyecektir.

Bu sebepler İlerleme sözcüğünü, Düzen ve Devamlılık terimleri gibi, bir yönetim şeklinin gereklerine dair sınıflandırmaya temel teşkil etmek için uygunsuz kılar. Bu sözcüklerin ifade ettiği temel karşı tez, şeylerin kendilerinde değil, bu şeylere karşılık gelen insan karakteri tiplerinde yatar. Bildiğimiz üzere bazı zihinlerde tedbir ve başkalarında cüretkarlık baskındır; kimisinde halihazırda sahip olunan şeyleri tehlikeye atmaktan kaçınma arzusu eskiyi geliştirme ve yeni avantajlar elde etmeye sevk eden histen daha güçlü bir histir; diğer yandan başkaları da tam aksi yöne meyillidir ve şimdiki iyiye dair dikkatli olmaktan çok gelecekteki iyi için heveslidir. Her iki kesimin gayelerine giden yol aynıdır; ancak bu yoldan zıt yönlerde çıkmaya eğilimlidirler. Herhangi bir siyasi kurumun personelini oluştururken bu hususun dikkate alınması önemlidir: Her iki tipteki kişiler dahil edilmeli ki her birinin eğilimleri aşırıya kaçması durumda diğerinin uygun bir ölçüsü ile yumuşatılabilsin. Bu hedefle tutarsız olacak bir şeye izin verilmemesine özen gösterildiği sürece onu temin etmek için açık bir hükmün olması gerekmemektedir. Yaşlı ve gencin,

konum ve ün sahibi olmuşlar ile olacakların doğal ve kendiliğinden bir karışımı amaca genel olarak hizmet edecektir; yeter ki bu doğal denge yapay bir düzenleme ile bozulmasın.

Toplumsal zaruretlerin sınıflandırılması için en çok benimsenen ayrım, bu kullanım için lüzumlu özelliklere sahip olmadığı için bu amaca daha uygun bir başka önde gelen ayrım aramalıyız. Böyle bir ayrıma şimdi geçeceğim hususlar tarafından işaret edildiği görünmektedir.

İyi yönetimin, en mütevazı olanından en yücesine kadar tüm anlamlarıyla, hangi nedenler ve şartlara dayandığını kendimize soracak olursak, bunların içinden tüm diğerlerini aşan ana şartın yönetilen toplumu oluşturan insanların nitelikleri olduğunu buluruz.

Bunun ilk örneği olarak adalet yönetimine bakmak uygun olabilir; zira salt işleyiş biçimi, yani işleyişindeki ayrıntıları yürütmek için gerekli kural ve mekanizmalar, bakımından kamusal işlerin bu denli hayati öneme sahip başka bir kısmı daha yoktur. Ancak bunlar bile önem olarak kullanılan görevlilerin niteliklerinden sonra gelir. Halkın ahlaki vaziyeti öyle bir hal almış ki tanıklar genellikle yalan söylüyor ve gerek yargıçlar gerek onların astları rüşvet alıyorsa usule dair kuralların adaletin amaçlarını temin etmede ne gibi bir etkisi olabilir? Yine, eğer yönetime dair kayıtsızlık hakim olur ve dürüst ve ehil bir şekilde yönetecek kişiler görev almaya ikna edilemez de görevler özel menfaatlerini gözetmek için bu görevleri üstlenen kişilere bırakılırsa kurumlar nasıl iyi bir belediye yönetimi sağlayabilirler? Eğer parlamento için en iyi üyeyi tercih etmek seçmenlerin umurunda olmaz da seçilmek için en fazla parayı harcayacak kişiyi tercih ederlerse en geniş halkçı temsili yönetim ne işe yarar? Eğer temsili meclis üyeleri satın alınabilmekte

ise veya kamusal disiplin veya nefsine hakimiyetle terbiye edilmemiş, kolay galeyana gelen tabiatları onları sakin bir şekilde müzakere yapmaktan alıkoymakta ise ve onlar da Meclis salonunda fiziksel kavgaya başvuruyor veya birbirilerine kurşun sıkıyor iseler temsili bir meclis nasıl iyi bir amaç uğruna çalışabilir ki? Yine, içlerinden birinin herhangi bir şeyde başarılı olması muhtemel gözüktüğü bir durumda onunla iş birliği yapması gerekenler bunun yerine onun başarısız olması için sessizce birlik yaparlarsa birbirini böyle kıskanan bir halk tarafından yönetim veya herhangi bir ortak iş nasıl kabul edilir bir şekilde yürütülebilir?

Halkın genel eğilimi her bireyin sadece kendi bencil menfaatlerini gözetmesine yol açıyor ve genel menfaatin kendi payına düşen kısmı üzerinde durmasını veya onunla ilgilenmesini sağlamıyorsa böyle bir durumda iyi yönetim mümkün olamaz. Zekayla ilgili kusurların iyi yönetimin tüm unsurlarına engelleyici etkisine örnek vermeye gerek yok. Yönetim insanların yaptıkları eylemlerden oluşur; yetkililer veya yetkilileri seçenler veya yetkililerin sorumlu olduğu kişiler veya kanaatleri tüm bunları etkilemesi ve kontrol etmesi gereken seyirciler sadece cehalet, aptallık ve zehirli önyargı dolu kitlelerden ibaret ise yönetimin her işleyişi hatalı olacaktır. Öte yandan insanlar bu standardın üstüne çıktıkları oranda yönetimin niteliği, erişilebilir olsa da hiçbir yerde erişilmemiş olan, mükemmellik noktasına kadar artacaktır. Bu noktada yönetimdeki görevlilerin kendileri üstün erdem ve zeka sahibi olacak ve etrafları erdemli ve aydın bir kamuoyu atmosferiyle çevrili olacaktır.

O halde iyi yönetimin ilk unsuru, toplumu oluşturan insanların erdem ve zekası olduğuna göre, herhangi bir yönetim şeklinin sahip olabileceği en önemli mükemmellik hususu halkın erdem ve zekasını teşvik etmektir.

Her siyasal kuruma yönelik sorulması gereken ilk soru, toplum üyelerinde muhtelif arzu edilir –ahlaki ve entelektüel veya (Bentham'ın daha kapsamlı sınıflandırmasını takip edecek olursak) ahlaki, entelektüel ve aktif– nitelikleri ne kadar desteklediğidir.[2] Bunu en iyi yapan yönetim diğer tüm açılardan da en iyi olma olasılığını taşır; zira yönetimin pratik işleyişindeki iyilik olanağının tamamı halkın bu niteliklere sahip olmasına bağlıdır.

O halde bir yönetimin iyilik ölçütlerinden biri, yönetilenlerin, hem kolektif hem bireysel açıdan, iyi niteliklerinin toplamını ne derece artırma eğiliminde olmasıdır diyebiliriz; zira, yönetimin tek hedefinin yönetilenlerin esenliği olmasının yanı sıra, tüm mekanizmanın işleyişini sağlayan hareket ettirici kuvveti onların iyi nitelikleri sağlar. Bir yönetimin faziletini oluşturan diğer bir unsur olarak geriye mekanizmanın niteliği kalır; yani herhangi bir zamanda mevcut iyi nitelik miktarından istifade etmeye ve bunu doğru amaçlara araçsal kılmaya yatkınlık derecesi. Yargı sistemi konusunu bir örnek olarak tekrar ele alalım. Verili bir yargı sisteminde, adalet idaresinin iyiliği, mahkemeleri oluşturan insanların değeri ile bu insanları etkileyen veya kontrol eden kamuoyunun değerinin bileşik oranındadır. Ancak iyi ve kötü yargı sistemi arasındaki tüm fark, toplumdaki mevcut ahlakî ve entelektüel tüm değeri adaletin idare-

---

[2] Mill, insan erdem ve yeteneklerini, Jeremy Bentham'ı (1748-1832) takip ederek, "ahlaki, entelektüel ve aktif" diye üç kategoriye ayırır. Ancak Bentham yönetici sınıfların söz konusu yeteneklerine odaklanırken, Mill toplumdaki insanların yeteneklerine gönderme yapmak ve onları geliştirmek amacıyla bu tasnifi kullanır. Bu kategorilerden üçüncüsü, aktif, yurttaşlık meziyetlerini ifade eder. Mill, bununla kendi özel hayatı dışında toplumsal ve siyasal hayata katılan ve gerektiğinde sorumluluk almaktan kaçınmayan insan profilini kastetmektedir. **[MP & FR/ ÖO]**

sine yansıtmak ve bu değerin sonuca gereğince etki etmesini sağlamak için kullanılacak tertibatlarda yatar.

Yargıçların seçiminde en yüksek erdem ve zeka ortalamasını elde etmeyi sağlayacak düzenlemeler; sağlıklı usûl biçimleri; yanlış giden şeylerin gözlemlenmesine ve eleştirisine izin veren kamusal şeffaflık; basın aracılığıyla tartışma ve eleştiri özgürlüğü; kanıt toplama tarzının gerçeği açığa çıkarma noktasına iyi veya kötü yatkınlığı; sayıları ne olursa olsun mahkemelere erişim imkânları; suçları tespit etme ve suçluları yakalamaya dair düzenlemeler. Tüm bunlar gücün kendisi değil, gücü engel ile irtibatlı hale getirmek için gerekli mekanizmadır; ve mekanizmanın kendine ait bir eylemi yoktur ama onsuz güç ne kadar çok olsa da boşa harcanmış olacak ve etkisiz kalacaktır.

Benzer bir ayrım, yürütmeyi ilgilendiren bakanlıkların teşekkülünde mevcuttur. Görevlilerin yeterlilikleri için uygun sınavlar ve terfileri için uygun kurallar gerekli koşulduğunda; yapılacak işler onları yapacaklar arasında uygun bir şekilde dağıtıldığında, bu işlerin yapılması için uygun ve düzenli bir sıra tesis edildiğinde, işlerin yapılmasının ardından doğru ve anlaşılabilir bir kayıt tutulduğunda; her görevli sorumlu olduğu şeyin farkında ve diğerleri de onun sorumluğunun farkında olduğunda; bakanlığın herhangi bir eyleminde ihmal, kayırmacılık veya irtikaba karşı en iyi tasarlanmış denetimler sağlandığında mekanizmalarının iyi olduğundan söz edebiliriz.

Ancak binicisiz bir atın dizginleri atı ne kadar yönlendirebilirse siyasal kontroller de kendi başlarına o kadar hareket edebilir. Müfettişler denetlemeleri gereken görevliler kadar yoz veya ihmalkar ise ve tüm denetim mekanizmasının ana zembereği olan halk pek cahil, edilgen veya üstlerine düşeni yapmak hususunda ol-

dukça ilgisiz ve kayıtsız ise en iyi idare aygıtından fazla bir fayda elde edilemeyecektir. Ancak iyi bir aygıt her zaman kötüsüne yeğdir. İyi bir aygıt, mevcut hareket ettirici veya denetleyici güç yetersiz olsa da bu gücün en yüksek randımanda çalışmasını sağlar; ve onsuz hareket ettirici ve denetleyici gücün hiçbir miktarı yeterli olamaz. Kamusal şeffaflık, örneğin, eğer halk yapılana bakmıyorsa, ne kötülüğe engel olabilir ne de iyiliğe teşvik; ancak kamusal şeffaflık olmadan halk görmelerine izin verilmeyen şeyi nasıl denetleyebilir veya teşvik edebilir? Kamusal bir makamın ideal olan mükemmel teşekkülü, görevlinin menfaatinin vazifesiyle tamamen örtüşmesi durumudur. Kendi başına hiçbir sistem bunu sağlayamaz; ancak bu amaç için uygun bir şekilde tasarlanmış bir sistem olmadan da bu sağlanamaz.

Yönetimin ayrıntılı idaresini ilgilendiren düzenlemeler için söylediklerimiz çok daha bariz bir şekilde onun genel teşekkülü için de doğrudur. İyi olmayı hedefleyen her yönetim, münferit üyelerinde bulunan iyi niteliklerin belli bir kısmının, toplumun kolektif ilişkilerini yürütmek amacıyla, örgütlenmesinden ibarettir. Temsili bir anayasa, toplumda bulunan genel zeka ve dürüstlük standardını ve en bilge üyelerinin münferit zeka ve erdemini daha doğrudan bir şekilde yönetime yansıtmanın ve bunlara başka bir örgütlenme tarzında sahip olacakları nüfuzdan daha fazlasını bahşetmenin bir yoludur. Ancak herhangi bir örgütlenme altında sahip oldukları nüfuz, bir yandan yönetimde yer bulan tüm iyinin kaynağıdır ve diğer yandan yönetimde yer bulmayan tüm kötünün engelidir. Bir ülkenin kurumlarının örgütlemeyi başardığı bu iyi nitelikler ne kadar büyük ve örgütlenme tarzı ne kadar iyi ise yönetim de o kadar iyi olacaktır.

O halde herhangi bir siyasal kurum kümesinin sahip olabileceği faziletin ikiye bölünmesine dair bir temel elde ettik. Kurumların bu fazileti, kısmen, toplumun genel zihinsel gelişimini –ki buna zeka, erdem ve pratik faaliyet ve etkinlik açısından gelişim dahildir– destekleme derecesinden; bir diğer kısmı ise kamusal ilişkilere en fazla etkiyi yapması için halihazırda mevcut olan ahlakî, entelektüel ve aktif değeri örgütlemede gösterdiği mükemmellik derecesinden oluşur. Bir yönetim insanlar ve şeyler üzerindeki eylemleriyle; yurttaşlardan ne meydana getirdiğiyle ve onlarla birlikte ne yaptığıyla; insanları geliştirme veya geriletme eğilimiyle ve onlar için ve onlar aracılığıyla yaptıkları hizmetin iyiliği ve kötülüğüyle değerlendirilmelidir.

Yönetim, aynı anda, hem insan zihnini etkileyen büyük bir etki hem de kamusal işler için örgütlenmiş bir düzenlemeler kümesidir. Zihinsel gelişimdeki rolü açısından yararlı etkisi büyük ölçüde dolaylı olsa da bu daha az önemli olduğu anlamına gelmez; diğer yandan bu roldeki zararlı etkisi doğrudan olabilir.

Yönetimin bu iki işlevi arasındaki fark, Düzen ve İlerleme arasındaki fark gibi, sadece bir derece farkı değil, niteliksel bir farktır. Ancak aralarında yakın bir bağın olmadığı kanısına da kapılmamalıyız. Kamusal işlerin mevcut eğitim ve kültür seviyesinde mümkün olan en iyi idaresini temin eden kurumlar, sırf bunu yapmakla, bu seviyenin daha fazla gelişimini desteklemiş olur. Ahlakî ve entelektüel ilerleme açısından geldikleri seviye ile uyumlu en adil yasalara ve en saf ve en etkili yargı sistemine, en aydın idareye, en hakkaniyetli ve en az külfetli maliye sistemine sahip bir halkın bir üst seviyeye hızlıca geçmesi oldukça muhtemeldir. Ayrıca, siyasal kurumların doğrudan olan işlerini daha iyi yapmanın dışında insanların gelişimine daha etkin katkı yapabil-

melerinin başka bir yolu yoktur. Tersini düşünecek olursak, bu kurumların mekanizmaları üstlerine düşen işleri kötü yapmalarına neden olacak kadar fena tesis edilmişse bunun halkın ahlakını düşürme ve zekalarını ve faaliyetlerini köreltme etkisi birçok şekilde hissedilecektir. Ancak aralarındaki ayrım yine de gerçektir; zira bu, siyasal kurumların insan zihnini geliştirdiği veya gerilettiği yollardan sadece biridir ve bu yararlı veya zararlı etkinin nedenleri ve tarzları farklı ve çok daha geniş bir çalışmanın konusudur.

Bir yönetim şeklinin ya da siyasal kurumlar kümesinin toplumun refahını etkilediği iki işleyiş tarzından –ulusal eğitimin vasıtası olarak işleyişi ve mevcut eğitim durumlarında oldukları şekliyle bir toplumun kolektif işlerini yürütmek için yapılan düzenlemeler– ikincisi açık ki birincisine kıyasla, ülke ve uygarlık durumu farkına göre, daha az değişkenlik gösterir. Bu, aynı zamanda, yönetimin temel teşkilatıyla çok daha az ilgilidir. Yönetimin pratik işlerini en iyi yürütme tarzı özgür bir anayasada neyse mutlak monarşide de odur; sadece şu farkla ki mutlak monarşinin bunu uygulaması pek muhtemel değildir. Örneğin, mülkiyet yasaları; delil ve yasal süreç ilkeleri; vergilendirme ve mali idare, farklı yönetim şekillerinde mutlaka farklı olmak zorunda değil. Tüm bu işlerin her birinin kendi ilke ve kuralları vardır; ancak bunlar ayrı bir çalışmanın konusudur. Genel hukuk bilimi [*jurisprudence*], medeni ve ceza yasası yapımı, mali ve ticari siyasalar, kendi başlarına bilimdir veya, daha doğrusu, geniş kapsamlı yönetim bilimi veya sanatının ayrı kollarıdır; ve tüm bu konulara dair en aydın öğretilerin her yönetim şekli altında anlaşılması ve uygulanması aynı ölçüde muhtemel olmasa da eğer anlaşılsa ve uygulansa her biri altında genel olarak aynı ölçüde faydalı olurdu. Bu öğretilerin bazı değişiklikler

yapmadan toplumun ve zihnin tüm hallerine uygulanamayacağı doğrudur; ancak yine de onları anlamaya muktedir yöneticilere sahip gelişmiş herhangi bir toplum durumuna uyarlamak için bunların çoğu için sadece detaylarda bir değişiklik yapmak gerekecektir. Bunların tamamen uygun olmadığı bir yönetim ya kendi başına o denli kötü ya da kamu hissiyatına o kadar karşı olmalıdır ki dürüst yollarla kendi varlığını devam ettirmekten aciz olsun.

Toplumun menfaatlerinin halkın daha iyi veya daha kötü eğitimini ilgilendiren kısmına dair durum ise bunun tersidir. Buna yardımcı bir araç olarak düşünüldüklerinde, kurumların, ulaştıkları gelişim seviyesine göre, çok farklı olması gerekir. Bu hakikatin, felsefi olmasa da büyük ölçüde ampirik olarak, anlaşılması şimdiki çağın siyasal kuramlarının bir öncekilere kıyasla başlıca üstünlük noktası olarak sayılabilir; zira o çağda İngiltere veya Fransa için temsili demokrasi talep ederken bunun aynı şekilde Bedeviler veya Malaylar için de uygun tek yönetim şekli olduğunu ispatlayabilecek savların kullanılması alışıldık bir şeydi. Kültür ve gelişim açısından farklı toplumların durumu aşağı doğru en yüksek seviyedeki hayvanların çok az üstüne kadar iner. Yukarı doğru aralık da bir hayli geniştir ve bu aralığın gelecekteki muhtemel uzantısı çok daha geniştir. Bir toplumun bu durumların birinden daha yüksek olanına doğru geliştirilmesi ancak bir dizi etmenin bir araya gelmesi sayesinden mümkün olabilir ki başlıca etmen diğerlerinin tâbi olduğu yönetimdir. İnsani gelişimin şimdiye kadar ulaşılmış tüm durumlarında, bireyler üzerinde kullanılan otoritenin doğası ve derecesi, gücün dağılımı ve emir ve itaatin şartları –onları oldukları şey yapan ve olabilecekleri şey olmalarını sağlayan dinî inancın dışında– etmenlerin en kuvvetlileridir. Yönetimlerinin

belli bir gelişim aşamasına uyumunun yetersiz olması yüzünden ilerlemelerinde herhangi bir noktada aniden durabilirler. Bir yönetimin vazgeçilmez tek fazileti, halkın üzerindeki işleyişinin onların kendilerini bir üst seviyeye çıkarmak için almaları gereken bir sonraki adıma yararlı olması veya zararlı olmamasıdır. Bu faziletin hatırına ilerlemeyle uyumlu başka bir kusurun hemen hemen her miktarı affedilebilir.

Dolayısıyla, önceki bir örneği tekrarlayacak olursak, vahşi bir bağımsızlık durumunda olan ve her bir üyesinin kendisi için yaşadığı ve kısa aralıklar hariç dış kontrolden muaf olduğu bir halk itaat etmeyi öğrenene kadar uygarlıkta ilerleme kaydetmekten hemen hemen acizdir. O halde, böyle bir halkın üzerine kurulan bir yönetimin vazgeçilmez fazileti kendine itaat edilmesini sağlamasıdır. Bunu yapmasını sağlamak için, yönetimin teşkilatı neredeyse veya bir hayli despotik olmalıdır. Toplumun farklı üyelerinin bireysel hareket etme özgürlüklerini gönüllü olarak terk etmelerine dayanan, az çok halkçı bir teşkilat, bu ilerleme aşamasındaki öğrencilerin ihtiyacı olan ilk dersi uygulamakta başarısız kalacaktır. Bu nedenle, eğer bu tür aşiretlerin uygarlaşması uygar komşular ile yan yana olmalarının sonucu değilse hemen hemen her zaman gücünü dinden veya askeri maharetten ve çoğu zaman da yabancı askerlerden alan mutlak bir yöneticinin eseridir.

Yine, uygar olmayan ırklar –diğerlerine kıyasla çok daha cesur ve zinde olsalar da– heyecansız bir işte sürekli çalışmaya karşı isteksizdirler. Ancak her gerçek uygarlığın bedeli budur; böyle bir emek olmadan ne zihin uygar toplumun gerektirdiği alışkanlıkları kazanmaya disipline edilir ne de maddi dünya uygarlığı kabul etmeye hazır hale gelebilir.

Böyle bir halk çalışmaya zorla alıştırılmayacaksa bunun gerçekleşmesi için çok nadir bir araya gelebilecek şartlar ve bunun için de çok uzun sürelerin geçmesi gerekir. Dolayısıyla, kişisel kölelik bile çalışmaya dayalı bir yaşamı başlatarak ve bu yaşamı toplumun en kalabalık kesiminin biricik meşgalesi olarak kabul ettirerek savaşma ve yağmacılıktan daha iyi bir özgürlüğe geçişi hızlandırabilir. Köleliğin bu bahanesinin sadece toplumun çok erken bir durumunda mevcut olduğunu söylememize pek gerek yok. Uygar bir halkın nüfuzu altında yaşayanları uygarlaştırmak için çok daha başka yollara sahiptir; ve kölelik, her ayrıntısı itibarıyla, tüm modern yaşamın temeli olan hukukun üstünlüğüne o kadar ters ve uygar etkilerin altına girmiş bir efendi sınıf için o kadar yozlaştırıcı etkiye sahiptir ki köleliğin modern toplumda benimsenmesi hangi şart altında olursa olsun barbarlıktan daha kötü bir duruma düşmek anlamına gelir.

Ancak şimdi uygar olan hemen hemen her halk, tarihlerinin bir döneminde, çoğunlukla kölelerden oluşmaktaydı. Bu durumdaki bir halkın bu durumdan çıkmak için gerek duyduğu rejim vahşi bir ulus için gerekli olandan çok farklıdır. Eğer doğaları itibarıyla zindelerse ve özellikle (Eski Yunan'da olduğu gibi) aynı toplum içinde onlarla ilişki içinde ama ne köle ne de köle sahibi olan çalışkan bir sınıf varsa, gelişimlerini temin etmek için muhtemelen azat edilmelerinden başka bir şeye ihtiyaçları yoktur: azat edildiklerinde tüm yurttaşlık haklarını hemen elde etmeye, Romalı azatlılar gibi, çoğu zaman hazır olabilirler.

Ancak bu, köleliğin normal durumu olmamakla birlikte genellikle miadını doldurmakta olduğunu gösterir. Tam anlamıyla köle kendine yardım etmeyi öğrenememiş varlık demektir. Şüphesiz vahşinin bir adım önün-

dedir. Siyasal toplumun ilk dersini henüz almamış değildir. İtaat etmeyi öğrenmiştir. Ancak itaat ettiği şey sadece doğrudan emirdir. Davranışlarını bir kural veya yasaya uyduramamak *doğuştan* kölelerin özelliğidir. Sadece kendilerine emredilen şeyi yapabilirler ve bunu da sadece yapmaları emredildikleri zaman. Korktukları bir adam başlarında dikilip onları cezayla tehdit ediyorsa itaat ederler; ancak bu kişi arkasını döndüğünde iş yarım bırakılır. Onları harekete geçiren saik menfaatlerine değil içgüdülerine hitap etmeli; yani anlık ümit veya korkuya.

Vahşiyi evcilleştirecek bir despotizm, despotizm olması itibarıyla, kölelerin sadece yetersizliklerini teyit edecektir. Ancak kölelerin kontrolündeki bir yönetim tamamıyla yönetilemez olurdu. Gelişimleri kendilerinden gelemeyeceği için dışarıdan getirilmesi gerekir. Atmaları gereken adım ve gelişimlerine giden tek yol iradeye dayalı bir yönetimden hukuka dayalı bir yönetime yükselmeleridir. Onlara öz yönetim öğretilmeli ve bu da, ilk aşamada, genel talimatlara göre hareket etme kapasitesi anlamına gelir. İhtiyaçları olan şey kuvvete değil rehberliğe dayalı bir yönetimdir. Ancak kuvvet sahibi diye saygı duyduklarının dışında başka birilerinin rehberliğini kabul etmeyecek kadar aşağı bir durumda olduklarından, onlar için en uygun yönetim kuvvete sahip olup bunu çok az kullanacak olandır: Toplumun tüm işlemleri üzerinde genel bir vesayete sahip Saint-Simoncu sosyalizm[3] tipine benzeyen bir velayet despotizmi veya

[3] Fransız politik ekonomi kuramcısı, sosyolog ve iş adamı Henri de Saint-Simon (1760-1825). Önerdiği toplumsal reform programı Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından kaleme alınan *Komünist Manifesto*'da "ütopik sosyalizm" diye adlandırılmış ve eleştiriye tâbi tutulmuştur. Yukarıda adı geçen Auguste Comte, Saint-Simon'un önce öğrencisi olmuş ve sonra da bir süreliğine sekreterliğini yapmıştır.

aristokrasisi, toplumun her bir üyesini koyulan kurallara itaat etmeye zorlayacak hazır bir kuvvetin varlığını onlara hissettirecek; ancak çalışmanın ve yaşamın en ince detaylarını düzenlemeye tenezzül etmesinin imkânsızlığından ötürü zorunlu olarak birçok şeyi bireylere bırakacak ve kendi başlarına bunları yapmaya sevk edecektir. Öyle görünüyor ki böyle bir halkı toplumsal ilerlemenin bir sonraki zorunlu adımına en hızlı bir şekilde geçirmek için gereken yönetimin yürüteç sicimleri diye adlandırabileceğimiz bu yönetimdir. Peru İnkalarının yönetim düşüncesinin böyle olduğu gözükmektedir. Paraguay Cizvitlerininki de böyle idi. Yürüteç sicimlerinin ancak bir halka kendi başına yavaş yavaş yürümeyi öğretmenin bir aracı olarak kabul edilebilir olduğunu sanırım belirtmeye gerek yok.

Bu benzetmeyi daha ileri götürmek yersiz. Bilinen her bir toplum durumuna hangi yönetim türünün uygun olduğunu araştırmaya çalışmak temsili yönetimden çok genel olarak siyaset bilimine dair bir inceleme yazmayı gerektirirdi. Amacımızın daha sınırlı olmasından ötürü siyaset felsefesinin sadece genel ilkelerini ödünç alıyoruz. Herhangi belli bir halka hangi yönetim şeklinin en uygun olduğunu belirlemek için bu halka ait kusur ve eksiklerin içinde ilerlemeye doğrudan engel teşkil edenleri ayırt edebilmemiz, (deyim yerindeyse) onu durduran şeyin ne olduğunu keşfedebilmemiz gerekir. Onlar için en iyi yönetim, eksikliğini çektikleri için ilerlemelerini engelleyen veya ancak ağır aksak ve dengesiz ilerlemelerine neden olan şey her neyse, onlara bunu en çok verme eğiliminde olan yönetimdir. Ancak amacı gelişim veya İlerleme olan her şeyde olması gereken şartı

Ortak çalışmaları daha sonra Comte'un geliştireceği "sosyoloji" adı altında tanınacaktır. Mill ile yakın dost olan Comte onunla sık sık mektuplaşmıştır. [ÖO]

unutmamalıyız: İhtiyaç duyulan iyiyi elde etmeye çalışırken halihazırda sahip olunan iyiye hiç zarar verilmemeli veya mümkün olduğunca az verilmelidir.

Vahşi bir halka itaat öğretilmelidir; ancak onları kölelerden oluşan bir halka dönüştürecek şekilde değil. Bu gözlemi daha genelleyerek şunu diyebiliriz: Bir halkı bir sonraki ilerleme aşamasına taşıyacak en etkili yönetim şekli bunu yaparken bir sonraki adımın önünü tıkayacak veya onları bu adım için elverişsiz hale getirecek olursa onlar için yine de oldukça uygunsuz olacaktır. Bu tür örnekler sık ve tarihin en hazin gerçekleri arasındadır.

Mısır hiyerarşisi veya Çin'in ataerkil despotizmi, bu ulusları ulaştıkları uygarlık noktasına kadar taşımak için oldukça uygun araçlardı. Ancak bu noktaya ulaştıktan sonra düşünsel özgürlük ve bireyselliğin yokluğundan kalıcı bir duraklamaya girdiler. Onları bu noktaya kadar taşıyan kurumlar, ilerlemenin bu iki şartını elde etme hususunda onları tamamen aciz kıldı ve kurumlar çöküp de yerlerini başkalarına bırakmadıklarından gelişimleri daha öteye geçemedi.

Bu uluslara kıyasla zıt karaktere sahip bir başka ve görece önemsiz bir Doğu halkı olan Yahudileri örnek olarak ele alalım. Onlar da mutlak bir monarşiye ve hiyerarşiye sahiptiler ve örgütlü kurumlarının kaynağı, Hindularda olduğu gibi, açık bir şekilde rahiplikti. Diğer Doğu ırklarının kurumları onlar için ne yaptıysa bunlar da Yahudiler için aynı şeyi yaptı: Çalışma ve düzen için onları zapt etti ve onlara ulusal bir yaşam verdi. Ancak ne kralları ne de rahipleri, diğer ülkelerde olduğu gibi, hiçbir zaman onların karakterini tek başlarına şekillendirme imkânı elde edememişti. Yüksek derecede dinî üsluba sahip dehaların Gök'ten ilham aldığının kabul görmesine ve onların da kendilerini öyle

görmesine imkân sağlayan bir dinleri vardı ve bu din paha biçilmez derecede değerli ve örgütlü olmayan bir kurumu ortaya çıkardı: (ifade yerindeyse) Peygamberler Tarikatı. Genellikle kutsal karakterlerinin koruması altında olan –ancak bunun her zaman etkili olmadığı– Peygamberler ulusları dahilinde çoğu zaman krallar ve rahiplerden bile üstün bir güce sahiptiler ve dünyanın bu küçük köşesinde etkilerin karşıtlığını canlı tuttular ki bu karşıtlık ilerlemenin devamının tek gerçek güvencesidir. Dolayısıyla, oradaki din birçok yerde olan şey, yani kurulu düzenin kutsanması ve daha fazla ilerlemeye engel, değildi.

Güzide bir İbrani olan sayın Salvador'un[4] ifadesiyle, Peygamberler, Din ve Devlet açısından, günümüzdeki basın özgürlüğüne denk düşer. Ancak bu görüş haklı olsa da Yahudi yaşamının bu büyük unsurunun ulusal ve evrensel tarihte ifa ettiği rolün yetersiz bir tasavvurudur. Bu rol sayesinde ilham külliyatı hiç son bulmamış, deha ve ahlakî hissiyatta mümtaz şahıslar Yüce Tanrı'dan aldıkları doğrudan otorite ile ayıplanmayı ve lanetlenmeyi hak ettiğini düşündükleri şeyleri sadece ayıplamak ve lanetlemekle kalmamış, ama aynı zamanda ulusal dinlerinin daha iyi ve daha üstün yorumlarını çıkarabilmiş ve bu yorumlar zamanla ulusal dinlerinin bir parçası olmuştur. Dolayısıyla, Kutsal Kitabı tek bir kitapmış gibi okuma alışkanlığından kendini kurtaran kişi –ki bu yakın zamanlara dek Hıristiyan ve kafirlerde aynı derecede yerleşik bir inançtı– Tevrat (*Pentateuch*)[5]

---

[4] Yahudi kökenli Fransız yazar Joseph Salvador (1779-1873). Mill'in bahsettiği görüş *Histoire des institutions de Moïse et du peuple Hébreu* (Musa'nın ve İbrani Halkının Kurumlarının Tarihi) (1828) adlı eserinde yer alır. **[MP & FR]**

[5] *Pentateuch*, Yahudi Kutsal Kitabı *Tanah*'ın (*Tanakh*) üç ana kısmından ve (Hıristiyanlar için) *Eski Ahit*'in dört ana kısmından ilki olup

veya hatta (açık bir şekilde İbrani Muhafazakar rahip sınıfının bir eseri olan) Tarihsel Kitaplar'da[6] bulunan ahlak ve din ile Vahiyler'de[7] bulunan ahlak ve din arasındaki büyük farkı hayranlıkla fark edecektir ki bu fark ilk ve son İncil arasındaki mesafe kadar geniştir.[8]

İlerlemeye bundan daha elverişli koşullar olamazdı: Dolayısıyla, Yahudiler Asyalılar gibi durağan olmaktansa, Yunanlılardan sonra, Antik Çağ'ın en ilerici halkı ve her iki halk birlikte modern eğitim ve kültürün başlangıç noktası ve ana itici faili olmuştu.

O halde yönetim şekillerinin toplum durumlarına göre uyarlanması sorununu toplumun sadece bir sonraki adımını değil alması gereken tüm adımları –hem öngö-

---

toplam beş kitaptan oluşur. İbranicesi "Torah," Türkçesi "Tora" veya Arapçadan Türkçeye geçen adıyla "Tevrat" olan bu kutsal metnin İngilizcede bilinen adı, *Pentateuch*, Yunan kökenli olup (*penta teuchos*: beş kitap) İngilizceye Latinceden geçmiştir. Bu beş kitabın, geleneksel inanca göre, Musa'nın Tanrı'dan gelen vahiyle yazmış olduğuna inanılırken, 18. yüzyıldan bu yana, Aydınlanma'nın da etkisiyle veya bunun bir parçası olarak, ortaya çıkan ve kutsal kitaplara eleştirel ve tarihsel bir yaklaşım geliştiren ekolde Kutsal Kitabın tümünün yüzyıllara yayılan bir süreçte büyük kısmı anonim olan kişiler tarafından yazılmış olduğu görüşü hakim olmuştur. Mill'in burada dile getirdiği görüş bu ekol kapsamında anlaşılmalıdır. **[ÖO]**

[6] "Tarihsel Kitaplar" Hıristiyan *Eski Ahit*'inin dört ana kısmından ikincisidir. İçerdiği 12 kitap Yahudi *Tanah*'ında da mevcuttur ancak orada bir kısmı ikinci (Peygamberler) bir kısmı da üçüncü (Yazılar) ana kısmın kapsamına girer. **[ÖO]**

[7] Yahudi Kutsal Kitabı *Tanah*'ın ve aynı zamanda Hıristiyan *Eski Ahit*'inin daha çok "Peygamberler" (İbranice *Neviim*; Arapça *Nebiyyun*; Türkçe *Nebiler*) diye bilinen ana kısımlarından biridir. Bu ana kısmın *Tanah* ile *Eski Ahit* içindeki yerleri farklı olup içerdiği kitap sayısı ve bu kitapların sıralaması da farklıdır. *Eski Ahit*'e göre dördüncü ve son ana kısımdır ve beş Büyük ve on iki Küçük Peygamber diye bilinen toplam on yedi kitaptan oluşur. "Büyük" ve "küçük" ifadeleri ilgili peygamberlerin önemine değil kitapların uzunluğuna dair bir nitelendirmedir. **[ÖO]**

[8] *İlk İncil*: Matta. *Son İncil*: Yuhanna. **[ÖO]**

rülebilir hem de çok daha geniş belirsiz bir aralıktaki henüz gözden uzak olanları– hesaba katmadan anlamak mümkün değildir. Buradan şu sonucu çıkarabiliriz: Yönetim şekillerinin faziletlerini değerlendirmek için kendi başına tercihe layık ideal bir yönetim şekli oluşturulmalıdır; yani faydalı eğilimlerinin gerçekleşmesini sağlayacak zorunlu koşullar mevcut olduğu takdirde sadece belli bir gelişimi değil gelişimin tüm biçim ve dereceleri için diğerlerine kıyasla çok daha elverişli olabilecek ve onları destekleyecek bir yönetim şekli. Bunu hallettikten sonra, bu tip bir yönetim şeklinin eğilimlerinin gerçekleşmesini sağlamak için gerekli tüm zihinsel koşulları ve dolayısıyla halkın bu yönetim şeklinin faydalarından yararlanmasını engelleyen muhtelif kusurların ne olduğunu incelemeliyiz. Ancak bundan sonra bu yönetim şeklinin hangi koşullar altında akıllıca takdim edilebileceğinin kuramını oluşturmak; ve en iyi yönetim şekline uygun hale gelmeden önce bu toplumların kat etmeleri gereken ara aşamalarda onları en iyi taşıyacak daha aşağı rejim biçimlerinin hangileri olduğunu değerlendirmek mümkün olabilecektir.

Bu araştırmalardan ikincisi bizi burada ilgilendirmemektedir; ancak ilki konumuzun çok önemli bir parçasıdır; zira kanıtlarını ve örneklerini ileriki sayfalarda sunacağımız bir önermeyi aceleci davranmadan şimdi ifade edecek olursak, bu ideal açıdan en iyi yönetim şeklinin Temsili Sistemin belli bir türünde bulunabileceğini söyleyebiliriz.

Bölüm III
İdeal Olarak En İyi Yönetim Şeklinin Temsili Yönetim Olduğuna Dair

Eğer iyi bir despot temin edilebilse despotik krallığın en iyi yönetim şekli olacağı uzun zamandır (belki de İngilizlerin özgür olduğu tarih boyunca) yaygın bir söz olmuştur. Bunun, iyi yönetimin ne olduğuna dair köklü ve hayli zararlı yanlış bir tasavvur olduğunu ve ondan kurtulmadıkça yönetime dair tüm düşüncelerimizin ciddi bozulmaya uğrayacağını düşünmekteyim.

Varsayıma göre, mutlak iktidar, mümtaz bir şahsın elinde, tüm yönetim görevlerinin erdemli ve zeki bir şekilde icra edilmesini garanti edebilirdi. İyi yasalar yapılır ve uygulanır, kötü yasalar düzeltilir; sorumluluk gerektiren görevler en iyi kişilere emanet edilir; adalet sistemi iyi bir şekilde işletilir, kamusal külfetler hafif tutulur ve sağduyulu bir şekilde koyulur, idarenin her kolu ülkenin koşullarının ve entelektüel ve ahlakî eğitim ve kültürünün izin verdiği ölçüde saf ve akıllıca yürütülürdü. Tüm bunları farazi olarak kabul etmeye razıyım; ancak verilen ödünün ne kadar büyük olduğuna, bu sonuçlara yakınlaşma sağlamak için bile "iyi bir despot" gibi basit bir ifadenin çağrıştırdığından ne kadar fazla şey gerektirdiğine dikkat çekmeliyim. Bunların gerçekleşmesi aslında sadece iyi değil, her şeyi gören bir hükümdarı gerektirir. Hükümdar, idarenin her alanı ve ülkenin her ilçesiyle ilgili işlerin nasıl yürüdüğü hakkında en ince detayına kadar her zaman doğru bilgilendirilmeli ve dikkatini ve ilgisini bu geniş sahanın tüm

parçalarına her gün yirmi dört saat boyunca –ki bu en mütevazı emekçinin olduğu gibi bir kralın elindeki tüm zamandır– etkili bir şekilde verebilmelidir. Veyahut kral, en azından, tebaa kitlesi içinden sadece kamusal idarenin her dalını denetim ve kontrol altında yürütmeye uygun, dürüst ve ehil büyük sayıda adamı değil, aynı zamanda denetim olmadan da iş yapmakla kalmayıp başkalarını denetlemek üzere kendilerine güvenilebilecek, güzide erdem ve yetenekleri olan az sayıda adamı fark etmeye ve seçmeye muktedir olmalıdır. Bu görevin altından hakkıyla kalkabilmek için gerekli yetiler, fiziksel ve zihinsel güçler o kadar olağanüstüdür ki dayanılmaz belalardan sığınacak bir yer ve bunun ötesindeki bir şey için geçici bir hazırlık olarak üstlenmeyecekse varsaydığımız iyi despotun bu işe kendi rızasıyla girişeceği pek tahayyül edilemez.

Ancak tartışmamız bu devasa sorun hesaba katılmadan da yapabilir. Farz edelim ki bu zorluk ortadan kaldırıldı. Bu durumda elimize ne geçer? Zihinsel açıdan edilgen bir halkın tüm işlerini idare eden ve zihinsel etkinliği insan üstü olan bir adam. Edilgenlikleri mutlak iktidar düşüncesinin bizzat kendisinde örtüktür. Ulus bir bütün olarak ve onu oluşturan her birey kendi kaderinde herhangi bir söz hakkına sahip değildir. Kolektif menfaatlerine dair iradelerini kullanmazlar. Onlar için her şeye onlara ait olmayan bir irade tarafından karar verilir ve onların da buna itaatsizlik etmesi yasal olarak suç teşkil eder. Böyle bir rejim altında ne tip insanlar şekillenebilir? Entelektüel veya aktif yetileri bunun altında nasıl bir gelişim gösterebilir? Saf kuramı ilgilendiren konularda düşünmelerine –düşünüşleri siyasete dokunmadıkça veya uygulamasıyla en uzaktan bir ilgisi olmadıkça– belki izin verilirdi. Pratiğe dair işlerde en fazla sadece öneride bulunmalarına izin verilirdi ve en

mutedil despotun altında bile üstünlükleri kabul edilen veya meşhur olan kişiler dışında hiç kimse önerilerinin idareciler tarafından, dikkate alınması şöyle dursun, bilinmesini umut edemezdi. Haricî bir etkisi olamayacak oluşuna rağmen düşünme zahmetine katlanacak veya yürütmesine izin verilme şansına sahip olmadığı işler için yeterlilik kazanacak bir kişinin salt entelektüel egzersize karşı duyduğu zevk bir hayli sıra dışı olmalıdır. Her nesilde birkaç deha dışında zihinsel çabanın tek yeterli teşviki sonuçlarının uygulamaya konacağı beklentisidir.

Bundan ulusun entelektüel güçten tamamen yoksun olacağı sonucu çıkmaz. Her birey veya ailenin kendi başına yerine getirmesi gereken yaşamın olağan işleri belli bir dar düşünce aralığında bir miktar zeka ve pratik yetenek ortaya çıkaracaktır. Maddi uygulamaları veya sadece meşgul olmaktan aldıkları zevk amacıyla bilimle uğraşan seçme bir alimler sınıfı mevcut olabilir. Bir bürokrasi ve en azından yönetim ve kamu idaresine dair uygulamaya dönük bazı kuralların öğretileceği, bürokrasi için eğitilecek, kişiler olacaktır. Despotun ihtişamını desteklemek için ülkedeki zihinsel gücün belli bir yönde sistematik örgütlenmesi (çoğunlukla askerî) olabilir ve geçmişte çok defa olmuştur da. Ancak genel olarak halk, pratiği ilgilendiren tüm büyük sorunlarda bilgisiz ve menfaatsiz kalacaktır; veya herhangi bir bilgileri olsa bile bu, hayatlarında hiçbir alet kullanmamış kişilerin mekanik zanaatlara dair sahip oldukları türden amatör bir bilgiden başka bir şey olmayacaktır. Sadece zeka açısından da sıkıntı çekmeyeceklerdir. Ahlakî kapasiteleri de aynı ölçüde güdük kalacaktır. Her nerede insanların hareket alanları yapay olarak kısıtlanırsa aynı oranda hisleri daralır ve bodurlaşır. Duygunun besini eylemdir; aile içindeki sevgi bile gönüllü yapılan iyi

niyet girişimlerinden beslenir. Bir kişinin ülkesi için yapacak bir şeyi kalmasın ülke umurunda olmayacaktır. Eski zamanlarda despotizmde sadece tek bir yurtseverin, despotun kendisi, olduğu söylenirdi ve bu söz iyi ve bilge bir efendiye bile olsa mutlak tâbiiyetin doğurduğu sonuçların yerinde bir değerlendirmesine dayanır. Geriye din kalır; ve en azından burada insanların gözlerini ayaklarındaki tozdan yukarı kaldırmak için güvenebilecek bir failin olduğu düşünülebilir. Ancak dinin despotizmin amaçları doğrultusunda saptırılmaktan kaçındığını varsaysak bile bu koşullar altında toplumsal bir ilgi olmaktan çıkacak ve sadece bireyin özel kurtuluşunu dert edeceği kendisi ile Yaradan arasında kişisel bir ilişkiye sıkışacaktır. Bu şekildeki bir din en bencil ve dar egoizm ile oldukça tutarlıdır ve tanımladığı dindarın, kösnüllük ile hiçbir ortak duygusal paydası olmaması gibi, kendi türünün diğer üyeleriyle paylaştığı ortak hissiyat da oldukça azdır.

İyi bir despotizm, despota bağlı olduğu kadarıyla, devlet görevlileri tarafından pozitif bir baskının olmadığı ancak halkın tüm kolektif menfaatlerinin onlar adına idare edildiği, kolektif menfaatleriyle ilgili düşünüşün onlar adına yapıldığı ve zihinlerinin kendi fiziksel ve zihinsel güçlerinden feragat etmeleriyle şekillendiği ve buna rıza gösterdikleri yönetim anlamına gelir.

Her şeyi, kadere bırakır gibi, yönetime bırakmak onlara dair bir endişe taşımamakla ve doğurdukları nahoş sonuçları doğal felaket olarak kabul etmekle eş anlamlıdır. Dolayısıyla, kurama karşı salt entelektüel ilgi duyan birkaç hevesli adam dışında tüm halkın zeka ve duyguları maddi menfaatlere ve, bunlar giderildiğinde, özel yaşamın eğlence ve süsüne adanmıştır. Ancak bunu söylemek, tarihin tanıklığı bir şey ifade ediyorsa, bu ulusun gerileyiş zamanının geldiği anlamına gelir: tabii,

ulus eğer gerileyeceği bir şeye daha önce erişmiş ise. Bir Doğu halkının durumunun üstüne hiç çıkamamış ise o durumdaki durağanlığına devam eder; ancak, Yunanistan ve Roma'da olduğu gibi, enerji, yurtseverlik ve zihinsel büyüme gibi sadece özgürlüğün ürünü olan ulusal nitelikler sayesinde daha üst bir seviyeye ulaşmış ise birkaç kuşak içinde Doğu durumuna geri döner. Bu durum ise kötüye doğru değişime karşı güvencesi olan, bön bir sakinlik anlamına gelmez; daha çok güçlü bir despot tarafından veya vahşi kaba sabalıklarının yanı sıra özgürlüğün enerjisini koruyan en yakın barbar halk tarafından istila edilmesi, fethedilmesi ve köleleştirilmesi anlamını taşır.

Bu gibi şeyler, despotik yönetimin sadece doğal eğilimleri değil aynı zamanda ona içkin olan zorunluluklardır. Tabii, despotizm despotizm olmaktan çıkmadıkça ve varsayılan iyi despot gücünü elinde tutmaya devam etse bile bunu kullanmaktan imtina edip sanki halk kendi kendini yönetiyormuş gibi genel yönetim işlerinin devam etmesine izin vermedikçe bunlardan kurtuluş yoktur. İhtimali ne kadar düşük olsa da anayasal yönetimin birçok kural ve kısıtlamasını gözeten bir despotu tahayyül edebiliriz. Ulusal konularda bir kamuoyunun oluşmasını ve kendini ifade etmesini sağlayacak kadar bir basın ve tartışma özgürlüğüne izin verebilir. Yerel menfaatlerin, üst otoritenin müdahalesi olmaksızın, halkın kendisi tarafından idare edilmesine müsamaha gösterebilir. Hatta, kendi elinde vergi koyma erkini ve en üstün yasama otoritesinin yanı sıra yürütme otoritesini tutarken, etrafını, tüm ulus veya bunun bir kısmı tarafından özgürce seçilecek, bir danışma kurulu veya kurullarıyla çevirebilir. Eğer böyle davranacak olsa ve böylelikle despotluktan feragat etse despotizme özgü kötülüklerin ciddi bir kısmını bertaraf etmiş olurdu.

Ulusal bünyede siyasal faaliyetlerin ve kamusal ilişkilerin büyümesinin önüne artık geçilemez olurdu ve böylelikle sadece yönetimin bir yankısı değil gerçek bir kamuoyu oluşurdu.

Ancak bu tür gelişmeler yeni zorluklara yol açacaktır. Monarkın buyruğundan bağımsız bu kamuoyu ya onun yanında ya da onun karşısında yer almalı; biri değilse diğeri olacaktır. Her yönetim birçok kişiyi hoşnutsuz etmek zorunda olduğundan ve bu kişiler şimdi düzenli mecralara sahip olduklarında ve hislerini ifade edebildiklerinde, yönetimin aldığı tedbirlere karşı kanaatler sıklıkla ifade edilecektir. Bu menfi kanaatler çoğunlukta olduğunda monark ne yapmalıdır? Politikasını mı değiştirmelidir? Ulusa mı uymalıdır? Eğer öyleyse, zaten artık despot değil, anayasal bir kraldır; halkın bir organı veya ilk vekilidir ki bu durumda tek ayırt edici özelliği görevden alınamayacak oluşudur. Eğer öyle değilse, ya muhalefeti despotik gücüyle bastırmalı ya da halk ve tek adam arasında kalıcı bir zıtlık ortaya çıkacaktır ki bunun olası tek bir sonu olabilir. Pasif itaat ve "ilahî hak" gibi dinî bir ilke bile bu durumun doğal sonuçlarını uzun süre bertaraf edemeyecektir. Hükümdarın pes etmesi ve anayasal krallığın şartlarına riayet etmesi veya yerini riayet edecek birine vermesi gerekirdi. Böylelikle büyük ölçüde sözde olan despotizm mutlak monarşiye ait olduğu varsayılan avantajların birkaçına sahip olurken, özgür bir yönetimin avantajlarına bir hayli eksik bir derecede sahip olurdu; zira yurttaşlar pratikte ne kadar fazla miktarda özgürlüğe sahip olabilse de buna kendilerine gösterilen müsamaha ve devletin mevcut teşkilatında her an geri alınabilecek bir taviz sayesinde sahip olduklarını ve efendileri basiretli veya müsamahakâr olsa da yasal açıdan kul olduklarını hiç unutamayacaklardır.

Faydalı kamusal gelişmelere karşı cehaletin, kayıtsızlığın, dik kafalılığın, halkın huysuz inatçılığının ve özgür kurumların olanak sağladığı güçlü silahlar ile donanmış bencil özel menfaatlerin yoz bileşimlerinin koyduğu engeller olabilir. Bu engeller altında sızlanan sabırsız veya hayal kırıklığına uğramış reformcuların bazen tüm bu engelleri kaldıracak ve dik kafalı bir halkı daha iyi yönetilmeye zorlayacak demir bir yumruğun özlemini çekecek olursa buna pek şaşırmamalıdır. Ancak (ara sıra bir suiistimali düzelten her despot karşılığında bu suiistimalleri yaratmaktan başka bir şey yapmayan doksan dokuz despot olduğu gerçeğini bir tarafa koyacak olursak) umutlarının gerçekleşmesi için bu yöne bakanlar iyi yönetimin başlıca unsurunu dışarıda bırakmış olurlar: halkın kendisinin gelişimi. Özgürlüğün faydalarından biri, özgür bir toplumdaki yöneticinin halkın zihniyetini boş verip, *onları* düzeltmeden onların işlerini onlar adına yoluna koyamayacak olmasıdır. Halkın kendilerine rağmen iyi yönetilmeleri mümkün olabilseydi iyi yönetim kendi çabaları olmadan yabancı bir askerî güçle kurtarılan bir halkın özgürlüğünün genellikle sürdüğünden daha uzun sürmezdi. Evet, bir despot halkını eğitebilir ve böyle yapması despotizminin en iyi savunması olurdu. Ancak insanları makine dışında bir şey yapmayı hedefleyen her eğitim sistemi, onları uzun vadede kendi eylemleri üzerinde denetim sahibi olmayı talep edecek kişilere dönüştürür. Fransız felsefesinin 18. yüzyıldaki önderleri Cizvitler[1] tarafından eğitilmişti. Cizvit eğitimi bile, öyle görünüyor ki, özgürlük isteğini açığa çıkaracak kadar gerçek idi. Yetileri canlandıran her ne olursa olsun ve bu canlanma her ne kadar az

[1] *Cizvitler*: Ignatius Loyola (1491-1566), Francis Xavier (1506-52) ve diğerlerinin 1534'te kurduğu Roma Katolik Kilisesi'ne mensup bir tarikat. **[MP & FR]**

olursa olsun onların engelsiz kullanımına yönelik artan bir arzu yaratır: Eğer halk eğitimi, halkı kesinlikle arzu etmeye ve büyük bir ihtimalle de talep etmeye teşvik eden bir durumdan başka bir durum için eğitiyor ise başarısızdır.

Amacım, aşırı zaruret durumlarında, geçici bir diktatörlük şeklinde mutlak iktidar üstlenilmesini lanetlemek değil. Eski zamanlarda özgür toplumlar böyle bir iktidarı, siyasal birliğin daha az şiddetli yöntemlerle bertaraf edilemeyecek hastalıklarına zorunlu bir çare olarak, kendi iradeleriyle verirdi. Ancak bu gücün kabulü, kesin olarak sınırlı bir süre için olsa bile, ancak, Solon ve Pittakos gibi, diktatörün üstlendiği tüm iktidarı ulusun özgürlüğe sahip olmasının önündeki engelleri kaldırmak için kullanması durumunda mazur görülebilir. İyi bir despotizm tamamen sahte bir idealdir ve pratik açıdan (geçici bir amaca araç olmanın dışında) en anlamsız ve tehlikeli hayaldir. Uygarlıkta biraz olsun ilerlemiş bir ülkede iyi bir despotizm kötü olandan daha zararlıdır; zira halkın düşünceleri, duyguları ve enerjisi açısından çok daha gevşetici ve zayıflatıcıdır. Augustus'un despotizmi Romalıları Tiberius için hazırladı.[2] Eğer başta karakterlerin tüm tonu yaklaşık iki kuşak süren mutedil bir kölelik ile yere serilmemiş olsaydı daha berbat bir köleliğe karşı isyan etmek için muhtemelen yeterince yürekleri olurdu.

---

[2] Mill "iyi despotizm" mefhumuna karşı çıkarken olağanüstü koşullarda geçici bir despotizme olanak tanır. Bunu yaparken iki çift devlet adamını birbiriyle karşılaştırır: Antik Yunan'ın bilge adamlarından Atinalı Solon (MÖ 638-559) ve Midillili Pittakos (MÖ 650-570) ellerine geçen iktidarı bir süre sonra kendi rızalarıyla bırakmışken, Roma İmparatorluğu'nun kurucusu Augustus (MÖ 63-MS 14) ve Tiberius Claudius Nero (MÖ 42-MS 37) despotik iktidarlarını bırakmamışlardı. **[MP & FR]**

İdeal olarak en iyi yönetim şeklinin, egemenliğin veya son kertede en üst denetleme erkinin, toplumun tümünde bulunduğu ve her yurttaşın o nihaî egemenliğin kullanılmasında yalnız söz sahibi değil, ama en azından ara sıra, yerel veya genel bir kamu görevini kişisel olarak yerine getirmek üzere, yönetimde bizzat görev almaya çağrıldığı yönetim olduğunu göstermekte bir zorluk yoktur.

Bu önermeyi, son bölümde dikkat çektiğimiz üzere, bir yönetimin iyiliğine dair incelemenin uygun bir şekilde bölündüğü iki dala referansla sınamak gerekir. İlk olarak, toplumun muhtelif üyelerinin mevcut ahlaki, entelektüel ve aktif yetileri aracılığıyla toplumsal işlerin iyi idaresini ne kadar sağladığını ve, ikinci olarak, bu yetileri geliştirme ve geriletmede etkisinin ne olduğunu incelemeliyiz.

İdeal olarak en iyi yönetim şeklinin, tüm uygarlık durumlarında uygulanabilir veya uygun yönetim şekli demek olmadığını; bulunduğu koşullar altında uygulanabilir ve uygun olan ve, kısa ve uzun vadede, en fazla miktarda faydalı sonuç doğuran yönetim şekli olduğunu söylemeye gerek yok. Bu karakterde olma iddiasında bulunabilecek tek rejim bütünüyle halkçı bir yönetimdir. Siyasal bir teşkilatın faziletinin bölündüğü her iki alanda da üstündür. Herhangi başka bir rejime kıyasla hem mevcut koşullar altındaki iyi yönetim için daha elverişlidir hem de daha iyi ve yüksek bir ulusal karakteri teşvik eder.

Mevcut esenlik itibarıyla üstünlüğü, insan ilişkilerine dair yapılabilecek her genel önerme kadar evrensel hakikat ve uygulanabilirlik içeren, iki ilkeye dayanır. İlki, her bir kişinin hak ve menfaatlerinin ihmal edilmesine karşı güvence altında olması ancak o kişinin hak ve menfaatlerini kendisinin savunabilmesine ve savunma

alışkanlığında olmasına bağlıdır. İkincisi, genel refah onu ilerletmeye yardım eden kişisel kuvvetlerin miktarına ve çeşitliliğine orantılı olarak yükselir ve yaygınlaşır.

Bu iki önermeyi mevcut uygulamasına daha özel bir şekle sokacak olursak şunu diyebiliriz: İnsanlar ancak kendi kendilerini koruma gücüne sahip olduklarında başkalarından gelebilecek kötülüklere karşı güvence altında olabilirler; ve Doğa ile mücadelelerinde yüksek derecede başarıyı, ancak başkalarının onlar için yaptıkları yerine, tek tek veya birlikte, kendi başlarına yapabildiklerine dayandıkları ölçüde elde edebilirler.

İlk önerme –her bir kişi kendi hak ve menfaatlerinin tek emin muhafızıdır– kendi işlerini yürütmeye muktedir her kişinin kendini ilgilendiren şeylerde zımnî olarak uyguladığı yalın basiret düsturlarından biridir. Aslında birçok kişi bundan siyasal öğreti olarak nefret duyar ve evrensel bencillik öğretisi olarak yermekten zevk duyar. Buna şöyle bir yanıt verebiliriz: İnsanların, kural olarak, kendilerini başkalarına ve kendilerine en yakın olanları daha uzaktakilere tercih etmesi doğru olmaktan çıktığı an Komünizm sadece uygulanabilir olmakla kalmayacak ama aynı zamanda tek savunulabilir toplum biçimi olacaktır ve o zaman geldiğinde elbette uygulamaya konacaktır. Kendi adıma, evrensel bencilliğe inanmadığımdan, Komünizmin insanlığın *elit* kesimi arasında şu anda bile uygulanabilir olduğunu ve geri kalanında da olabileceğini kabul etmekte bir zorluk görmüyorum. Fakat bu fikrin mevcut kurumları savunan ve kişisel menfaatin genel baskınlığı öğretisinde kusur bulan kişilerin nezdinde hiç de popüler olmamasından ötürü onların aslında insanların diğer insanlardan önce kendilerini gözettiklerine inandıklarını düşünme eğilimindeyim.

Yine de herkesin egemen gücü paylaşması iddiasını savunmak için bu kadarını bile onaylamak şart değil. Gücün münhasır bir sınıfta bulunmasının o sınıfın bilerek ve isteyerek diğer sınıfları kendilerine feda edeceğini varsaymak zorunda değiliz: Doğal savunucularının yokluğunda dışarıda bırakılanların menfaatinin her zaman göz ardı edilme tehlikesi altında olması ve, bakıldığında, doğrudan ilgili kişilerinkinden çok farklı gözlerle görülmesi yeterlidir. Bu ülkede, örneğin, işçi sınıfı denen sınıfın yönetime doğrudan her türlü katılımdan dışlandığı düşünülebilir. Yönetime katılan sınıfların genel olarak işçi sınıfını kendilerine feda etme niyeti taşıdığına inanmıyorum. Bir zamanlar bu niyetleri vardı; maaşları uzun süre yasayla düşük tutma gayretli çabalarını hatırlayın. Fakat günümüzde normal eğilimleri tam tersidir: İşçi sınıfının lehine, özellikle maddi menfaatlerinden, isteyerek ciddi fedakarlıklar yapmakta ve bilakis müsrif ve fark gözetmeyen cömertlikleriyle hata etmektedirler. Tarihte yoksul hemşehrilerine karşı vazifesini yapmak adına daha samimi bir arzuyla harekete geçen başka bir yönetici olduğuna da inanmıyorum. Ancak Parlamento, veya onu oluşturan üyelerin biri, bir an için bile olsa herhangi bir soruna bir işçinin gözleriyle bakar mı? Emekçilerin menfaatini ilgilendiren bir konu çıktığında, bu, işverenlerinkinin dışında bir bakış açısıyla dikkate alınır mı? İşçi sınıfının bu sorunlara bakışının diğerlerine kıyasla hakikate daha yakın olduğunu söylemiyorum; ancak bazen diğerlerinki kadar yakındır. Her vakada, şu anda olduğu gibi, sadece yüz çevirmekle kalmayıp görmezden gelmek yerine saygılı bir şekilde dinlenmelidir. Grev sorununda, örneğin, her iki Kamara'nın önde gelen üyeleri arasında soruna akılcı yaklaşımın mutlak olarak işverenlerinki olduğuna ve işçilerin bakışının düpedüz abes olduğuna

kesin kanaat getirmemiş bir kişi bile olduğu şüphelidir. Sorunu inceleyenler çok iyi bilmektedir ki durum böyle olmaktan oldukça uzaktır ve greve giden sınıflar seslerini Parlamento'da duyurabilse konu çok daha farklı ve çok daha az yüzeysel tartışılmak zorunda kalırdı.

İnsan ilişkilerinin doğası icabı, başkalarının menfaatlerini korumaya yönelik hiçbir niyet, ne kadar samimi olsa da, onların elinin kolunun bağlı olmasını güvenli veya faydalı kılamaz. Bundan daha aşikar bir hakikat ise yaşam koşullarında olumlu ve kalıcı bir iyileşmenin ancak kendi elleriyle gerçekleştirilebilir oluşudur. Bu ilkenin ortak etkisi aracılığıyla tüm özgür toplumlar hem toplumsal adaletsizlikten ve suçtan daha fazla oranda muaf olmuştur, hem de diğerlerinden veya özgürlüklerini kaybettikten sonra kendilerinden çok daha parlak bir refaha sahip olmuşlardır. Dünyanın özgür devletlerini, özgürlükleri sürdüğü müddetçe, monarşik ve oligarşik despotizmin çağdaş tebaalarıyla karşılaştırın: Yunan şehir-devletlerini Pers satraplıklarıyla; İtalyan cumhuriyetleri ile Flandre[3] ve Almanya'nın özgür kentlerini feodal Avrupa krallıklarıyla; İsviçre, Hollanda ve İngiltere'yi Avusturya veya Devrim öncesi Fransa'yla. Üstün refahları inkar edilemeyecek kadar aşikardı; iyi yönetim ve toplumsal ilişkilerdeki üstünlükleri ise refahlarından ve ayrıca tarihin her sayfasından bellidir.

Eğer bir çağı başka bir çağla karşılaştırmak yerine aynı çağda var olan farklı yönetimleri birbirleriyle karşılaştıracak olursak, ancak abartıyla var olduğu iddia edilebilecek, özgür devletlerin kamusallığındaki hiçbir kargaşa miktarı, monarşik ülkelerin tüm yaşamına nüfuz eden halk kitlesinin aşağılayıcı bir şekilde çiğnenmesi veya

[3] Bugün Belçika, Hollanda ve Fransa arasında bölünmüş tarihsel bir bölge. **[ÖO]**

mali düzenlemeler diye adlandırdıkları yağma sistemleri altında ve korkutucu mahkemelerinin gizliliğinde gündelik bir vaka olmanın ötesindeki iğrenç münferit tiranlıkla, bir an için bile olsa, mukayese götürmez.

Kabul edilmelidir ki şimdiye kadar yararlanılan özgürlüğün faydaları özgürlüğün imtiyazlarının toplumun sadece bir kesimine tanınması sayesinde elde edilmiştir ve tarafsız bir şekilde herkese özgürlüğün tanındığı yönetim henüz gerçekleşmemiş, ihtiyacı duyulan bir eksikliktir. Ancak buna dair her yaklaşımın bağımsız bir değeri olsa da ve birçok defa, genel gelişimin mevcut durumunda, yaklaşımdan fazlası yapılamayacak olsa da, herkesin bu faydaları paylaşması özgür yönetimin ideal olarak mükemmel bir tasavvurudur. Kim olursa olsun birileri dışarıda bırakıldığı ölçüde bu kişilerin menfaatleri diğerlerine tanınan güvenceden yoksun bırakılmış olur ve kendileri de zihinsel ve fiziksel kuvvetlerini gerek kendi iyilikleri gerek toplumun iyiliği için sarf etmek hususunda –ki genel refah bununla orantılıdır– aksi takdirde olabileceğinden daha az imkân ve cesaret bulurlar.

Mevcut esenliğe, halihazırdaki kuşağın ilişkilerinin iyi idaresine, dair görüş böyledir. Şimdi yönetim şeklinin karakter üzerindeki etkisine geçecek olursak, halkçı yönetimin üstünlüğünü, diğer tüm yönetim şekillerine kıyasla, mümkünse, hâlâ daha net ve tartışmasız buluruz.

Bu sorun aslında çok daha temel bir soruna dayanır; yani, insanlığın genel iyiliği için iki yaygın karakter türünden –aktif veya pasif tip– hangisinin baskın olması daha arzu edilirdir: Kötülüklere karşı mücadele eden mi, onlara tahammül eden mi? Koşullara doğru eğilen mi, onları kendine eğmeye çalışan mı?

Ahlakçıların beylik görüşleri ve insanlığın genel sempatisi pasif tipten yanadır. Enerjik karakterler gıpta edilir ancak birçok insan kişisel olarak uysal ve itaatkar olanları tercih eder. Komşularımızın pasifliği kendi güvenlik hissimizi artırır ve kendi başına buyrukluğumuzun işine gelir. Pasif karakterler, onların faaliyetine ihtiyaç duymuyor isek, kendi yolumuzda daha az bir engel olarak görünür. Kendi halinden memnun bir karakter tehlikeli bir rakip değildir. Ancak insan ilişkilerinde gelişimin tamamen gayri-memnunların işi olduğundan daha kesin bir şey yoktur; ve, ayrıca, aktif bir zihnin tahammül erdemlerini kazanması pasif bir zihnin etkinlik erdemlerini kazanmasından daha kolaydır.

Zihinsel faziletin üç türünden –entelektüel, pratik ve ahlakî–[4] ilk ikisi arasında hangisinin avantaja sahip olduğu konusunda herhangi bir şüpheye yer yoktur. Tüm entelektüel üstünlük aktif çabanın bir ürünüdür. Teşebbüs, hareket etmeye devam etme, kendi veya başkalarının faydası için yeni şeyler deneme ve başarma arzusu, düşünsel ve hele hele pratik yeteneğin kaynağıdır. Diğer tiple uyumlu entelektüel kültür, oyalanma veya sade tefekkürle meşgul bir zihne ait zayıf ve belirsiz bir türdür. Gerçek ve güçlü düşünüşün, rüya görmek yerine hakikatleri araştıran düşünüşün, ölçüsü pratiğe başarılı uygulanmasıdır. Bu amacın –düşünceye belirlilik, kesinlik ve anlaşılabilir anlam verme– olmadığı yerde Pisagorcuların veya Vedaların[5] mistik metafiziğinden daha iyi bir şey doğurmaz. Pratik gelişimle ilgili durum çok daha aşikar. İnsan yaşamını geliştiren karakter, doğal güçlere ve eğilimlere yol veren değil, onlarla müca-

---

[4] İnsan erdem ve yeteneklerinin bu üçlü tasnifi için bkz. not 18. Mill, "aktif" ve "pratik" terimlerini birbirinin yerine kullanıyor. **[ÖO]**

[5] *Pisagorcular*: Yunan filozofu Pisagor'un (yak. MÖ 6. yy.) takipçileri. *Vedalar*: Sanskrtiçe yazılmış eski Hindu kutsal yazıları. **[MP & FR]**

dele edendir. Öz yardıma dair niteliklerin hepsi aktif ve enerjik karakterden yanadır ve toplumun her bir üyesinin avantajını teşvik eden alışkanlık ve davranışlar en azından nihayetinde toplumun bir bütün olarak ilerlemesine en yatkın olan alışkanlık ve davranışların bir parçası olmalıdır.

Ancak ilk bakışta ahlaki tercih edilirlik açısından durum o kadar kesin gözükmemektedir. Aktif olmayan karakterin, ilahi iradeye karşı yükümlü olunan teslimiyet ile daha uyumlu olması nedeniyle, genellikle lehine olan dinî duygudan söz etmiyorum. Hıristiyanlık ve diğer dinler bu hissi teşvik etmiştir; ancak bu ve birçok başka sapkınlıklardan kurtulabilmek Hıristiyanlığın bir ayrıcalığıdır. Konuya dinî hususlardan soyutlayarak bakacak olursak, engelleri aşmaya çalışmak yerine onlara boyun eğen pasif bir karakterin, aslında başkalarına kendine olduğundan daha fazla bir faydası olamaz; ancak en azından kendi halinde zararsız olması beklenebilir. Halinden memnuniyet her zaman ahlaki erdemler arasında sayılmıştır. Ancak memnuniyetin zorunlu veya doğal olarak karakter pasifliği ile el ele gittiğini sanmak tamamen hatalıdır ve ahlakî sonuçları yaramaz olduğundan da nafiledir. Nerede sahip olunmayan avantajlara yönelik bir arzu var ise kendi kuvvetleriyle ona henüz sahip olmayan zihin onlara sahip olanlara nefret ve kötü niyetle bakma eğilimindedir. Umutlu beklentiler ile şartlarını geliştirmek için çaba gösterenler aynı uğraşla meşgul veya bu uğraşta başarılı olmuş kişilere karşı iyi niyetli hislere sahiptirler. Çoğunluğun bu şekilde meşgul olduğu bir yerde amaçlarına ulaşamayanların hislerine tonu ülkenin genel alışkanlığı verir ve onlar da başarısızlıklarını çaba veya fırsat eksikliğine veya kişisel kötü talihlerine bağlar. Ancak başkalarının sahip olduğu şeyleri arzulayıp da bunun için çaba gös-

termeyenler ya durmadan talihin kendileri için yapmaya çalışmadıkları şeyleri onlar için yapmadığından yakınırlar ya da sahip olmak istedikleri şeylere sahip olan kişilere karşı kıskançlık ve garezle dolup taşarlar.

Hayatta başarı çaba yerine kader veya kazanın ürünü olarak görüldüğü veya inanıldığı ölçüde kıskançlık ulusal karakterin bir özelliği olarak gelişir. Tüm insanlık içinde en kıskanç olanı Doğululardır. Doğulu ahlakçılarda ve Doğulu masallarda, kıskanç adam dikkat çekici bir şekilde öne çıkar. Bir saray, güzel bir çocuk veya hatta sağlık ve esenlik gibi gerçek yaşamda arzu edilir bir şeye sahip olan herkesin korkulu rüyasıdır: Sadece bir bakışının yaygın bir batıl inanç olan nazara yol açtığı sanılır. Faaliyette olduğu gibi kıskançlıkta da Doğululardan sonra bazı Güney Avrupalılar gelir. İspanyollar tüm büyük insanlarını kıskançlıkla takip etmiş, yaşamlarını zehir etmiş ve genellikle başarılarına erken bir son vermekte başarılı olmuşlardır.[6] Despotizm ve Katoliklik öğretileri, esasen Güneyli bir halk olan Fransızlarda, fevri mizaçlarına rağmen, teslimiyet ve tahammülü halkın ortak karakteri ve en çok kabul gören hikmet ve fazilet mefhumu yaptı: Eğer içlerinde birbirlerine ve her türlü üstünlüğe yönelik kıskançlıkları şu ankinden daha yaygın değilse bunun nedeni Fransız karakterindeki birçok değerli hafifletici unsura ve her şeyden önce muazzam bireysel enerjiye atfedilmelidir. Bu enerji, öz yardım sahibi ve mücadeleci Anglo-Saksonlarda olduğu

---

[6] İfadelerimi geçmiş zamanla sınırlıyorum çünkü Avrupa'nın genel ilerleme hareketine büyük bir güçle giren ve kaybettikleri mesafeyi gayretli bir şekilde kapatmaya çabalayan bu büyük ve nihayet şimdi özgür olan halka dair kötüleyici bir şey söyleyemem. Kimse İspanyol zeka ve enerjisinin neye muktedir olduğunu söyleyemez; ve bir halk olarak kusurları özgürlük ve sınaî şevkin gerçek bir çare olacağı türdendir. **[JSM]**

kadar inatçı ve devamlı olmasa da Fransızlar arasında da kurumlarının işleyişinin ona elverişli olduğu hemen hemen her doğrultuda kendini göstermiştir.

Şüphesiz tüm ülkelerde, sahip olmadıkları şeylerin sadece peşinden koşmamakla kalmayıp bunları arzulamayan, gerçekten memnun karakterler vardır ve bu kişiler doğal olarak daha talihli olduğu gözükenlere karşı garez beslemezler. Ancak görünen memnuniyet aslında büyük ölçüde uyuşukluk veya rahatına düşkünlük ile karışık bir gayri-memnuniyettir ki bu, meşru yollardan kendi konumunu yükseltmek yerine, başkalarını kendi seviyesine çekmekten zevk alır.[7] Daha dar kapsamlı olarak, sadece masum memnuniyet örneklerine bakacak olsak bile, kayıtsızlıklarının yalnızca dış koşulları ilgilendirmesi, manevî açıdan sürekli bir gelişim çabası veya en azından başkalarına karşılıksız yardım etme şevki olması durumunda bunların takdirimizi kazandığını fark ederiz. Başkasını daha mutlu yapma, ülkesinin veya mahallesinin gelişimine katkı yapma veya kendi ahlaki erdemini geliştirme hırsı olmayan bir memnun adam veya aile bizde takdir veya tasdik hissi uyandırmaz. Bu tür bir memnuniyeti haklı bir şekilde pısırık ve ruhsuz buluruz.

Tasvip ettiğimiz memnuniyet, sahip olunamayacak şey olmadan da neşeli bir şekilde idare etmek, farklı arzu edilen amaçların karşılaştırmalı değerinin adil bir değerlendirmesini yapmak ve değeri daha az olan amaçların değeri daha yüksek olanlar ile çelişmesi durumunda ilk gruptakileri gönüllü olarak terk etmektir. Ancak bunlar kişinin kendisinin veya bir başkasının talihini iyileştirme çabasında aktif olarak kullanılması ölçüsünde insan karakterine daha doğal gelen erdemlerdir. Sü-

[7] "Salt memnuniyet" ile mutluluk arasındaki ayrım Mill'in felsefesinde önemli bir yer tutar. İlki olumsuz tanımlanır. **[JG]**

rekli olarak enerjisini zorluklara karşı ölçen kişi aşması mümkün olmayan ve aşabilse bile ödeyeceği bedele değmeyecek zorlukları öğrenir. Düşünceleri ve faaliyetlerine tamamen uygulanabilir ve faydalı işler için ihtiyaç duyulan ve düzenli olarak da bunlar için kullanılan kişi, herkes içinden ya elde etmeye değmez olan ya da kendisi için değersiz olan şeyler üzerine kuruntulu gayri-memnuniyet ile zihnini meşgul etmeye izin vermesi en az muhtemel kişidir. Dolayısıyla aktif, öz yardım sahibi karakter, sadece özde en iyi olmakla kalmayıp karşıt karakterde gerçekten iyi veya arzu edilir olan ne varsa bunları kazanması en muhtemel kişidir.

İngiltere ve Birleşik Devletler'in mücadeleci ve girişken karakteri ancak kuvvetini genellikle harcadığı oldukça ikincil amaçlardan ötürü olumsuz eleştiriye tâbi tutulabilir; yoksa bu karakter, kendi içinde, insanlığın genel gelişimi için en iyi umutların temelini teşkil eder. Bir şey ters gittiğinde Fransızların alışıldık tepkisinin "Sabırlı olmak gerek", İngilizlerin ise "Ne yazık!" demek olduğu ferasetle dile getirilmiştir. Bir şey yanlış gittiğinde bunun yazık olduğunu düşünen, kötülüğün önlenebileceği ve önlenmesi gerektiği sonucuna çabucak ulaşan bir halk, uzun vadede, dünyayı daha iyi bir yer yapmak için en fazla çabayı gösterenlerdir. Eğer arzuların düzeyi düşükse, fiziksel rahatlığın ve zenginlik gösterişinin fazla ötesine geçmiyorsa, enerjinin birincil sonuçları insanın gücünün maddi nesneler üzerine uzatılmasından fazla bir şey olmayacaktır; ancak bu bile mekanik cihazlara yer açar ve onları en büyük entelektüel ve toplumsal başarılara hazırlar; ve enerji mevcut olsa da bazı insanlar onu sadece dış koşulların değil insanın iç doğasının mükemmelleştirilmesi uğruna kullanacak ve bu kullanım gitgide artacaktır. Atalet, hedefsizlik ve arzu yokluğu, enerjinin yanlış yönlendirilmesi-

ne kıyasla, gelişimin önünde daha onulmaz engellerdir. Bunların aynı zamanda kitlenin genelinde mevcut olması nedeniyle enerjik bir azınlığın dehşetli bir yanlış yönlenmesi mümkün olur. İnsan ırkının büyük çoğunluğunu vahşi veya yarı vahşi durumda tutan esasen işte budur.

Pasif karakter tipinin bir kişinin veya azınlığın yönetiminde ve öz yardım sahibi aktif tipin ise çoğunluğun yönetiminde tercih edilir olduğuna hiçbir kuşku yok. Sorumsuz yöneticiler zor kullanarak elde edebilecekleri etkinlik dışındaki bir etkinliğe kıyasla yönetilenlerin suskunluğuna daha çok ihtiyaç duyarlar. İnsanların buyruklarına doğal zaruretlermiş gibi teslimiyetçilik tüm yönetimlerin yönetimde hiçbir katılımı olmayanlara aşıladıkları bir derstir. Üstünlerin iradesine ve üstünlerin iradesi olarak yasaya pasif bir şekilde boyun eğilmesi gerekmektedir.

Ancak geri kalan işlerinde irade, ruh veya içsel bir etkinlik kaynağına sahip olan hiçbir insan yöneticilerinin elinde bir araç veya materyalden ibaret değildir ve bu niteliklerin tezahürü despotlardan teşvik almak yerine onlar tarafından affedilmeyi gerektirir. Sorumsuz yöneticiler tebaalarının zihinsel faaliyetlerini baskı altına almayı isteyecek kadar bu faaliyetlerin tehlikesinden yeterince haberdar olmasalar bile bu durumun kendisi dahi baskıdır. Gayretin etkisizliğinin kesinliği herhangi bir doğrudan engellemeye kıyasla çok daha etkili bir kısıtlamadır. Başkalarının iradesine tâbi olmak ile öz yardım ve öz yönetim erdemleri arasında doğal bir uyuşmazlık vardır. Bu, esaretin sıkı mı gevşek mi olduğuna göre, daha fazla veya daha azdır. Tebaalarının özgür failliğini denetlemede veya onların işlerini onlar adına yaparak failliklerinin ikamesinde ne kadar ileri gidecekleri noktasında yöneticiler arasında büyük fark-

lılıklar vardır. Ancak fark niteliksel değil nicelikseldir; ve en iyi despotlar çoğu zaman tebaalarının özgür failliğini zincirlemek için ellerinden geleni yaparlar. Şahsi hazları giderildiğinde kötü bir despot bazen halkı yalnız bırakmaya razı olabilir; ancak iyi bir despot halkın kendi işlerini onlara onların bildiği yöntemden daha iyi bir yöntemle yaptırarak onlara iyilik etmekte ısrar eder. Fransız imalatçılarının başlıca tüm dallarını sabit işlemlerle kısıtlayan düzenlemeler büyük Colbert'in eseriydi.[8]

Bir insanın kendini doğal zaruretler ya da belirlenmesinde pay sahibi olduğu ve, yanlış olduklarını düşünmesi halinde, kamusal olarak itiraz edip değişmesi için aktif olarak çabalamasına açık toplumsal buyruklar dışında hiçbir dışsal kısıtlama altında hissetmesine izin vermeyen bir insan yetileri durumu ise çok farklıdır. Şüphesiz bu özgürlük, kısmen halkçı olan bir yönetim altında, yurttaşlığın tüm imtiyazlarına katılmayanlar tarafından bile kullanılabilir. Ancak kişi eşit bir düzeyden başlar ve başarısının üyesi olmadığı bir grubun duygu ve eğilimleri üzerinde etki bırakmasına bağlı olduğunu hissetmek zorunda kalmaz ise bu onun öz yardım ve öz yeterliliği için büyük bir ilave teşvik olur. Anayasanın dışında bırakılmak, kaderine karar verenlere kapının arkasından yalvarmak zorunda kalmak ve içerideki istişareye alınmamak bir birey için büyük ve bir sınıf için çok daha büyük bir yılgınlıktır. Özgürlüğün karakter üzerindeki canlandırıcı etkisi azami ölçüde ancak bir yurttaşın herhangi başka bir yurttaş kadar bütünüyle imtiyazlı olması veya olmayı beklemesi durumunda elde edilir.

---

[8] Jean Baptiste Colbert (1619-83). Fransız kralı XIV. Louis'nin maliye bakanı. Mill Colbert'in düzenlemeleri çok ayrıntılı ve kısıtlayıcı bulmaktaydı. **[MP & FR]**

Bu hissî sorundan bile daha önemlisi karakterin yurttaşlara bir süreliğine ve sıraları geldiğinde bir toplumsal işlevi yerine getirmeleri için ara sıra talep yapılması sayesinde elde ettiği pratik disiplindir. Çoğu insanın sıradan yaşamında tasavvurlarını veya hislerini genişletecek ne kadar az şey olduğu üzerine yeterince düşünülmemektedir. Yaptıkları işler rutinden ibaret olup sevgi değil, en basit haliyle, şahsi menfaatin –gündelik ihtiyaçların giderilmesi– ürünüdür; ne yapılan şey ne de onu yapma süreci kişiyi zihni tikellerin ötesindeki düşünce veya hisler ile tanıştırır. Öğretici kitaplar erişilebilir uzaklıkta olsa bile onları okuma dürtüsü mevcut değildir ve çoğu defa bireyin kendinden daha üstün eğitimli bir insana erişimi yoktur. Ona kamu için yapacağı bir şey vermek tüm bu eksiklikleri bir dereceye kadar tamamlar. Koşullar ona verilen kamusal görevlerin miktarının kayda değer oranda olmasına imkân tanırsa bu onu eğitimli bir insan yapar. Antikitenin toplumsal sistem ve ahlaki düşüncelerinin kusurlarına rağmen *dicastery* (jüri) ve *ecclesia* (halk meclisi) uygulaması sıradan bir Atina yurttaşının entelektüel standardını eski veya yeni herhangi başka bir insan topluluğunda emsali olmayan bir düzeyin üzerine çıkarmıştır. Bunun kanıtları büyük Yunanistan tarihçimizin her sayfasında barizdir;[9] ancak büyük hatiplerinin onların idrak ve iradelerine en etkili olmasını hesap ettikleri söylevlerinin yüksek kalitesinden öteye bakmaya gerek yoktur. Çok daha az derecede de olsa aynı tür bir faydayı, mahkeme jürilerinde ve mahallelerde (*parish*)[10] görev alan alt orta sınıftan

[9] Mill'in yakın dostu George Grote (1794-1871) 12 ciltlik *History of Greece* (1846-56) eserinin yazarıdır. **[MP & FR]**

[10] *Parish*: "Mahalle" diye çevirdiğimiz bu terim, Ortaçağ'dan kalma, hem dinî hem dünyevi işlerin idaresinden sorumlu en küçük idari birime verilen isimdir. **[ÖO]**

İngilizlerde görebiliriz. Gerçi bu fayda, çok sayıda insan için söz konusu olmadığı gibi devamlı da değildir ve onları çok çeşitli yüce düşünceler ile karşı karşıya getirmez. Tüm bu nedenlerle her Atina yurttaşının demokratik kurumlardan aldığı kamusal eğitim ile mukayese götürmese de düşünce çeşitliliği ve yetilerinin gelişimi açısından yaşamlarında dokuma tezgahı çalıştırmak veya tezgahta mal satmaktan başka bir iş yapmayanlara kıyasla çok farklı insanlar ortaya çıkarır.

Daha faydalı olan şey ise, özel yurttaşın, nadir de olsa, kamusal işlevlere katılımının sağlandığı eğitimin ahlakî boyutudur. Bu görevi yürütürken ondan kendine ait olmayan menfaatleri tartması, çatışan iddialar karşısında rehber olarak özel tarafgirliklerinden ayrı bir kuralı benimsemesi ve her vesilede varlık nedeni ortak iyi olan ilke ve düsturları kullanması istenir. Çoğu zaman bu görevlerde söz konusu düşünce ve işlemlere ondan daha aşina zihinlerle karşılaşır. Bu düşünce ve işlemleri etüt ederek anlama yetisi gerekçelerle tanışır ve genel menfaate dair hissiyatı teşvik görür.

Kendini kamudan biri olarak ve onların menfaati neyse kendisinin menfaatinin de o olduğunu hissetmesi sağlanır. Bu kamu ruhu okulunun olmadığı yerde toplumsal konumu önemli olmayan bir özel şahsın topluma karşı yasalara itaat etmek ve yönetime boyun eğmekten başka bir vazifesi olmasının bir mantığı olamaz. Kamuyla özdeşleme duygusu bencillik haricinde olmaz. Menfaat veya vazifeye dair her düşünce veya duygu birey ve aileyle sınırlı kalır. Kişi hiçbir kolektif menfaati, diğerleriyle birlikte peşinde gidilecek hiçbir amacı düşünmez; bunun yerine başkalarıyla rekabet içinde olduğunu ve bir ölçüde onların pahasına var olduğunu düşünür. Bir komşu, ortak fayda uğruna herhangi bir ortak teşebbüse girişmediğine göre, müttefik veya ortak

değil, sadece bir rakiptir. Dolayısıyla özel ahlak bile bu durumdan zarar görür ve kamu ise esasen tükenmiştir. Evrensel ve muhtemel tek durum bu olsaydı yasa koyucunun veya ahlakçının nihai hedefleri toplumun büyük kısmını yan yana masumca otlayan koyun sürüsüne dönüştürmekten öteye geçemezdi.

Bu biriken düşünceler açıkça göstermektedir ki toplumsal durumun tüm zaruretlerini bütünüyle karşılayacak tek yönetim tüm halkın katıldığı yönetimdir; en küçük kamusal işlev için bile olsa her türlü katılım faydalıdır; her yerde katılım toplumun genel gelişim derecesinin izin verdiği ölçüde olmalıdır; ve herkesin devletin egemen gücünde pay sahibi olmasından daha azı kesinlikle arzu edilir olamaz. Ancak küçük bir kentten daha büyük topluluklara herkes kamusal işlere, çok ufak bir kısmı dışında, kişisel olarak katılamayacağı için, mükemmel yönetimin ideal türü temsili yapıda olmalıdır.

Bölüm IV
Temsili Yönetim Hangi Toplumsal Koşullar Altında Uygulanamaz

En mükemmel rejimin ideal türünün temsili yönetim olduğunu ve bunun sonucunda insanlığın herhangi bir kısmının, genel gelişim derecesi oranında, buna daha elverişli olduğunu tespit etmiş olduk. Genel olarak konuşacak olursak, gelişim düzeyleri daha düşük oldukça bu yönetim şekli onlar için daha az elverişli olacaktır. Ancak bu her zaman doğru değildir; zira bir halkın temsili yönetime uyum sağlaması genel insanlık skalasında bulundukları konumdan çok belli özel koşullara sahip olma derecesine bağlıdır. Ancak bu koşullar onların genel gelişim derecesiyle o denli yakından ilintilidir ki ikisi arasındaki bir farklılık kuraldan çok istisnai bir durumdur. Şimdi yukarıdan aşağı inen gelişim zincirinin hangi noktasında temsili yönetimin –ya kendisinin uygunsuzluğundan ya da bir başka rejimin daha uygun oluşu nedeniyle– tamamen geçersiz olduğunu inceleyelim.

İlk önce, o halde, herhangi başka bir yönetimde olduğu gibi, temsili yönetim kalıcı bir devamlılık sağlamayacağı her durumda uygunsuz olmalıdır. Bu takdirde ilk bölümde sıralanan üç temel koşulu yerine getiremeyecektir. Bu koşullar şunlar idi: (1) Halkın yönetim şeklini benimsemeye istekli olması. (2) Yönetim şeklinin korunması için gerekli olan her şeyi yapmaya istekli ve ehliyetli olması. (3) Yönetim şeklinin halka yüklediği

ödev ve işlevleri yerine getirmeye istekli ve ehliyetli olması.

Halkın temsili yönetimi benimseme istekliliğinin pratikte bir sorun haline gelmesi ancak aydın bir yöneticinin veya ülke yönetimini ele geçiren yabancı bir ulus veya ulusların bu lütfu onlara sunması durumunda ortaya çıkar. Münferit reformcular için sorun hemen hemen abestir zira girişimlerine yapılan tek itiraz ulusal kamuoyunun henüz onlardan yana olmadığı ise buna uygun ve hazır bir yanıtları vardır: amaçladıkları hedef ulusu kendi yanlarına çekmektir. Kamuoyu gerçekten olumsuz olduğunda husumet genellikle temsili yönetimin kendisinden çok değişim olgusuna yöneliktir. Aksi durumun aslında örneği yok değildir;[1] bazen belli bir soydan gelen yöneticilerin iktidarının herhangi bir şekilde sınırlandırılmasına karşı dinî bir isteksizlik olmuştur; ancak pasif itaat öğretisi genelde sadece –ister monarşik olsun ister halkçı olsun– mevcut iktidarın iradesine boyun eğmek anlamına gelmiştir. Temsili yönetimi getirme teşebbüsünde bulunulmasının olası olduğu bir durumda beklenmesi gereken engeller ona doğrudan muhalefet yerine kayıtsızlık ile bu yönetimin süreçlerinin ve gerekliliklerin anlaşılamaması olmalıdır. Ancak bunlar da bir o kadar onulmazdır ve kurtulması bilfiil isteksizlikten kurtulmak kadar zor olabilir; çoğu kez önce pasif olan bir durumda aktif duyguyu ortaya çıkarmaya kıyasla aktif duygunun yönünü değiştirmek daha kolay olabilir.

Bir halkın temsili anayasaya yeterince değer vermemesi ve bağlılık göstermemesi durumunda onu muhafaza etme şansı hemen hemen hiç yoktur. Her ülkede yönetimin doğrudan iktidarı kullanan ve kamuyla doğrudan

---

[1] "Aksi durum"dan kasıt bir önceki cümlede bahsi geçen olasılıktır: husumetin temsili yönetime yönelik olması. **[ÖO]**

temas halinde olan organı yürütmedir; bireylerin umutları ve korkuları öncelikle ona yönelir ve yönetimin faydaları, dehşeti ve prestiji kamu önünde esasen onun tarafından temsil edilir. Dolayısıyla, görevleri yürütmeyi denetlemek olan yetkililer ülke içinde etkili bir kanaat ve hissiyat ile desteklenmedikleri takdirde yürütmenin onları her zaman bertaraf etmeye veya itaate zorlamaya imkânları vardır ve bunu yaparken kuşkusuz epey bir destek bulacaklardır. Temsili kurumların kalıcılığı, zorunlu olarak, bu kurumların tehlike altına girmesi durumunda halkın onlar için savaşmaya hazır olmasına bağlıdır. Eğer buna değer görülmez iseler nadiren kendilerine tutunacak bir yer edinirler ve edinseler dahi yönetimin başı veya darbe yapmak için kuvvet toplayabilecek herhangi bir parti lideri mutlak iktidarı ele geçirmek için ufak bir riske girmeye istekli olur olmaz yıkılmaları nerdeyse kesindir.

Bu düşünceler temsili yönetimin başarısızlığının ilk iki nedeniyle ilgilidir.[2] Üçüncüsü, halkın temsili bir anayasada kendilerine düşen rolü yerine getirme irade veya kapasitesinden yoksun olmasıdır. Kamuoyu oluşumu için gerekli olan devletin genel işlerine ilgi duyulması hiç kimse veya sadece küçük bir azınlık ile sınırlı kalırsa, seçmenler seçme hakkını özel menfaatlerine veya kendi yörelerinin menfaatine veya taraftar veya tâbi olarak bağlantılı oldukları kişilerin menfaatine hizmet

---

[2] Burada gönderme yapılan yukarıda bahsedilen temsili yönetimin başarılı olması için gerekli üç koşuldan ilk ikisidir: (1) Halkın yönetim şeklini benimsemeye istekli olması. (2) Yönetim şeklinin korunması için gerekli olan her şeyi yapmaya istekli ve ehliyetli olması. Temsili yönetimin başarısızlığı bu koşulların sağlanamaması durumunda ortaya çıkar. Mill bu paragrafta yerine getirilmediği takdirde başarısızlığa yol açacak üçüncü koşulu ele alır: (3) Yönetim şeklinin halka yüklediği ödev ve işlevleri yerine getirmeye halkın istekli ve ehliyetli olması. **[ÖO]**

etmenin dışında nadiren kullanırlar. Kamusal hissiyatın bu halde olduğu bir yerde, temsili yapının denetimini ele geçiren küçük bir sınıf onu büyük ölçüde sadece kendi ikballeri için kullanacaktır. Yürütme zayıf ise ülke mevki mücadeleleriyle oyalanacak; eğer güçlü ise vekillere veya kendilerine güçlük çıkaracak olanlarına ganimetlerinden pay dağıtıp onları yatıştırmak gibi ucuz bir bedelle kendini despotik yapacaktır. Bu durumda ulusal temsili sistemin tek meyvesi, asıl yöneticilerin yanında, kamu pahasına geçinen bir meclisin varlığı olacak ve meclisin bir kısmının ilgilendiği hiçbir suiistimalin giderilme ihtimali olmayacaktır.

Ancak sorun bununla kalacak olsaydı –her temsilin ve hatta sözde olanın bile değişmez olmasa da doğal refakatçısı olan– kamusallık ve tartışma ortamı uğruna bu bedel ödenmeye değer olabilirdi. Çağdaş Yunanistan krallığında, örneğin,[34] büyük oranda temsili meclisi oluşturan mevki avcılarının bile, iyi yönetime doğrudan hiç denecek kadar az katkı yapsalar ve yürütmenin keyfi iktidarını yumuşatmasalar bile, kamusal haklar fikrini ayakta tuttuğuna ve o ülkede bulunan gerçek basın özgürlüğüne oldukça yardımcı olduğuna hiç şüphe yoktur. Ancak bu fayda halka dayalı meclisin yanında vera-

---

[3] Bu satırlar yolsuzluğa dayalı yönetme düzenine ve siyasetçilerin genel ahlaksızlığına karşı halkın duyduğu tiksintinin yol açtığı 1862'deki hayırlı devrimden önce yazılmıştı. Bu devrim kendini hızlıca geliştiren o halka yeni ve umut dolu gerçek bir anayasal yönetim fırsatı sundu. **[JSM]**

[4] 1865 tarihli üçüncü edisyona eklenen Mill'in bu notu, Yunanistan'daki dramatik gelişmelere gönderme yapmaktadır. Bunların başında, 1862 isyanı ve 1864'te yeni bir anayasanın kabulü gelmektedir. Yeni anayasa, yeni bir meşruti monarkı (I. George), halk egemenliğini, gizli oya dayalı (erkekler için) evrensel oy hakkını ve dört yıl süreyle görev yapacak tek kamaralı meclisi getirmişti. 1862'de Yunanistan'ı ziyaret etmekte olan Mill'in dostlarına yazdığı mektuplar, gelişmelerden duyduğu heyecanı yansıtmaktaydı. **[MP & FR]**

sete dayalı bir kralın varlığına tamamen bağlıdır. Bu bencil ve paragöz hizipler baş yöneticinin lütufları için mücadele etmek yerine baş makam için mücadele etseydi İspanyol Amerikası'nda olduğu gibi ülkeyi kesinlikle kronik bir devrim ve iç savaş durumunda tutarlardı. Yasal bile olmayan şiddete dayalı bir despotizm sırayla yer değiştiren siyasal maceracılar tarafından kullanılırdı ve temsilin adı ve biçimlerinin despotizmin istikrar ve güvenliğe kavuşmasını –ki ancak bunun sayesinde despotizmin kötülükleri yumuşatılabilir veya az sayıdaki avantajı gerçekleştirilebilir– önlemek dışında bir etkisi olmazdı.

Yukarıda bahsettiklerimiz temsili yönetimin sürekli olarak var olamayacağı durumlardır. Bir de temsili yönetimin mümkün olduğu ancak başka bir yönetim şeklinin daha uygun olacağı durumlar vardır. Bunlar, öncelikli olarak, halkın uygarlıkta ilerlemesi için gerekli ama temsili yönetimin muhtemelen engel teşkil edebileceği henüz öğrenilmemiş bir dersin, edinilmemiş bir alışkanlığın olduğu durumlardır.

Bu durumların en barizi, daha önce değindiğimiz, halkın halen uygarlığın ilk dersi olan itaati öğrenmemiş olmasıdır. Doğa ve komşularıyla mücadeleleri esnasında enerji ve cesaret açısından eğitilen ama herhangi bir ortak amire kalıcı biat etmemiş bir kavmin bu alışkanlığı kendi oluşturdukları topluluğun kolektif yönetimleri altında edinmeleri düşük bir ihtimaldir. İçlerinden seçilmiş temsili bir meclis sadece kendi kargaşalı asiliklerini yansıtacaktır. Vahşi bağımsızlıklarına iyileştirici bir kısıtlama getirecek hiçbir işleme onay vermeyi kabul etmeyecektir.

Bu kabilelerin uygar toplumun öncelikli şartlarına boyun eğmeleri genellikle savaşın gerekleri ve askerî komuta için vazgeçilmez olan despotik otorite sayesinde

sağlanır. Askerî bir lider boyun eğecekleri tek amirdir. Bunun bir istisnası yukarıdan ilham aldığı sanılan bir peygamber veya mucizevî güce sahip olduğu düşünülen bir hokkabazdır. Bunlar geçici bir hakimiyet kurabilirler ancak bu hakimiyet sadece şahsi olacağından halkın genel alışkanlıklarında –şayet peygamber, Muhammed gibi, aynı zamanda yeni bir dinin silahlı resulü olarak ortaya çıkmış askerî bir reis değilse veya askerî reisler onun nüfuzuyla ittifak yapıp bunu kendi yönetimlerine desteğe dönüştürmezler ise– nadiren bir değişikliğe neden olur.

Bu son belirttiğimiz kusurun tersi de –aşırı pasiflik ve tiranlığa hemen boyun eğme– bir halkın temsili yönetim için elverişli olmamasına neden olabilir. Karakter ve şartlar sonucunda yere kapanmış bir halk temsili kurumlar edinirse kaçınılmaz olarak tiranlarını kendilerine vekil olarak seçer ve ilk bakışta esaretlerini hafifletmesi beklenen tertibat onu daha da ağır bir hale getirir. Aksine, birçok halk bu durumdan merkezî otoritenin yardımıyla tedricen çıktı. Bu otorite kendini yerel despotların önce rakibi sonra efendisi haline getirerek onları ortadan kaldırmış ve hepsinin üstünde tek bir otorite olmuştur. Hugh Capet'ten Richelieu ve XIV. Louis'ye Fransız tarihi bu gidişatın sürekli bir örneğidir.[5] Kral, feodal vasallarının birçoğu kadar güçlü olmasa bile tek olmasından elde ettiği büyük avantaj Fransız tarihçileri tarafından kabul edilmiştir. Yerelde baskı gören herkes kraldan medet ummaktaydı; her bir yerel derebeyi az çok sınırlı bir alan içinde sadece muktedir iken kral tüm krallık genelinde umut ve güvenin hedefiydi. Ülkenin

---

[5] Frank kralı Hugues Capet (946-96) 987'de tahta çıkmıştı. Fransız din ve devlet adamı Armand Jean du Plessis, cardinal duc de Richelieu (1585-1642). Fransız kralı XIV. Louis (1638-1715) 1643'te tahta çıkmıştı. **[MP & FR]**

her köşesindeki yerel zalimlerin önce birine sonra bir diğerine karşı onun sığınak ve himayesi aranır oldu. Hakim konuma yükselme süreci yavaştı; ancak bu sadece onun önüne çıkan fırsatlardan arka arkaya istifade etmesinden kaynaklandı. Dolayısıyla kesin bir sonuçtu; ve gerçekleştiği oranda toplumun ezilen kesiminde baskıya boyun eğme alışkanlığını azalttı.

Kralın menfaati serflerin efendilerinden kurtulma ve doğrudan ona tâbi olma kısmi çabalarının tümünü teşvik etmesinde yatmaktaydı. Kralın koruması altında ondan başkasını üst otorite olarak tanımayan birçok topluluk oluştu. Hemen yakındaki şatoda yaşayan lordun hükümranlığına kıyasla uzaktaki bir hükümdara itaat etmek bizzat özgürlük idi: Ve hükümdar uzun süre konumunun zaruretlerinden ötürü otoritesini kurtuluşlarına yardım ettiği sınıfların efendisi değil müttefiki olarak kullanmak zorunda kalmıştı. Bu şekilde, prensipte despotik ama pratikte genellikle epey kısıtlı bir merkezî iktidar halkın gelişimin zorunlu bir aşamasına ulaşmasında esasen yardımcı bir rol oynamıştı. Bunun yerine temsili yönetim olsaydı çok büyük bir ihtimalle halkın bu aşamaya girişine engel teşkil ederdi. Avrupa'nın bazı yerlerinde bu iş halen yapılmayı beklemektedir ve başka bir yolla yapılması muhtemel gözükmemektedir. Rusya İmparatorluğu'nda serflerin özgürlüğe kavuşması despotik yönetim veya genel bir katliam dışında başka bir yolla gerçekleşemezdi.

Tarihin aynı sayfaları, uygarlığın ilerlemesinin önündeki –temsili yönetimin muhakkak daha ağırlaşmasına neden olacağı– engelleri aşmada sınırsız monarşinin başka bir yol kullandığını etkili bir şekilde gösterir. Oldukça ileri bir aşamaya kadar gelişimin önündeki en kuvvetli engellerden biri kemikleşmiş bir yerellik ruhudur. Diğer birçok açıdan özgürlüğe yatkın ve hazır olan

insan toplulukları küçük bir ulus olarak birleşmek için dahi gereken niteliklere sahip olmayabilirler. Sadece kıskançlıklar ve nefretler onları birbirlerinden uzaklaştırmak ve gönüllü birliğin tüm ihtimalini engellemekle kalmayabilir, bu birlik sözde bile başarılmış olsa, birliği gerçek kılacak duygu ve alışkanlıkların hiçbirini henüz edinmemiş olabilirler. Bir eskiçağ topluluğunun veya Asya köyünün yurttaşları gibi yetilerini köy veya kent üzerinde kullanma pratiğine fazlasıyla sahip olabilir; ve bu kısıtlı ölçekte iyi kötü etkili bir halkçı yönetim gerçekleştirmiş olabilir; ve topluluklarının dışındaki hiçbir şeye sempatileri olmayabilir; ve kendilerine benzer birçok topluluğun ortak menfaatleri ile ilgilenme alışkanlığı veya kapasitesine sahip olmayabilirler. Bu siyasal atom veya parçacıkların bir miktarının, öncesinde hepsinin ortak bir merkezî otoriteye tâbi olması yolu dışında, tek vücut olarak bir araya geldiklerine ve kendilerini bir halk olarak hissetmeyi öğrendiklerine dair tarihte herhangi bir örnek var mıdır bilmiyorum.[6] Büyük bir coğrafyanın ortak paylaştığı geniş kapsamlı menfaatlerin olduğu tasavvurunu varsaydığımız türden bir halkın kafasında canlandırmasının yolu bu otoriteye itaat etme alışkanlığı edinmesi, onun planlarına dahil olması ve amaçlarına hizmet etmesidir. Bilakis, bu gibi geniş menfaatler zorunlu olarak merkezî yöneticinin kafasındaki hakim düşüncedir; yerel bölgelerle peyderpey kurduğu az çok yakın ilişkiler üzerinden genel bilinç bu menfaatlerden haberdar olur.[7]

---

[6] Tek istisna olarak gösterilebilecek İtalya için bu sadece dönüşümünün son aşaması için geçerlidir. Bunun öncesinde, Floransa, Pisa veya Milano'nun şehir izolasyonundan Toskana veya Lombardiya bölgesel birliklerine daha çetin geçişi olağan şekilde cereyan etmiştir.

[7] Burada "genel bilinç" diye çevirdiğimiz *general mind* ifadesi 19. yüzyıl Avrupa felsefesinde kullanılan ve özellikle bu yüzyıla özgü

Gelişme sürecindeki bu adımın atılabilmesi için şartların en elverişli örtüşmesi, temsili yönetimin kendisi olmadan temsili kurumların kurulması durumunda mümkün olurdu: kendini merkezî iktidarın yardımcısı ve aracı yapan ancak nadiren onu frenlemeye veya kontrol etmeye çalışan, yerel bölgelerin vekillerinden oluşan, temsili bir kurum veya kurumlar. Halk en üstün gücü paylaşmasa da, bu şekilde, bir nevi danışma işlevi üstlenirken, merkezî otorite tarafından verilen siyasal eğitim yerel yöneticilere veya daha genel olarak ahaliye –bu kurumun yokluğunda olabileceğinden– çok daha etkili bir şekilde götürülür. Aynı zamanda yönetimin genel rızaya dayalı olması geleneği korunur veya en azından geleneğin onayı yönetime rızasız sağlanmış olmaz. Geleneğin kutsadığı yönetim çoğu zaman iyi bir başlangıca kötü bir son vermiş ve birçok ülkede gelişimi oldukça erken bir evrede durduran üzücü kaderin en sık nedenlerinden biri olmuştur zira belli bir dönemin işi sonraki dönemlerin gerekli işine engel olacak şekilde yapılmıştır. Bu arada siyasal bir hakikat olarak şu öne sürülebilir: Bir yığın önemsiz siyasal birimi –ortak bağlılık duyguları, kendini işgal veya yabancı saldırısına karşı koruma gücü ve nüfusun toplumsal ve siyasal zekasını değerli bir şekilde kullanması ve geliştirmesi için yeterince çeşitli ve ciddi kendi başına işleri olan– bir halk olarak kaynaştırmak temsili bir yönetimden çok sorumsuz bir monarşi tarafından başarılabilir.

---

ilerlemeci ve evrenselci bakış açısını yansıtan yaygın bir kavramdır. "Umumî efkâr" veya günümüz Türkçesiyle "kamuoyu" ifadelerinin –ki Mill buna karşılık gelen *public opinion* ifadesini de ayrıca kullanır– çağrıştırdığı güncel konulara dair kanaatlerden daha kalıcı ve evrensel bir sosyolojik gerçekliği ifade eder. Bunu kısaca "ulusal ya da ulus üstü düzeyde, yani insanlık düzleminde, belli bir kültürel gelişim süreci sonucunda ortaya çıkan ortak bilinç" diye tarif edebiliriz. **[ÖO]**

Bu gibi muhtelif sebeplerden ötürü temsili kurumların denetiminden bağımsız (ancak belki onların desteğiyle güçlendirilmiş) bir kraliyet yönetimi eski Yunan şehir toplulukları gibi olanları da dahil olmak üzere her topluluğun erken dönem evreleri için en uygun rejim (*polity*) biçimidir. Nitekim, tarihsel olarak, eski Yunanistan'da özgür kurumlardan bilinmeyen ve muhtemelen çok uzun bir zaman önce –bir ölçüde gerçek bir kamuoyu altında hüküm süren ancak ne görünüşte ne de anayasal olarak halkın denetlemediği– kralların yönetimi var olmuş ve uzun bir sürenin sonunda nihayet yerini birkaç ailenin oligarşisine bırakmıştır.

Bir halkın temsili yönetimden en iyi şekilde yararlanmasına o ölçüde engel olacak başka birçok zafiyet veya kusur sayılabilir; ancak bunlara istinaden Tek veya Azınlık yönetiminin kötülüğü iyileştirecek veya hafifletecek bir eğilimde olacağı açık değildir. Her türlü kuvvetli önyargılar, eski alışkanlıklara inatla bağlılık, ulusal karakterde var olan kusurlar veya düpedüz cehalet ve zihinsel eğitimin eksikliği gibi unsurlar bir halkta hakim olursa bunlar genelde temsili meclise de aynen yansıyacaktır. Olur da yürütme erki, yani kamusal işlerin doğrudan idaresi, bu kusurlardan görece muaf olan kişilerin elinde olursa bu gibi kurumların gönüllü onayını alma zorunluluğuyla bağlı olmadıkları sürece daha sık ve daha fazla iyi iş çıkaracaklardır. Ancak incelediğimiz diğer örneklerin aksine, bunlarda salt yöneticilerin konumu kendi başına onları faydalı bir doğrultuda işleyen menfaat ve eğilimlerle donatmaz. Tek adam ve danışmanlarının veya Azınlığın, halkın veya halkın içinde bulunduğu uygarlık durumunun genel zafiyetlerinden alışkanlık olarak muaf olması muhtemel değildir; tabii eğer yöneticiler daha üstün bir halk veya daha ileri bir toplum durumundan gelen yabancılar değilse. Bu du-

rumda gerçekten de yöneticiler uygarlık düzeyinde yönetilenlerden fersah fersah üstün olabilir. Bu tür yabancı bir yönetime tâbi olmak, içerdiği kaçınılmaz kötülüklere rağmen, çoğu zaman, bir halk için büyük avantaj sağlayabilir; zira, bu sayede, tâbi halk ilerlemenin birçok aşamasından hızlıca geçebilir ve eğer yerli eğilimleri ve imkânlarıyla baş başa olmuş olsaydı, gelişimin önünde süresiz olarak durmaya devam edecek engellerden kurtulabilir.

Yabancıların hakimiyeti altında olmayan bir ülkede benzer faydaları üretmeye yetecek tek neden, çok nadir bir rastlantıyla, olağanüstü bir dehaya sahip hükümdarın ortaya çıkmasıdır. Tarihte bunların birkaçı –insanlık için ne mutlu ki– sebep oldukları bazı gelişimleri, kendilerinin etkisi altında yetişen kuşağın himayesine bırakarak, kalıcı kılabilecek kadar uzun hüküm sürmüştür. Bunun bir örneği olarak Şarlman ve bir diğeri olarak Büyük Petro sayılabilir.[8] Bu gibi örnekler o kadar nadir ki bunlar ancak başka mutlu rastlantılarla aynı sınıfa konabilir: Themistokles'in Pers işgali zamanındaki varlığı ve I. veya III. Orangeli William gibi tesadüfler çoğu zaman kritik bir anda insanlığın önde gelen bir kısmının ani bir başlangıç mı yapacağına yoksa barbarlığa geri mi gömüleceğine karar vermiştir.[9] Sırf bu gibi olasılıklar-

---

[8] *Şarlman* (742-814): Frank kralı (768-814) ve Kutsal Roma İmparatoru (800-14). Eğitime verdiği önemden ötürü, Mill Şarlman hakkında başka yazılarında da övgüyle söz eder. *Büyük Petro* (1672-1725): Rusya Kralı I. Peter. **[MP & FR]**

[9] *Themistokles* (MÖ 524-460): Atinalı siyasetçi ve donanma komutanı. MÖ 480'de Perslere karşı yapılan Salamis Deniz Savaşında Atina'yı zafere taşımıştır. *I. William* (1533-84): Bugün güney Fransa'da bulunan Orange prensliğinin prensi. İspanyollara karşı bağımsızlıkla sonuçlanan Felemenk isyanının ana lideri ve Hollanda monarşisinin kurucusuydu. *III. William* (1650-1702): Orange egemen prensi. Kayınpederi II. James'i 1688 Şanlı Devrim'inde tahttan indirerek İngil-

dan yararlanmak için kurumlar inşa etmek abes olurdu; özellikle önemli konumlarda bulunan bu kalibredeki insanlar, az önce bahsettiğimiz üç örneğin gösterdiği üzere, etkili olabilmek için despotik güce ihtiyaç duymazlar.

Kurumlara istinaden üzerinde en çok durulması gereken ve pek de nadir olmayan örnek, nüfusun küçük ama önde gelen bir kısmının –ırk farkı, daha uygar bir köken veya başka etmenlerden ötürü– uygarlık ve genel karakter açısından nüfusun geri kalanına açıkça üstün olmasıdır.

Bu gibi koşullar altındaki bir kitlenin vekillerinden oluşacak bir yönetim büyük olasılıkla onları üstün sınıfların uygarlıktaki üstünlüklerinden elde edebilecekleri faydanın çoğundan mahrum bırakacaktır; diğer yandan, üstün sınıfların vekillerinden oluşacak bir yönetim ise muhtemelen kitlenin yozluğunu perçinleyecek ve gelecekteki gelişimleri için en değerli unsurlardan birini terke etmedikçe onlarda insanca bir muamele görme ümidini bırakmayacaktır. Böyle bir mahiyetteki halkın gelişimi için en iyi ihtimal anayasal olarak sınırsız yetkinin veya en azından yetkinin uygulamada ağırlıklı olarak hakim sınıfın başındaki yöneticide bulunmasıdır. Konumu gereği kıskandığı sınıfdaşlarını dengelemek adına kıskançlık duymadığı kitleyi yukarı çekmekte ve geliştirmekte menfaati olan sadece o olacaktır. Ve talihli şartlar onun yanına üstün sınıfın üyelerinden oluşan ve denetleyici olarak değil de ona tâbi olan temsili bir kurumu koyarsa bu mahiyetteki ve bu koşullar altındaki bir ulus o zaman elde edebileceği en elverişli gelişim ihtimaline sahip olur. Böyle bir kurum itirazları ve sorgulamaları, ara sıra patlak veren cesur çıkışları ile toplu-

---

tere, İrlanda ve İskoçya kralı olmuştur. **[MP & FR]**

luğun kolektif direniş alışkanlıklarını canlı tutar ve zamanla ve tedricen gerçek bir ulusal temsile doğru genişlemeye imkân tanıyabilir ki bu özü itibarıyla İngiliz Parlamentosu'nun tarihidir.

Bir halkı temsili yönetim için tamamen uygunsuz kılmasa da ondan tam olarak faydalanma kapasitelerini ciddi zaafa uğratan eğilimlerden biri üzerinde özellikle durmaya değer. Öz itibarıyla birbirinden çok farklı ancak ortak bir noktaları olan ve bu nokta sayesinde bireylerin ve ulusların çabalarına verdikleri doğrultuda kesişen iki eğilim hali vardır: Bunlardan biri, başkaları üzerinde iktidar sahibi olma arzusu, diğeri ise kendileri üzerinde iktidar kullanılmasına yönelik isteksizliktir. Bu iki eğilimin göreli kuvveti açısından insanlığın farklı kısımları arasındaki fark tarihlerindeki en önemli unsurlardan biridir. Bazı uluslarda başkalarını yönetme tutkusu kişisel bağımsızlık arzusundan o denli kuvvetlidir ki bunlardan birinin sırf gölgesi uğruna diğerini tamamen feda etmeye hazırdırlar. Onların her biri, bir ordudaki er gibi, kişisel eylem özgürlüğünü generalinin ellerine teslim etmeye razıdır, yeter ki ordu galip gelsin ve muzaffer olsun ve kendisi de fetheden ordunun bir neferi olduğu için övünç duyabilsin. Oysa fethedilenin tahakkümündeki bir payı olduğu mefhumu bir illüzyondan ibarettir. Erkleri ve işlevleri itibarıyla sıkı bir şekilde sınırlı, başkalarının işine fazla karışmayan, hami veya yönetici rolü üstlenmeden çoğu şeyi kendi haline bırakan bir yönetim böyle bir halkın hoşuna gidecek türden değildir. Onların gözünde yetkinin kendisi genel rekabete açık olduğu sürece yetki sahiplerinin ellerinde fazla yetki toplamaları hiç de imkân dahilinde değildir. Onların içinden ortalama bir birey, ne kadar uzak veya az ihtimal olsa da, yurttaşları üzerinde bir nebze iktidar kullanma şansını, üzerlerinde gereksiz iktidar kullanıl-

mayacağından kendisinin ve diğerlerinin emin olmasına yeğler.

İşte bunlar, mevki avcılarından müteşekkil bir halkın unsurlarıdır: Siyasetin gidişatı esasen mevki avcılığıyla belirlenir; eşitliğe rağbet edilir ama özgürlüğe edilmez; siyasal partilerin rekabetleri her şeye karışma iktidarının bir sınıfa mı yoksa bir diğerine mi ve belki de sadece bir veya bir başka küçük gruba mı ait olacağına karar verme mücadelesinden başka bir şey değildir; demokrasiden anladıkları tek şey makamları bir azınlık yerine herkesin rekabetine açmaktır; kurumlar daha halka ait oldukça oluşturulan mevkilerin sayısının haddi hesabı olmaz, herkesin her bir kişi üzerindeki ve yürütmenin herkes üzerindeki aşırı yönetimi o denli ceberut olur.

Bu veya buna yakın bir şeyi Fransız halkının abartısız bir tasviri olarak sunmak adil olmayacağı gibi insafsız olurdu; ancak bu tip bir karaktere belli bir ölçüde sahip olmaları, dar bir sınıfın temsili yönetiminin aşırı yozlaşmadan çökmesine ve tüm erkek nüfusunu kapsayan temsili bir yönetim teşebbüsünün, tek bir adama toplumun geri kalanından sayısız kişiyi yargılama olmaksızın Lambessa veya Cayenne'e gönderme yetkisi[10] vererek –yeter ki hepsine kendilerini onun lütuflarından pay alma olasılığından mahrum edilmemiş olduklarını düşünmelerine izin versin– sona ermesine yol açmıştır.

Bu ülke halkını[11] temsili yönetim için uygun kılan özellik, her şeyden çok, neredeyse evrensel olarak tam tersi

---

[10] 1848'de kurulan ve erkekler için hemen hemen evrensel oy hakkını tanıyan Fransız İkinci Cumuriyeti'ne bir gönderme. Aynı yıl Louis-Napoleon Bonaparte (1808-1873) başkan seçildi ve 1852-70 arasında İmparator III. Napoleon adı altında hüküm sürdü. Lambessa, 1850'de Cezayir'de kurulan bir sürgün kampıydı. Cayenne, 1852'de Fransız Guyana'sında kurulan kötü şöhrete sahip bir başka sürgün kampıydı. **[MP & FR]**

[11] İngiliz halkı. **[ÖO]**

bir karakteristiğe sahip olmasıdır. Kendi üzerlerinde geleneğin ve kendi adalet düşüncelerinin onay vermediği her türlü iktidar kullanımı teşebbüsüne dair çok kıskançtırlar; ancak genelde başkaları üzerinde iktidar kullanımını pek umursamazlar. Yönetme tutkusuna dair en küçük bir sempati duymadıkları gibi bu koltuğun uğruna istendiği özel menfaat saiklerine çok aşina olduklarından, bu görevin oraya kendileri istemeden, toplumsal konumlarından ötürü, gelen insanlar tarafından icra edilmesini tercih ederler. Eğer yabancılar bunu anlasaydı İngilizlerin siyasal hissiyatında görünen birtakım çelişkiler onlar için daha anlaşılır olurdu: Üst sınıflar tarafından yönetilmeye tereddütsüz hazır iken onlara karşı o denli az kişisel yaranma arayışında olmaları; kendisine çizilen belli sınırları aşması durumunda otoriteye direnmekten o denli zevk alan veya yöneticilerine sadece kendileri uygun gördüğü şekilde yönetileceklerini daima hatırlatmak konusunda o denli kararlı başka bir halkın olmayışı. Dolayısıyla, mevki avcılığı İngilizlerin ulusal açıdan hemen hemen yabancı oldukları bir hırs biçimidir. Resmi görevlerde istihdam seçeneğinin doğrudan önlerinde yattığı az sayıdaki aileyi ve onların çevrelerini hariç tutarsak, İngilizlerin yaşamda yükselme mefhumu tamamen farklı bir doğrultudadır: ticari iş veya profesyonel bir meslekte başarılı olmak. Siyasal partilerin veya bireylerin salt makam mücadelesinden hiç haz etmedikleri gibi kamu memuriyetlerinin artışı kadar hoşlanmadıkları çok az şey vardır ki bu, bilakis, bürokrasiye boğulmuş Kıta uluslarında daima rağbet görmüş bir şeydir. Onlar kendileri veya yakınları için bir mevki edinme şansının azıcık azalmasındansa daha yüksek vergi ödemeyi tercih ederler. Ve yine onlarda kemer sıkma devlet makamlarının tasfiyesi değil, ortalama bir yurttaşın atanma şansı açısından oldukça

yüksek maaşlı olan makamların maaşlarının düşürülmesi anlamı taşır.

Bölüm V
Temsili Kurumların Uygun İşlevlerine Dair

Temsili yönetimi ele alırken her şeyden çok onun idesi veya özü ile bu idenin tesadüfî tarihsel gelişmeler veya belli bir dönemde cari olan mefhumlar sonucunda büründüğü tikel biçimler arasındaki ayrımı göz önünde tutmak gerekir.

Temsili yönetimin anlamı tüm halkın veya hatırı sayılır bir kısmının düzenli aralıklarla kendileri tarafından seçilen vekilleri aracılığıyla nihaî denetim erkini –ki her anayasada bu erkin bir yerde bulunması gerekir– kullanmalarıdır. Bu nihaî erke bütünüyle sahip olmalıdırlar. Diledikleri zaman yönetimin tüm işlemlerinin efendileri olmalılar. Bu efendiliği onlara anayasal hukukun bizzat kendisinin vermesine gerek yoktur. Britanya Anayasası'nda vermez. Ancak verdiği şey pratikte şu anlama gelir: Nihaî denetim erki, saf bir monarşi veya demokraside olduğu gibi, karma ve dengeli bir yönetimde de özü itibarıyla tektir. Bu, günümüzün büyük otoritelerince canlandırılmış eskilerin görüşüne göre, dengeli anayasanın mümkün olmadığı hakikatinin bir parçasıdır. Hemen hemen daima bir denge söz konusudur ama terazinin kefeleri hiçbir zaman tam olarak düz değildir. Siyasal kurumlara dışarıdan bakıldığında hangisinin ağır bastığı her zaman aşikar değildir. Britanya Anayasası'nda egemenliğin koordineli üç organından her biri, şayet bütünüyle kullandığı takdirde, tüm yönetim mekanizmasını durdurabileceği erklerle donatılmış-

tır. Dolayısıyla, kağıt üstünde, her biri eşit derecede diğerlerinin yaptıklarını bozma veya önünü tıkama erkiyle donatılmıştır; ve eğer üçünden herhangi biri bu erki kullanarak konumunu iyileştirmeyi umabilecekse, beşerî işlerin olağan akışı bu erkin kullanılacağına dair şüphe duymamızı engeller. Her biri kendini diğerlerinden biri veya her ikisinin saldırısı altında bulacak olursa bütün yetkilerini savunma amaçlı kullanacağı şüphe götürmez. O halde, aynı yetkilerin saldırı amaçlı kullanılmasını ne engelleyebilir? Anayasanın yazılı olmayan düsturları veya bir başka ifadeyle ülkenin pozitif siyasal ahlakı: Anayasa'daki en yüksek erkin gerçekte kimde yattığını bilmek istiyorsak bakmamız gereken şey işte bu pozitif siyasal ahlaktır.

Anayasal hukuk gereğince Kraliyet Parlamento'nun çıkardığı bir yasaya onay vermeyi reddedebilir ve Parlamento'nun itirazlarına rağmen istediği bakanı göreve atayabilir ve görevde tutabilir. Ancak ülkenin anayasal ahlakı, bu yetkilerin kullanılmasına hiç izin vermeyerek, onları hükümsüz kılar; ve yürütmenin başının neredeyse daima Avam Kamarası'ndan atanmasını gerekli kılarak bu kurumu devletin gerçek egemeni yapar. Diğer yandan, yasal yetkileri sınırlandıran bu yazılı olmayan kurallar ancak gerçek siyasal kuvvetin fiilî dağılımıyla uyumlu olması durumunda etkili olabilir ve varlığını devam ettirebilir. Her anayasada en kuvvetli bir erk vardır; bu, Anayasayı alışıldığı şekilde işleten karşılıklı ödünlerin askıya alınması ve bir kuvvet sınaması olması durumunda zaferi kazanacak olan erktir. Anayasal düsturlara uyulması ve uygulamada geçerli olması, bu düsturların Anayasa'daki hakimiyeti açık havada aktif güç üstünlüğüne sahip erke vermesine bağlıdır.

Bu, İngiltere'de, halkın erkidir (*popular power*). Dolayısıyla, şayet farklı siyasal otoritelerin davranışını gerçek-

te düzenleyen yazılı olmayan düsturlar ile birlikte Britanya Anayasası'nın yasal hükümleri Anayasa'daki halkçı unsura yönetimin her bir bölümü üzerinde, ülkedeki gerçek gücüne denk düşen, esaslı bir hakimiyet vermez ise, Anayasa onun bir özelliği olan istikrardan yoksun kalmış olur; ya yasalar ya da yazılı olmayan düsturlar kısa süre içinde değiştirilmek zorunda kalır. Buna göre, Britanya yönetimi kelimenin doğru anlamıyla temsili bir yönetimdir; ve doğrudan halka karşı hesap verebilir olmayan ellerde bıraktığı yetkiler ancak yönetici erkin kendi hatalarına karşı alınmasına rıza gösterdiği önlemler olarak görülebilir. Bu gibi önlemler tüm iyi inşa edilmiş demokrasilerde bulunmuştur. Atina Anayasası bu gibi birçok hükme sahipti; aynı şekilde Birleşik Devletler Anayasası da bunlara sahiptir.

Ancak temsili yönetim için devletteki hakimiyetin uygulamada halkın vekillerinde bulunması elzem olsa da temsili kurumun, doğrudan ve şahsen, hangi fiilî işlevleri yerine getireceği ve yönetim mekanizması içinde tam olarak hangi bölümden sorumlu olacağı sorusunun ucu açıktır. Bu açıdan, çok farklı uygulamalar temsili yönetimin özüyle uyumludur; yeter ki bu işlevler temsili kurumun her şey üzerindeki nihaî denetim yetkisini güvence altına alsın.

Yönetim işini denetlemek ile onu bilfiil icra etmek arasında köklü bir fark vardır. Aynı kişi veya kurumun her şeyi denetlemesi mümkündür fakat her şeyi yapmasının imkânı yoktur. Birçok durumda, şahsen her şeyi icra etmeye ne kadar az yeltenirse bunlar üzerindeki denetimi o kadar daha yetkin olur. Bir ordu komutanı ön saflarda bizzat kendisi çarpışsa veya bir hücuma önderlik etse ordunun hareketlerini etkin bir şekilde yönlendiremez. Aynı şey beşerî kurumlar için de geçerlidir. Bazı şeyler kurumlar haricinde yapılamaz; diğer şeyler

ise kurumlar tarafından iyi bir şekilde yapılamaz. Dolayısıyla, halk meclisinin neyi denetleyeceği ile bizzat kendisinin neyi yapması gerektiği farklı sorunlardır. Az önce bahsettiğimiz üzere, yönetimin tüm işlevlerini denetlemelidir. Ancak, bu genel denetimin en uygun olarak hangi kanallar aracılığıyla kullanılacağını ve temsili meclisin yönetim işinin hangi kısmını kendi elinde tutacağını belirlemek için kalabalık bir kurumun düzgün bir şekilde ne tür işleri icra etmeye yetkin olduğunu düşünmek gerekir. Sadece iyi bir şekilde icra edebileceği şeyleri şahsen üzerine almalıdır. Geri kalanları açısından ona uygun düşen yetki onları yapması değil, başkaları tarafından iyi yapılmasının yolunu bulmasıdır.

Örneğin, halkı temsil eden meclise bilhassa ait olduğu düşünülen görevlerin başında vergilerin oylanması gelir. Buna karşın, hiçbir ülkede temsili kurum kendi başına veya yetki verilmiş memurları aracılığıyla bütçeyi hazırlamaya girişmez. Ödenekler sadece Avam Kamarası tarafından oylanabilse de ve gelirlerin, farklı kamu harcama kalemlerine tahsisi için Avam Kamarası'nın onayı gerekse de, paranın sadece kraliyetin teklifiyle verilebileceği Anayasanın düsturu ve mutat uygulamasıdır. Şüphesiz miktara dair itidal ve bunun uygulamaya konması esnasında detaylara dair özen gösterilmesi ve doğru karar verilmesi ancak bu paranın elinden geçeceği yürütmenin harcamaların dayandığı plan ve hesaplardan sorumlu kılınması sayesinde mümkün olabileceği anlaşılmıştır. Buna göre, gerek vergilendirme gerek harcamaların doğrudan Parlamento'dan çıkması ne beklenmeli ne de buna izin verilmelidir. Ondan istenen tek şey onay, elindeki tek yetki ise rettir.

Bu anayasal doktrinin içerdiği ve tanıdığı ilkeler, eğer mümkün olduğunca takip edilirse, temsili meclisin genel işlevlerinin sınırlandırılması ve tanımlanması için

bir rehber olacaktır. İlk olarak, temsili sistemin kabul edildiği tüm ülkelerde kalabalık sayıdaki temsili kurumların idare işlevi görmemesi gerektiği hemen hemen anlaşılmıştır. Bu düstur sadece iyi yönetimin değil aynı zamanda her türlü işin başarılı idaresinin en önemli ilkelerine dayanır. Hiçbir beşerî topluluk, örgütlü ve komuta altında değilse, hakiki anlamda eylemde bulunmaya elverişli değildir. Yapılacak işe aşina birkaç üyeden oluşan seçkin bir kurul bile aralarından çıkabilecek ve başkan yapılması ve diğerlerinin ona tâbi kılınması durumunda karakter olarak gelişebilecek bir tanesine kıyasla daha düşük nitelikte bir araçtır. Bir heyetin bir bireyden daha iyi yapabileceği şey istişaredir. Birçok çatışan görüşün duyulması ve dikkate alınmasını sağlamak gerekli veya önemli olduğunda bir istişare heyeti vazgeçilmez olur. Dolayısıyla, bu heyetler sık sık idari işler için bile ama genellikle danışman olarak faydalıdır; idari işler kural olarak bir kişinin sorumluluğu altında daha iyi yürütülür. Bir anonim şirket bile, teoride olmasa da pratikte, bir genel müdüre sahiptir; iyi veya kötü idaresi esasen belli bir kişinin vasıflarına bağlıdır ve geri kalan müdürler ise ona verdikleri öneriler ile veya sahip oldukları onu izleme ve bir suiistimal durumunda kısıtlama ve görevden uzaklaştırma yetkisinden ötürü bir şeye yarar. İdarede eşit pay sahibiymiş gibi görünmeleri bir avantaj değildir; aksine yapabilecekleri iyi şeyleri ciddi olarak dengeler: Şahsen ve bir bütün olarak öne çıkması gerektiğine dair gerek kendi gerek diğer insanların kafasındaki bireysel sorumluluk hissini büyük ölçüde zayıflatır.

Ancak bir halk meclisi idare etmeye veya idareden sorumlu olanlara ayrıntılı olarak dikte ettirmeye çok daha az uygundur. İyi niyetli de olsa müdahale neredeyse daima zarar verir. Kamu idaresinin her kolu kendine

özgü ilkeleri ve geleneksel kuralları olan ve beceri isteyen bir iştir; bunların çoğu belli bir zamanda bu işin yürütülmesinde rol oynamış kişiler dışında etkili bir şekilde bilinmez ve bunların hiçbiri muhtemelen ilgili bölüme pratik açıdan aşina olmayan kişiler tarafından uygun bir şekilde takdir edilemez. Kamusal işlerin sadece müntesiplerin anlayabileceği ezoterik gizemler içerdiğini kastetmiyorum. İlgilenilmesi gereken işe dair hal ve şartlar hakkında zihninde doğru resme sahip sağduyulu herkes bu ilkeleri anlayabilir; ancak bu resme sahip olmak için bu hal ve şartları bilmesi gerekir ki bu bilgi sezgiyle gelmez. Her türlü özel işte olduğu gibi kamusal işlerin her kolunda da oldukça önemli birçok kural vardır ki mevzuya yeni biri bunların ne sebebini bilir ne de varlığını tahmin eder çünkü bu kurallar aklına gelmeyecek tehlikeleri veya aksaklıkları gidermek amacı taşır. Tanıdığım bazı devlet görevlileri –ki bunlar ortalamanın üzerinde doğal kapasiteye sahip bakanlar idi– kendileri için yeni olan bir faaliyet alanıyla tanıştıklarında kendilerinin gün ışığına çıkardığı, daha önce hiç değer görmemiş, bir hakikati ilan etme edalarıyla astlarını eğlendirmişlerdir; bu, konuya el atan her kişinin muhtemelen ilk aklına gelebilecek ama bir başka konuya geçildiğinde hemen terk edilebilecek bir fikir idi. Büyük bir devlet adamının geleneklerden ne zaman ayrılması ve onlara ne zaman bağlı kalması gerektiğini bilen biri olduğu doğrudur; ancak bunu geleneklerden bihaber olduğu için daha iyi yapacağını sanmak büyük bir hatadır.

Ortak tecrübenin tasvip ettiği hareket tarzlarını iyice bilmeyen kimse bu olağan hareket tarzlarından ayrılmayı gerektiren şartları değerlendiremez. Bir devlet dairesinin icraatlarına dayanan menfaatleri ve bu icraatları belli bir tarzda yürütmenin doğuracağı muhtemel

sonuçları tartmak ve hesap etmek bir tür bilgiyi ve özel bir şekilde icra edilen muhakemeyi gerektirir. Profesyonel hukuk eğitimi almamış olanlarda yasa yapma kapasitesi ne denli nadir bulunacak olursa bunlar da bunun eğitimini almayanlarda hemen hemen o denli nadir bulunur. Tüm bu zorluklar elbette idarenin özel icraatlarına dair karar vermeye kalkışacak temsili bir meclis tarafından göz ardı edilecektir.

En iyimser görüşle, bu tecrübesizliğin tecrübeyi, cehaletin bilgiyi yargılamasıdır. Bilmediği şeyin varlığından hiç şüphe duymayan bir cehalet aynı derecede dikkatsiz ve kendini beğenmiştir; kendisinden daha çok kulak vermeye değer tüm muhakeme iddialarına kızmasa da onları küçümser. Bu, herhangi bir menfaat güdüsünün söz konusu olmadığı durum için geçerlidir. Bunun geçerli olması durumunda ise sonuç irtikaptır ki bu, aleniyete dayalı bir yönetim[1] altındaki bir kamu görevinde olabilecek en kötü yolsuzluktan daha utanmaz ve küstahtır. Menfaat eğiliminin meclisin çoğunluğunu kapsaması gerekmez. Herhangi bir durumda, içlerinden iki veya üçünü etkilemesi çoğu zaman yeterlidir. O iki veya üçünün kurumu yanlış yönlendirmede yatan menfaati diğer üyelerin işleri yoluna koymaktaki muhtemel menfaatinden daha büyük olacaktır. Meclisin büyük kısmı ellerini temiz tutabilir fakat zihinlerini uyanık veya bilmedikleri konular hakkında muhakeme yetilerini ferasetli tutamazlar: Tembel bir çoğunluk, tembel bir birey gibi, ona en çok itina gösteren kişiye aittir.

Bir bakanın kötü kararları veya atamaları Parlamento tarafından denetlenebilir. Bakanların tercihlerini savunmadaki menfaatleri ile muhalefetin onları eleştir-

---

[1] *Government of publicity*. Kastedilen aleniyetin (*publicity*) hakim olduğu demokrasi yönetimidir. Bkz. Terimlere Dair Açıklama, "publicity" maddesi. **[ÖO]**

medeki menfaatleri az çok eşit bir tartışma ortamı sağlar; ancak *quis custodiet custodes?*[2] Parlamento'yu kim denetleyecek? Bir bakan, bir makamın başı olarak, kendini bir sorumluluk altında hisseder. Bir meclis bu gibi durumlarda kendini hiçbir sorumluluk altında hissetmez; zira bir Parlamento üyesi ne zaman idareyi ilgilendiren bir konuda verdiği oydan ötürü sandalyesini kaybetmiştir? Bir bakan, ya da makamın başındaki kişi, için yaptığı işlemler hakkında hemen şimdi değil, bir süre sonra ne düşünüleceği daha önemlidir. Ancak, bir meclis, ne kadar hızlı veya sunî bir şekilde ortaya çıktığına bakılmaksızın, arkasında halk desteği varsa, yaptığı işlemlerin sonuçları ne kadar feci olursa olsun, kendini tamamen mazur görür ve herkes tarafından da öyle görülür. Ayrıca, bir meclis bizzat aldığı kötü tedbirler ulusal çapta musibet haline ulaşmadıkça olumsuz sonuçlarını tecrübe etmez. Bakanlar ve idareciler ise bunların yaklaştığını görür ve onları uzaklaştırmaya çalışmaktaki rahatsızlığa ve sıkıntıya katlanmak zorunda kalırlar.

İdari konulara dair bir temsili meclisin üzerine düşen görev, bunlara oylama yoluyla karar vermek değil, onlara karar verecek olanların uygun kişiler olmasına özen göstermektir. Bunu bile kişileri aday göstererek faydalı bir şekilde yapamazlar. Kamu görevlerine aday göstermek kadar güçlü bir bireysel sorumluluk hissiyle yerine getirilmesi daha elzem başka bir icraat yoktur. Kamu işlerinden anlayan herkesin tecrübesinin göstereceği gibi, ortalama bir insanın vicdanının daha duyarsız olduğu başka bir icraat ve vasıflara daha az dikkat göste-

---

[2] M.S. 1. ve 2. yüzyıllar arasında yaşamış Romalı hiciv şairi Juvenal'in *Satirler* adlı manzume eserindeki "bekçileri kim bekleyecek?" veya "muhafızların muhafızlığını kim yapacak?" anlamına gelen meşhur sözü. **[MP & FR/ ÖO]**

rilen başka bir durum yoktur. Bunun nedeni, kısmen, insanların bir kişi ile diğer bir kişi arasındaki vasıf farkını bilmemesi ve kısmen de bunu umursamamasıdır. Bir bakan dürüst olduğu düşünülen bir atama yaptığında, yani işe gerçekten kişisel çevresinden veya partisinden birini almadığında, cahil biri bakanın görevi en vasıflı kişiye vermeye kalkışacağını sanır. Halbuki böyle bir şey söz konusu değildir. Sıradan bir bakan ilgili işi liyakat sahibi veya herhangi bir sebeple kamusal bir hak iddiası olan birine verdiğinde, bu hak iddiası veya liyakat gerekli olanın tam tersi bir içeriğe sahip olsa bile, bakan kendini fazilet harikası olarak görür. *Il fallait un calculateur, ce fut un danseur qui l'obtint*[3] ifadesinin karikatürize ettiği şey Figaro'nun zamanından daha az geçerli değil. Ve hatta adam iyi dans eden biri çıksa Bakan kendisini sadece hatasız değil övgüye değer görecektir şüphesiz.

Üstelik, belli bireyleri belli görevler için uygun kılan vasıflar sadece bu bireyleri tanıyan veya bu bireyleri ya yaptıkları üzerinden ya da onları bir değerlendirme konumunda olanların tanıklıklarından incelemeyi ve değerlendirmeyi iş edinmiş kişiler tarafından ayırt edilebilir. Atamalardan sorumlu tutulabilecek üst düzey kamu görevlileri bile bu vicdan gerektiren yükümlülüklere bu denli az riayet ediyorsa sorumlu tutulamayacak meclislerde durum nice olur? Bugün bile, en kötü atamalar mecliste destek kazanmak veya muhalefeti zayıflatmak amacıyla yapılanlar olduğuna göre meclisin kendisinin yapacağı atamalardan ne bekleyebiliriz? Kalabalık sayıdaki kurumlar hususi vasıfları kesinlikle dikkate almaz. Bir adam idamlık olmayı hak etmediği

---

[3] Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais'nin *Figaro'nun Düğünü* (V. Perde, 3. Sahne) adlı operasından bir alıntı: "İhtiyaçları bir muhasebeciydi, işe alınan bir dansçı oldu." **[MP & FR]**

sürece kendini aday olarak takdim edebildiği neredeyse her iş için bir başkası kadar uygun görülür. Bir kamusal kurumun yaptığı atamalar, neredeyse hep olduğu gibi, parti veya akraba bağlantısı dikkate alınarak karar verilmemişse, atanan kişi ya *genel* bir becerisiyle meşhurdur –ki bu çoğunlukla hak edilmemiştir– ya da çok daha sık olarak şahsen popüler olmaktan başka bir sebebi yoktur.

Parlamento'nun bizzat kendisinin kabine üyelerini ataması bile arzu edilir bir şey olarak hiç görülmemiştir. Kimin başbakan seçileceğine veya aralarından başbakanın seçileceği iki veya üç kişinin kim olacağına karar vermesi esasen yeterlidir. Bunu yaparken sadece belli bir kişinin genel politikasını desteklediği partinin adayı olmasına bakar. Aslında, Parlamento'nun karar verdiği tek şey, iki veya en fazla üç parti veya grup arasından hükümeti kimin kuracağıdır: Hangi üyesinin başa geçmesinin en uygun olacağına partinin kendisi karar verir. Britanya Anayasası'nın mevcut uygulamasına göre bunların temeli mümkün olduğunca iyidir. Parlamento herhangi bir bakanı aday olarak göstermez fakat kraliyet idarenin başını Parlamento'nun genel istek ve eğilimlerine uygun olarak ve diğer bakanları da başbakanın teklifi üzerine atar. Kalıcı olmayan idari görevlere en uygun kişileri atamak ise her bakanın şahsen ahlaki sorumluluğundadır.

Bir cumhuriyette bir başka uygulama gerekebilir; ancak İngiltere'de uzun zamandır mevcut olan uygulamaya ne kadar yaklaşırsa iyi çalışma ihtimali de o denli fazla olacaktır. Ya Amerikan cumhuriyetinde olduğu gibi yürütmenin başı temsili meclisten tamamen bağımsız bir organ tarafından seçilecektir ya da meclis başbakanın ismini belirlemekle yetinip meslektaşlarının ve astlarının seçimini onun sorumluluğuna bırakacaktır.

Tüm bu düşüncelerin, en azından kuramsal olarak, tamamıyla onaylanmasını bekliyorum: Ancak, pratik açıdan temsili kurumların idarenin detaylarına gitgide daha fazla müdahale etme eğilimi güçlüdür; zira güç en fazla kimin elindeyse bu gücü giderek aşırı kullanma cazibesine kapılması genel bir kuraldır. Gelecekte temsili yönetimlerin pratikte karşılaşacakları tehlikelerden biri işte budur.

Fakat kalabalık bir meclisin idare için olduğu kadar doğrudan yasama işi için de yeterince elverişli olmadığı –her ne kadar ancak yakınlarda ve yavaş yavaş anlaşılmaya başlanmış olsa da– aynı derecede doğrudur. Yasa yapmak kadar sadece deneyimli ve işleyen değil aynı zamanda uzun ve emek gerektiren bir çalışma ile eğitilmiş bir zihin gerektiren başka bir entelektüel iş türü neredeyse hiç yoktur. Bu, yasaların küçük bir komite dışında iyi yapılamayacağının kendi başına yeterli bir sebebidir. Daha az inandırıcı olmayan bir başka sebep ise her yasa hükmünün diğer hükümlere etkisine dair en doğru ve uzak görüşlü bir anlayış ile ifade edilmesi gerektiğidir; ve yasa tamamlandığı zaman mevcut yasalarla tutarlı bir bütün oluşturabilmelidir. Muhtelif mahiyetli bir mecliste yasalar madde madde oylandığında bu şartların hiçbir şekilde gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu tür bir yasamanın uygunsuzluğu –yasalarımız zaten gerek biçim gerek yorum açısından bir kaos içinde olmasaydı– herkesin dikkatini çekebilirdi. Mevcut kargaşa ve çelişkiler yığını bunlara yenileri eklenerek daha fazla artabilir gözükmemektedir. Ancak bugün bile yasama mekanizmasının amacı itibarıyla tamamen yetersizliği kendini uygulamada her yıl giderek fazla hissettirmektedir.

Sırf yasa önergelerinin takibini yapmak için gereken zaman Parlamento'yu giderek, münferit ve dar konular

dışında, yasa geçirme konusunda işlevsiz kılmaktadır. Herhangi bir konunun tamamını ele almaya çalışan bir yasa önergesi hazırlandığında bile –ki bütünü dikkate almadan herhangi bir parçaya dair düzgün yasa yapmak mümkün değildir– sırf ilgilenmek için yeterince zaman bulamama imkânsızlığı yüzünden önergenin tartışması oturumdan oturuma sarkar. Yasa önergesi en yetkin addedilen otorite tarafından düşünüp tasarlanarak ve hizmetine tüm imkânlar seferber edilerek veyahut konuya vakıf olduğu için tercih edilen ve ilgili yasa önergesini düşünüp tartışmaya ve kavramaya yıllarını vermiş seçkin bir komisyon tarafından hazırlansa bile sonuç değişmez: Avam Kamarası acemi elleriyle önergeyi –çok kıymetli– kurcalama ayrıcalığından vazgeçmeyeceği için yasa önergesi geçemeyecektir.

Yakın zamanlarda belli bir ölçüde benimsenen uygulamaya göre, bir yasa önergesi ikinci mütalaada esas itibarıyla kabul gördükten sonra daha detaylı görüşülmesi için bir alt komiteye havale edilir. Ancak daha sonra önergenin meclis genel kurulunda görüşülmesi esnasında bu uygulamanın pek de zaman tasarrufu sağlamadığı ortaya çıkar: O zamana kadar bilginin geri çevirdiği kanaatler veya şahsi hevesler cehalet mahkemesi önünde kendilerine daima ikinci bir şans verilmesinde ısrar eder. Gerçekten de uygulama öncelikle –seçimle gelen Avam Kamarası'na kıyasla üyeleri daha az meşgul, her şeyi kurcalamaya daha az hevesli ve kendi görüşlerinin önemi hakkında daha az kıskanç olan– Lordlar Kamarası'nda benimsenmişti. Ve birçok fıkrası olan bir önerge ayrıntılı bir şekilde tartışılmayı başarsa bile komiteden geldiği hali görmeniz gerekir! Yasanın geri kalanı için unutulmuş elzem fıkralar; önergeyi geciktirmekle tehdit eden huysuz bir üyeyi veya bir özel menfaati memnun etmek için araya sıkıştırılmış ilgisiz fıkra-

lar; konuyu üstünkörü bilen bir ukalanın teklifiyle yamanan maddeler, önergeyi teklif eden üyenin veya onu destekleyenlerin o zaman öngörmediği sonuçlara yol açar ve bir sonraki oturumda sebep oldukları zararları düzeltecek yasaya ihtiyaç duyarlar. Şu anki uygulamanın kötü bir yanı birçok hükmüyle birlikte önergenin açıklamasının ve savunmasının nadiren onu tasarlayan kişi tarafından yapılmasıdır. Bu kişi muhtemelen meclis sandalyesi olan biri bile değildir. Önergenin savunması onu hazırlamamış olan bir bakana veya Parlamento üyesine kalır ki ona da aşikar olan argümanların dışındakilerin ezberletilmesi gerekir. Meselenin tüm yönlerine veya onu destekleyen en iyi sebeplere vakıf olmadığı gibi beklenmedik itirazlara yanıt vermekten de tamamen acizdir. Hükümetin yasa önergeleri söz konusu olduğunda bu sorunun çaresi vardır. Nitekim bazı temsili anayasalarda hükümetin her iki Kamara'da da güvendiği –söz hakkı olan ama oyu olmayan– şahıslarca temsil edilmesine izin verilmesiyle çözülmüştür.

Şayet, hiç yasa değişikliği önerisi yapma veya bunun için konuşma yapma arzusunda olmayan Avam Kamarası'nın –şu an itibarıyla hayli fazla olan– çoğunluğu, yasa yapma sürecini düzenleme işini bundan böyle öneri ve konuşma yapma arzusunda olanlara terk etmez; ve de yasa yapımı için iyi konuşma becerisi ve seçmen kitlesi tarafından seçilme maharetinden daha iyi vasıfların olduğunu ve bunların arandığı takdirde bulunabileceğini göz önünde tutacak olursa; bir temsili meclisin, gerek yasamada gerek idarede, muhtemelen yetkinlikle yapabileceği tek görevin, işin kendisini yapmak değil yapılmasını sağlamak, işin kime veya ne tür insanlara emanet edilmesine karar vermek ve bu iş yerine getirildiğinde ulusal onayı vermek veya vermemek olduğu kısa zamanda anlaşılacaktır. Yüksek bir uygarlık düze-

yine yakışır her yönetim, temel unsurlarından biri olarak, sayısı kabine üyelerini geçmeyen ve tayin edilmiş görevi yasa yapımı olan bir Yasama Komisyonu'na sahip olmalıdır. Bu ülkenin yasaları –yakında muhakkak olacağı gibi– gözden geçirilip birbiriyle uyumlu bir hale getirilecekse bunun yapılacağı Kodifikasyon Komisyonu,[4] bu işin yapılmasını gözetmek, kötüye gitmekten alıkoymak ve gerektiğince yeni iyileştirmeler yapmak için sürekli bir kurum olarak varlığını sürdürmelidir. Kimse bu kurumun kendi başına yasa *yapma* erkine sahip olmasını arzulamaz: Komisyon sadece yasaların kurgulanmasındaki zeka unsurunu, Parlamento ise irade unsurunu temsil edecektir. Hiçbir önerge Parlamento tarafından açıkça onaylanmadıkça yasalaşamaz; ve Parlamento ya da her iki Kamara'dan biri önergeyi sadece reddetme değil aynı zamanda tekrar görüşülmek veya iyileştirilmek üzere komisyona geri gönderme yetkisine sahip olacaktır. Her bir Kamara, aynı zamanda, inisiyatif kullanarak herhangi bir konuyu hakkında yasa hazırlanması için talimatlarıyla birlikte komisyona havale edebilir. Komisyon, tabii ki, ülkenin arzuladığı herhangi bir yasadan yardımını esirgeme yetkisine sahip olmayacaktır. Her iki Kamara'nın belli bir amacı gerçekleştirmek üzere bir yasa önergesi hazırlanmasına dair üzerinde mutabık kaldığı talimatları, komisyon üyeleri üzerinde –görevlerinden istifa etmeyi tercih etmedikleri sürece– bağlayıcı olacaktır. Ancak yasa önergesi bir kez şekillendikten sonra Parlamento'nun bunu değiştirme yetkisi olmayacak, sadece onaylama veya reddetme veya, kısmen tasvip edilmemişse, tekrar görüşülmesi için komisyona geri gönderme yetkisi olacaktır.

---

[4] *Codification*: tedvin, taknin, kanunlaştırma. **[ÖO]**

Komisyon üyeleri Kraliyet tarafından atanmalı; ancak Parlamento'nun her iki kanadının talebiyle –ya yargıçlarda olduğu gibi kişisel suiistimal ya da Parlamento'nun talepleri doğrultusunda yasa önergesi hazırlamayı reddetme gerekçesiyle– görevden alınmadıkça görevlerinde belirli bir süre için, örneğin beş yıllığına, kalmalılar. Beş yılın bitiminde bir üyenin görevi yeniden atanmadığı takdirde sona ermelidir. Bu sayede görevlerini layıkıyla yerine getirmeyenlerden uygun bir şekilde kurtulunacak ve kuruma taze ve genç kan kazandırılacaktır.

Buna benzer bir tedbirin gerekliliği Atina Demokrasisi'nde bile hissedilmişti. En güçlü döneminde, halkçı Meclis (*Ecclesia*) –çoğunlukla münferit siyasa meseleleri üzerine– kararname çıkarabilirdi; ancak yasalar üyeleri her yıl yenilenen *Nomothetae* adında farklı ve sayıca daha az bir kurumda yapılır veya değiştirilirdi. Bu kurumun bir başka görevi yasaların tamamını gözden geçirmek ve onları birbiriyle uyumlu bir halde tutmaktı. İngiliz Anayasası'nda gerek biçim gerek esas itibarıyla yeni bir düzenleme getirmek oldukça zordur. Ancak mevcut biçim ve geleneklerin uyarlanmasıyla yeni amaçların gerçekleşmesine görece daha az tepki duyulur. Bana öyle geliyor ki Lordlar Kamarası'nın işleyiş süreçleri kullanılarak Anayasa'yı bu büyük reformla zenginleştirmenin bir yolu bulunabilir. Yasa önergesi hazırlamakla görevli bir komisyonun kurulması – Yoksulluk Yasaları'nın idaresi için kurulan Kurul[5] veya

[5] 1834'de kabul edilen Yoksul Yasası (*Poor Law Amendment Act*) ile tesis edilen *Board of Guardians* (Gözetmenler Kurulu), mahallelerdeki yoksul evlerini (*workhouses*) idare etmekten sorumluydu. Evlerde kalan yoksulların ihtiyaçları yerel yoksulluk vergisi ile karşılanmaktaydı. Kurul üyeleri, vergi mükellefleri tarafından seçilmekte olup, seçimlerde çoğul oy istemi kullanılmaktaydı: Seçmenler mülklerinin

Çevirme Komisyonu'na[6] kıyasla– Anayasa açısından daha büyük bir yenilik olmayacaktır. Emanetin büyük önemi ve şerefi göz önüne alınarak Yasama Komisyonu'na üye atanan her kişinin –Parlamento'nun talebiyle görevinden alınmadıkça– hayat boyu soylu[7] olması kuralı getirilirse, soyluların yargı işlevlerini, uygulamada, münhasıran hukukçu lordlara bırakan aynı sağduyu ve nezaketin yasama işini de –siyasal ilkeler ve menfaatler içeren sorunlar haricinde– profesyonel yasa yapıcılara bırakması muhtemeldir. Aynı şekilde Üst Meclis'te[8] verilen bir yasa önergesinin daima onlar tarafından hazırlanacak ve hükümet kendi yasa önergelerinin hazırlanmasını onlara devredecektir. Yine bu sayede, Avam Kamarası'nın sade üyelerinin yasa önergelerini doğrudan kendi meclislerine vermek yerine önerge vermek için izin alıp onu Yasama Komisyonu'na havale etmelerinin kendileri için daha uygun olacağını ve bu şekilde yasa önergelerinin iki Kamara'dan başarıyla geçme ihtimalini kolaylaştıracağını zamanla anlayacaklardır. Doğal olarak, her üye geçebileceğini düşündüğü bir yasa önergesini hazırlamaya kendini yetkin görecek olsa komisyona görüşülmesi için sadece bir konuyu değil spesifik bir öneriyi veya tafsilatlı bir önerge tasla-

---

büyüklüğüne göre bir ila üç oya sahip idi. Kurullar 1930'da lağvedildiler. **[ÖO]**

[6] *Inclosure Commission*: 1845'te çıkarılan bir yasayla (*Inclosure Act 1845*) kurulan ve kırsal yörelerde ortak kullanıma açık toprakların (*commons*) tapu ve kadastrosunu yapmaktan sorumlu komisyon. **[ÖO]**

[7] *Peer for life*: Kalıtsal olmayan soyluluk ünvanı. Bu öneri, İngiliz Parlamentosu'nun 1958 tarihli bir yasasıyla (*Life Peerages Act*) uygulanmaya başlanmıştır. İngiliz Kral veya Kraliçesi tarafından bahşedilen bu ünvanı alan kişi, bu sayede, Lorldlar Kamarası'nda ömür boyu üyelik hakkı kazanmış olmaktadır. **[ÖO]**

[8] *Upper House*: Lordlar Kamarası. **[ÖO]**

ğını havale etmek Avam Kamarası'nın önünde bir seçenek olacaktır. Ve şüphesiz Avam Kamarası da bu tip her önergeyi –sadece malzeme olarak kullanılmak üzere ve içerdiği muhtemel faydalı tavsiyeler için bile olsa– ve yine aynı şekilde, komisyonun hazırladığı bir önergeyi Kamara üyelerinin yazılı olarak teklif edebileceği bir düzeltme veya itirazı komisyona havale edebilecektir.

Yasa önergelerinin Avam Kamarası'nın genel kurulunda değiştirilmesi uygulaması resmen lağvedilmeyecek, sadece kullanılmayarak yürürlükten kalkacaktır: Bu hak terk edilmek yerine kimsenin kullanılmasını görmeyi arzulamadığı ama olur ki olağanüstü bir acil durumda ihtiyaç duyulabilir diye elden çıkarmak istemediği kraliyet vetosu, ödeneği durdurma hakkı ve diğer arkaik siyasal mücadele araçları gibi aynı cephanelikte saklanacaktır. Bu gibi düzenlemeler sayesinde yasama, nitelikli emek ve özel çalışma ve tecrübe gerektiren bir iş olarak kendine uygun yerini alacaktır. Ulusun en önemli özgürlüğü de –sadece seçilmiş vekillerin onay verdiği yasalarla yönetilmek– tam anlamıyla korunmuş ve şu anda ona eşlik eden cahil ve kötü tasarlanmış yasaların yol açtığı ciddi ama hiçbir şeklide kaçınılmaz olmayan mahzurlarından arındırılarak daha değerli bir hal alacaktır.

Ona hiç de uygun olmayan idare işlevi yerine, temsili bir meclisin asli görevi, hükümeti izlemek ve kontrol etmek; hükümetin eylemlerini kamusal alanda şeffaf kılmak; hükümetin şaibeli görülen tüm eylemlerinin tam bir açıklamasını ve gerekçelendirmesini talep etmek; tenkit edilmeyi gerektirenleri kınamak ve hükümet üyeleri kendilerine verilen güveni kötüye kullanırsa ya da onu ulusun açık iradesiyle çatışan bir şekilde yerine getirirlerse, onları görevden almak ve resmen veya zımnen yerlerine haleflerini atamaktır. Bu, kesinlikle,

büyük bir güç ve ulusun özgürlüğü için yeterli bir güvencedir. Buna ek olarak, Parlamento'nun önemi bundan bile aşağı olmayan bir görevi daha vardır: Ulusun aynı anda hem Şikayetler Komitesi hem de Fikirler Kongresi olmak. Parlamento, yalnızca ulusun genel görüşünün değil, onun her kesiminin ve, mümkün olduğunca, içerdiği her mümtaz şahsın görüşünü tam olarak ortaya koyabileceği ve kamusal tartışmaya meydan okuyabileceği bir meydandır. Ülkedeki her kişi, kafasındaki düşünceyi –yalnızca arkadaşlarına ve yandaşlarına değil, muhalifler karşısında da karşıt görüşlerle sınanarak– kendisi gibi veya kendisinden daha iyi dile getirebilecek birisini burada bulacağına emin olabilir. Görüşleri reddedilenler, görüşlerinin işitildiği ve keyfi bir şekilde göz ardı edilmeyip daha üstün olduğu düşünülen ve ulusal vekillerin çoğunluğunun da böyle takdir ettiği gerekçeler yüzünden kabul görmediği için tatmin olacaktır. Ülkedeki her parti veya görüş gücünü burada toplayabilir ve taraftarlarının sayısı veya gücüne dair herhangi bir yanılsaması varsa bundan kurtulabilir. Ulusta hakim olan görüş burada baskınlığını gösterir ve ilgili görüşün sunucuları hükümetin huzurunda dizilir; ve böylece söz konusu görüşün asıl gücünü kullanmasına gerek kalmadan sadece tezahür etmesi sayesinde hükümetin çalışmasına olanak tanır veya onu kendine boyun eğmeye zorlar. Ve, son olarak, devlet adamları, burada hangi görüş ve güç unsurlarının yükselişte ve hangilerinin düşüşte olduğuna dair –başka emarelerden çok daha kesin bir şekilde– emin olabilir ve böylece tedbirlerini yalnızca mevcut zaruretleri değil, gelişmekte olan eğilimleri de dikkate alarak şekillendirebilirler.

Temsili meclis hakkında düşmanları tarafından genellikle boş laf ve dedikodu mekanı diye alay edilir. Bundan daha yersiz bir alay olamaz. Konuşma konusu ül-

kenin yüksek kamu menfaatleri olduğunda ve her bir cümle ya ulus içinden önemli bir topluluğun veya böyle bir topluluğun kendilerine güven duyduğu bir şahsın görüşünü temsil ettiğinde, temsili meclisin kendini konuşmaktan daha faydalı nasıl kullanabileceğini bilmiyorum. Ülkedeki her menfaat ve her renkten görüşün güttüğü davayı hükümet ve diğer tüm menfaat ve görüşler karşısında, tutkulu bir şekilde bile olsa, savunabildiği; ve onları dinlemek ve taleplerine uymak ya da uymayacaklarsa nedenini açıkça ifade etmek zorunda bırakabildiği bir mekan, hiçbir başka amaca hizmet etmese bile, başlı başına, herhangi bir yerde var olabilecek en önemli siyasal kurumlardan ve özgür yönetimin en önemli yararlarından biridir. Böylesi "konuşma" [*talking*], "yapmayı" [*doing*][9] engellemesine izin verilmemiş olsaydı, asla küçük görülmezdi. Meclisler kendilerine uygun olan işin konuşma ve tartışma olduğunu ve *yapmanın* ise muhtelif mahiyetteki bir kurumun değil, onun için özel olarak eğitilmiş bireylerin işi olduğunu; ve ayrıca bir meclise uygun düşen görevin, bu bireylerin dürüstçe ve zekice seçildiklerini gözetmek ve –sınırsız ölçüde öneri ve eleştiri serbestliği ve ulusal onayın nihai mührünü vermek veya vermemek dışında– onlara daha fazla müdahale etmemek olduğunu bilseydi ve kabullenmiş olsaydı böyle bir engelleme asla olmazdı.

Bu makul çekincenin eksikliği yüzünden halk meclisleri yönetme ve yasa yapma gibi iyi yapamayacakları şeyleri yapmaya çalışır ve çoğu zaman bu işler için kendi mekanizması dışında bir mekanizma sağlamazlar ve tabii ki konuşmaya harcanan her saat gerçek icraattan

---

[9] Mill'in *doing* ile kastettiği şeyin *action* (eylem, aksiyon) olduğu ve bunun, Hannah Arendt gibi çağdaş düşünürlere göre, kısaca *making* (yapma) diyebileceğimiz sanat, zanaat veya üretim gibi faaliyetlerden farklı olduğu hatırlanmalıdır. **[ÖO]**

çalınmış bir saat olur. Ancak, bu tür kurumları bir Yasama Meclisi görevi görmesi için uygunsuz kılan gerçeğin aynısı onları diğer görevleri için daha nitelikli kılar: Bir başka ifadeyle, ülkedeki en büyük siyasal düşünürlerin bir seçmesi –ki bunların görüşlerinden ulusun ne düşündüğüne dair çok az şey kesin bir şekilde çıkarılabilirdi– değillerdir; ancak, düzgün bir şekilde teşkil edildiklerinde, halk içinden her akıl düzeyinden ve hepsi kamusal konularda söz hakkı olan makul bir örneklem içerirler. Onların rolü, ihtiyaçlara işaret etmek, halkın talepleri için bir vasıta olmak ve –büyük ve küçük– kamu meseleleriyle ilgili tüm görüşler için muhalif bir tartışma ortamı sunmak; ve, bununla birlikte, eleştiriyle ve nihayetinde desteklerini çekerek, kamu işlerini yürütmekte olan ya da yürüttüğü kişileri atayan yüksek kamu görevlilerini kontrol etmektir.

Temsili kurumların işlevinin bu rasyonel sınırlar çerçevesinde kısıtlanması dışında hiçbir şey, halk denetiminin faydalarıyla birlikte bundan daha az önemde gereklilikler olmayan –ve beşeri işlerin ölçek ve karmaşıklığının artmasıyla gittikçe büyüyen önemi haiz– nitelikli yasama ve yönetime sahip olmayı sağlayamayacaktır. Bu işlevleri birbirinden ayırmak dışında bu faydaları birleştirmenin hiçbir yolu yoktur: Denetim ve eleştiri görevini işlerin bilfiil yürütmesinden ayırarak, ilkini Çoğunluğun vekillerine devredip diğeri için –ulusa karşı sıkı bir sorumluluk altında olmak üzere– özel eğitimli ve deneyimli bir Azınlığın edinilmiş bilgi ve pratik zekasını temin etmek gerekir.

Ulusun egemen temsili meclise devredilmesi gereken işlevlere dair yukarıdaki tartışmayı –yalnızca yerel mahalleri ilgilendiren amaçlar için var olması gereken– küçük temsili kurumlara verilmesi uygun işlevlere yönelik bir inceleme izlemelidir. Nitekim böyle bir incele-

me mevcut çalışmanın önemli bir parçasını oluşturur; ancak birçok sebeple, egemen olarak yasaların yapımını ve ulusun genel işlerinin idaresini denetlemeye mukadder büyük temsilci kurumun en uygun terkibini değerlendirene kadar, bu incelemenin ertelenmesi gerekir.

Bölüm VI
Temsili Yönetimin Maruz Kaldığı Zafiyet ve Tehlikelere Dair

Herhangi bir yönetim şeklinin kusurları negatif veya pozitif[1] olabilir. Yetkili makamların elinde yönetimin zaruri görevlerini yerine getirecek kadar güç olmadığı ya da münferit yurttaşların aktif kapasitelerini ve toplumsal hislerini kullandırarak bunları yeteri kadar geliştirmeyen yönetim şekli negatif bir şekilde kusurludur. İncelememizin bu aşamasında bu noktaların her birine dair çok şey söylemeye gerek yok.

Yönetimde düzenin korunması ve halkın ilerlemesi için yeterli miktarda bir gücün bulunmaması, siyasal birliğin belli bir biçiminden ziyade genellikle vahşi ve kaba bir toplum durumuna özgüdür. İnsanlar kendi iyilikleri için tâbi olmaları gereken miktarda güce hoşgörü göstermeyecek denli vahşi bağımsızlıklarına bağlı kaldıklarında, toplum durumu –az önce bahsettiğimiz gibi– temsili yönetim için henüz olgunlaşmış değildir. Bu yönetimin zamanı geldiğinde, ihtiyaç duyulan tüm amaçlar için egemen mecliste muhakkak yeterli güç bulunacaktır. Ve eğer bu gücün yeterince bir miktarı yürütmeye emanet edilmezse, bu, meclisin idareye karşı

[1] "Yok" (negatif) ve "var" (pozitif) anlamında; yoksa "olumsuz" ve "olumlu" anlamında değil. Yani, bazı kusurlar bir şeyin eksikliğinden (örneğin, yönetimin elinde yeteri kadar güç olmaması), bazıları ise bir şeyin varlığından (örneğin, toplumdaki cehalet veya vasıfsızlık) doğar. Her iki tür de "kusur" olması açısından "olumsuz"dur. **[ÖO]**

kıskanç bir duygu içinde olmasından ortaya çıkabilir. Bunun var olma ihtimali, meclisin hükümeti görevden uzaklaştırma anayasal gücünün henüz yeterince yerleşmemiş olduğu yerler dışında düşüktür.

Bu anayasal hakkın ilke olarak kabul edildiği ve uygulamada tam olarak uygulandığı yerlerde, meclisin kendi bakanlarına gerçekten istenen miktarda gücü emanet etmede isteksiz olacağına dair herhangi bir korku yoktur; aksine, onlar için tehlike, gücü çok istekli ve kapsamı belirsiz bir şekilde vermeleridir; çünkü bakanın gücü onu atayan ve görevde tutan kurumun gücüdür. Bununla birlikte, denetleyen bir meclisin muhtemel tehlikelerinden biri gücü verirken cömert olması, ancak daha sonra kullanımına müdahale etmesidir. Gücü toptan verebilir ve idare işine tek tek müdahalelerin çoğalmasıyla ayrıntılı olarak geri almış olur. Yönetenlerin eleştirilmesi ve denetlenmesi yerine yönetim işlevinin bilfiil üstlenilmesinden doğan kötülükler üzerinde önceki bölümde yeterince durulmuştur. Bu yersiz müdahaleye karşı, doğal olarak, zararlı olduğuna dair güçlü ve yaygın bir bilincin dışında, herhangi bir koruma sağlanamaz.

Bir yönetimde bulunabilecek diğer negatif kusur – halkın ahlaki, entelektüel ve aktif bireysel yetilerini yeterli derecede kullandırmamak– genellikle despotizme özgü fenalıkları açıklarken sergilenmiştir. Bir halk yönetimi ile bir diğerini bu bakımdan karşılaştıracak olursak, avantaj kamusal işlevlerin kullanımını en yaygın kılandan yanadır. Bir yandan en az sayıda kişiyi oy kullanma hakkından dışlayarak; diğer yandan, sivil yurttaşların tüm sınıflarına –eşit derecede önemli amaçlarla tutarlı olduğu sürece– yargı ve idari işlerin ayrıntılarına en geniş katılım imkânı vererek: örneğin, jürili yargılama; belediye görevlerine katılım; ve, en önemlisi, tartışma-

nın mümkün olan en fazla kamusallığı ve özgürlüğü ki bu sayede, yalnızca birbiri ardına gelen birkaç kişi değil, tüm kamu –belirli bir ölçüde– yönetime dahil edilir ve bu deneyimden elde edilecek eğitim ve zihinsel idmanda paydaş olurlar. Bu yararların daha ayrıntılı açıklamasının yanı sıra bunların hangi sınırlamalar dahilinde hedeflenmesi konusunun, idarenin ayrıntılarından konuşmaya gelene kadar ertelenmesi daha iyi olacaktır.

Temsili yönetimin, ve aynı şekilde diğer her yönetim şeklinin, *pozitif* kötülükleri ve tehlikeleri iki başlığa indirilebilir: Birincisi, genel cehalet ve yetersizlik veya, daha mutedil konuşacak olursak, denetleyen topluluktaki yetersiz zihinsel vasıflar; ikinci olarak, topluluğun genel refahı ile özdeş olmayan menfaatlerin etkisi altında olma tehlikesi.

Bu kötülüklerin birincisine, yüksek zihinsel vasıfların eksikliği, genel olarak halk yönetiminin diğerlerinden daha fazla maruz olduğuna inanılır. Bir hükümdarın enerjisinin veya bir aristokrasinin istikrarlılığı ve ihtiyatlılığının en nitelikli demokrasinin bile kararsızlığı ve basiretsizliğine kıyasla çok daha iyi olduğu düşünülür. Ancak, bu önermelerin kesinlikle ilk bakışta sanıldığı kadar sağlam temelleri yoktur.

Salt monarşi ile karşılaştırıldığında, temsili yönetim bu bakımdan hiçbir mahzura sahip değildir. Kaba bir çağ dışında, kalıtsal monarşi –kılık değiştirmiş aristokrasi değil de gerçekten kalıtsal monarşi ise– demokrasiye özgü olduğu düşünülen tüm acziyet şekillerinde demokrasiyi katbekat aşar. "Kaba bir çağ dışında" dememin sebebi gerçekten de kaba bir toplum durumunda egemenin entelektüel ve aktif kapasitelere sahip olmasının önemli bir garantisi olmasıdır.

Kişisel iradesi, sürekli olarak tebalarının ve onların içindeki güçlü bireylerin inatçılığından kaynaklanan

engellerle karşılaşmaktadır. Toplumun koşulları, kendini lüks bir zevk-ü sefaya kaptırma cazibesi sunmaz; zihinsel ve bedensel etkinlik, özellikle siyasi ve askeri, başlıca heyecanlarıdır. Kavgacı reisler ve kanunsuz takipçiler arasında sözü az geçer ve önemli derecede kişisel cüret, beceri ve enerjiye sahip olmadığı takdirde tahtından bile nadiren uzun süre emin olur. Tarihimizdeki Henry'ler ve Edwards'lar arasında yetenek ortalamasının o kadar yüksek olmasının nedeni, ikinci Edward'ın ve ikinci Richard'ın trajik kaderinde ve John'un ve onun beceriksiz halefinin hükümranlığı dönemindeki iç savaş ve kargaşalarda okunabilir.[2] Sıkıntılı Reform dönemi de birçok mümtaz kalıtsal hükümdar –Elizabeth, Henri Quatre, Gustavus Adolphus– çıkardı.[3] Ancak bunlar çoğunlukla zorluklar içinde yetişmiş, daha yakın veliahtların beklenmedik başarısızlığı nedeniyle tahta çıkmış ya da hükümranlıklarının başında büyük güçlüklerle mücadele etmek zorunda kalmışlardı.

Avrupa hayatı oturmuş bir hal aldığından beri, verasete dayalı krallıklarda kralın vasatın üzerine çıkması son derece nadir olmuş, genel ortalama –hem yetenek hem karakter gücü açısından– vasatın dahi altında kalmıştı. Anayasal olarak mutlak olan bir monarşi –zinde bir gaspçının elinde geçici olarak hayat bulması dışında– şimdi sadece sürekli bir bürokrasinin zihinsel vasıfları sayesinde varlığını sürdürmektedir. Rus ve Avusturya yönetimleri ve hatta normal koşullardaki Fransız yönetimi, devlet başkanının amirlerini seçmekten başka pek

---

[2] Bahsi geçen İngiliz kralları sırasıyla şunlardır: II. Edward (1284-1327), II. Richard (1367-1400), Kral John (1167-1216) ve III. Henry (1207-1272). **[MP & FR]**

[3] *Elizabeth, Henri Quatre, Gustavus Adolphus*: İngiltere ve İrlanda kraliçesi I. Elizabeth (1533-1603); Fransız kralı IV. Henri (1533-1610); ve İsveç kralı Gustav II. Adolf (1594-1632). **[MP & FR]**

bir şey yapmadığı memurlar oligarşisidir. İdarenin düzenli gidişatından bahsediyorum; zira efendinin iradesi, tabii ki, muayyen kararların çoğunu belirlemektedir.

Tarihte işlerinin yürütülmesinde istikrarlı olarak zihinsel yetenekleri ve zindeliği ile dikkat çekmiş yönetimler genelde aristokrasiler olmuştur. Fakat onlar, istisnasız, kamu görevlilerinden müteşekkil aristokrasiler idi. Hakim kurumlar o kadar dardı ki, her üye ya da en azından kurumun her etkili üyesi kamu işini aktif bir meslek olarak icra edebiliyor ve hayatının temel uğraşısı yapıyordu. Yüksek idari kapasite gösteren ve birçok kuşak boyunca istikrarlı siyaset düsturlarıyla hareket eden aristokrasiler sadece Roma ve Venedik olmuştur. Fakat Venedik'te, ayrıcalıklı sınıf kalabalık olmasına rağmen, işlerin fiili idaresi tüm yaşamları devlet işlerinin incelenmesine ve yürütülmesine adanmış oligarşi içerisindeki küçük bir oligarşide sıkı bir şekilde toplanmıştı. Roma yönetimi, bizdeki gibi, açık bir aristokrasiyi andırmaktaydı. Ancak, gerçekten hakim kurum olan Senato, yalnızca kamu görevini yerine getiren kişilerden oluşuyordu ve devletin en yüksek makamlarını ya daha önce doldurmuş ya da –yetersizlik ve başarısızlık durumunda ciddi bir sorumluluk riski üstlenerek– doldurmayı dört gözle beklemekteydi. Bir kez Senato üyesi olduktan sonra, hayatları kamu işlerinin yürütülmesine vakfederlerdi. Bir kamu sorumluluğunu yerine getirme dışında İtalya'dan ayrılmalarına bile izin verilmezdi. Denetçiler tarafından karakter veya utanç verici davranış yüzünden Senato'dan çıkarılmadıkça, yaşamlarının sonuna dek yetkilerini ve sorumluluklarını korurlardı. Bu şekilde teşekkül etmiş bir aristokrasinin her üyesi, kişisel öneminin tamamen idaresinde yer aldığı devletin haysiyeti ve itibarı ile onun meclislerinde oynamakta olduğu role bağlı olduğunu hissederdi. Bu haysiyet ve

itibar, yurttaşların genel topluluğunun refah veya mutluluğundan oldukça farklı şeylerdi ve çoğunlukla bununla tamamen bağdaşmaz idi. Fakat bunlar, devletin dışardaki başarısı ve yüceltilmesi ile yakından ilişkiliydi. Dolayısıyla, hemen hemen sadece bu amacı takip eden Roma ya da Venedik aristokrasileri, ortaya konan sistematik akıllı kolektif politika ve yönetimlerinde öne çıkan büyük bireysel yeteneklerden ötürü haklı bir şekilde tarihe geçmiştir.

Böylelikle, temsili olmayan yönetimler içinde yüksek siyasi beceri ve yeteneklerin istisnai olmadığı tek yönetimin –gerek monarşik gerek aristokratik biçimler altında olsun– esasen bürokrasiler olduğu görülüyor. Yönetim işi, mesleği bu olan yöneticilerin elinde olmuştur ki bürokrasinin özü ve anlamı budur. İşin, bunun için eğitilmiş oldukları için mi onlar tarafından yapıldığı ya da onlar tarafından yapıldığı için mi bunun için eğitilmiş oldukları, birçok açıdan büyük fark yaratsa da kuralın özü itibarıyla bunun hiçbir önemli yoktur. Öte yandan, iktidara sahip olan sınıfın iktidarı özel bir eğitim almadan veya kendilerini münhasıran buna adamadan kendi toplumsal konumlarından aldıkları (ve bu nedenle de iktidarın doğrudan değil oligarşik olarak kurulan temsili kurumlar vasıtasıyla uygulandığı) İngiltere'ye benzer aristokrasiler, entelektüel yetenekler açısından demokrasilerle aynı düzeyde olmuştur. Yani, bu gibi niteliklerin önemli bir derecede sergilenmesi ancak belli bir kişinin, seçkin toplumsal konumuyla birleşen büyük ve popüler yetenekleri sayesinde, geçici bir süre için üstünlüğü elde etmesiyle mümkün olabilmiştir. Büyük Britanya'nın temsili aristokrasisinin Chatham'ları ve Peel'larına ve hatta Fransa'nın aristokratik monarşisinin Sully'leri ve Colbert'lerine kıyasla, Themistokles ve Perikles, Washington ve Jefferson, kendi demokrasileri

için daha istisnai örnekler değildi; ve elbette çok daha görkemli istisnalardı.[4] Modern Avrupa'nın aristokratik yönetimlerinde büyük bir bakan, neredeyse, büyük bir kral kadar nadir bulunan bir olgudur.

Dolayısıyla, yönetimin entelektüel nitelikleri açısından yapılacak bir karşılaştırma, temsili bir demokrasiyle bir bürokrasi arasında yapılmalıdır; diğer tüm yönetimler hariç tutulabilir. Ve burada, bürokratik bir yönetimin, bazı önemli açılardan, büyük ölçüde avantaja sahip olduğu kabul edilmelidir. Tecrübeyi biriktirir, iyi denenmiş ve iyi düşünülmüş geleneksel düsturlar edinir ve işlerin bilfiil yürütülmesinden sorumlu olanların gerekli pratik bilgiye sahip olmasını sağlar. Ancak bireysel zihin enerjisi için aynı derecede elverişli değildir.

Bürokratik yönetimlerin muzdarip olduğu ve genellikle de ölümleriyle sonuçlanan hastalık rutindir. Düsturlarının değişmezliği nedeniyle ve hatta "rutine dönüşen şey hayati ilkesini kaybeder" evrensel kanunuyla yok olurlar; ve içinde faal bir zihin kalmadığından mekanik olarak dönmeye devam edip durur ama buna rağmen amaçladığı iş tamamlanamaz. Bir bürokrasi daima bir pedantokrasi[5] olma eğilimindedir. Bürokrasi gerçek

---

[4] *Themistokles* (MÖ 524-460): Atinalı siyasetçi ve donanma komutanı. *Perikles* (MÖ 495-429) Atinalı siyasetçi, devlet adamı ve komutandır. *George Washington* (1732-99) ve *Thomas Jefferson* (1743-1826) Amerika Birleşik Devletleri'nin birinci ve üçüncü başkanları olup her ikisi de bilgi ve devlet adamlığı açısından Mill'in hayranlık duyduğu kişilerdi. *Chatham'lar ve Peel'lar*: I. Chatham Kontu ve Büyük Britanya başbakanı (1756-61, 1766-8) William Pitt (1708-78); ve iki dönem başbakanlık (1834-5, 1841-6) yapan II. Baronet Sir Robert Peel (1788-1850). *Sully'ler ve Colbert'ler*: Fransa kralı IV. Henri'nin zamanında asker, devlet adamı ve bakan olan Sully Dükü Maximilien de Bethune (1560-1641); ve Fransız kralı XIV. Louis'nin maliye bakanı Jean Baptiste Colbert (1619-83). **[MP & FR]**

[5] *Pedantokrasi (pedantocracy)*: Mill'in *pedant* (detaylara aşırı dikkat eden ve kurallara aşırı bağlı eğitimli kişi) sözcüğünden türettiği bir

yönetim olduğunda, birlik ruhu –Cizvitlerde olduğu gibi– daha mümtaz üyelerinin bireyselliğini baskılar. Diğer mesleklerde olduğu gibi yönetim mesleğinde de çoğunluğun tek fikri kendilerine öğretileni yapmaktır. Aralarındaki orijinal dehanın fikirlerinin eğitilmiş vasatlığın engelleyici ruhuna üstün gelebilmesi için halk yönetimi gerekir. Ancak bir halk yönetiminde –son derece zeki bir despot ihtimali hariç– Sir Rowland Hill[6] Postaneye galip gelebilirdi. Bir halk yönetimi onu Postaneye yerleştirdi ve bu kurumun, kendine rağmen, özel bilgiyi bireysel güç ve özgünlük ile birleştiren adamın yönlendirmesine riayet etmesini sağladı. Roma aristokrasisinin bürokrasinin bu karakteristik hastalığından kaçabilmiş olması belli ki halkçı unsurundan ötürü idi. Tüm spesifik makamlar –hem senatörlük hem de senatörlerin peşinde oldukları– halk seçimleri ile belirlenirdi. Rus yönetimi, bürokrasinin hem iyi hem de kötü tarafının karakteristik bir örneğidir: bir nevi Roma azmi ile çağdan çağa tereddütsüz takip edilen ve aynı amaçlara doğrultulmuş sabit düsturları; bu amaçların genellikle dikkate değer bir beceriyle takip edilmesi; korkunç bir iç yozlaşma ve dışarıdan ıslahata karşı sürekli bir örgütlü düşmanlık ki gayretli bir imparatorun otokratik gücü bile bunun üstesinden gelmekte nadiren ya da asla yeterli değildir; vücudun hastalıklı tıkanıklığı uzun vadede bir insanın kesintili enerjisinin başa çıkabileceğinden

---

terim. Eski Çin devleti gibi *mandarin* denilen memur ve bürokratlardan oluşan eğitimli bir sınıfın kontrol ettiği bir yönetim sistemini kasteder. Mill'in terime yüklediği olumsuz anlamın bir nedeni bu sınıfın yenilik ve ilerleme için gerekli olan orijinal düşünceden yoksun olması; bir diğer nedeni ise bu tür bir bürokratik yönetimin yaşamın her alanını totaliter bir şekilde kontrol etmesinden doğabilecek despotizm ihtimalidir. **[ÖO]**

[6] *Sir Rowland Hill* (1795-1879): İngiliz eğitimci, reformcu ve modern postanenin yaratıcısı. **[MP & FR]**

çok daha fazladır. Mandarinlerin bir bürokrasisi olan Çin yönetimi, bildiğimiz kadarıyla, aynı nitelik ve kusurların bir başka belirgin örneğidir.

İnsana dair tüm işlerde, birbiriyle çatışan etkenler gereklidir. Kendilerine has işlevleri yerine getirmek için bile birbirlerini zinde ve etkin kılmaları ancak bu şekilde mümkün olabilir. Ona eşlik etmesi gereken başka iyi bir amaçtan ayrı olarak tek bir iyi amacın münhasıran peşinde koşmak, sadece birinde fazlalığa diğerinde eksikliğe yol açmakla kalmaz ama aynı zamanda münhasıran ilgi gösterilen amacın bile çürümesine ve kaybına yol açar. Eğitilmiş yetkililerin elindeki yönetim bir ülke için özgür bir yönetimin yapılabileceği şeyleri yapamaz; bununla birlikte özgür yönetimin kendi başına yapamayacağı bazı şeyleri yapabileceği zannedilebilir. Ancak, kendi işini bile etkili veya kalıcı bir şekilde gerçekleştirmesini sağlamak için özgürlüğün dışsal bir unsur olarak gerekli olduğunu görürüz. Ve, aynı zamanda, özgürlüğü eğitimli ve vasıflı idareyle birleştiren araçlar bulunmadıkça, özgürlük en iyi sonuçlarını üretemez ve çoğunlukla tamamen çöker. Temsili yönetim için bir dereceye kadar olgunlaşmış bir halk söz konusu olduğunda, temsili yönetim ile hayal edilebilecek en mükemmel bürokrasi arasında bir anlık bile tereddüt olamazdı. Fakat, aynı zamanda, siyasi kurumların en önemli amaçlarından biri, diğeriyle uyumlu olmak kaydıyla, bu ikisinden birinin niteliklerinden mümkün olduğunca fazlasını elde etmek; yani, uyumlu kılınabildiği kadarıyla, işlerin –bunları entelektüel bir meslek olarak icra etmek üzere yetiştirilmiş– vasıflı kişilerce yürütülmesinin büyük avantajı ile tüm halkın temsili kurumlarına verilen genel bir denetim ve bu denetimin ciddi bir şekilde kullanılmasının avantajını temin etmektir. Bir önceki bölümde tartışılan ayrım çizgisi gözetildiği

takdirde, bu hedefe oldukça yaklaşırız: Bir yandan yerli yerince adlandırılan hükümet işi vardır ki bu ancak özel olarak yetiştirildikten sonra iyi bir şekilde icra edilebilir; ve diğer yandan hükümet yöneticilerini seçme, izleme ve, gerektiğinde, kontrol etmek işi vardır ki diğerleri gibi bu sonuncusunun işi yapanlara değil, bu işten faydalanması gerekenlere devredilmesi uygun olacaktır. Demokrasi, vasıf gerektiren işin bu vasfa sahip olanlar tarafından yapılması için istekli olmadıkça vasıflı bir demokrasi elde etmeye yönelik hiçbir ilerleme kaydedilemez. Bir demokrasinin, kendi üzerine düşen işi –denetleme ve frenleme– yeteri miktarda zihinsel yetkinlikle yapabilmesi için bu yetkinliği edinmesi onun için yeterli olacaktır.

Temsili organın doğru bir şekilde teşekkülüne karar verirken dikkate alınması gereken sorulardan biri bu miktarda zihinsel yetkinliğin nasıl temin edileceği ve garanti altına alınacağıdır. Meclis, bu miktarı temin edemediği ölçüde, spesifik kararlarla, yürütmenin alanına müdahale edecektir: İyi bir bakanı görevden alacak ya da kötü bir bakanı yükseltecek ve destekleyecektir; sorumluluk suistimallerine göz yumacak veya göz ardı edecek, sahte numaralarla yanıltılacak ya da sorumluluklarını vicdanlı bir şekilde yerine getirmek için gayret gösterenlerden desteğini çekecektir; bencil, kaprisli ve tepkisel, kısa görüşlü, cahil ve önyargılı genel bir –iç veya dış– politikayı onaylayacak veya dayatacaktır; iyi yasaları kaldıracak veya kötü olanları yürürlüğe sokacak; yeni kötülüklere izin verecek ya da eskilere huysuz bir inatçılıkla sarılacak; ve hatta, muhtemelen, kendinden veya seçmen tabanından kaynaklanan –anlık veya sürekli– yanıltıcı dürtülerin etkisiyle, eşit adaletin popüler hissiyata ters düşmesi durumunda, yasayı tamamen bir kenara koyan uygulamalara müsamaha gösterecek

veya göz yumacaktır. Temsili yönetimin tehlikeleri arasında bu gibi, temsili mecliste yeteri kadar zeka ve bilgi temin edemeyen temsiliyet yapısından kaynaklanan, şeyler vardır.

Bundan sonra –Bentham tarafından getirilen faydalı ifadeyi kullanacak olursak– uğursuz menfaatlerin[7] dikte ettiği, temsili organda eylem biçimlerinin yaygınlığından kaynaklanan kötülüklere, yani, toplumun genel iyiliğiyle az çok çatışan menfaatlere geçiyoruz.

Monarşik ve aristokratik yönetimlere özgü kötülüklerin büyük ölçüde bu nedenden ortaya çıktığı evrensel kabul görür. Kralın menfaati veya aristokrasinin menfaatleri –ya kolektif ya da münferit olarak– toplumun genel menfaatine ters düşen davranışlarla desteklenmekte veya kendileri böyle olduğunu düşünmektedir. Örneğin, yönetimin menfaati ağır vergi koymak; toplumun menfaati ise iyi yönetimin zaruri masraflarının izin verdiği ölçüde mümkün olduğunca az vergilendirilmesidir. Kralın ve yönetici aristokrasinin menfaati halk üzerinde sınırsız iktidar sahibi olmak ve uygulamaktır; yöneticilerin iradesine ve tercihlerine tam riayeti zorla kabul ettirmektir. Halkın menfaati, yönetimin meşru amaçlarına ulaşılması ile tutarlı olduğu kadar, herhangi bir bakımdan kendileri üzerinde az kontrol uygulanmasını sağlamaktır. Kralın veya aristokrasinin menfaati, ya da görünen ve varsayılan menfaati, kendilerine yönelik eleştiriye veya en azından iktidarlarını tehdit edebileceğini ya da hareket serbestliklerine ciddi biçimde müdahale edebileceğini düşündükleri bir eleştiriye izin vermemektir.

---

[7] *Uğursuz menfaatler (sinister interests)*: Kamu menfaatine aykırı olan menfaatler. Jeremy Bentham bu ifadeyi ilk defa 1797'de kullanmış ve 1804'ten itibaren de düzenli olarak kullanmaya başlamıştır. **[MP & FR]**

Halkın menfaati, her kamu görevlisi ve her kamu yasası ya da tedbiri üzerinde tam bir eleştiri özgürlüğünün olmasıdır. Bir aristokrasi ya da aristokratik bir monarşideki yönetici sınıfın menfaati, kendileri için her türlü haksız imtiyaz elde etmektir: Bazen halkın pahasına ceplerini dolduran, bazen sadece kendilerini diğerlerinin üzerine çıkarma eğiliminde olan veya, aynı şeyi farklı kelimelerle ifade edecek olursak, diğerlerini kendilerinden alçak bir duruma düşüren. Halk hoşnutsuz ise –ki böyle bir yönetim altında muhtemelen öyle olacaktır– kralın veya aristokrasinin menfaati onları düşük bir zeka ve eğitim düzeyinde tutmak, aralarında ihtilafı körüklemek ve hatta, Kardinal Richelieu'nün meşhur *Siyasal Vasiyetnamesi*'ndeki düsturuna göre, "semirip tepmesinler"[8] diye zenginleşmelerini engellemektir.

Bütün bunlar, kendilerine karşı direnişi kışkırtmak korkusu ile yeterince güçlü bir karşı-menfaat yaratılmadığı sürece, salt bencil bir bakış açısından, bir kralın veya aristokrasinin menfaatine hizmet eder. Bütün bu kötülükler, bugüne dek, kralların ve aristokrasilerin uğursuz menfaatleri yüzünden meydana gelmiş ve birçoğu halen meydana gelmeye devam etmektedir. Güçleri onları toplumun geri kalanının görüşlerinin üzerine çıkarmak için yeterlidir; böyle bir konumun bir sonucu olarak onlardan başka herhangi bir davranışı beklemek akılcı da değildir.

Bunlar bir monarşi veya bir aristokrasi durumunda fazlasıyla belirgindir; ancak bazen aynı tür zararlı etki-

---

[8] Bkz. Richelieu, *Maximes d'etat ou Testament politique*, 2 cilt (Paris: Le Breton, 1764), Cilt I, s. 225. Ancak, bu kaynakta yukarıdaki ifadenin birebir hali yok, sadece meali vardır. İfadenin asıl kaynağı *Kutsal Kitap*'tır (Yasa'nın Tekrarı 32: 15). Bu ifadeyle kastedilen, refaha erişen bir kişinin –bu bağlamda halkın– nankörlük yapacağı ve itaatkar olmayacağıdır. **[MP & FR/ ÖO]**

lerin bir demokraside mevcut olmadığı sebepsiz yere varsayılır. Demokrasiye, yaygın olarak tasavvur edildiği şekilde, sayısal çoğunluğun yönetimi olarak bakıldığında, yöneten gücün bir kesimin veya sınıfın menfaatlerinin hakimiyeti altına girmesi ve herkesin ortak menfaatine tarafsız bir saygının gerektirdiğinden farklı davranışlara işaret etmesi mümkündür. Çoğunluğun beyaz, azınlığın zenci veya tam tersi olduğunu varsayalım: Çoğunluğun azınlığa eşit adalete izin vermesi muhtemel midir? Çoğunluğun Katolik, azınlığın Protestan veya tersi olduğunu varsayalım: Aynı tehlike olmayacak mı? Veya çoğunluk İngiliz, azınlık İrlandalı veya aksi olsun: Benzer bir kötülük olasılığı yüksek değil mi? Bütün ülkelerde, çoğunluk yoksullardan oluşur ve bunun karşısında zengin denebilecek bir azınlık vardır. Birçok sorunda, bu iki sınıfın menfaatleri arasında görünüşte tam bir zıtlık vardır. Çoğunluğun, mülkiyet güvenliğini zayıflatmanın kendi lehlerine olmadığının ve herhangi bir keyfi gasp eylemiyle bunun zayıflatılacağının farkında olacak kadar zeki olduğunu varsayacağız. Ancak tahakkuk etmiş mülk (*realized property*)[9] ve yüksek gelir sahiplerinin omuzlarına vergi yükünün adil olmayan bir payının ve hatta tümünün yıkılması – ve bunun ardından hiç çekinmeden bu payın artırılması ve gelirin emekçi sınıfın kârına ve avantajına uygun olduğu farz edilen şekillerde harcanması– gibi ciddi bir tehlike mevcut değil midir? Yine, vasıflı bir emekçi azınlık ile vasıfsız bir emekçi çoğunluk varsayalım: Birçok işçi sendikasının tecrübesi –eğer haklarında iftira atıl-

[9] *Realized property*: Bir işletme için aktif sermaye olarak kullanılmayan gayrimenkul (toprak ve konut gibi) veya menkul (kamu fonları, ipotek için verilen borç ve anonim şirketlerde hisse gibi) değerler. Bkz. Mill, *Principles of Political Economy*, Part II, *Collected Works*, Cilt 3, s. 812. **[ÖO]**

mamışsa– eşit kazanç şartı konabileceği ve parça başı iş veya saat başı ücret gibi daha üstün çalışkanlığı ve yetenekleri daha fazla ödüllendirmeye imkân veren uygulamaların bastırılacağı endişesini haklı çıkarır. Ücretleri yükseltmeye yönelik yasa yapma girişimleri, işgücü piyasasındaki rekabetin sınırlandırılması, makineler ve mevcut işgücünü tasfiye eğiliminde olan her tür gelişme üzerine vergi veya kısıtlamalar –ve hatta yabancı sanayiye karşı yerli üreticinin korunması– emekçi çoğunluğun iktidarında sınıf menfaati hissinin oldukça doğal (muhtemel olup olmadığını söyleme girişiminde bulunmuyorum) bir sonucudur.

Bu şeylerin hiçbirinin en kalabalık sınıfın *gerçek* menfaatine olmadığı söylenecek olursa, buna yanıtım şu olur: Eğer insan davranışları sadece onların "gerçek" menfaatlerini oluşturan menfaat kaygılarıyla belirleniyor olsaydı, ne monarşi ne de oligarşi, halihazırda oldukları gibi, bu denli kötü bir yönetim şekli olmazdı. Zira elbette bir kralın veya iktidarı elinde tutan bir senatonun, aktif, zengin, aydın ve alicenap insanları adil ve ihtiyatlı bir şekilde yönetirken oldukça imrenilecek bir konumda olduğunu göstermek için çok kuvvetli argümanlar gösterilebilir ve sık sık gösterilmiştir de. Ancak öz-menfaati hakkında bu yüce görüşü bir kral sadece arada bir benimsemiş, bir oligarşi ise hiçbir zaman benimsememiştir. Öyleyse, neden emekçi sınıflardan daha soylu bir düşünme şekli bekleyelim? Davranışlarını ilgilendiren önemli husus, onların menfaatinin ne olduğu değil, onların bu menfaatin ne olduğunu farz ettiğidir. Ve eğer bir yönetim kuramı, sayısal bir çoğunluğun, çok istisnai durumlar dışında, iktidarın emanet edildiği herhangi bir emanetçinin ne hiçbir zaman yaptığı ne de yapmasının kendisinden beklendiği bir şeyi –yani, davranışlarını yakın ve görünürdeki menfaatlerine aykırı düşecek

şekilde nihai gerçek menfaatlerine göre yönlendirmesini– düzenli olarak yapmasını varsayıyor ise bu kuram aleyhine hüküm oldukça kesindir. Elbette, hiç kimse, yukarıda sayılan zararlı tedbirlerin çoğunun ve aynı derece kötü başka birçoğunun, vasıfsız emekçi kesimin yakın menfaatine uygun olduğundan şüphe duyamaz. Bu tedbirlerin emekçi sınıfın tüm mevcut neslinin bencil menfaatlerine uygun olması kesinlikle mümkündür. Sıkı çalışmanın ve faaliyetin gevşetilmesi ve bunun nihai sonucu olarak tasarruf teşvikinin azalması, belki vasıfsız işçi sınıfı tarafından tek bir ömür boyu süresince çok az hissedilecektir.

İnsana dair işlerde en ölümcül değişikliklerden bazıları, daha bariz yakın etkileri bakımından faydalı olmuştur. Sezarların despotizminin kurulması, o devirde bunun gerçekleştiği tüm kuşak için büyük bir fayda sağlamıştı. İç savaşa son verdi; praetor ve prokonsüllerin muazzam miktarda görevlerini kötüye kullanmasını ve zorbalığını azalttı; hayatın siyasal olmayan tüm alanlarında zarafet ve entelektüel birikimi teşvik etti; ve sığ tarih okurlarının –ki bunlar (Lorenzo de Medici ve XIV. Louis'de de olduğu gibi) Augustus'un despotizminin parlaklığını borçlu olduğu kişilerin hepsinin bir önceki kuşakta yetişmiş olduğunu akıllarına getirmezler– hayal güçlerini kamaştıracak edebi şaheserler üretti.[10] Birikmiş zenginlikler ve yüzyıllar boyunca süregiden özgürlüğün ürettiği zihinsel enerji ve aktivite, ilk köle kuşağın yararına oldu. Yine de bu kazanılan tüm uygarlığın bilinçsiz bir şekilde peyderpey solup gittiği bir *rejimin* başlangıcıydı. Bunun sonucunda dünyayı fethetmiş ve avucunda kavramış bir imparatorluk, askeri etkinliğini

[10] Augustus ve XIV. Louis için bkz. not 47 ve 58. Lorenzo de Medici (1449-92) Rönesans dönemi İtalyan devlet adamı ve Floransa Cumhuriyeti'nin fiili yöneticisi. **[MP & FR]**

dahi o denli kaybetti ki üç ya da dört lejyonun baskılamak için yeterli olduğu işgalciler geniş topraklarının neredeyse tümünü istila ve işgal etmeye muktedir olmuştu. Hıristiyanlığın getirdiği taze kan, sanat ve edebiyatı yok olmaktan ve insan ırkını belki de sonsuza dek karanlığa batmaktan kurtarmak için tam zamanında geldi.

Bir grup insanın veya hatta bir bireyin menfaatinden eylemlerini belirleyen bir ilke olarak bahsettiğimizde, ön yargısız bir gözlemcinin gözünde onların menfaatinin ne olduğu sorusu meselenin tümünün en az önemli noktalarından biridir. Coleridge'in dediği gibi, saiki insan yapar, insanı saik yapmaz.[11] Kişinin neyi yapması ya da yapmaktan kaçınmasının kendi menfaatine olduğu dışsal koşullardan çok nasıl bir insan olduğuna bağlıdır. Kişinin pratikteki menfaatinin ne olduğunu bilmek istiyorsanız, alışılagelmiş duygu ve düşüncelerinin karakterini bilmelisiniz. Herkesin iki çeşit menfaati vardır: umursadığı menfaatler ve umursamadığı menfaatler. Herkes bencil ve bencil olmayan menfaatlere sahiptir ve bencil bir adam ilkini umursama ve ikincisini umursamama alışkanlığını geliştirmiştir. Herkesin şimdiki ve uzak menfaatleri vardır ve tedbirsiz adam şimdiki menfaatleri önemserken, uzaktakileri umursamaz. Kişinin zihinsel alışkanlıkları düşünce ve isteklerini yalnızca birinciye göre belirlemeye yöneltirse, herhangi bir doğru hesaplamaya göre, ikincinin daha önemli olmasının pek bir önemi yoktur. Karısını döven ve çocuklarına kötü muamele yapan bir erkeği onlarla sevgi ve şefkat içinde yaşarsa daha mutlu olacağına ikna etmeye çalışmak boşuna olur. Öyle yaşayabilecek türden biri olsaydı

---

[11] Samuel Taylor Coleridge, "The Statesman's Manual," *On the Constitution of Church and State, and Lay Sermons* (Londra: Pickering, 1839) içinde, s. 220; ayrıca Bkz. Bölüm II, not 1. **[MP & FR]**

mutlu olurdu; ama değil ve muhtemelen böyle bir kişi olması onun için çok geçtir. Olduğu kişi itibarıyla, tahakküm aşkını tatmin etmekten aldığı haz ve vahşi öfkesine müsamahası, ona göre, kendisine bağımlı olanların hazzında ve sevgisinden alabileceği iyiliğe kıyasla daha büyük bir iyiliktir. Onların hazzından haz duymaz ve onların sevgisini umursamaz. Bunu yapan bir komşusu muhtemelen ondan daha mutlu bir adamdır; fakat buna ikna edilebilse, bu ikna, büyük olasılıkla, onun habisliğini ve sinirini daha fazla azdırırdı. Ortalama olarak, başka insanları, ülkesini veya insanlığı umursayan bir kişi umursamayana kıyasla daha mutlu bir insandır; ancak bu doktrini, kendi rahatlığı ya da kendi cebinden başka bir şeyi umursamayan bir adama vaaz etmenin ne faydası olabilir? İsteseydi bile diğer insanları umursayamazdı. Bu, yerde sürünen solucana, kartal olsaydı onun için ne kadar iyi olacağını vaaz etmek gibidir!

Sözkonusu iki kötü eğilimin –kişinin diğer insanlarla paylaştığı menfaatler yerine bencil menfaatlerini ve dolaylı ve uzak menfaatleri yerine yakın ve doğrudan menfaatlerini tercih etme eğilimi– bilhassa iktidar sahibi olmanın açığa çıkardığı ve teşvik ettiği özellikler olduğu evrensel olarak gözlemlenen bir gerçektir. Bir kişi veya sınıfın eline iktidar geçtiği an, kişinin bireysel menfaati veya sınıfın ayrı menfaati onların gözünde tamamen yeni bir önem kazanır. Başkaları tarafından kendilerine tapıldığını gördüklerinde, onlar da kendilerine tapmaya başlar ve kendilerini başkalarından yüz kat daha fazla değeri hak etmiş gibi görürler. Sonuçlarına bakmaksızın istedikleri gibi hareket etme kolaylığı, kendilerini etkileyebilecek sonuçları bile hesap etme alışkanlıklarını yavaş yavaş zayıflatır. İktidarın insanı yozlaştırdığına dair evrensel deneyimle sabit evrensel geleneğin anlamı

bundan ibarettir. Herkes kabul eder ki bir kişinin kişisel hayatında ne olduğu veya ne yaptığından yola çıkarak tahtta çıkmış bir despot olduğunda aynı kişi olacağı veya aynı şeyi yapacağı sonucunu çıkarmak abes olurdu. Kişinin doğasının kötü kısımları, hayatının her koşuluyla ve çevresindeki her şahıs tarafından bastırılmak ve sınırlanmak yerine, etrafındaki tüm şahıslar bunlara rağbet eder ve tüm koşullar da bunlara yardımcı olur. Benzer bir beklentiyi bir sınıfa –Demos[12] veya bir başkasına– ilişkin olarak beklemek de aynı şekilde oldukça abes olurdu. Üzerlerinde kendilerinden daha kuvvetli bir güç var iken gayet mütevazı ve makul olurlar; ancak kendileri en kuvvetli güç olduğunda bu durumun tamamen değişmesini beklemeliyiz.

Yönetimler, insanların halihazırda ne oldukları ya da hızlı bir şekilde ne olabileceklerini göz önüne alarak tasarlanmalıdır. İnsanlığın veya onun bir sınıfının ulaştığı ya da yakında ulaşacağı kültür seviyesinde, sadece öz menfaatlerini düşünürken, onları yönlendiren menfaatler neredeyse münhasıran ilk bakışta bariz olanlar ve onların mevcut durumlarına etki edenler olacaktır. Sınıfların veya insan topluluklarının zihnini ve amacını uzak veya bariz olmayan menfaatlere yönlendiren şey, ancak başkaları ve özellikle de kendilerinden sonra gelenler, gelecek kuşaklar, vatan veya insanlık ülküleri için duyulan ve sempatiye ya da vicdan hissine dayanan menfaatsiz ilgidir. Bu yüce eylem ilkelerinin ortalama insan davranışları için yönlendirici ve ana saik olmasını şart koşan herhangi bir yönetim şeklinin rasyonel olacağı iddia edilemez. Elbette temsili yönetim için olgunlaşmış bir topluluğun yurttaşlarında belli bir

[12] *Demos*: Antik Yunan düşüncesinde (özellikle Platon ve Aristoteles'te) "halk" anlamına gelen yoksul çoğunluk ve aynı zamanda "demokrasi" teriminin iki bileşeninden biri. **[ÖO]**

miktar vicdan duygusu ve menfaatsiz kamusal ruhun olması beklenebilir. Ancak entelektüel ferasetle birlikte buna sınıf menfaatine olan bir şeyi, adalet ve kamu yararının bir gereği gibi gösteren makul görünümlü bir safsataya karşı korunaklı olacak derecede sahip olmalarını beklemek gülünç olurdu. Kitlenin hayali yararı adına önerilen her tür adaletsizliği savunmak için ne tip aldatıcı safsatalar öne sürüldüğünü hepimiz biliyoruz. Hiç de aptal ya da kötü niyetli olmayan kaç kişinin ulusal borcun ödenmemesini haklı bulduğunu biliyoruz. Yetenek ve önemli ölçüde popüler nüfuz sahibi kaç kişinin, vergi yükünün tamamını, tahakkuk etmiş mülk (*realized property*) adı altında tasarruflara yıkmayı ve buna karşın –ataları veya kendileri tarafından– kazandıklarının tamamını her daim harcamış olanların –bu tip örnek bir davranışı ödüllendirme adına– vergiden muaf tutulmasını hakkaniyetli bulduklarını biliyoruz. Mirasın tamamına karşı, vasiyet hakkına karşı, bir kişinin bir başkasına kıyasla sahip olduğu her türlü avantaja karşı hangi güçlü argümanların –ki hakikat payı içerdikleri için bunlar daha tehlikelidir– getirilebileceğini biliyoruz. Neredeyse her bilgi dalının faydasızlığının, ona sahip olmayan kişileri tümüyle tatmin edici bir biçimde nasıl kolaylıkla kanıtlanabileceğini biliyoruz. Tamamen aptal olmayan kaç kişi, dilbilimi araştırmalarının, antik edebiyatın, tüm tebahhurun (*erudition*), mantık ve metafiziğin faydasız olduğunu, şiir ve güzel sanatların boş ve önemsiz olduğunu, politik ekonominin tamamen yaramaz olduğunu düşünür? Hatta tarih bile yetenekli insanlar tarafından faydasız ve yaramaz olarak telaffuz edildi. Eğer insanların bu saydıklarımızın faydasından şüphe duymak için en ufak bir gerekçeleri varsa, yaşam için zaruri veya duyulara hitap eden hoş şeylerin üretimine doğrudan hizmet eden ve ampi-

rik olarak elde edilen dış doğa bilgisi haricinde hiçbir şeyin faydası takdir görmez.

Sayısal çoğunluktan beklenebileceğinden çok daha kültürlü zihinlerin, iktidara gelir gelmez dört bir yandan üzerlerine hücum edecek bu ve bunun gibi sayısız yanılgıyı reddedeceklerini düşünmek ne denli makuldür? Bu yanılgılar, onları –adalete aykırı ve tüm diğer sınıfların ve gelecek kuşakların pahasına– bencil eğilimlerini ve kendi menfaatlerine dair kısa vadeli görüşleri takip etmeye sevk edecektir. Bunu yapmayacak kadar hassas bir vicdan sahibi ve kendi bariz menfaatlerine karşı olana saygı duyacak kadar adil olmalarını beklemek makul bir şey midir?

Bu nedenle, diğer tüm yönetim şekilleri için olduğu gibi, demokrasinin en büyük tehlikelerinden biri, iktidar sahiplerinin uğursuz menfaatinde yatar: Bu tehlike, bütüne kalıcı hasar verecek şekilde, yasaların bir sınıfın menfaati gözetilerek yapılması ve doğrudan egemen sınıfın faydasını amaçlayan –başarılı olup olmaması fark etmez– bir yönetimin varlığıdır. Ve temsili bir yönetimin en iyi teşekkülünün belirlenmesinde üzerinde düşünülmesi gereken en önemli sorulardan biri, bu kötülüğe karşı etkili bir güvencenin nasıl sağlanacağıdır.

Siyasal açıdan yaklaşır ve aynı uğursuz menfaate sahip –yani doğrudan ve görünen menfaatleri aynı türden kötü tedbirlere işaret eden– herhangi bir sayıda kişiyi bir sınıf olarak düşünecek olursak, arzu edilir amaç, hiçbir sınıfın ve bir araya gelmesi muhtemel hiçbir sınıf kombinasyonun yönetimde baskın bir nüfuza sahip olamamasıdır. Kendi içinde kuvvetli ırk, dil veya milliyet antipatileri ile bölünmemiş modern bir toplumun, genel olarak, iki kesime bölünebileceğini düşünebiliriz: Bunlar, bazı kısmi değişkenliklere rağmen, genelde, birbirinden ayrışan iki zahiri menfaate tekabül eder.

Bunları, kısaca ve genel olarak, bir tarafta emekçiler, diğer tarafta işverenler diye adlandıralım; ancak bu kesime işverenlerle birlikte yalnızca emekli sermayedarlar ve miras alınmış servet sahipleri değil, eğitim ve yaşam tarzı onları zenginlerle özdeşleştiren ve beklenti ve hırsları bu sınıfa yükselmek olan, yüksek maaşlı emekçilerin (profesyonel meslek sahipleri gibi) tümü dahildir. Öte yandan emekçi kesime, menfaat, alışkanlık ve eğitim açısından emekçi sınıfların dilek, zevk ve amaçlarını benimsemiş, küçük esnafın büyük bir kısmını kapsayan, küçük ölçekli işverenler de dahil edilebilir.

Bu şekilde teşekkül etmiş bir toplum durumunda, temsili sistem ideal mükemmelliğe ulaştırılabilse ve onu bu durumda muhafaza etmek mümkün olsa, sistemin organizasyonu o şekilde olmalı ki bu iki sınıf –kol emekçileri ve onlara yakın olanlar bir yanda, işverenler ve onlara yakın olanlar diğer yanda– temsili sistemin düzenlenmesinde eşit dengede olmalı, her biri Parlamento'da hemen hemen eşit sayıda oy üzerinde etki sahibi olmalıdır. Zira sınıflar arası bir ihtilafta, her sınıfın çoğunluğunun genel olarak sınıfsal menfaatleri doğrultusunda hareket edeceğini varsayacak olursak, her iki sınıfın içinde de menfaatlerini akıl, adalet ve bütünün menfaatine tâbi kılacak olanlar bir azınlık oluştururdu. Ve her bir azınlık, diğer sınıfın tamamıyla birleşip, kendi sınıf çoğunluğuna ait, galip gelmemesi gereken türden, talepler aleyhine dengeyi değiştirebilirdi. Herhangi bir ortalama toplumda, önünde sonunda çoğunlukla adaletin ve genel menfaatin kazanmasının sebebi, insanlığın ayrı ve bencil menfaatlerinin neredeyse daima bölünmüş olmasıdır; bazılarının menfaati yanlış olandan yanadır, ancak bazılarının özel menfaati de doğru olanın yanındadır. Ve daha yüksek düşüncelerle hareket edenler, tek başlarına hakim olmak için çok az ve zayıf ol-

makla birlikte, genellikle, yeteri derecede tartışmanın ve uyarılmanın ardından dengeyi, onlarla aynı tarafta olan özel çıkarlar grubu lehine çevirmeye yetecek kadar güçlü olurlar. Temsili sistem koşulların bu durumu korunacak şekilde oluşturulmalıdır. Muhtelif kısmi menfaatlerin hiçbirinin hakikate ve adalete ve diğer kısmi menfaatlerin toplamına galip gelecek kadar güçlü olmasına izin verilmemelidir. Kişisel menfaatler arasında her zaman korunması gereken bir denge olmalıdır; çünkü bu denge onlardan herhangi birinin başarıya ulaşmasını, en azından yüksek saiklerle ve daha kapsamlı bir bakış ve uzak görüşlülükle hareket edenlerin büyük bir bölümünün desteğini almasına bağlı kılacaktır.

Bölüm VII
Doğru ve Sahte Demokrasiye Dair; Herkesin Temsili ve Yalnızca Çoğunluğun Temsili

Temsili bir demokrasiyle ilgili tehlikelerin iki türden olduğu görülmüştür: Temsili kurumda ve onu kontrol eden kamuoyunda zekanın düşük düzeyde olması tehlikesi; ve yasaların hepsi aynı sınıfa ait sayısal çoğunluğun lehine yapılması tehlikesi. Şimdi, demokratik yönetimin karakteristik faydalarına maddi olarak engel olmadan, bu iki büyük kötülükten kurtulmak ya da en azından insan müdahalesinin mümkün kıldığı en üst düzeyde hafifletmek için demokrasiyi düzenlemenin ne kadar mümkün olduğunu düşünmeliyiz.

Bunu başarmanın tipik yöntemi, az ya da çok kısıtlı bir oyla, temsiliyetin demokratik karakterini sınırlandırmaktır. Ancak, usulünce dikkate alındığı takdirde, böyle bir kısıtlamayı gerektirdiği varsayılan koşulları önemli ölçüde değiştirecek daha önceki bir husus var. Tek bir sınıfın sayısal çoğunluğu oluşturduğu bir ulusta, tamamen eşit bir demokrasi bazı kötülüklerden arındırılamaz; fakat şu anda var olan demokrasilerin eşit olmadığı, egemen sınıf lehine sistematik olarak eşitsiz olduğu gerçeği bu kötülükleri çok daha ağır hale getirir. İki çok farklı fikir genellikle demokrasi adı altında karıştırılır. Saf haliyle demokrasinin tanımı, tüm halkın yönetimi olmakla birlikte eşit derecede temsil edilen tüm halk tarafından yürütülen yönetimdir. Demokrasi adı altında, çok farklı iki fikir, genellikle, birbirine karıştırılır. Saf

demokrasi düşüncesi, tüm halkın, eşit derecede temsil edilen tüm halk tarafından yönetimidir. Oysa, yaygın olarak tasavvur edilen ve şimdiye kadar uygulanan haliyle, demokrasi, tek başına temsil edilen halkın salt çoğunluğunun, tüm halkı yönetimidir. İlki, bütün yurttaşların eşitliği ile eşanlamlıdır; ikincisi, onunla tuhaf biçimde karıştırılan, devlette neredeyse tek başına herhangi bir söz hakkına sahip sayısal çoğunluğun lehine bir imtiyaz yönetimidir. Bu, azınlıkları tamamen devre dışı bırakan halihazırdaki oyların hesaplanma biçiminin kaçınılmaz sonucudur.

Buradaki büyük bir fikir karmaşası söz konusu. Ancak bu o kadar kolayca halledilebilecek bir şey ki ortalama zekaya sahip bir kişinin zihninde konunun aydınlığa kavuşması için en ufak bir açıklamanın yeterli olacağı sanılabilir. Alışkanlığın etkisi olmasaydı aslında bu mümkün olabilirdi. Ancak alışkanlık sebebiyle, en basit fikrin, eğer aşina değilse, idrak edilmesi çok daha karmaşık bir fikir kadar güçtür. Azınlığın çoğunluğa, küçük sayının büyük sayıya boyun eğmesi gerektiği aşina bir fikirdir; ve bu nedenle, insanlar zihinlerini daha fazla kullanmak için herhangi bir zorunluluk olmadığını düşünürler. Ancak küçük sayının büyük sayıyla eşit derecede güçlü olmasına izin verilmesi ile küçük sayının tamamen silinmesi arasında bir ortanın olduğu akıllarına gelmez. Gerçekten istişare eden temsili bir kurumda, azınlık görüşü tabii ki geçersiz kılınmalıdır. Ve eşit bir demokraside –seçmenler görüşlerinde ısrarcı olduğu takdirde temsili kurumun görüşlerini belirleyeceği için– halkın çoğunluğu kendi vekilleri vasıtasıyla azınlık ve azınlığın vekillerine oy üstünlüğü sağlar ve onların görüşleri hakim olur. Ancak bundan azınlığın hiçbir vekilinin olmaması gerektiği sonucu mu çıkar? Çoğunluk azınlık üzerinde hakim olmalı diye tüm oyla-

ra çoğunluk sahip olmalı ve azınlığın hiç oyu olmamalı mı? Azınlığın sesinin hiç duyulmaması mı gerekiyor? Makul bir varlığın fuzuli adaletsizlikle uzlaşması ancak alışkanlık ve eski bağlılıklar yüzünden mümkün olabilir. Gerçekten eşit bir demokraside, toplumun her kesimi orantısız değil, orantılı bir şekilde temsil edilir. Seçmenlerin çoğunluğu her zaman vekillerin çoğunluğuna, seçmenlerin azınlığı ise daima vekillerin azınlığına sahip olur. Azınlıktaki her bir kişi çoğunluktakiler gibi tam olarak temsil edilir. Yoksa, eşit bir yönetim değil, eşitsizlik ve imtiyaz yönetimi vardır: Halkın bir bölümü geri kalanı yönetir. Temsiliyetteki adil ve eşit nüfuz payları onlardan alıkonan bir bölüm vardır. Bu, sadece her türlü adil yönetime aykırı olmakla kalmaz, her şeyden önemlisi, eşitliği temel alan demokrasi ilkesine aykırıdır.

Adaletsizlik ve ilke ihlali, bunlardan zarar görenler azınlık olduğu için daha az aşikar değildir; çünkü her bir bireyin toplumdaki diğer her bir birey kadar hesaba katılmadığı bir yerde eşit oy yoktur. Ama bu durumdan muzdarip olan sadece azınlık değildir. Bu şekilde teşekkül etmiş bir demokrasi, görünürdeki amacına –her durumda yönetim erklerini sayısal çoğunluğa vermek– dahi ulaşamaz. Bunun yerine çok daha farklı bir şey yapar: Bu erkleri çoğunluğun çoğunluğuna verir ki bu çoğunluk ancak bütünün bir azınlığı olabilir ve çoğu zaman da böyledir. Tüm ilkeler en etkin şekilde aşırı durumlarda test edilir. Diyelim ki, eşit ve evrensel oyla yönetilen bir ülkede, her seçim bölgesinde yarışmaya açık bir seçim olsun ve her birini küçük bir çoğunluk kazanmış olsun. Bu şekilde bir araya getirilen Parlamento halkın salt çoğunluğundan daha fazlasını temsil etmez. Bu Parlamento kendi salt çoğunluğuyla yasa yapmaya başlar ve önemli kararlar alır. Bu kararların halkın

çoğunluğunun istekleri doğrultusunda olacağının ne garantisi var? Seçimlerde yenilmiş olan seçmenlerin neredeyse yarısının kararda hiçbir etkisi yoktur. Bunların tamamı ve büyük bir ihtimalle çoğunluğu oy vermedikleri kişiler tarafından yapıldığı için bu kararlara düşman olacaktır. Geri kalan seçmenlerin yaklaşık yarısı da –faraziyede– kararlara karşı oy kullanan vekilleri seçmiş olabilecektir. Bu nedenle, hakim olan görüşün yalnızca ulusal bir azınlığın tasvip ettiği görüş olması olasıdır ve hiç de olanak dışı değildir. Ancak bu azınlık, ülke kurumlarının ulus içinde egemen sınıf haline getirdiği kesimin çoğunluğudur. Demokrasi, çoğunluğun belli bir üstünlüğü anlamına geliyorsa, bunu temin etmenin oyların hesaplanmasında her bir kişinin eşit derecede sayılmasına izin vermekten başka bir yolu yoktur. Herhangi bir azınlığın, bilinçli olarak ya da seçim sisteminin işleyişi yoluyla, dışarıda bırakılması gücün çoğunluğa değil, skalanın bir başka bölümündeki bir azınlığa verilmesine yol açar.[1]

Bu akıl yürütmeye verilebilecek tek makul yanıt, farklı yerlerde farklı görüşler hakim olduğuna göre, bazı yerlerde azınlıkta olan görüşlerin başka yerlerde çoğunluğa sahip olduğu ve genelde seçim bölgelerinde var olan her görüşün temsilde adil bir pay elde ettiğidir. Seçmen kitlesinin mevcut durumunda bu kabaca doğrudur; aksi takdirde, Avam Kamarası'nın ülkenin genel hissiyatı ile uyumsuzluğu hemen ortaya çıkardı. Ancak, mevcut seçmen kitlesi çok genişletilirse artık doğru olmayacak;

---

[1] Mill'in bu cümlede bahsettiği ikinci "azınlık" paragrafın başında işaret ettiği "çoğunluğun çoğunluğu" olan "azınlık"tır. Birinci "çoğunluk" seçmenlerin çoğunluğu; ikinci "çoğunluk" ise Parlamento'da ortaya çıkan çoğunluktur. Parlamento'da yasa yapımını belirleyen çoğunluğun dayandığı toplumsal taban tüm toplumun içinde bir "azınlık"tır. **[ÖO]**

tüm nüfusla örtüştüğü takdirde ise doğruluğu çok daha az olacaktır. Çünkü bu durumda her mahalledeki çoğunluk kol emekçilerinden oluşacak; ve bu sınıfların toplumun geri kalanıyla ihtilaf içinde olduğu bir sorunda başka hiçbir sınıf herhangi bir yerde temsil edilme imkânı bulamayacaktır. Şu anda bile, her yeni Parlamento'da, temsil edilmek isteyen ve bu konuda endişeli olan seçmenlerin oldukça kalabalık bir bölümünün Avam Kamarası'nda oy verdikleri bir üyeye sahip olmaması büyük bir mağduriyet değil midir? Marylebone'un her seçmeninin, mahalle yönetim kurullarının gösterdiği iki aday tarafından ve Finsbury ya da Lambeth'in[2] seçmenlerinin (genellikle sanıldığı gibi) esnaf tarafından gösterilen adaylarca temsil edilmeleri adil midir? Ülkedeki yüksek eğitimli ve kamu sorunlarına duyarlı kişilerin çoğunun ait olduğu büyük kent seçmenleri, bugün büyük oranda ya temsil edilmemekte ya da kötü temsil edilmektedir. Yerel çoğunluktan farklı bir partinin taraftarı olan seçmenler temsil edilmiyor. Aynı partiden olanların büyük bir kısmı ise kötü temsil edilmektedir; zira birçok başka konuda farklı fikirlerde olsalar da kendi siyasi partilerinde en çok sayıda taraftara sahip adamı kabul etmek zorunda kalıyorlar. Durum, bazı açılardan, azınlığın oy kullanmasına izin verilmemesinden doğacak durumdan daha kötüdür. En azından o durumda çoğunluk kendi görüşlerini en iyi şekilde temsil edecek bir üyeye sahip olabilirdi. Ancak

---

[2] *Marylebone*: Bugün büyük ölçüde Büyük Londra (*Greater London*) sınırları içerisinde kalan eski Middlesex iline (*county*) bağlı bir kasaba (*borough*). *Finsbury*: Londra'nın merkezinde bir kasaba (*borough*). *Lambeth*: Londra'nın güneyinde bir kasaba (*borough*). Her üç kasaba da seçim yasalarını düzenleyen 1832 Reform Yasası'yla Parlamento seçim bölgesi olarak tayin edilmiş; ancak seçim bölgesi nitelikleri 1885'teki bir diğer düzenleme ile kaldırılmıştır. **[ÖO]**

şimdi, rakiplere fırsat verme korkusuyla partiyi bölme zorunluğu, herkesi ya parti rozeti takmış ilk adaya ya da yerel parti yöneticilerinin çıkardığı adaya oy vermeye zorluyor. Bu yerel yöneticiler de –çok nadiren hak ettikleri iltifatı, yani kişisel menfaatlerinin tercihlerini etkilemeyeceği varsayımını, yapacak olursak– partinin tüm desteğini arkalarına alabileceklerine emin olmak için parti içinden kimsenin kuvvetli bir şekilde itiraz etmeyeceği –yani, kendine özgü bir özelliği ve partinin sloganları dışında bilinen bir görüşe sahip olmayan– bir aday çıkarmaya mecbur kalırlar.

Bunun çarpıcı bir örneğini Birleşik Devletler'in başkanlık seçimlerinde görürüz. Burada, en kuvvetli parti kuvvetli adamlarından hiçbirini öne sürmeye cesaret edemez; zira bunların her biri, uzun süre ön planda yer almış olduğu için, partisinin bir veya bir başka kesimi nezdinde kendisini sakıncalı kılmıştır; ve bu nedenle, aday gösterilene kadar halk tarafından adı hiç duyulmamış bir kişiye kıyasla partinin tüm seçmenlerinin desteğini alacağından emin olunamaz. Dolayısıyla en güçlü partinin adayı bile, belki de, sadece kendi partisi ile ondan daha az oy alan diğer bir parti arasındaki oy farkının gerçek isteklerini temsil etmektedir. Başarıya ulaşmak için parti içinde desteği gerekli olan herhangi bir kesim, aday seçimi üzerinde veto hakkına sahip olur. Diğerlerinden daha inatçı duran bir kesim, diğerlerini kendi adayını kabul etmeye zorlayabilir. Ve bu üstün gelen inatçılığın, maalesef, kamu menfaatinden çok kendi menfaatleri için direnen kişiler arasında bulunması muhtemeldir. Dolayısıyla, çoğunluğun tercihi, muhtemelen, seçmen topluluğunun en ürkek, en dar görüşlü ve önyargılı olan veya salt sınıf menfaatine büyük bir inatla tutunan bir kısmı tarafından belirlenir. Azınlığın seçim hakları ise, oyların verilme amacı için

işe yaramaz iken, çoğunluğun yalnızca kendilerinin en zayıf veya en kötü kesiminin adayını kabul etmesi için zorlamaya hizmet eder.

Çoğu kişinin, bu kötülüklerin farkında olmakla birlikte, bunları özgür bir yönetim için ödenmesi gereken bir bedel olarak düşünmesi hiç de şaşırtıcı değildir: Yakın zamana kadar tüm özgürlük dostlarının fikri buydu. Fakat bunları düzeltmesi imkânsız diye görmezden gelme alışkanlığı o kadar yerleşmiştir ki, çoğu kişi ellerinde olsaydı düzeltmekten memnuniyet duyacakları şeyler olarak bunlara bakma kapasitesini yitirmiş görünmektedir. Bir çarenin umutsuzluğundan bir sonraki adım hastalığı inkar etmektir. Bunun ardından ise bir çare önerilmesine duyulan hoşnutsuzluk –sanki öneriyi yapan kişi sorunun çözümü için değil de sorun yaratmak için uğraşıyormuş gibi– gelir. İnsanlar bu kötülükleri o denli kanıksamıştır ki bunlardan şikayet etmek – yanlış olmasa bile– adeta mantıksızmış gibi hissederler. Ancak, önlenebilir olsun ya da olmasın, bunları zihninde düşünüp taşınmayan, bu sorunların giderilebileceğinin açığa çıkmasına sevinmeyen, kişi yarı kör bir özgürlük aşığı olmalıdır. Şimdi, hiçbir şey azınlığın tamamen silinmesinin özgürlüğün gerekli ya da doğal bir sonucu olmadığından daha kesin değildir. Demokrasi ile herhangi bir bağı olmaması bir yana demokrasinin ilk ilkesiyle taban tabana zıttır: sayılara orantılı temsiliyet. Azınlıkların yeterince temsil edilmesi demokrasinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu olmadan, sahte bir demokrasi gösterisi olmanın dışında, gerçek anlamıyla bir demokrasi olması mümkün değildir.

Bu düşüncelerin belli bir ölçüde hükmünü gören ve hisseden kişiler kötülüğün az ya da çok giderilebileceği çeşitli yollar önermişlerdir. Lord John Russell, Reform Önergelerinin birinde, bazı seçim bölgelerinden üç üye

seçilmesini ve seçmenlerin yalnızca adayların ikisi için oy kullanmasına izin verilmesi hükmünü koymuş; ve Sayın Disraeli de, son tartışmalarda, bunu hatırlatarak onu kınamıştı.[3] Belli ki muhafazakar bir devlet adamına yakışanın, yalnızca araçları dikkate almak ve amaçları düşünme gafletine düşen birine sempati duymayı küçümseyici bir şekilde reddetmek olduğu kanısındaydı.[4]

Diğerleri, her bir seçmenin yalnızca bir oy kullanmasına izin verilmesini teklif etti. Bu planlardan herhangi biri ile, yerel seçim bölgesindeki seçmenlerin üçte birine denk gelen ya da bundan daha fazla bir azınlık, birden fazla üye seçmeye kalkışmadığı takdirde, üç üyeden birini seçebilir. Aynı sonuç, daha da iyi bir şekilde, Sa-

---

[3] *Lord John Russell* (1792-1878): İngiliz Whig ve Liberal siyasetçi ve başbakan (1846-52, 1865-66). *Benjamin Disraeli* (1804-81): Muhafazakar siyasetçi ve başbakan (Şubat 1868-Aralık 1868 ve 1874-80). *Sir John Pakington* (1799-1880): Muhafazakar siyasetçi ve Disraeli'nin çağdaşı. **[MP & FR]**

[4] Sayın Disraeli'nin bu hatası (ki Sir John Pakington kısa süre sonra takdire şayan bir şekilde kendisini bu hatadan ayırmıştır) Muhafazakar liderlerin Muhafazakar prensipleri ne denli az anladığının canlı örneklerinden biridir. Siyasi partilerin, muhaliflerinin ilkelerini anlamalarına ve ne zaman kullanacaklarını bilmelerine imkân sağlayacak kadar erdem ve ferasete sahip olmaları gerektiğini söylemeye kalkışmıyoruz; sadece her bir partinin kendi ilkelerini anlamasının ve buna göre hareket etmesinin büyük bir gelişme olacağını söylüyoruz. Muhafazakarlar muhafazakar olan ve Liberaller de liberal olan her şey için tutarlı olarak oy kullansaydı, İngiltere için çok daha iyi olurdu. O vakit şimdiki ve diğer pek çok önemli karar gibi içeriği itibarıyla, büyük ölçüde, hem muhafazakar hem liberal olan kararları uzun süre beklemek zorunda kalmazdık. Muhafazakarlar, varoluş yasaları icabı en bön parti olduklarından, bu açıdan büyük vebal altındadırlar: Ne yazık ki bir konu hakkında gerçek anlamda ve büyük ölçüde muhafazakar ve aynı zamanda uzak görüşlü bir önerge verilse –Liberaller destek vermeye istekli olsalar bile– Muhafazakar partinin büyük bir kısmı körü körüne bir aceleyle atılır ve önergenin geçmesini önlemeye kalkışır. **[JSM]**

yın James Garth Marshall'ın[5] önerisi uygulanarak elde edilebilir: Yetkin kitapçıkta seçmenin üç oya sahip olmasını ve hepsini aynı adaya vermekte serbest olmasını önermektedir. Bu planlar, hiç yoktan iyi olsa da, sadece geçici çareler olup amacına yarım yamalak ulaşacaktır; zira herhangi bir seçim bölgesindeki seçmenlerin üçte birinden daha az tüm yerel azınlıklar ve ne kadar kalabalık olsalar da birçok farklı seçim bölgesine dağılmış olan azınlıklar temsil edilmemiş olarak kalacaktır. Maalesef bu planlardan hiçbiri uygulamaya konmamıştır; halbuki, bunların herhangi birisi doğru ilkeyi bulmuş olur ve ilerde eksikleri giderilerek daha mükemmel bir uygulamanın önü açılabilirdi. Ancak, ülkenin neresinde yaşıyor olurlarsa olsun, ortalama bir seçim bölgesindeki seçmen sayısına yakın miktarda bir seçmen kümesi, kendilerine bir vekil seçmek için birbirleriyle birleşebilme gücüne sahip olmadıkları sürece temsiliyette gerçek bir eşitlik elde edilemez.

Temsiliyette bu derecede bir mükemmellik, Sayın Thomas Hare[6] gibi, hem büyük resmi görebilen hem de pratik ayrıntılara dikkat eden üstün bir kapasiteye sahip biri çıkana dek pek mümkün görünmüyordu. Sayın Hare, bunu başarmak adına, bir Parlamento Yasa Taslağı'nda somutlaşan bir plan hazırlayarak bunun mümkün olduğunu kanıtladı. Bu plan bir açıdan neredeyse benzersiz bir üstünlüğe sahip idi: Önemli bir yönetim ilkesini hedeflediği özel amaç itibarıyla ideal mükem-

---

[5] *James Garth Marshall* (1802-73): Liberal siyasetçi ve yazar. *Thomas Hare* (1806-91): Avukat, siyasal reformcu ve nispi temsili sistem savunucusu. **[MP & FR]**

[6] *Thomas Hare* (1806-91): Avukat, siyasal reformcu ve nispi temsili sistem savunucusu. *A Treatise on the Election of Representatives, Parliamentary and Municipal* (Londra, 1859) adlı eseri Mill'in değindiği seçim reformunu tartışmaktadır. **[MP & FR]**

mellikte hayata geçirirken, bu arada, hiç de daha az önemli olmayan birçok diğer amacı da gerçekleştirmekteydi.

Bu plana göre, temsil birimi –bir vekil başına düşen seçmen kotası– sıradan ortalama alma işlemiyle, seçmen sayısının Avam Kamarası'ndaki sandalye sayısına bölünmesiyle, belirlenecek; ve bu sayıyı yakalayan her aday, oylarını kaç tane yerel seçim bölgesinden toplamış olursa olsun, seçilmiş olacaktır. Oylar, şu anda olduğu gibi, yerel olarak verilecek; ancak her seçmen, ülkenin hangi kesiminde olursa olsun, kendini aday gösteren her kişiye oy verebilme özgürlüğüne sahip olacaktır. Bu nedenle, yerel adaylardan herhangi biri tarafından temsil edilmek istemeyen seçmenler, ülke genelindeki tüm seçilmek isteyen adaylar arasından en çok sevdikleri kişinin seçimine oylarıyla destek olabilirler. Bu, şimdiye kadar neredeyse oyu elinden alınmış olan azınlığın seçim haklarına gerçeklik kazandıracaktır. Ancak, sadece yerel adaylardan herhangi birine oy vermeyi reddedenlerin değil, aynı zamanda, onlardan birine oy veren ama adayı seçimi kaybedenlerin kendi ilçelerinde bulmayı başaramadıkları temsiliyeti başka bir yerde bulmasının sağlanması önemlidir. Bu nedenle, seçmenin, öncelikle tercih ettiği ismin yanı sıra, başka isimler içeren bir oy pusulası da vermesine izin verilir. Oyu sadece bir adaya sayılır; ancak ilk tercihinin seçilememesi durumunda – henüz gereken seçmen kotasına ulaşamamış– ikinci tercihi belki daha şanslı olabilir.

Seçmen listesini, tercih sırasına göre, istediği sayıya kadar genişletebilir. Böylece listenin başına yakın olan isimler kotayı tamamlayamaz ya da onun oyu olmadan da tamamlayabilir ise, seçmenin oyu seçimine yardımcı olabilecek bir başka aday için hâlâ kullanılabilir. Avam Kamarası'nı doldurmak için gereken tam üye sayısını

elde etmek ve çok popüler adayların oyların neredeyse tamamını almasını önlemek için, adayın –ne kadar oy almış olursa olsun– seçilmesi için gereken kotadan fazlasının onun seçimi için sayılmaması gerekir. Ona oy verenlerin geri kalanının oyları onların listelerinde oya ihtiyaç duyan ve onların yardımıyla kotayı doldurabilecek bir sonraki kişi için sayılmış olacaktır. Bir adayın aldığı oylardan hangilerinin onun seçimi için kullanılması ve hangilerinin diğerlerine yönlendirilmesi gerektiğini belirlemek için burada girmeyeceğimiz birçok yöntem önerilmektedir. Tabii ki, aksi takdirde temsil edilmeyecek olan seçmenlerin oylarını elinde tutacaktır; ve geri kalanlar için, kura çekmek –daha iyi bir yöntemin yokluğunda– pek sakıncalı bir yol olmayacaktır. Oy pusulaları sayım yapılacak bir merkez büroya iletilecek; her bir aday için verilen birinci, ikinci, üçüncü ve diğer sıradaki oyların sayısı belirlenecek; ve Avam Kamarası üye sayısı tamamlana kadar kotayı dolduran herkese kota tahsis edilecek; ilk oylar ikinciye, ikinciler üçüncüye vb. tercih edilecektir. Oy pusulaları ve hesaplamanın tüm unsurları, ilgilenen herkesin erişebileceği kamu depolarına yerleştirilecek; ve eğer kotayı elde eden biri olması gerektiği gibi seçilemediyse, bunu kanıtlamak imkânına sahip olacaktır.

Bunlar, planın temel hükümleri. Sistemin gayet basit işleyişi hakkında daha ayrıntılı bir bilgi için Sayın Hare'nin "Vekillerin Seçimi Üzerine Yapılan İnceleme"sine (1859'da yayımlanan küçük bir cilt)[7] ve Sayın Henry Fawcett'in 1860'da yayımlanan "Sayın Hare'nin Reform Yasası basitleştirildi ve açıklandı" başlıklı bir kitapçığına bakmanızı tavsiye ederim.[8] Bu sonuncusu, planın çok

---

[7] Yakın zamanda (1861) yayımlanan ikinci basımında, Sayın Hare bazı ayrıntılı hükümlerde önemli değişiklikler yapmıştır. **[JSM]**

[8] *Henry Fawcett* (1833-84): Parlamento üyesi, politik ekonomist,

net ve özlü bir açıklamasını içerir: Sayın Hare'nin planındaki orijinal hükümlerin bir kısmı göz ardı edilerek azaltılmış ve en basit unsurlarına indirgenmiştir. Bu hükümler, faydalı olsa da, planın pratik kullanışlığına kattığından daha fazlasını sadeliğinden götürdüğü düşünülmüştür. Bu eserler ne kadar çok incelenirse, planın mükemmel uygulanabilirliği ve muazzam avantajlarına dair bıraktığı izlenim o denli kuvvetli olacaktır diye öngörüyorum. Bunlar o kadar çeşitli ve çok sayıdadır ki, kanaatimce, Sayın Hare'nin planını şimdiye dek yönetim kuramı ve pratiğinde yapılmış en büyük gelişmeler arasına koymaktadır.

İlk olarak, seçmen kitlesinin her bir bölümünün, sayılarıyla orantılı olarak, temsiliyetini güvence altına alıyor: Yalnızca –belki belli bölgelerde birkaç büyük kesitsel azınlığın yanı sıra– iki büyük partinin değil; bütün ulus içinde, eşit adalet ilkeleri temelinde, bir vekil hakkına sahip olmak için yeterince büyük bir sayıdaki her bir azınlığın. İkincisi, hiçbir seçmen, şu anda olduğu gibi, seçmediği birisi tarafından sözde bir şekilde temsil edilmez. Avam Kamarası'nın her üyesi oybirliği içindeki seçmen gruplarının vekili olur.[9] Binlerce ya da iki bin, beş bin veya on bin seçmeni –kota artık her neyse– temsil eder. Seçmenleri yalnızca ona oy vermekle kalmayıp onu bütün ülke genelinden seçmiş; seçimlerini sadece

---

Mill'in dostu ve takipçisi ve *Mr. Hare's Reform Bill simplified and explained* (Londra: T. Brettnell, 1860) kitabının yazarı. **[MP & FR]**

[9] Mill'in destek verdiği bu seçim sistemine göre, adaylar Parlamento'ya seçilebilmek için gerekli seçmen kotasını sadece tek bir seçim bölgesinden değil, ülkenin tüm seçim bölgeleri üzerinden doldurabilecekleri için her seçilen parlamenter kendisine yüzde yüz oy vermiş bir seçmen grubunu temsil ediyor olacaktır. Günümüzde "devredilebilir tek oy" (*single transferable vote*) diye bilinen bu sistem başta İrlanda ve Avustralya olmak üzere İngilizce konuşan ülkelerde uygulanmaktadır. **[ÖO]**

yerel pazarlarında kendilerine tek seçenek olarak sunulabilecek –belki de çürümüş– iki veya üç portakal çeşidinden yapmamışlardır. Bu ilişki çerçevesinde, seçmen ve vekil arasındaki bağ günümüzde sahip olmadığımız kadar kuvvetli ve değerli olacaktır. Seçmenlerin her biri kendi vekiliyle ve vekil de seçmenleriyle kişisel olarak özdeşleşecektir. Ona oy veren her seçmen, tüm Parlamento adayları arasından, seçmenin görüşlerini en iyi ifade eden ya da seçmenin en çok saygı duyduğu yeteneklere ve karaktere sahip bir kişi olduğu için ona oy vermiş olacaktır. Bunun yanında, vekilinin kendisi yerine düşünmesine gönül rahatlığıyla güvenecektir. Vekil, sadece kentin tuğla ve harcını değil, kişileri; sadece birkaç mahalle yönetim kurulu üyesi veya mahalle eşrafını değil, seçmenlerin kendilerini temsil edecektir. Bununla birlikte, yörelerin temsil edilmesinde korunmaya değer olan her şey korunacaktır. Ulusun parlamentosunun tamamen yerel meselelerle ilişkisi mümkün olduğunca az olmalıdır; ancak onlarla ilgilenmek gerektiğinde, her önemli yörenin menfaatlerini gözetmek için özel olarak görevlendirilecek vekiller olmalıdır. Ve bunlar [Hare'nin planında] olmaya devam edecektir. Kotayı kendi başına doldurabilecek her yörede, çoğunluk genellikle yöreyi bilen ve orada ikamet eden –adaylar arasında vekil olma vasıflarına sahip böyle biri varsa– kendilerinden biri tarafından temsil edilmeyi tercih edecektir. Kendilerine yerel bir vekil seçemeyenler, çoğunlukla, azınlıklar olacak; ve kendi oylarının yanı sıra başka oyları da toplama ihtimali olan bir adayı bulmak için başka yerlere bakacaklardır.

Ulusal bir temsilin oluşturulabileceği modeller arasından, vekillerde arzu edilen entelektüel nitelikler için en iyi güvenceyi sağlayan budur. Günümüzde, herkesin kabul ettiği gibi, yalnızca yetenekleri ve karakteri olan

birinin Avam Kamarası'na girmesi giderek zorlaşmaktadır. Seçilmeyi başarabilenler, yerel nüfuz sahibi veya cömert harcamalar yaparak önünü açanlardır; veya üç veya dört esnaf veya avukatın daveti üzerine iki büyük partiden biri tarafından –partinin her koşulda oy konusunda güvenebileceği– Londra'daki kulüplerinden gönderilen kişilerdir. Sayın Hare'nin sisteminde, yerel adaylardan hoşlanmayan kişiler, seçim pusulalarını genel siyasi ilkelerine sempati duydukları aday listesinde ulusal üne sahip tüm kişiler arasından seçtikleriyle dolduracaktır. Bu nedenle, yerel nüfuz sahibi olmamasına rağmen herhangi bir şekilde saygın bir şekilde temayüz etmiş ve hiçbir siyasi partiye bağlılık yemini etmemiş olan neredeyse herkes, kotayı doldurmak için adil bir şansa sahip olacak ve bu teşvik ile böyle kişilerin şimdiye kadar görülmemiş sayılarda aday olarak ortaya çıkmaları mümkün olabilecektir. Herhangi bir seçim bölgesindeki seçmenlerin çoğunluğu tarafından seçilme şansına sahip olmayacak yüzlerce bağımsız düşünceli yetkin adam, yazılarıyla ya da bazı kamu yararına olan gayretleriyle kendilerini ülkenin neredeyse her ilçesinde tanıtmış ve takdir toplamıştır. Eğer ülkenin her yerinde onlar için verilecek oylar sayıldığı takdirde kota sayısını tamamlayabileceklerdir. Parlamento'nun ülkenin *seçkinlerini* bünyesine katmak için daha emin başka bir yol mümkün görünmemektedir.

Ve bu seçim sistemi Avam Kamarası'nın entelektüel standardını sadece azınlıkların oylarıyla yükseltmeyecektir. Çoğunlukları da daha yüksek kalitede üye arayışına mecbur bırakacaktır. Çoğunluğu oluşturan bireyler, tek seçeneğe –ya yerel parti yöneticileri tarafından öne sürülen kişiye oy vermek ya da hiç oy kullanmamak– mahkum bırakılmadıklarında; yöneticilerin adayı, sadece azınlık adayına karşı değil, ülkede hizmet etmeye

istekli tüm itibar sahibi kişilerin rekabeti ile karşılaşması gerektiğinde, işte o zaman ağzında partinin sloganları ve cebinde üç dört bin sterlin parasıyla kendini öne süren ilk kişiyi seçmenlere dayatmak mümkün olmayacaktır. Çoğunluk, tercihlerine layık bir adaya sahip olmakta ısrar edecek; yoksa oylarını başka bir yere taşıyacak ve bu durumda azınlık kazanacaktır. Çoğunluğun, kendi saflarından en az saygın olan kesime olan köleliği sona erecek ve yerel eşrafın en iyi ve en yetenekli olanları aday olarak tercih edilecektir. Bunlar, mümkünse, kendi yörelerinin dışında avantaja sahip olabilecek kişiler olacaktır ki başka yerlerden gelen oylarla seçilme şansları güçlenmiş olsun. Seçim bölgeleri böylelikle en iyi adaylar için birbirine rakip olur ve yerel bilgi ve bağlantılara sahip ve başka yönlerden de saygınlık kazanmış kişiler arasından seçim yaparken birbirleriyle rekabet içinde olurlardı.

Temsili yönetimin doğal eğilimi –modern uygarlıkta olduğu gibi– kolektif vasatlığa doğrudur. Mülkiyet şartının indirilmesi ve oyun genişletilmesi bu eğilimi artırmaktadır. Bunun sonucunda, asıl güç toplumun en üst eğitim seviyesinin giderek daha altındaki sınıfların eline geçmektedir. Ancak, üstün zeka ve karakterler zorunlu olarak azınlıkta kalsalar da seslerinin duyulup duyulmadığı büyük önem taşır. Herkese temsiliyet sağlamak yerine bunu sadece yerel çoğunluklara veren sahte demokraside, eğitimli azınlığın sesi temsili kurumda hiçbir vasıtaya sahip olmayabilir. Kabul edilen bir gerçektir ki, bu hatalı model üzerinde inşa edilmiş olan Amerikan demokrasisinde, toplumun kültür düzeyi yüksek üyeleri –kendi görüş ve karar alma yöntemlerini feda etmeye ve bilgi düzeyi kendilerinden aşağı olanların köle ruhlu sözcüsü olmaya razı olanlar dışında– seçilme şansları neredeyse hiç olmadığından, Kong-

re veya Eyalet Meclis'ine nadiren aday olurlar. Sayın Hare'ninki gibi bir plan, Amerikan Cumhuriyetinin aydın ve yurtsever kurucularının aklına gelme talihine sahip olsaydı, federal ve eyalet meclisleri bu seçkin adamların birçoğunu içerecek ve böylelikle demokrasi en büyük ayıbından ve en çetin kötülüklerinin birinden sakınmış olacaktı. Sayın Hare'nin önermiş olduğu kişisel temsil sistemi[10] bu kötülüğe karşı bir ilaç gibidir. Yerel seçim bölgelerine dağılmış eğitimli azınlık, ülkenin en yetenekli kişileri arasından kendi sayılarıyla orantılı bir miktarını seçmek için birleşecektir. Bu kişileri seçmek için kuvvetli bir nedenleri olacaktır; zira başka hiçbir şekilde küçük sayısal güçleri etkili bir hale gelemez.

Çoğunluğun vekilleri, sistemin işleyişi ile kendilerinin de kalite olarak iyileşmesinin yanı sıra, artık tüm alana kendi başlarına sahip olmayacaktır. Bir seçmen sınıfının ülkedeki diğer bir sınıftan fazla olduğu kadar, gerçekten de, çoğunluk vekilleri diğer vekillerden daha fazla olacaktır: Parlamento'daki oylamalarda her zaman galip gelebileceklerdir; ancak diğer vekillerin huzurunda konuşacak, oy kullanacak ve onların eleştirilerine maruz kalacaklardır. Herhangi bir görüş ayrılığı ortaya çıktığında, eğitimli azınlığın savlarına, en azından görünüşte, aynı derecede makul gerekçelerle karşılık vermek zorunda kalacaklardır. Ve hiç uğraşmaksızın –zaten aynı fikirde oldukları kişilere konuşanların kendilerini haklı varsaymasının aksine– haklı olduklarını varsayamayacakları için ara sıra hatalı olduklarına ikna olacaklardır. Genel olarak iyi niyetli olacakları için –ki adil bir şekilde seçilmiş bir ulusal temsilden bu kadarını bekle-

[10] *Kişisel temsil (personal representation)*: Thomas Hare'nin ve dolayısıyla Mill'in "nispi temsil" (*proportional representation*) için kullandığı terim. **[ÖO]**

mek makul olacaktır– zihinleri farkında olmadan temas halinde oldukları ve hatta çatıştıkları zihinlerin etkisiyle gelişecektir. Popüler olmayan öğretilerin savunucuları savlarını yalnızca kendi taraftarlarının okuduğu kitaplar ve süreli yayınlarda ortaya koymayacak; karşıt saflar yüz yüze yakın temasta görüşecek ve entelektüel güçleri ülkenin huzurunda adil bir şekilde karşılaştırılacaktır. Bu şekilde, oyların sayımıyla hakim olan görüşlerin, sayımın yanı sıra, tartılması[11] durumunda yine de geçerli olup olamayacağı ortaya çıkardı. Kitleler, çoğu zaman, yeteneklerini onların önünde adil şartlarda sergileme imkânı verilen yetenekli bir insanı ayırt etmede gerçek bir içgüdüye sahiptir. Eğer böyle bir adam hak ettiği değerin en azından bir kısmını elde edemiyorsa, bu onu göz ardı eden kurumlar veya uygulamalar yüzündendir. Eski demokrasilerde, yetenekli bir insanı gözden uzak tutmanın imkânı yoktu: Kürsü ona açıktı; halka akıl vermek için kimsenin onayına ihtiyaç duymazdı. Ancak temsili bir yönetimde böyle değildir. Temsili demokrasinin en iyi dostlarının, Themistokles ya da Demosthenes[12] gibi nasihatleri ulusu kurtarabilecek kişilerin tüm hayatları boyunca Parlamento'da sandalye sahibi olamayacaklarına dair kuşku duymamaları mümkün değildir. Halbuki, ülkenin önde gelen zihinlerinden birkaçının bile temsili meclise girmesi garanti edilebilse, meclisin geri kalanı sadece ortalama zihinlerden ibaret olmasına rağmen, bu önde gelen kişiliklerin –

---

[11] Samuel T. Coleridge'in *On the Constitution of the Church and State* (1839) adlı eserine bir gönderme. Coleridge hakkında bkz. Bölüm I, not 2 ve Bölüm II, not 1. **[MP & FR/ ÖO]**

[12] *Themistokles* (MÖ 524-460): Atinalı siyasetçi ve donanma komutanı. *Demosthenes* (MÖ 384-322): Atinalı siyasetçi ve hatip. Makedonya kralı II. Philip'e ve daha sonra Büyük İskender'e karşı Atina'nın eski gücünü canlandırmaya çalışmıştır. **[MP & FR]**

birçok açıdan halkın görüş ve hislere karşı oldukları bilinse de– genel tartışmalarda farkına varmadan etkisini hissettirmesi kesindir. Bu zihinlerin mecliste bulunmasını, Sayın Hare tarafından önerilen plan dışında, kesin olarak garanti etmenin başka bir yolu olduğunu düşünemiyorum.

Meclisin bu kısmı aynı zamanda mevcut bir demokraside herhangi bir karşılığı bulunmayan önemli bir toplumsal işlevin uygun organı olacaktır. Bunun yokluğunda hiçbir yönetim şaşmaz bir şekilde yozlaşmaya ve çürümeye maruz kalmadan varlığını sürdüremez. Buna Karşıtlık işlevi denilebilir. Her yönetimde diğerlerinden daha kuvvetli bir güç vardır; ve en kuvvetli güç sürekli olarak tek başına iktidar olma eğilimindedir. Kısmen bilerek ve kısmen bilinçsizce diğer tüm şeyleri kendine boyun eğdirmeye çalışır ve kendisine karşı sürekli direnç gösteren herhangi bir şey veya iradesine ters düşen herhangi bir etki söz konusu olduğunda bundan memnun kalmaz. Buna karşın, tüm rakip etkileri bastırmayı başarır ve her şeyi kendi istediği gibi şekillendirirse, o ülkede gelişme sona erer ve gerileme başlar. İnsani gelişme birçok faktörün ürünüdür ve şimdiye kadar insanlık içinde teşekkül etmiş hiçbir güç hepsini içermemiştir: En hayırsever güç dahi kendi içinde iyinin bazı şartlarını içerir ve ilerlemenin devam etmesi için geri kalanın başka bir kaynaktan elde edilmesi gerekir. Toplumdaki en kuvvetli güç ile rakip bir güç – uhrevi ve dünyevi otoriteler; askeri sınıf veya toprak sahipleri ve emekçi sınıf; kral ve halk; ortodoks din ve dini reformcular– arasında cereyan eden bir çatışmanın olmadığı hiçbir toplum ilerlemeye devam etmemiştir. İki taraftan birinin zaferi çekişmeye son verecek denli tam olduğunda ve bunun yerini başka hiçbir çatışma almadığında önce duraklama ortaya çıktı ve daha sonra çürüme başladı.

Sayısal çoğunluğun hakimiyeti, diğerlerine kıyasla daha az adaletsizdir ve genel olarak daha az zararlıdır; ancak aynı tür tehlikeler, hatta daha kesin biçimde, ona da eşlik eder. Zira yönetim Bir kişinin veya bir Azınlığın elindeyken Çoğunluk her zaman rakip bir güç olarak var olacaktır. Böyle bir durumda, Çoğunluk, iktidarı kontrol edecek kadar güçlü olmayabilir; ancak görüş ve hisleri inanç ya da menfaat çatışması nedeniyle siyasal iktidarın eğilimlerine muhalif herkes için ahlaki ve hatta sosyal bir destek işlevi görür. Ancak demokrasi hakim olduğu zaman muhalif görüşlerin ve mağdur ya da tehdit altındaki menfaatlerin destek alabilecekleri kadar güçlü Bir kişi veya bir Azınlık olmayacaktır. Demokratik yönetimin bugüne dek büyük sıkıntısının, demokratik bir toplumda siyasal iktidarın eğilimlerine karşı bireysel direniş için toplumsal bir destek sağlayamaması olduğu görülmüştür. Halbuki şimdiye kadar diğerlerinden daha ileri tüm toplumlarda şartlar hakim kamuoyunun hoş görmediği görüş ve menfaatler için bir koruma kalkanı veya altında toplanacak bir sancak sağlamıştır. Böyle bir destek noktasının yokluğu yüzünden, eski toplumlar ve modern olanların birkaçı hariç tümü, ya çözülmeye uğramış veya durağanlaşmıştır ki bu yavaş bozulma anlamına gelir. Bunun sebebi, toplumsal ve zihinsel esenlik için gerekli koşulların yalnızca bir kısmının münhasıran hakim olmasıdır.

Bu büyük eksikliği, modern toplumun koşullarının izin verdiği ölçüde, en mükemmel biçimde giderecek çare Kişisel Temsil sistemidir. Demokratik bir çoğunluğun içgüdülerine bir düzeltme veya takviye yapmak için bakılması gereken tek mahfil eğitimli azınlıktır. Ancak, demokrasinin olağan teşekkülünde, bu azınlık bir organa sahip değildir. Sayın Hare'nin sistemi işte bunu sağlamaktadır. Azınlıkların toplamı tarafından

Parlamento'ya seçilecek vekiller, bu organı mükemmel bir şekilde sağlayacaktır. Eğitimli sınıfların ayrı bir örgütlenmesi, uygulanabilir olsa bile, gücendirici olurdu ve yalnızca tamamen etkisiz olması durumunda rahatsız edici olmaktan kaçınabilirdi. Fakat eğer bu sınıfların seçkinleri Parlamento'nun –diğer üyeleriyle aynı sıfatı taşıyarak ve aynı sayıda yurttaşı ya da ulusal iradenin aynı sayısal kesrini temsil ederek– bir kısmını oluşturursa, varlıkları kimseyi gücendirmez. Kendileri de tüm önemli konularda hem görüşlerini ve nasihatlerini duyurmak için hem de kamusal işlerde aktif rol almak için en avantajlı konumda olacaklardır. Yetenekleri nedeniyle, yönetimin bilfiil idaresinden paylarına düşen muhtemelen sayısal oranlarından daha fazla olacaktır: Atinalılar sorumluluk gerektiren kamu görevlerini Kleon veya Hyperbolus'a[13] değil Nikias'a emanet etmişlerdi. (Kleon'un Pylos ve Amphipolis'te görev alması tamamen istisnai bir durum idi.) Theramenes ve Alkibiades[14]

---

[13] *Kleon* (öl. MÖ 422): Peloponez Savaşı (MÖ 431-404) esnasında Perikles'in önde gelen muhalifi, Atinalı devlet adamı ve general. *Hyperbolus* (öl. MÖ 411): Kleon'un ölümünden sonra, Peloponez Savaşı devam ederken, iktidara gelmiş Atinalı demagog siyasetçi. Daha sonra sürgüne gönderilmiş ve sonunda öldürülmüştür. **[MP & FR]**

[14] *Nikias* (yak. MÖ 470-413): Atinalı siyasetçi ve general. Perikles'in ölümünün ardından aristokratik kesimin lideri oldu. *Theramenes* (öl. MÖ 404): Peloponez Savaşı'nın son döneminde aşırı oligarşi ile aşırı demokrasi yanlıları arasında mutedil ve aktif bir rol oynanan Atinalı devlet adamı ve siyasetçi. *Alkibiades* (yak. MÖ 450-404): Atinalı devlet adamı ve general. Peloponez Savaşı'nda hem Atina tarafında hem Sparta tarafında savaşarak önemli bir rol oynamıştır. Mill, bu örnekleri Hare'nin sisteminin faziletini göstermek için vermektedir. Hare'nin orantılı temsil sistemi uygulandığı takdirde, bu tarihsel örneklerde olduğu gibi, eğitimli azınlıklar da toplumsal ve siyasal hayatta sayısal oranlarından daha büyük bir rol oynayabileceklerdir. **[MP & FR]**

ise –oligarşiye demokrasiden daha fazla sempati duydukları bilinmesine rağmen– hem yurtiçinde hem yurtdışında sürekli olarak görev almaktaydılar. Eğitimli azınlığın oylamalarda yalnızca sayıları itibarıyla bir ağırlığı olacaktır; fakat bilgileri ve bunun onlara Parlamento'nun geri kalanı üzerinde vereceği etkiden dolayı ahlaki bir güç olarak çok daha fazla değerleri olacaktır.

Halkın görüşünü akıl ve adalet içinde tutmaya ve onu demokrasinin zayıf karnına saldıran muhtelif yozlaştırıcı etkilerden korumaya daha uygun başka bir düzenleme insan marifetiyle tasarlanamaz. Demokratik bir halk bu yolla başka yollarla büyük bir ihtimalle ıskalayacağı bir şeyi elde edecektir: kendisinden daha yüksek bir zeka ve karaktere sahip liderler. Böylelikle modern demokrasi arada bir Perikles'ine ve düzenli olarak da üstün ve rehber zihinlerden oluşan bir gruba sahip olacaktır.

Meselenin olumlu tarafından yana tüm bu en temel nitelikteki muhtelif gerekçelerin yanı sıra olumsuz bir gerekçe var mıdır? İnsanların yeni bir şeyi gerçek anlamda incelemesi sağlandığı takdirde incelemeyi geçemeyecek ciddi bir şeyin olmadığı görülecektir. Aslında, eğer böyle birileri varsa, her kim –eşit adalet bahanesiyle– zenginlerin sınıfsal üstünlüğü yerine yoksulların üstünlüğünü koymayı hedefliyorsa, elbette ki her ikisini de aynı düzeye koyan bir plana olumlu bakmayacaktır. Fakat ülkenin işçi sınıfları arasında böyle bir arzunun mevcut olduğuna inanmıyorum; yine de bundan sonra fırsat ve demagojik entrikaların bunu uyandırıcı etkiye sahip olmayacağına kefil olamam. Sayısal çoğunluğun uzun süredir kolektif despotizme sahip olduğu Birleşik Devletler'de, tek bir despot veya aristokrasi gibi, muhtemelen bunu ellerinden bırakmak istemezler. Fakat İngiliz demokrasisinin, başka sınıfların kendi menfaat-

leri için yasa yapmasına karşı koruma altında olmaya ve bu gücü kendi kullanımları için talep etmemeye razı olduğunu düşünüyorum.

Sayın Hare'nin planına karşı görünen itirazcılar arasında bazıları planın uygulanamaz olduğunu ileri sürüyor. Ancak bunların, genelde plandan neredeyse tamamen habersiz ya da çok az ve yüzeysel bir incelemede bulunmuş kişiler olduğu görülecektir. Diğerleri ise temsilin yerel karakteri olarak nitelendirdikleri şeyin kaybedilmesini kabullenememektedir. Onlara göre, bir ulus insanlardan değil, coğrafya ve istatistiklerin yarattığı yapay birimlerden oluşmaktadır. Parlamento, insanları değil, kent ve illeri temsil etmelidir. Fakat kent ve illeri yok etmek isteyen kimse yok. Onların içinde yaşayan insanlar temsil edildiğinde, kent ve illerin temsil edildiği varsayılabilir. Yerel duygular onları hisseden birisi ya da yerel menfaatler onlara ilgi gösteren birileri olmadan var olamaz. Eğer bu duygu ve menfaatlerin sahibi insanlar temsilde hak ettikleri payı alıyorsa, bu duygular ve menfaatler başka kişilerin tüm diğer duygu ve menfaatleriyle ortak bir şekilde temsil edilmiş olur. Ancak insanlığı yörelere göre düzenleyen duygu ve menfaatlerin, neden temsil edilmeye layık görülen tek duygu ve menfaat olması gerektiğini anlamıyorum. Ya da coğrafi duygu ve menfaatlerinden daha çok değer verdikleri diğer duygu ve menfaatlere sahip kişilerin neden siyasi sınıflandırmalarının tek ilkesi olarak bunlarla sınırlandırılması gerektiğini göremiyorum. Yorkshire ve Middlesex'te yaşayanların hakları dışında bu yerlerin hakları olduğu; ya da yasa koyucunun ilgisine mazhar olması gereken nesnenin Liverpool ve Exeter'in sakinleri değil de bu yerler olduğu mefhumu kelime oyunlarıyla üretilmiş tuhaf bir hezeyan örneğidir.

Diğer yandan, itirazcılar İngiltere halkının böyle bir sisteme asla rıza göstermeyeceğini ileri sürerek genellikle konuyu kapatmaya çalışırlar. Kesin olarak kabul edilmeyeceğini ileri sürmeden önce bir şeyin doğru mu yanlış mı olduğunu araştırmayı gereksiz bulan ve İngiltere halkının anlayış ve karar verme kapasiteleri hakkında böyle peşin hükümlü olan kişiler hakkında İngiltere halkının muhtemelen ne düşündüğü konusuna girmeyeceğim. Kendi adıma, İngiltere halkının kendileri için ya da başkaları için iyi olduğu ispatlanabilecek herhangi bir şeye karşı aşılmaz bir şekilde ön yargılıdır diye peşinen damgalanmayı hak ettiğini sanmıyorum. Bana göre, önyargılar inatçı bir şekilde devam ettiğinde, bunun sorumlusu –onları ortadan kaldırma teşebbüsüne katılmamak için onları aşılmaz ilan ederek kendilerine mazeret üreten kişiler kadar– hiç kimse değildir. Herhangi bir önyargı ancak onu paylaşmayan kişilerin ona boyun eğmesi, onu pohpohlaması ve doğa kanunu olarak kabul etmesi durumunda aşılmaz olur. Buna karşın, bu örnekte, öneriyi henüz duymamış olanlar arasında genelde hususi bir düşmanlık olduğuna inanmıyorum. Sadece sorunun tüm artılarını ve eksilerini genel olarak ortaya koymak üzere yeterince tetkik edilmemiş bütün yeniliklerde olduğu gibi doğal ve sağlıklı bir şüphe söz konusudur. Tek ciddi engel, yabancılıktır ki bu, gerçekten de zorlu bir engeldir. Zira insan tahayyülü, isim ve şekle dair çok küçük bir değişikliğe kıyasla özde yapılmış büyük bir değişikliğe çok daha kolaylıkla razı olur. Ancak, gerçek değeri olan bir fikir söz konusu olduğunda, yabancılık kaldırmak için yalnızca zaman gerektiren bir dezavantajdır. Tartışmaya açık ve ilerlemeye yakın bir ilginin uyandığı çağımızda, eskiden yüzyılların ürünü olan bir şey çoğu zaman sadece yıllar alır.

Bu eserin ilk yayımlanmasından bu yana, Sayın Hare'nin planına dair birçok olumsuz eleştiri yapıldı ki bunlar en azından planın şimdiye kadar olduğundan daha dikkatli ve akıllı bir incelemeye tâbi tutulduğunu göstermektedir. Zaten, büyük gelişmelerin tartışılmasında doğal ilerleme süreci de böyledir. İlk önce kör bir önyargıyla ve yalnızca kör önyargının herhangi bir değer verebileceği savlarla karşılanırlar. Önyargının zayıflamasıyla birlikte, bir süre kullandığı savların gücü artar; zira planın daha iyi anlaşılmasıyla, faziletlerinin yanı sıra kaçınılmaz sakıncaları ve özünde muktedir olduğu tüm faydaları birden üretmesini engelleyen koşullar açığa çıkar. Fakat benim dikkatimi çeken tüm makul itirazlar arasında, planın taraftarlarınca öngörülmemiş ve üzerine düşünülüp tetkik edildikten sonra ya gerçekdışı ya da kolaylıkla üstesinden gelinebilir bulunmuş bir şey yoktur.

En ciddi görünen itirazlar kısaca yanıtlanabilir; Merkez Ofisinin işlemlerinde sahtekarlığa veya sahtekarlık şüphesine karşı korunmanın imkânsız olduğu iddia edilir. Aleniyet ve seçimden sonra oy pusulalarını inceleme özgürlüğü, planda buna karşı sağlanan güvencelerdir; ancak bunların etkisiz olacağı ileri sürülür; zira, bir seçmen seçim sonuçlarını kontrol etmek için katip çalışanları tarafından yapılan tüm işleri gözden geçirmek zorunda kalacaktır. Bu, her seçmen tarafından seçim sonuçlarının tek tek teyit etmesi gerekliliği olsaydı, çok ağır bir itiraz olurdu. Basit bir seçmenden teyit etme adına yapması beklenen tek şey kendi oy pusulasının nasıl kullanılmış olduğunu kontrol etmek olacaktır. Bu amaçla her pusula, uygun bir süre sonra geldiği yere geri gönderilecektir. Ancak yapamayacağı şey, onun adına, başarısız olan adaylar ve aracıları tarafından yapılacaktır. Seçilmeyi beklerken yenilgiye uğrayan aday-

lar, tek başına ya da birlikte, seçim sürecini teyit etmek için bir aracı kurum kullanacaklardır: Maddi bir hata tespit ettikleri takdirde, belgeler bir Avam Kamarası Komitesine gönderilecek ve bu Komite tarafından, ulusun bütün seçim işlemleri incelenecek ve teyit edilecektir. Böylelikle, yürürlükte olan sistemde, bir Seçim Komitesi huzurunda tek bir seçimi incelemek için gerekli olan zaman ve para masrafının onda birine bu işlem yapılmış olacaktır.

Planın uygulanabilir olduğu varsayılsa bile, iki şekilde planın faydalarının ortadan kalkacağı ve onların yerine zararlı sonuçların ortaya çıkabileceği iddia edilmiştir. İlk olarak, bu plan sonucunda, hiziplere, sekter gruplara, Maine Law League (Maine Hukuk Cemiyeti), Ballot (Gizli Oy Topluluğu), Liberation Society (Kurtuluş Topluluğu) [15] gibi özel amaçlı derneklere, ya da sınıf menfaatleri temelinde bir araya gelmiş topluluklar veya dinî cemaatlere fazla güç verilmiş olacağı söylenir. İkinci olarak, sistemin parti amaçlarına hizmet etmeye müsait olduğu itirazı yapılmıştır. Her siyasi partinin merkezi bir organı, tüm seçim bölgelerindeki destekçileri tarafından oy verilmek üzere 658 adaylık listesini ülke geneline gönderecektir. Onların oyları bağımsız bir adayın alabileceğinden çok daha fazlası olacaktır. "Liste" sistemi, iddiaya göre, Amerika'da olduğu gibi, yalnızca büyük örgütlü partilerin lehine çalışacak, listeler körü körüne kabul edilecek ve bir bütün olarak hepsine oy

---

[15] *Maine Law League*: 19. yüzyıl ortalarında ABD'de kurulmuş, içki satışı ve tüketiminin kısıtlanması veya yasaklanmasını savunan bir dernek. *Ballot Society*: 19. yüzyıl ortalarında İngiltere'de kurulmuş, parlamento seçimlerinde gizli oy (*ballot*) kullanımını savunan bir dernek. *Liberation Society*: 19. yüzyıl ortalarında İngiltere'de kurulmuş, Anglikan Kilisesi'nin devletle olan ilişkisinin koparılmasını savunan bir dernek. **[ÖO]**

verilecektir. Sonuçta, zaman zaman, sekter gruplar ya da az önce bahsettiğimiz ortak bir tuhaf merak etrafında bir araya gelmiş topluluklar dışında, kimse onları seçimde yenilgiye uğratamayacaktır.

Bu itirazın kesin bir yanıtı var gibi görünüyor. Kimse Sayın Hare'nin ya da başka herhangi bir plan altında örgütlenmenin bir avantaj olmaktan çıkacağını söylemiyor. Dağınık unsurlar, örgütlü topluluklara kıyasla daima dezavantajlıdır. Sayın Hare'nin planı eşyanın tabiatını değiştiremeyeceğine göre, büyük veya küçük örgütlü tüm parti veya kesimlerin nüfuzlarını pekiştirmek için örgütlü yapılarından sonuna kadar yararlanmalarını beklemeliyiz. Ancak mevcut sistemde bu nüfuz tamamen belirleyicidir. Dağınık unsurların ise kesinlikle hiçbir belirleyiciliği yoktur. Ne toplumun büyük siyasal kesimine ne de küçük sekter gruplara bağlı olmayan seçmenler oylarını etkin kılma imkânlarına sahip değildir. Sayın Hare'nin planı onlara bu imkânı tanımaktadır. Kullanmada daha fazla ya da daha az maharetli olabilirler. Paylarına düşen nüfuzu ya da paylarından çok daha azını alabilirler. Ancak elde ettikleri her şey net kazançları olacaktır. Ve her türlü değersiz menfaat veya küçük bir amaç uğruna bir araya gelmiş birlikler örgütlenme yoluna giderken neden sadece ulusal zeka ve karakter temelli büyük menfaatin örgütsüz kalacağını varsayalım? Temperance (İtidal), Ragged School (Yoksul Okulu)[16] ve benzerlerinin seçim listeleri olabiliyorsa, bir seçim bölgesinde kamu yararına adanmış bir

---

[16] *Temperance*: 19. yüzyılda hem ABD hem İngiltere'de içki satışı ve tüketiminin kısıtlanması veya yasaklanmasını savunan toplumsal hareket ve bu harekete bağlı dernekler. *Ragged School*: 19. yüzyıl ortalarında İngiltere'de kurulmuş, şehirlerde işçi sınıfı ailelerinin yaşadığı mahallelerde çocukların ücretsiz eğitim ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan dernek. **[ÖO]**

kişinin "kişisel liyakat" temelli bir listeyle ortaya çıkıp bunu bütün mahalleye dolaştırması mümkün değil midir? Ve Londra'da bir araya gelen birkaç kişi, görüş farklılıklarına bakılmaksızın, aday listelerinden en seçkin isimleri seçip cüzi bir harcama ile bu isimleri tüm seçmen bölgelerinde yayımlayamaz mı? Mevcut seçim sisteminde iki büyük partinin sınırsız nüfuza sahip olduğu unutulmamalıdır: Sayın Hare'nin planında bu nüfuz yine büyük olsa da sınırlandırılacaktır. Ne onlar ne de küçük grupların hiçbiri, taraftarlarının nispi oranından daha fazla üye seçemeyecektir. Amerika'daki liste sistemi bunun tersi koşullar altında çalışır. Amerika'da seçmenler parti listesi için oy kullanır çünkü seçim çoğunlukla ufak bir farkla kazanılır ve çoğunluğu elde edemeyeceği kesin olan biri için kullanılan oy çöpe gitmiş olur. Fakat, Sayın Hare'nin sisteminde, değeri malum bir kişiye verilen bir oy hemen hemen bir parti adayı için verilecek bir oy kadar gayesine ulaşma şansına sahiptir. Dolayısıyla, Liberal ya da Muhafazakar partili olup da parti aidiyetinin dışında bir kimliği olan – yani partisinin tercihlerine ek olarak kendi tercihleri de olan– herkesin kendi partisinin adayları arasından silik ve önemsiz bulduğu isimlerin üstünü çizip bunların yerine ulusal onur sahibi isimleri yazacakları umulabilir. Ve bu olasılık, parti listelerini hazırlayanların teşkilatın sadık üyeleriyle sınırlı kalmamaları; bunların yanında, seçim programları itibarıyla, rakip partiden çok kendi partilerine yakın ve ulusal tanınırlığı olan kişileri dahil etmeleri için güçlü bir teşvik olacaktır.

Asıl zorluk –zira bir zorluk olduğu saklanmamalıdır– partilerle ilişkisi olmayan liyakat sahibi adaylar için oy vermek isteyen bağımsız seçmenlerin bu tür adaylardan sadece birkaçının ismini yazma ve listelerinin geri kalan kısmını sırf parti adaylarıyla doldurma eğiliminde ola-

cak oluşudur. Böylelikle kendilerini temsil etmesini tercih ettikleri kişilerin rakiplerini arttırmaya yardımcı olacaklardır. Buna, başvurmak gerekirse, kolay bir çare bulunabilir; yani, ikincil veya şartlı oyların sayısını sınırlandırmak. Hiçbir seçmenin 658, hatta 100 aday için, bilgiye dayalı bağımsız bir tercihe sahip olması muhtemel değildir. Seçmenin yirmi, elli, ya da seçiminde bizzat kendi tercihinin etkin rol oynayabileceği –parti üyesi olarak değil, birey olarak oy kullanabileceği– sayıda adayla sınırlı olmasına itiraz az olacaktır. Ancak bu kısıtlama olmasa bile, sistemin daha iyi anlaşılmaya başlamasıyla sorun muhtemelen halledilmiş olacaktır. Bu sorunun giderilmesi, nüfuzları çok fazla eleştirilen bütün grup ve hiziplerin başlıca amacı olacaktır. Her biri küçük bir azınlık olan bu gruplar seçmenlerine şöyle seslenecektir: "Yalnızca kendi *özel* adaylarınıza oy verin; ya da en azından önce onların isimlerini yazın ki böylece sayısal gücünüzün garanti edebileceği kotayı, ilk tercihlerle veya tercih sırasında daha aşağılara inmeye gerek kalmadan, elde etme şansları olsun." Ve herhangi bir hizbe ait olmayan seçmenler de bu dersten faydalanacaktır.

Küçük gruplar tam da sahip olmaları gereken miktarda güce sahip olacaktır. Kullanabilecekleri nüfuz, tam olarak seçmen sayılarının onlara hak kazandırdığı ölçüde olacak, bir nebze fazla olmayacaktır. Bunu temin etmek için bile, özel amaçlarının temsilcileri olarak, kendi hiziplerinden olmayan seçmenlerin oylarını alabilecek adaylar göstermek için saikleri olacaktır. Mevcut sistemi savunan popüler argüman hattının kendilerine yönelik saldırının niteliğine göre nasıl yön değiştirdiğini gözlemlemek ilginçtir. Bundan yıllar önce değil, o zaman var olan temsil sistemini desteklemek için kullanılan en favori argüman, o sistemde tüm "menfaatlerin"

ya da "sınıfların" temsil edildiğiydi. Tabii ki, belli bir öneme sahip her menfaat veya sınıf temsil edilmeli, yani Parlamento'da sözcü ya da savunucuları olmalıdır. Fakat buradan yola çıkarak kısmi menfaatlere sadece avukat değil, mahkemenin kendisinin verildiği bir sistemin desteklenmesi gerektiği savunuldu. Şimdi değişikliğe bakın. Sayın Hare'nin sistemi, kısmi menfaatlerin mahkemeyi kontrol etmesini imkânsız hale getirir; ancak onların avukatları olmasını sağlar ve hatta bunu yaptığı için bile eleştiriye uğrar. Sınıf temsilinin iyi noktaları ile sayısal temsilin iyi noktalarını bir araya getirdiği için, her iki taraftan aynı anda saldırıya maruz kalır.

Fakat sistemi kabul ettirmenin gerçek zorluğu bu gibi bir itiraz değil; karmaşıklığına dair abartılı düşünce ve bunun sonucunda uygulanabilir olup olmadığına dair şüphedir. Bu itiraza verilebilecek adamakıllı tek yanıt onu gerçekten denemek olacaktır. Planın esasları daha genel bir şekilde bilinir hale gelip tarafsız düşünürler arasında daha geniş bir destek kazanması durumunda, büyük bir kentin belediye seçimi gibi, bazı sınırlı alanlarda deneme uygulamasıyla tanıtmak için çaba gösterilmelidir. West Riding of Yorkshire'a dört üye vermek amacıyla bölme kararı alındığında bir fırsat kayboldu.[17] Halbuki bunun yerine yeni ilkeyi denemek için seçim bölgesi bölünmeden bırakılabilir ve bir adayın verilen oyların tümünün –ya birincil ya da ikinci tercihlerle– dörtte birini alarak seçilmesine izin verilebilirdi. Bu tür deneyler, planın değeri açısından oldukça yetersiz bir sınama olacaktır. Yine de çalışma biçiminin bir örneğini

[17] Daha önce iki vekil çıkaran West Riding of Yorkshire 1865 genel seçimleri için iki ayrı seçim bölgesine bölünüp her birine ikişer sandalye verilmiştir. Eğer bölünmeden sandalye sayısı ikiden dörde çıkarılmış olsaydı, Mill'e göre, Hare'nin planını uygulamak için mükemmel bir fırsat doğmuş olacaktı. **[MP & FR]**

sunacak; uygulanabilir olduğuna insanların ikna olmalarını sağlayacaktır. Ayrıca, işleyiş biçimini tanıtacak ve bu kadar zorlu olduğu düşünülen zorlukların gerçek mi yoksa hayali mi olduğuna karar vermeleri için bazı veriler sağlayacaktır. Böyle bir kısmi denemenin Parlamento'nun desteğini aldığı gün, yeni bir Parlamento Reform çağının başlayacağına, Temsili Yönetimin şimdiye kadar tanık olunan militan aşamasını tamamlayacağına ve olgun ve muzaffer dönemine uygun bir biçim alacağına inanıyorum.[18] [19]

---

[18] Bu eserin son ve mevcut basımları arasında geçen sürede, burada önerilen deneyin aslında bir belediye veya ilden daha büyük ölçekte yapılmış ve birkaç yıldır deneme aşamasında olduğu açığa çıktı. Danimarka Anayasası'nda –sadece Danimarka'nın değil, tüm Danimarka krallığı için hazırlanmış Anayasa'da– azınlıkların eşit şekilde temsil edilmesi, Sayın Hare'ninkiyle neredeyse aynı olan bir planla sağlanmıştır. Bu, insan zihninin veya toplumun genel bir durumundan kaynaklanan zorlukları çözen fikirlerin nasıl birbiriyle iletişim kurmadan, aynı anda farklı üstün zihinlere kendilerini sunduğunun bir başka örneğidir. Danimarka seçim yasasının bu özelliği, Sayın Robert Lytton'un yetkin bir raporunda İngiliz halkının önüne tamamen ve net bir şekilde konmuştur. (Bu rapor, 1864'te Avam Kamarası emriyle basılan Sefir Sekreterleri'nin değerli raporlardan biridir.) Artık Sayın Andrae'nin adıyla da anılabilecek Sayın Hare'nin planı böylelikle basit bir proje konumundan gerçekleşmiş bir siyasi olguya ilerlemiştir.

Danimarka, şimdilik, Kişisel Temsilin bir kurum haline geldiği tek ülke olsa da bu fikrin düşünen zihinler arasında ilerleyişi çok hızlı olmuştur. Evrensel oy hakkının artık bir zorunluluk olarak görüldüğü hemen hemen tüm ülkelerde plan hızla mesafe kat etmektedir: Demokrasi dostları arasında ilkelerinin mantıksal bir sonucu olarak; ve demokratik yönetimi tercih etmese de kabullenenler arasında ise demokratik yönetimin yarattığı sıkıntılara kaçınılmaz bir çare olarak kabul görüyor. İsviçre'nin siyasal düşünürleri bu konuda öncülük etti. Fransa'dakiler ise onları takip etti. Diğer örnekler bir yana, yakın zamanda, Fransa'da en etkili ve yetkin yazarlardan ikisi –biri ılımlı liberal kesimden ve diğeri aşırı demokratik ekole mensup– kamuoyu önünde planı desteklediklerini bildirdi. Alman destekçileri

arasında, aynı zamanda Büyük Baden Dükü'nün liberal kabinesinin seçkin bir üyesi olan, Almanya'nın en seçkin siyasal düşünürlerinden biri de sayılmaktadır. Bu konu, diğerlerinin yanı sıra, Amerikan cumhuriyetinde düşüncenin önemli uyanışında rol oynamaktadır ki bu insan özgürlüğü için ufukta gözüken yarışmanın halihazırda meyvelerinden biridir. Avustralya kolonilerimizin başlıca iki tanesinde, Sayın Hare'nin planı ilgili yasama organlarının dikkatine sunulmuştur ve henüz kabul edilmese de, halihazırda lehine güçlü bir kesim vardır. Genel siyasi eğilim açısından hem Muhafazakar hem de Radikal kesimlerden çoğu konuşmacı planın ilkelerinin açık ve eksiksiz olarak anlaşıldığını göstermektedir. Bu da genel olarak anlaşılma ve uygulama açısından planın fazlasıyla karmaşık olduğuna dair mefhumun ne kadar asılsız olduğunu gösterir. Hem planı hem de avantajlarını herkes için tam olarak anlaşılır kılmak için yapılması gereken bir şey yoktur. Sadece onunla gerçekten ilgilenme zahmetine katlanacakların planın harcayacakları zamana değer olduğunu düşünmeye başlamaları beklenmelidir. **[JSM]**

[19] *Edward Robert Bulwer Lytton* (1831-91): 1. Lytton kontu. *Ilımlı liberal*: Édouard René Lefèbvre de Laboulaye (1811-83), siyasetçi, editör, tarihçi ve karşılaştırmalı hukuk profesörü. *Aşırı demokrat*: Jean Joseph Charles Louis Blanc (1811-82), tarihçi ve sosyalist siyasetçi. *Büyük Baden Dükü*: Robert Mohl (1799-1875), devlet adamı ve hukuk profesörü. **[MP & FR]**

Bölüm VIII
Oyun Genişlemesine Dair

Yukarıda tasvir edilen, yalnızca çoğunluğu değil herkesi temsil eden bu tip bir temsili demokrasi, eşitliği, tarafsızlığı, herkesin eliyle herkesin yönetimini sağlayan demokrasinin tek gerçek türüdür. Bu tip bir demokraside, azınlıkta kalan menfaatler, görüşler, fikirler ve zeka düzeyleri yine de işitilecek ve karakterlerinin ağırlığı ve argümanlarının kuvveti sayesinde sayısal kuvvetlerinden fazla bir nüfuz elde etme şansına sahip olacaktır. Bu tip bir demokrasi, şu anda hakim olan sözde demokrasilerin en büyük kötülüklerinden muaf olacaktır. Mevcut demokrasi tasavvuru münhasıran bu kötülüklerden türemiştir. Ancak, bu demokraside dahi, mutlak iktidar –onu kullanmayı tercih ettikleri takdirde– sayısal çoğunluğun elinde olacak ve bu çoğunluk, önyargıları, eğilimleri, genel düşünme tarzları benzer olan tek bir sınıftan oluşacaktır. Kısaca ifade etmek gerekirse, kültür düzeyi en yüksek olanlardan oluşmayacaktır. Anayasa bu nedenle sınıf yönetimine özgü kötülüklere hâlâ açık olacaktır. Bu, elbette, demokrasinin adını gasp eden dışlayıcı sınıf yönetimine kıyasla daha az ölçüde olacaktır; fakat yine de, sınıfın sağduyusu, itidali ve tahammülü adına ne varsa bunun dışında etkili bir kısıtlama altında olmayacaktır.

Bu tip frenler yeterli olsaydı, anayasal yönetim felsefesi ciddi derecede saçma olurdu. Anayasaya güven ancak gücün emanet edildiği kişilerin gücü kötüye kullanmayacaklarının değil, kullanamayacaklarının teminatını verdiği zaman duyulur. Demokrasi, bu zayıf tarafı güç-

lendirilmediği sürece, sayıca en kalabalık sınıf dahil hiçbir sınıfın kendisi dışındaki herkesi siyasal önemsizliğe indirgeyemeyecek ve yasama ve idarenin dışlayıcı sınıf menfaati ile yönlendirilmeyecek şekilde düzenlenmediği sürece, ideal en iyi yönetim şekli değildir. Sorun, hakçı yönetimin kendine özgü avantajlarını feda etmeden bu istismarı önlemenin araçlarını bulmaktır.

Bu iki yönlü gereklilik, herhangi bir yurttaş kesiminin oyu kısıtlanarak temsil hakkından zorunlu mahrum edilmesi yoluyla yerine getirilemez. Özgür yönetimin en önde gelen yararlarından biri, akıl ve hislerin eğitimidir. Bu eğitim, ülkelerinin büyük menfaatlerini doğrudan etkileyen faaliyetlere katılmak için çağrılan halkın en alt katmanlarına kadar iner. Bu konu üzerinde şimdiye kadar zaten fazlasıyla durdum. Konuyu tekrar açmamın tek nedeni, halkçı kurumların bu etkisine gereken önemi çok az kişinin vermiş olmasıdır. İnsanlar, böylesi küçük bir etmenden bu kadar çok şey beklemenin –yani kol emekçilerinin siyasal oy haklarını kullanmasında güçlü bir zihinsel gelişim aracı görmenin– hayalperestlik olduğunu düşünüyorlar. Ancak, insanlık kitlesi içinde önemli bir zihinsel eğitimin hayal olmaktan çıkması için gereken yol budur. Eğer bu yolun bunu sağlamayacağını düşünecek biri olursa, Sayın de Tocqueville'in büyük eserinin[1] tüm içeriğini ve özellikle de Amerikalılar hakkındaki kanaatini şahit olarak gösteririm. Neredeyse tüm seyyahlar, her Amerikalının bir anlamda hem vatansever, hem de kültürlü bir zihne sahip olması karşısında hayrete düşmüştür. Sayın de Tocqueville, bu nitelikler ile demokratik kurumlar arasındaki bağlantının ne kadar yakın olduğunu göstermiştir. Eğitimli zihinlerin fikir, zevk ve hislerinin bu kadar

[1] Alexis de Tocqueville'in (1805-59) ilk cildi 1835'te, ikinci cildi 1840'ta yayımlanan iki ciltlik *Amerika'da Demokrasi* adlı eseri. **[ÖO]**

geniş yaygınlığı başka bir yerde tanık olunmamış ve hatta mümkün görülmemiştir.[2] Buna karşın, bu, dışlayıcı olmaması itibarıyla eşit derecede demokratik, fakat diğer önemli açılardan daha iyi düzenlenmiş bir yönetimde bulabileceğimiz ile kıyaslanamaz bile. Siyasal hayat Amerika'da gerçekten çok değerli bir okuldur; ancak aynı zamanda en yetkin öğretmenlerin dışlandığı bir okuldur bu. Ülkenin seçkin zihinleri, resmi bir şekilde muaf tutulmuş gibi, ulusal temsilin ve genel olarak kamusal işlevlerin bilfiil dışında bırakılmıştır. *Demos*[3] da Amerika'da gücün tek kaynağı olması itibarıyla ülkenin bütün bencil hırsı, despotik ülkelerde hükümdara meylettiği gibi, ona doğru meyleder. Halk, despot gibi, aşırı

---

[2] Sayın Carey'in *Sosyal Bilimin İlkeleri*'nden aşağıda alıntıladığım "New York Sergisi İngiliz Delegesinin Raporu'ndan bölüm", metindeki iddianın, en azından, bir bölümüne çarpıcı bir tanıklık sağlamaktadır: "Bizim birkaç harika mühendis ve teknisyen ve çok sayıda akıllı işçimiz var; ancak Amerikalılar bu insanlardan oluşan bir ulus haline gelecek gibi görünüyor. Halihazırda, nehirleri buharlı gemiler ile dolu; vadileri fabrikalarla dolup taşıyor; Belçika, Hollanda ve İngiltere hariç olmak üzere Avrupa'daki her devletin kentlerinden daha fazla oranda –artık bir kent nüfusunu ayırt eden– her türlü beceriyi barındırmaktadır. Ve Avrupa'da icra edilip de Amerika'da aynı veya daha fazla beceri ile icra edilmeyen bir zanaat yoktur ki bu zanaatlar Avrupa'da çağlar boyunca yetişmiş ve gelişmiştir. İleride tamamen Franklin'ler, Stephenson'lar ve Watt'lardan oluşacak bir ulusu tasavvur etmek diğer uluslar için harika bir şey. İyi eğitimli ve yetenekli birkaç kişinin üstünlüğü bir yana, Avrupa halkının büyük bölümünün nispeten tembelliği ve cehaletinin aksine, tüm Amerikan halkının sahip olduğu büyük zeka, kamunun ilgisini çekmeye fazlasıyla layık bir durum arz etmektedir." **[JSM]**

[3] *Demos*: Eski Yunanca "halk." Bir önceki notta ismi geçen şahıslar şunlardır: *Henry Charles Carey* (1793-1879): Amerikalı ekonomist, Abraham Lincoln'ün ekonomi başdanışmanı ve üç ciltlik *The Principles of Social Science* (1858-59) eserinin yazarı. *Benjamin Franklin* (1706-90): Amerikalı devlet ve bilim adamı. George Stephenson (1781-1848): İngiliz mühendis ve demiryollarının öncüsü. *James Watt* (1736-1819): İngiliz mucit ve mühendis. **[MP & FR/ ÖO]**

övgü ve dalkavukluk ile takip edilir ve iktidarın bozucu etkileri, onun geliştirici ve asilleştirici etkilerine tam olarak ayak uydurur. Bu bileşimle bile olsa, demokratik kurumlar, Amerikalıların en alt tabakasının zihinsel gelişiminde –İngiltere ve diğer ülkelerdeki benzer sınıflara– kıyasla bu denli belirgin bir üstünlüğe neden oluyorsa, etkinin kötü kısmı olmadan iyi kısmı korunacak olursa kim bilir neler olur? Ve bu, bir dereceye kadar mümkün olsa da başka türden entelektüel uyarıcılara sahip olmayan insanlar siyasal işlerden uzak tutularak olmaz; zira bu insanların siyasal işlere ilgi göstermeleri sayesinde [kendi menfaatlerinden daha] geniş, uzak ve karmaşık menfaatler hakkında bilgilenmeleri fazlasıyla değerlidir.

Bir kol emekçisinin tekdüze bir işe ve kendisini muhtelif izlenimler, koşullar ya da fikirlerle temasa geçmesine izin vermeyen bir hayat tarzına sahip olduğunu dikkate alırsak, onun uzak nedenlerin ve uzakta gerçekleşen olayların kişisel menfaatleri üzerinde oldukça hissedilebilir bir etkiye sahip olduğunu öğrenmesi ancak siyasal tartışma sayesinde mümkün olur. Günlük meşgalesi menfaatlerini kendi etrafındaki dar bir çevreye yoğunlaştıran kişilerin, yurttaşları için ve onlarla birlikte hissetmeyi öğrenmesi ve bilinçli bir şekilde büyük bir topluluğun üyesi olması ancak siyasi tartışma ve toplu siyasal eylem sayesinde mümkün olabilir. Fakat oyu bulunmayanlar ve elde etmeye uğraşmayanlar için siyasi tartışmalar anlaşılır değildir. Seçmenlerle karşılaştırıldığında konumları, jüri sandalyesinde yer alan on iki kişiyle kıyaslandığında bir adalet mahkemesindeki seyircilerin durumudur. Onlardan oyları istenmediği gibi kanaatleri etkilenmeye de çalışılmaz. Onların dışındakilere hitap edilir ve argümanlar yöneltilir. Hiçbir şey, onların alabileceği kararlara bağlı değildir; ve herhangi

bir karar almaları için ne bir zorunluluk ne de bir teşvik vardır. Halkçı bir yönetimde oyu olmayan ve bunu elde etme beklentisi olmayanlar, ya kalıcı olarak gayrimemnun olacak ya da toplumun genel meselelerinin kendisini ilgilendirmediğini hisseden biri olacaktır. Kendilerini başkaları tarafından yönetilecek, "yasalara itaat etmek dışında onlarla işi olmayan[4]", aynı şekilde kamu menfaatleriyle seyirci olmanın dışında bir ilgileri olmayan kişiler olarak hissedeceklerdir. Bu durumdaki kişilerin bunlar hakkında bilecekleri ya da bunlara karşı gösterecekleri ilgi, kısmen, orta sınıftan ortalama bir kadının –kocasına veya erkek kardeşlerine kıyasla– siyasete dair bildiği ve gösterdiği ilgi ile ölçülebilir.

Bütün bu düşüncelerden bağımsız olarak, daha büyük kötülüğün önlenmesi gerekçesi dışında bir gerekçeyle herhangi bir kişiye başkaları ile aynı menfaate sahip olduğu işlerin idaresinde söz sahibi olmak gibi sıradan bir ayrıcalığı tanımamak ona yönelik kişisel bir haksızlık olacaktır. Eğer vergi ödemek zorunda bırakılıyor, eğer savaşmaya mecbur edilebiliyor, zımni olarak itaat etmesi gerekli koşuluyorsa, kendisine tüm bunların ne adına olduğunun söylenmesi, bunlara dair rızasının sorulması ve görüşünün kıymeti ölçüsünde –ancak daha fazlası değil– dikkate alınması onun yasal hakkı olmalıdır. Tam gelişmiş ve uygar bir ulusun paryaları olmamalıdır. Kimse kendi hatası dışında diskalifiye olmamalıdır. Farkında olsun olmasın, diğer insanlar ona danışmadan onun kaderini tayin etmek için sınırsız yetki sahibi olduğunda bu herkesin bozulmasına neden olacaktır. Ve insan zihni henüz ulaşmamış olduğu çok daha gelişmiş bir durumda dahi olsa, bu şekilde muamele gören kişilerin söz hakkına sahip olanlar gibi adil

[4] İngiliz din adamı Samuel Horsley'in (1773-1806) bir sözü. **[MP & FR]**

bir muamele görmeleri olağan değildir. Yöneticiler ve hakim sınıflar, oya sahip olanların menfaat ve isteklerini göz önünde bulundurmak zorundadır; ancak dışlananlar için, bunu yapıp yapmamaları kendi tercihlerine kalmıştır. Onlara karşı ne kadar dürüst eğilimli olsalar da, genel olarak, ilgilenmeleri gereken konularla o denli meşgul haldedirler ki herhangi bir cezası olmayacaksa göz ardı edebilecekleri şeylere kafa yormazlar. Dolayısıyla herhangi bir kişi ya da sınıfın oydan dışlanmış olduğu, seçim ayrıcalığının ona sahip olmak isteyen tüm reşit kişilere bir seçenek olarak sunulmadığı hiçbir düzenleme kalıcı olarak tatmin edici olamayacaktır.

Bununla birlikte, bu ilke ile çelişmeyen ve kendi başlarına bir kötülük olsa da, olumlu nedenlerle gerekli olan belirli istisnalar vardır ki bunlar ancak onları gerektiren durumun sonlanmasıyla ortadan kaldırılabilir. Herhangi birinin okuma yazma ve ilave olarak sıradan aritmetik işlemleri yapma kabiliyeti olmadan oya sahip olmasını tamamen kabul edilemez olarak görürüm. Oy bunlara bağlı olmadığında bile, bu temel becerileri elde etme araçlarının ya ücretsiz ya da geçimlerini sağlamak için çalışmak zorunda olan en fakirlerin imkânlarını aşmayan bir masrafla her insanın erişiminde olması adaletin bir gereğidir. Gerçekten durum böyle olsaydı, insanlar nasıl ki konuşmayı beceremeyen bir çocuğa oy vermeyi akıllarından bile geçirmezlerse okuyamayan birine oy vermeyi de düşünmezlerdi. Bu durumda onu dışlayan toplum değil, kendi tembelliği olurdu. Toplum, bu eğitim düzeyinin herkes için erişilebilir olmasını sağlayarak görevini yerine getirmediğinde durumda bir miktar sıkıntı yaşanır; ancak bu katlanması gereken bir zorluktur. Toplum, iki ciddi yükümlülüğü yerine getirmeyi ihmal etmişse, öncelikle ikisi arasında daha önemli ve daha temel olanının temini sağlanmalıdır:

Evrensel eğitim, evrensel oydan önce gelmelidir. Başkaları ve tüm toplum üzerindeki iktidarın, kendilerine bakmak –kendilerinin ve en yakınlarının menfaatlerini akıllıca gözetmek– için gerekli en yaygın ve en önemli şartları sağlamamış insanlara bırakılmasını bir *a priori* teorinin sağduyuyu susturmuş olduğu kişiler dışında hiç kimse savunmayacaktır.

Şüphesiz bu argüman daha ileri götürülebilir ve çok daha fazla şey kanıtlaması sağlanabilir. Oy için okuma, yazma ve aritmetiğin yanı sıra başka şeylerin zorunlu kılınması da gayet arzu edilebilirdi. Tüm seçmenlerin, yeryüzünün yapısı, doğal ve siyasal bölümleri, genel tarihin unsurları ve kendi ülkesinin tarihi ve kurumları hakkında birtakım bilgilere sahip olması şart koşulabilirdi. Fakat bu tür bilgiler, oyun akıllı bir şekilde kullanılabilmesi için vazgeçilmez olsa da, bu ülkede, ya da muhtemelen Amerika Birleşik Devletleri'nin kuzeyi dışında hiçbir yerde, tüm halk tarafından erişilebilir değildir. Aynı zamanda bunlara sahip olunup olunmadığını ölçmenin güvenilir bir mekanizması yoktur. Halihazırda buna teşebbüs etmek adam kayırmaya, hileciliğe ve her türlü sahtekarlığa yol açacaktır. Oyun ayrım gözetmeksizin herkese verilmesi veya ayrım gözetmeksizin herkesin oydan mahrum edilmesi bir kamu görevlisinin takdiriyle birine verilip bir başkasına verilmemesinden daha iyidir. Bununla birlikte, okuma, yazma ve hesaplama konusunda böyle bir zorluk olmaz. Kayıt için kendisini takdim eden herkesten, kayıt memurunun huzurunda İngilizce bir kitaptan bir cümle kopyalamasını ve çarpım tablosundan bir miktar işlem yapmasını şart koşmak; ve sabit kurallarla ve tam bir aleniyetle, çok basit bir testin dürüst uygulanmasını sağlamak kolay olacaktır. Bu şart, bu nedenle, her zaman evrensel oya eşlik etmelidir; ve birkaç yıl içinde bu ayrıcalığı

umursamayanlar hariç –ki bu gibilerine oy verilse dahi oyları genel olarak gerçek bir siyasal görüşün göstergesi olmayacaktır– kimseyi dışlamayacaktır.

Ayrıca, genel ya da yerel vergileri oylayan meclisin yalnızca bu vergileri ödeyenler tarafından seçilmesi önemlidir. Vergi ödeyemeyenler, yani oylarıyla başkalarının paralarını harcayanlar, bonkör olmak için her türlü saike sahipken tasarruf yapmak için hiçbir saikleri olmayacaktır. Parayla ilgili meseleler söz konusu olduğunda, bu kişilerin oya sahip olması özgür yönetimin temel bir ilkesinin ihlali anlamına gelir: gücün yararlı kullanımına yönelik menfaat ile gücün kontrolü arasındaki bağın koparılması. Bu, kamusal diye adlandırmayı uygun gördükleri herhangi bir amaçla ellerini diğer insanların cebine koymalarına izin vermek anlamına gelir. Bunun Birleşik Devletler'in kimi büyük kentlerinde yerel vergilendirmede eşi benzeri görülmemiş derecede külfet yarattığı biliniyor ve bu tamamen daha zengin sınıflar tarafından karşılanmaktadır. Temsilin vergilendirmeyle örtüşmesi, ne ondan eksik kalması ne de onun ötesine geçmesi, İngiliz kurumlarının temelinde yatan düşünceye uygundur.

Fakat vergilendirmeyi temsilin bir koşulu olarak evrensellik ile uzlaştırmak için, vergilendirmenin görünen bir biçimde en yoksul sınıfa inmesi zaruri ve diğer birçok sebeple de arzu edilir bir şeydir. Bu ülkede ve diğer birçoğunda, çay, kahve, şeker –ağrı kesici veya uyarıcıları saymıyorum bile– satın alarak, dolaylı vergilere katkıda bulunmayan emekçi bir aile yoktur. Ancak, kamu harcamalarının bir kısmının bu şekilde karşılanması pek hissedilmez: Ödeme yapan kişi –eğitimli ve düşünceli biri değilse– kendisinden kamusal harcamalara katkı olarak doğrudan para talep edilmedikçe harcamaların düşük oranda olmasının kendi menfaatine olduğu-

nun ayırdında olmayacaktır. Olacağını varsaysak bile, verdiği oy ile kamu harcamalarının ne kadar cömertçe olmasına yardımcı olsa da bu harcamaların şüphesiz kendi tükettiği kalemlere ek vergi yoluyla karşılanmamasına gayret gösterecektir. Toplumdaki her yetişkin kişi için basit bir şekilde kafa başına doğrudan vergi alınması; ya da vergilerini normalin üstünde bir oranda ödemeyi kabul eden herkesin bir seçmen olarak kabul edilmesi; ya da ülkenin brüt harcamaları ile yükselen ve düşen küçük bir yıllık ödemenin her kayıtlı seçmenden istenmesi; böylece oylanmasına yardımcı olduğu paranın bir kısmının kendisinin olduğunu ve bu tutarı düşük tutmanın kendi menfaatine olduğunu hissetmesi için daha iyi olacaktır.

Her ne olursa olsun, temel ilkeler gereğince, kilise yardımı (*parish relief*) alıyor olmanın kati bir şekilde oydan diskalifiye olmak sonucu doğurması gerektiğine inanıyorum. Kendi emeği ile ayakları üzerinde duramayan bir kimsenin, başkalarının parasından hizmet alma ayrıcalığına sahip olma hakkı olamaz. Geçimi için toplumun geri kalan üyelerine bağımlı hale gelen bir kişi diğer bakımlardan onlarla eşit haklara sahip olma iddiasından feragat etmiş olur. Böyle bir kişinin varlığını idame ettirmek için borçlu olduğu kişiler, hiçbir katkı yapmadığı ya da aldığı katkıdan daha azını yaptığı ortak kaygıların münhasır yönetimini haklı olarak talep edebilir. Oyun bir şartı, beş yıl gibi belli bir süre öncesine kadar başvuranın adının yardım amaçlı olarak kilise kayıtlarında geçmemesi olmalıdır.

Gayriresmi olarak iflas etmiş veya İflas Yasası'ndan yararlanmış bir kişi borcunu ödeyene veya en azından hayırseverlik desteğine uzun bir süreden beri bağımlı olmadığını ispatlayana kadar oydan mahrum kalmalıdır. Dikkatsizlikten kaynaklanamayacak kadar uzun

süreli vergi ödenmemesi durumunda ilgili kişi bu süre zarfında oy kullanımından mahrum edilmelidir. Bu mahrumiyetler kalıcı statüde değildir. Yalnızca, herkesin istemesi durumunda yerine getirebilecekleri veya yerine getirebilmeleri gereken türden koşulları talep etmektedir. Oyu, normal durumda bir insan olan herkes için erişilebilir bırakmaktadır. Ve eğer bir kimse oyu bırakmak zorunda kalırsa, ya zaten yapmak zorunda olduğu şeyi yapacak kadar bunu önemsemiyordur; ya da genel bir depresyon ve düşkünlük halindedir ki başkalarının güvenliği için gerekli olan bu küçük ilave bu durumdaki bir kişi için hissedilmez bile ve bu durumdan çıkması halinde ise bu aşağı statü işareti geri kalanı ile kaybolacaktır.

Bu nedenle, uzun vadede, az önce saydıklarımız dışında herhangi bir kısıtlamanın olmadığını varsayarsak – ümit ederiz ki– gittikçe azalmakta olan kilise yardımı alan kesim dışında herkesin oyu olacağını ve böylelikle bu ufak azaltım dışında oyun evrensel olacağını umabiliriz. Gördüğümüz gibi, oyun genişletilmesi geniş ve yüksek bir iyi yönetim tasavvuru için kesinlikle gereklidir. Yine de bu durumda, bilhassa bu ülke olmak üzere çoğu ülkede, seçmenlerin büyük çoğunluğu el emekçilerinden oluşur; ve iki yönlü tehlike –çok düşük siyasal zeka düzeyi ve sınıf menfaati temelinde yasa yapımı– hâlâ yüksek bir düzeyde var olurdu. Bu kötülükleri ortadan kaldırmanın herhangi bir yolu olup olmadığı henüz belli değildir.

İnsanlar içtenlikle isteseler, ortadan kaldırılabilirler; ancak herhangi bir yapay düzenlemeyle değil, insan hayatının doğal düzenini yürüterek. Bu düzen, hiçbir menfaatin söz konusu olmadığı veya aleyhinde işleyen geleneksel bir kanaatin olmadığı şeylerde herkesçe makbul görülür. İnsana dair her meselede onunla doğ-

rudan ilgili olan ve pozitif vesayet altında olmayan herkesin söz hakkı olması kabul görmüş bir şeydir ve bu hakkın kullanımı bütünün güvenliği ile tutarsız değilse bundan haklı olarak kimse mahrum bırakılamaz. Ancak herkesin söz hakkı olması gerekli olsa da herkesin eşit söz hakkına sahip olması tamamen farklı bir önermedir. Herhangi bir işte ortak bir menfaati olan iki kişinin görüşü farklı olduğunda, adalet, her iki görüşün de tam olarak eşit değerde tutulmasını gerektirir mi? Eğer eşit derecede erdemli iki kişi arasından biri bilgi ve zeka alanında üstünse –ya da eşit zekaya sahip iki kişi arasından biri ötekine erdem açısından geçiyorsa– daha yüksek ahlaki ya da entelektüel varlığın kanaati ve yargısı aşağı olandan daha değerlidir; ve eğer ülkenin kurumları bunların neredeyse aynı değerde olduklarını öne sürerse, olmayan bir şeyi öne sürüyordur.[5] İkisinden biri, daha akıllı veya daha iyi bir insan olarak, daha fazla dikkate alınma iddiasına sahiptir: Zorluk iki kişiden hangisinin böyle olduğunu tespit etmektir. Bireyler arasında bunu yapmak imkânsızdır; ancak insanları toplu ve yüksek sayılarda alırsak, doğruluğa belli bir yakınlık ile yapılabilir. Bu doktrini, makul olarak bireysel ve özel hak olarak görülebilecek herhangi bir duruma uygulamak için bir bahane olmazdı. İki kişiden yalnızca birini ilgilendiren bir meselede, diğeri kendisinden ne kadar akıllı olsa da kişinin kendi görüşünü takip etme hakkı vardır. Fakat biz onları eşit derecede ilgilendiren şeylerden bahsediyoruz. Burada daha fazla cahil olan, meseledeki payını daha bilge adamın rehberliğine bırakmazsa, daha bilge olan kendininkini daha cahil

---

[5] *Olmayan bir şeyi öne sürüyordur*: Jonathan Swift'in (1667-1745) *Gulliver'in Seyahatleri* eserine bir gönderme. İlgili eserde, "yalan" kavramına sahip olmayan bir zeki varlığın yalan anlamını taşıyan dolambaçlı ifadesi söz konusudur. **[MP & FR/ ÖO]**

olanın rehberliğine bırakmak durumundadır. Zorlukları aşmanın bu yöntemlerinden hangisi gerek her ikisinin menfaatine gerek genel olarak eşyanın tabiatına en uygundur? Her ikisinin de diğerine yol vermesi haksızlık olacaksa, hangi haksızlık daha büyüktür? Daha iyi muhakeme yetisinin kötüye yol vermesi mi, yoksa daha iyi olanın kötüye yol vermesi mi?

İşte, ulusal meseleler tam da böyle ortak bir ilgi konusudur; tek farkı, kimseden kendi kanaatlerini tam anlamıyla feda etmesini istemenin bir gereği yoktur. Tüm kanaatler her zaman hesaplamaya dahil edilebilir ve belli bir derecede sayılır; daha fazla ağırlığı hak eden kanaat sahiplerinin oy haklarına daha yüksek bir derece tahsis edilir. Bu düzenlemede, daha düşük etki dereceleri tahsis edilmiş kişilere yapılmış herhangi bir haksızlık yoktur.

Ortak meselelerde söz hakkı sahibi olmaktan tamamen dışlanmak bir şeydir; ortak menfaatlerin idaresi için daha fazla kapasite sahibi olanlara daha fazla söz hakkı tanınması başka bir şeydir. İki şey sadece farklı değil, karşılaştırmaya müsait de değildir. Hiç kimse konumuna düşürülen, önemsiz diye damgalanan herkes hakir görülmüş olarak hissetmeye hakkı vardır. Yalnızca aptal biri ve bilhassa belli bir tür aptal, görüşleri ve hatta arzuları onunkinden çok daha fazla dikkate alınmayı hak eden başkalarının varlığını kabul etmekten rahatsızlık duyar. Hiç kimse kısmen kendini ilgilendiren meselelerde söz hakkından mahrum bırakılmayı istemez; ancak kısmen kendini ilgilendiren bir mesele kısmen de bir başkasını ilgilendirdiğinde ve ötekinin konuyu kendinden daha iyi anladığını hissettiğinde, diğerinin görüşünün kendininkinden daha çok dikkate alınması onun beklentileriyle ve kabullendiği diğer tüm yaşam gerçekleriyle uyumlu olur. Gerekli olan sadece üstün etkinin,

kavrayabileceği ve adaleti algılayabileceği gerekçelerle tahsis edilmesidir.

Geçici bir adım olarak düşünülmedikçe, etki üstünlüğünün mülkiyet göz önüne alınarak verilmesini tamamen kabul edilemez bulduğumu hemen belirtmeliyim. Mülkiyetin bir çeşit test olduğunu inkar etmiyorum; çoğu ülkede eğitim, zenginlikle pek orantılı olmamasına rağmen, toplumun daha zengin yarısında yoksul yarıya göre genel olarak daha iyidir. Fakat bu kriter çok kusurludur; insanların yükselmesinde tesadüf liyakatten çok daha fazla rol oynar; ve kimse eğitim alarak muadil bir mevki yükselişini sağlayamaz. Bu nedenle, seçim ayrıcalığının bu temeli her zaman fazlasıyla nahoş olmuştur ve olmaya devam edecektir. Çoğul oyu herhangi bir parasal vasfa bağlamak yalnızca kendi içinde sakıncalı olmakla kalmayıp aynı zamanda arkasında yatan ilkeye zarar veren ve onun sürekli kullanımını pratik olmaktan çıkaran bir yoldur. Demokrasi –en azından bu ülkenin demokrasisi– şu anda kişisel üstünlüğe karşı bir kıskançlık duymuyor; ancak doğal ve haklı olarak sadece parasal koşullara dayanan bir üstünlüğe karşı kıskançlık duymaktadır. Bir kişinin görüşünü birden fazla kişiye eşdeğer olarak hesaplamayı haklı gösterebilecek tek şey bireysel zihinsel üstünlüktür ve eksik olan şey onu yaklaşık olarak tespit etmenin bazı araçlarıdır. Gerçekten ulusal bir eğitim veya güvenilir bir genel sınav sistemi gibi bir şey olursa, eğitim doğrudan test edilebilir. Bunların yokluğunda, kişinin mesleğinin mahiyeti bir ölçüde testtir. Bir işveren, ortalama olarak bir emekçiden zekidir; zira sadece elleriyle değil, kafasıyla emek sarf etmelidir. Bir ustabaşı sıradan bir emekçiden ve vasıflı bir zanaat işinde çalışan bir emekçi de vasıfsız emekçilerden genellikle daha zekidir. Bir bankacı, tüccar veya üretici muhtemelen bir esnaftan daha zekidir;

zira idare etmesi gereken menfaatler daha büyük çaplı ve karmaşıktır. Bütün bu durumlarda, vasıfları sınayan şey, üstün işlevi üstlenmiş olmak değil, başarılı bir performans sergilemektir. Bu nedenle, kişilerin oy uğruna bir mesleğe sözde girişini önlemek için mesleğe bir süre (örneğin üç yıl boyunca) devam edilmesini şart koşmak uygun olacaktır. Böyle bir şarta bağlı olarak, bu üstün işlevlerden herhangi birini yerine getiren herkese iki veya daha fazla oy tanınabilir. Gerçekten de sözde olarak uygulanmadığında profesyonel meslekler[6] elbette daha da yüksek bir eğitim derecesini gösterir. Mesleğe başlamadan önce yeterlilik sınavına giren veya ciddi bir eğitim şartı koşan her mesleğin üyeleri çoğul oyu hemen alabilir.

Aynı kural üniversite mezunlarına; ve hatta yüksek bilim dallarının öğretildiği herhangi bir okulun derslerinden geçtiklerine dair tatmin edici belgeleri sunanlara uygulanabilir. Tabii, öğretimin göstermelik olmadığına dair bir güvence olmalıdır. Oxford ve Cambridge Üniversiteleri'nin *Associate* derecesi için –takdire şayan bir şekilde kamu hizmeti ruhuyla– tesis ettiği "yerel" veya "orta sınıf" sınavı[7] ve diğer yetkin kurumlar tarafından

---

[6] *Profesyonel meslekler (liberal professions)*: Hukuk, tıp, mühendislik, mimarlık, öğretmenlik gibi yüksek eğitim gerektiren ve kamu hizmetinin veya müşterilere hizmetin ön planda ve maddi kazancın arka planda olduğu meslekler. **[ÖO]**

[7] Oxford (1857) ve Cambridge (1858) üniversitelerinin başlattığı orta okul ve lise seviyesindeki öğrenciler için yeterlilik ölçme sınavları. "Yerel" denme sebebi öğrencilerin ikamet ettikleri yere yakın bir sınav merkezinde sınava girebilmeleridir. Sınavların ayrıca "orta sınıf" (*middle class*) diye adlandırılma sebebi ise, sınavın hedef kitlesinin daha çok orta sınıftan çocukların olmasıdır. 1914'e kadar lise sınavını başarıyla geçenlere Oxford "Associate in Arts" (AA) derecesi verirken, Cambridge sadece sertifika vermekle yetinmiştir. "Associate" terimi üniversitenin tam bir öğrencisi olmak yerine onunla sınırlı bir ilişki içinde olmayı ima etmektedir. **[ÖO]**

–hemen hemen herkese açık olması koşuluyla– tesis edilebilecek benzer sınavlar çoğul oy uygulaması için uygun bir zemin sağlayacaktır: Bu sınavları geçenlere çoğul oyun tanınması oldukça faydalı olacaktır. Tüm bu öneriler, ayrıntılı tartışmaya ve bu aşamada öngörülmesi gerekmeyen itirazlara açıktır. Bu tür planlara pratik bir şekil verme zamanı henüz gelmedi ve yapmış olduğum belirli önerilere bağlı kalmak istemem. Ancak temsili yönetimin gerçek idealinin bu yönde bulunduğuna; ve bulunabilecek en iyi pratik araçlarla ona doğru gayret etmenin gerçek siyasi gelişmenin yolu olduğuna eminim.

İlkenin ne dereceye kadar uygulanabileceği veya bir kişiye üstün vasıfları nedeniyle kaç oy verilebileceği sorulacak olursa, ayrımların ve derecelendirmenin keyfi olarak yapılmaması ve genel vicdan ve anlayış tarafından anlaşılabilir ve kabul edilebilir nitelikte olması şartıyla bunun çok önemli olmadığı yanıtını veririm. Fakat, bir önceki bölümde temsili bir sistemin oluşturulmasında mükemmellik şartı olarak ortaya konan temel ilkenin öngördüğü sınırı aşmamak mutlak bir koşuldur.

Çoğul oya sahip olanların veya bu hakkın (varsa) büyük oranda ait olduğu sınıfın bu hak aracılığıyla kesinlikle toplumun geri kalan kısmına daha ağır basmaması gerekir. Kendi içinde haklı bir gerekçesi olan eğitim temelli ayrım, eğitimlileri eğitimsizlerin sınıf menfaati temelli yasa yapımına karşı koruması nedeniyle hayli arzu edilirdir; ancak eğitimlilerin kendi menfaatleri temelinde yasa yapımına imkân verecek kadar ileri gitmemelidir. Ayrıca şunu eklememe izin verin: Toplumdaki en fakir bireyin –tüm zorluklara ve engellere rağmen zeka açısından onlara sahip olma hakkı olduğunu ispatlaması durumunda– çoğul oy ayrıcalığından yararlanmayı talep edebilmesini bu planının kesinlikle gerek-

li bir parçası olarak görüyorum. Herhangi bir kişinin yeterli bilgi ve beceri standardına ulaştığını ispatlayabileceği ve sonuçta çoğul oy elde edebileceği serbest sınavlar olmalıdır. Ayrıcalığın teorik ve ilkesel olarak bağlı olduğu şartları yerine getirdiğini gösterebilen herhangi bir kişiden esirgenmeyen bir ayrıcalık, kimsenin adalet hissine ters düşmeyecektir. Ancak bu ayrıcalık her zaman yanılmaz olmayan genel varsayımlar temelinde verilirken, doğrudan ispata rağmen reddedilmesi durumunda kesinlikle adalete uygun düşmezdi.

Çoğul oy, mahalle yönetim kurulu ve Yoksul Yasası gözetmenlerinin seçimlerinde[8] uygulanmasına rağmen parlamento seçimlerine o kadar yabancıdır ki muhtemelen yakında veya isteyerek kabul edilmeyecektir. Ancak tek seçeneğin bu ve evrensel eşit oy arasında olacağı bir zaman mutlaka geleceğine göre, ikincisini arzu etmeyen herkes çabucak ilkiyle uzlaşma yoluna gidecektir. Bu arada, öneri şu an için pratik olmayabilir; ancak ilke olarak en iyi olanı belirlemeye ve mevcut ya da benimsenme ihtimali olan herhangi bir dolaylı aracın uygunluğuna karar vermemizi sağlayacaktır ki bu da aynı amaca daha az mükemmel bir şekilde hizmet edecektir.

---

[8] 1818 Parish Vestries Act (Mahalle Yönetim Kurulları Yasası) ve 1819 Select Vestries Act (Seçme Mahalle Yönetim Kurulları Yasası) *vestry* (mahalle yönetim kurulu) seçimleri için mülkiyet şartına bağlı olarak çoğul oylamayı tesis etmiştir. Bu yasalar gereği, bir oy için 50 sterlinlik bir varlık gerekmekte olup 150 sterlinlik varlık karşılığı olarak altı oya kadar çıkmaktadır. 1834 Poor Law Amendment Act (Yoksul Yasası Değişikliği) ile tesis edilen ve 1930'da lağvedilen Board of Guardians (Gözetmenler Kurulu) mahallelerdeki yoksul evlerini (*workhouses*) idare etmekten sorumluydu. Bu kurulun üyeleri bu evlerde kalan yoksulların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yerel yoksulluk vergisini ödeyenler tarafından seçilmekteydi. Seçmenler mülklerinin büyüklüğüne göre bir ila üç oya sahip idi. 1894 Local Government Act (Yerel Yönetim Yasası) ile çoğul oylama kaldırılmıştır. **[MP & FR]**

Bir kişi, aynı seçimde iki oy vermekten başka bir yolla da çift oy sahibi olabilir: İki farklı seçim bölgesinin her birinde bir oy olabilir. Ve şu anda bu olağanüstü ayrıcalık, zekadan çok maddi imkân üstünlüğüne bağlı olmakla birlikte, var olduğu yerde ortadan kalkmasını istemem; zira eğitimi ölçecek daha doğru bir test benimsenene kadar, ne kadar kusurlu olsa da maddi imkânların sağladığı testten vazgeçmek pek akıllıca olmayacaktır. Bu ayrıcalığı daha fazla genişletecek ve böylelikle üstün eğitimle daha doğrudan bir şekilde bağlayacak bir yol bulunabilir. Gelecekte oyun maddi koşullarını büyük oranda düşürecek bir Reform Yasa Teklifi'ne tüm üniversite mezunlarına, yüksek okulları başarıyla bitirenlere, tüm profesyonel –ve belki de diğer bazı– meslek sahiplerine bu rollerde kayıt yaptırmalarına ve kaydolmayı seçtikleri herhangi bir seçim bölgesinde oylarını vermelerine izin veren bir hüküm koymak akıllıca olabilir. Bu kişiler buna ek olarak ikamet ettikleri yerlerde sade yurttaş olarak oylarını korurlar.

Eğitime hak ettiği –ve en az eğitimli sınıfın sayısal ağırlığına karşı yeterli bir dengeleyici olarak– üstün nüfuz derecesi veren bir çoğul oylama yöntemi tasarlanana ve kamuoyu bunu kabul etmeye istekli oluncaya kadar, tamamen evrensel oyun faydaları, kanımca, beraberinde getirdiği eşdeğer kötülükler olmadan elde edilemez. Gerçekten de (ve bu belki de gerçekten iyi bir temsili sisteme doğru ilerleyişimizde geçmek zorunda olduğumuz geçişlerden biridir), oyu kısıtlayan engeller bazı belli seçim bölgelerinde tamamen kaldırılabilir ve bunun sonucunda, buralarda Parlamento üyeleri esas olarak kol emekçileri tarafından seçilebilir. Ancak başka seçim bölgelerinde mevcut seçmen koşulları ya korunmalı veya değiştirilecekse de bunun yanında –emekçi sınıfın Parlamento'da baskın hale gelmesini önlemek

üzere– seçim bölgeleri birleştirilmelidir. Böyle bir uzlaşmayla, temsil içindeki anomaliler yalnızca korunmakla kalmayacak aynı zamanda büyüyecektir. Bununla birlikte, bu nihai bir itiraz değildir. Çünkü eğer ülke doğru amaçları doğrudan onlara giden düzenli bir sistemle ulaşmayı seçmiyorsa, düzensiz bir ara çözümle tatmin olmalıdır. Bu ara çözüm, sürekli yanlış amaçlara uyarlanan veya diğerleri kadar gerekli bazı amaçların dışarıda bırakıldığı düzenli bir sisteme yeğdir. Bu ayarlamanın Sayın Hare'nin planının gerektirdiği yerel seçim bölgelerinin karşılıklı ilişki içinde olmasıyla bağdaşmadığı daha ciddi bir itiraz olacaktır. Bu ayarlama altında, her seçmen, adının kaydedildiği bir veya daha fazla seçim bölgesi içinde kısıtlı kalmaya devam edecek ve bu yerlerdeki adaylardan biri onu temsil etmeye istekli olmadıkça, hiçbir şekilde temsil edilmeyecektir.

Zaten oya sahip ama her zaman sayıca azınlıkta kaldıkları için oyları bir işe yaramayanların kurtuluşuna o kadar önem veriyorum ki; ve dinlendiği ve iyi savunulduğu zaman hakikat ve aklın doğal etkisinden o kadar ümitliyim ki Sayın Hare'nin ilkesi gereğince tüm azınlıkların orantılı olarak temsil edilmesiyle gerçek olacak eşit ve evrensel oyun işleyişinden bile ümidi kesmemeliyim. Fakat bu konuda oluşturulabilecek en iyi umutlar kesinlik kazansa bile, ben yine de çoğul oylama ilkesini savunmak durumundayım. Çoğul oyu, toplumun bir kesiminin oydan dışlanması gibi, daha büyük kötülükleri önlemek için gerekli ve geçici olarak tahammül edilebilecek, kendi başına istenmeyen bir şey olarak önermiyorum. Eşit oy kullanmayı –mahzurlarına karşı korunma şartıyla– kendi başına iyi olan şeyler arasında görmüyorum. Ona sadece nispeten iyi olarak bakıyorum; alakasız veya tesadüfi koşullara dayanan ayrıcalık eşitsizliğinden daha az rahatsız edici olmakla birlikte

yanlış bir standart tanıması ve seçmenin zihninde kötü bir etki yapması nedeniyle ilkesel olarak yanlıştır.

Ülkenin anayasasında cehaletin bilgi kadar siyasal gücü hak ettiğinin beyan edilmesi yararlı değil inciticidir. Ulusal kurumlar, ilgilendikleri her şeyi yurttaşın gözü önüne koyarken onun iyiliği için bunlara nasıl bakması gerektiğini göstermelidir: Herkesin bir miktar nüfuzu hak ettiği ancak daha iyi ve akıllı olanların diğerlerinden daha fazla nüfuzu hak ettiğini düşünmesi onun iyiliğine olduğuna göre, bu görüşün devlet tarafından ifade edilmesi ve ulusal kurumlarda vücut bulması önemlidir.

Böyle şeyler bir ülkenin kurumlarının *ruhunu* oluşturur: Kurumların etkisinin bu yönü genel olarak düşünürler ve bilhassa İngiliz düşünürleri tarafından pek dikkate alınmaz. Halbuki, güçlü bir tiranlık altında olmayan her ülkede kurumlar doğrudan hükümleriyle değil ruhlarıyla bir etki yaratırlar; zira ulusal karakteri bunun sayesinde şekillendirirler. Amerikan kurumları, (beyaz tenli) herhangi bir erkeğin en az bir başkası kadar iyi olduğunu Amerikan zihnine güçlü bir şekilde nakşetmiştir. Bu yanlış inancın Amerikan karakterindeki daha olumsuz birtakım hususlarla yakından ilişkili olduğu sanılmaktadır. Herhangi bir ülkenin anayasasının bu inancı desteklemesi az bir fenalık değildir; zira böyle bir şeye ister doğrudan ister zımni olarak inanılıyor olsun, bu inanç ahlaki ve entelektüel mükemmellik açısından hemen hemen çoğu yönetim şeklinin neden olabileceği herhangi bir etki kadar zararlıdır.

En eğitimliden en eğitimsize, her bir kişiye, eşit nüfuz veren bir anayasayı buna rağmen ilerlemeye elverişli bulan biri çıkabilir belki. Zira daha az eğitimli sınıflara sürekli yapılan seslenişler, zihinsel güçlerini çalıştırmak için sağlanan olanaklar ve daha eğitimli olanların karar-

larını aydınlatmak ve onları hata ve önyargılarından kurtarmak için yapmakla yükümlü oldukları gayretler entelektüel düzeyde ilerlemeleri için güçlü teşviklerdir. Daha az eğitimli sınıflara iktidardan bir miktar ve hatta büyük bir pay vermenin gerçekten bu oldukça cazip etkiyi doğuracağını kabul ediyorum ve bunu zaten daha önce ısrarla savunmuştum. Fakat hem teori hem tecrübe gösteriyor ki tüm iktidarın sahibi yapıldıklarında karşıt bir eğilim doğmaktadır. Her şey üzerinde hakimiyet sağlayan, ister Tek kişi, Azınlık veya Çoğunluk olsun, aklın gücüne artık ihtiyaç duymaz hale gelir: Salt iradesini hakim kılmaya çalışır. Bu açıdan karşı koyulamayanlar görüşlerini değiştirmeye ya da kendilerine yanlış olduklarını söyleyen birini tahammülsüzlük göstermeden dinlemeye istekli olamayacak kadar kendi görüşlerinden genellikle fazlasıyla memnundurlar. Zekanın gelişimi için en güçlü teşvik, iktidarı elde ettikten sonra değil iktidara yükselirken ortaya çıkar. Ve hakimiyete giden yolda, geçici ya da daimi, tüm dinlenme noktaları arasından en iyi ve en yüksek nitelikleri geliştireni, aklın hakim olmasına yetecek kadar güçlü olan fakat akla karşı hakim olmak için yeterince güçlü olmayanların konumudur. Burada belirlediğimiz ilkelere göre, zenginleri ve fakirleri, çok ve az eğitimli olanları ve aralarında toplumu bölen diğer tüm sınıf ve mezheplerin mümkün olduğu kadarıyla yerleştirilmesi gereken konum budur. Ve bu ilkeyi zihinsel niteliklerin üstünlüğüne üstünlük tanıyan (ve aksi halde adil) bir ilkeyle birleştirirsek, siyasal bir anayasa yalnız insan ilişkilerinin karmaşık doğasıyla uyumlu görece bir mükemmelliğe erişecektir.

Evrensel (ancak aşamalı) oya dair yukarıdaki tartışmada, cinsiyet farkını göz önüne almadım. Bunu, boy veya saç rengi farkı gibi, siyasal haklarla tamamen ilgisiz

olarak görüyorum. Bütün insanlar iyi yönetimde aynı menfaate sahiptir; herkesin refahı aynı şekilde bundan etkilenir ve nimetlerinden paylarına düşeni almak için eşit söz hakkına ihtiyaç duyarlar. Herhangi bir farklılık varsa, kadınlar iyi yönetime erkeklerden daha fazla ihtiyaç duyar, çünkü fiziksel olarak zayıf oldukları için korunma için yasa ve topluma daha çok bağımlıdırlar.

İnsanlık, kadınların oy vermemesi gerektiği sonucunu destekleyecek öncülleri uzun süre önce terk etti. Artık hiç kimse kadınların kişisel hizmetkarlık rolüne sahip olmasına, kendi düşünce, istek veya mesleklerinin olmamasına, kocalarının, babalarının veya kardeşlerinin köleleri olmaları gerektiğine inanmıyor. Evli olmayan kadınların, erkekler gibi, mülk sahibi, maddi ve ticari menfaat sahibi olmalarına izin verilmektedir. Bu hakkın evli kadınlara tanınmasına da az kalmıştır. Kadınların düşünebilmesi, yazabilmesi ve öğretmen olabilmesinin uygun ve doğru olduğu kabul edilmektedir. Bu şeyler kabul edilir edilmez, siyasal haklardan mahrum bırakılmanın dayanacağı bir ilke kalmamış demektir. Modern dünyanın düşünce biçimi, giderek artan bir vurgu ile, bireyleri neye uygun olup olmadıklarına ve nelere girişip girişmeyeceklerine dair –toplumun bu konudaki hak iddiasına rağmen– kendi başlarına karar vermeye yöneltmektedir. Modern siyaset ve politik ekonomi ilkelerinin işe yaradığı bir şey varsa, bunun, bu hususlara ancak bireylerin kendileri tarafından haklı olarak karar verilebileceğini; ve tam bir seçme özgürlüğü altında ve gerçekten yetenek farklılıklarının olduğu bir yerde, çoğunluğun genel olarak kendilerine en uygun işlerle ilgileneceğini ve istisnai seçeneklerin yalnızca istisnai kişiler tarafından izleneceğini kanıtlamak olduğunu söyleyebiliriz. Ya modern toplumsal gelişmelerin tüm eğilimi yanlış istikamette olmuştur ya da bir insanın geçimini

dürüst bir şekilde sağlayacak iş bulmasını engelleyen tüm dışlamalar ve yasal engeller tamamen ortadan kalkana dek bu eğilim takip edilmelidir.

Fakat kadınların oya sahip olması gerektiğini ispat etmek için bu kadar çok şeyi savunmak gerekli değildir. Kadınların tâbi bir sınıf olmaları, ev işleriyle sınırlı olmaları ve ev içindeki otoriteye tâbi olmaları doğru olsaydı bile –ki değildir– bu otoritenin suiistimaline karşı güvende olmak için oyun korumasına yine de ihtiyaçları olurdu. Erkekler ve kadınlar, yönetebilmek için değil, yanlış yönetilmemek için siyasi haklara ihtiyaç duyarlar. Erkek cinsinin çoğunluğu, mısır tarlalarında veya fabrikalarda çalışan emekçilerden oluşmaktadır ve hayatları boyunca da emekçi olarak kalacaklardır. Ancak bu, ne oyu onlar için arzu edilir olmaktan çıkarmakta, ne de –şayet kötüye kullanmaları muhtemel değilse– oy taleplerini daha az kabul edilebilir kılmaktadır. Hiç kimse kadınların oylarını kötü bir şekilde kullanacaklarını düşündüğünü iddia etmemektedir. Bu konuya dair söylenilen en kötü şey, sadece erkek hısımlarının istekleri doğrultusunda bağımlı bir kişi olarak oy kullanacaklarıdır. Eğer öyle olacağı varsa, bırakalım öyle olsun. Eğer kendi başlarına düşünürlerse, bu oldukça iyi bir şey olacaktır; eğer bunu yapmazlarsa, bunun bir zararı olmaz. Yürümek istemeseler dahi, insanların zincirlerini çıkarmak onlar için bir faydadır. İnsanlığı ilgilendiren en önemli meselelere dair kadınları görüş bildirme ve tercih yapma hakkından yasal olarak mahrum etmemek kadınların ahlâkî konumu açısından başlı başına büyük bir gelişme olacaktır. Ellerinde erkek akrabalarının vermeye mecbur edemeyeceği ancak yine de elde etmeyi arzulayacağı bir şey olmasının onlara, bireysel olarak, bir faydası olacaktır. Kocanın konuyu mutlaka karısıyla tartışması ve oylamanın sadece onun işi değil, ortak bir

mesele olması hiç de küçük bir fayda olmayacaktır. İnsanlar şu gerçeği yeterince dikkate almamaktadır: Kadının dış dünya üzerinde erkekten bağımsız olarak bir eylemde bulunabilmesi, sıradan bir insanın gözünde onun haysiyet ve değerini yükseltir ve şahsına yönelik bir saygı uyandırır. Toplumsal varlığını tamamen erkeğin kontrolünde olan bir kadının hiçbir kişisel niteliği ona aynı derecede saygınlık kazandırmaz.

Bunun yanında, oyun niteliği de artar. Adam, kullanacağı oyun gerekçesi olarak genellikle –dürüst ve tarafsız bir kişinin onunla aynı bayrak altında çalışmaya ikna edecek türden– dürüst sebepler bulmak zorunda kalacaktır. Karısının etkisi genellikle adamın kendi samimi görüşüne sadık kalmasını sağlayacaktır. Gerçekte, kullanılan oy genellikle kamu yararı ilkesinin değil, ailenin kişisel menfaati ya da dünyevi kibri doğrultusunda olacaktır. Ancak, kadının kocası üzerindeki etkisinin eğilimi her nerede bu şekilde olursa olsun, şu anda da zaten tam olarak bu kötü doğrultuda etki etmektedir. Hatta halihazırda bunun böyle olacağı daha kesindir; zira mevcut yasa ve gelenek nedeniyle kadın siyaset mefhumuna genellikle tam bir yabancı olduğundan siyasetin içinde bir ilke söz konusu olduğunda bunun içinde bir onur meselesinin olabileceğini kendi başına fark edemez. Zaten çoğu insan, nasıl başka bir dine mensup olanların dini hislerine sempati duymazlarsa, başkalarının onur meselesi için de –kendi onur meseleleriyle aynı şeyi ilgilendirmediğinde– pek bir sempati beslemezler.

Kadına oy verirseniz o da siyasal onur meselesinin işleyişine müdahil olur. Siyasete hakkında bir kanaate sahip olunabilecek ve bir kanaati varsa bunun eyleme geçirilmesi gereken bir şey olarak bakmayı öğrenir. Siyasete dair kişisel sorumluluk hissi edinir ve halihazırdaki gibi, kocası üzerinde ne kadar kötü bir etkide bu-

lunursa bulunsun, eğer onu ikna edebilirse her şeyin yolunda olduğunu ve kocasının sorumluluğunun her şeyi kapsadığını artık hissetmeyecektir. Ancak kendisinin bir görüş oluşturması ve kişisel ya da aile çıkarlarının cazibesine karşı vicdanla hareket etmesinin gerekçelerini akıllı bir şekilde kavrayabilmesi için teşvik edildiğinde, erkeğin siyasal vicdanı üzerinde rahatsız edici bir güç olarak etki etmesi sona erebilir. Kadının dolaylı failliği ancak doğrudan failliği ile değiştirilerek siyasi olarak sakıncalı olmaktan kurtulabilir.

Oyun, iyi şartlar altında olması gerektiği gibi, kişisel niteliklere bağlı olduğunu varsayıyorum. Bu ve diğer çoğu ülkede olduğu gibi, mülkiyet koşullarına bağlı olduğu durumlarda ise çelişki daha da barizdir. Bir kadın, bir erkek seçmenden talep edilen tüm şartları – bağımsız maddi koşullara sahip olması, bir hane sahibi ve aile reisi konumunda olması, vergi ödemesi veya gerekli görülen koşullar her ne ise– genel olarak sağlayabildiğinde, mülkiyete dayalı temsille ilgili ilke ve sistemin bir kenara bırakılıp sadece onu dışlamak adına son derece kişisel bir men uygulanmasında fazlasıyla irrasyonel bir durum söz konusudur. Bunun yapıldığı ülkede şu anda bir kadının hüküm sürdüğünü ve o ülkenin sahip olduğu en görkemli hükümdarın bir kadın olduğunu eklediğimizde mantıksızlığın ve pek de saklı olmayan adaletsizliğin resmi tamamlanmış olur. Umalım ki lime lime olmuş tekel ve tiranlık kumaşının kalıntılarının birbiri ardına alaşağı edilme işi ilerledikçe, son ortadan kalkacak olan bu olmasın; Bentham'ın, Sayın Samuel Bailey'in, Sayın Hare'nin[9] ve (diğerleri bir yana)

---

[9] Mill, burada Jeremy Bentham'ı (1748-1832) kadınlara oy kullanma imkânı verilmesinin erken bir savunucusu olarak anmaktadır. *Samuel Bailey* (1791-1870): İngiliz filozof ve yazar. *Thomas Hare* için bkz. Bölüm VII, not 5. **[MP & FR]**

bu çağın ve ülkenin en güçlü siyasi düşünürlerinin bir çoğunun görüşleri bencillik veya müzmin önyargı ile katılaşmamış tüm zihinlere ulaşsın; ve gelecek kuşaktan önce, deri rengi gibi, cinsiyet farkı yüzünden buna sahip kişilerin bir yurttaşın eşit koruması ve adil ayrıcalıklarından mahrum bırakılması için yeterli bir gerekçe olarak görülmesin.

Bölüm IX
İki Aşamalı Seçim mi Olmalı?

Bazı temsili anayasalarda, temsilci organ üyelerinin çifte süreçle seçilmesi; yalnızca birincil seçmenlerin diğer seçmenleri seçmesi ve bu kişilerin Parlamento üyelerini seçmesi kabul edilmiştir. Bu yöntem muhtemelen halkın duygularının taşkınlığına hafif bir engel koymayı amaçlamıştır. Çoğunluğa oy ve bununla nihai gücün tamamını verirken, onları bu gücü nispeten az sayıda ve *Demos*'a kıyasla popüler hissiyat coşkunluklarından daha az etkileneceği sanılan bir azınlığın aracılığıyla kullanmaya zorladı. Ve zaten seçkin bir topluluk olan seçmenlerin, akıl ve karakter bakımından, onları seçenlerin genel seviyesini aşması beklendiğinden, yaptıkları seçimlerin muhtemelen daha dikkatli ve aydın olacağı ve her durumda kitlelerin kendi seçiminden daha büyük bir sorumluluk hissi ile yapılacağı düşünülmüştür. Halk oyunu ara bir kurum vasıtasıyla bir nevi filtreleme planını makul bir şekilde savunmak mümkündür. Nitekim, makul görünen bir argümanla denebilir ki doğrudan Parlamento üyesi olmaya layık kişiyi seçmeye kıyasla komşularımız arasından kimin bu üyeleri seçmek için en güvenilir olduğuna karar vermek için daha az akıl ve eğitim gerekir.

Bununla birlikte, ilk olarak, halk iktidarına eşlik eden tehlikelerin bu dolaylı yönetim yoluyla bir dereceye kadar azaltılabileceği düşünülecek olursa, aynı şekilde faydaları da azalacaktır ve bu ikinci etkinin ortaya çıkması ilkine göre çok daha kesindir.

Sistemin arzu edildiği gibi çalışmasını sağlamak için başta planlandığı ruha uygun uygulanması gerekir. Seçmenlerin teoride öngörüldüğü şekilde oy kullanması gerekir; yani her biri kendilerine Parlamento üyesinin kim olması gerektiğini değil, Parlamento üyesini kendisi için kimin seçmesini en çok istediğini sormalıdır. Dolaylı seçimin doğrudan seçime kıyasla avantajlarının seçmen zihninde bu eğilimi gerektirdiği ve bu avantajların ancak seçmenin doktrini –tek işinin Parlamento üyesini değil seçicileri seçmek olduğunu– ciddiye almasıyla gerçekleşebileceği açıktır. Varsayım, seçmenin düşüncelerini siyasi görüş ve tedbirlerle veya siyaset adamlarıyla meşgul etmeyeceği, ancak kendisi için davranması için genel bir vekalet yetkisi vereceği bir özel şahsa duyduğu kişisel saygı ile hareket edeceği olmalıdır.

Şimdi, birincil seçmenler konumlarına dair bu görüşü benimsediği takdirde, onlara oy imkânı vermenin başlıca faydalarından birisi boşa gitmiş olur: Yerine getirmeleri istenen siyasal işlev, onlarda kamusal ruhu ve siyasal zekayı geliştirmekte, kamusal meseleler ile duygusal bir bağ kurmalarını ve bu meseleler aracılığıyla melekelerini kullanmalarını sağlayamayacaktır. Dahası, varsayım tutarsız koşullar içermektedir; zira seçmen nihai sonuç ile ilgilenmiyorsa, sonuca giden sürece neden ve nasıl ilgi duyması beklenebilir? Belirli bir şahsı parlamentoda temsilcisi olarak görmeyi arzulamak, çok mütevazı derecede erdem ve zeka sahibi biri için mümkündür ve bu kişiyi seçecek bir seçmeni seçmek istemek de bunun doğal bir sonucudur: Ancak nihai olarak kimin seçildiğini önemsemeden ya da bu düşünceyi bir kenara bırakmak zorunda olduğunu hisseden bir kişinin yalnızca bir başkasını kendi kararına göre seçmeye en layık kişiyi belirlemekle ilgilenmesi olağan bir du-

rum değildir. Bu, doğru olanla soyut olarak ilgilenme şevkini, görev aşkı uğruna görevini yapma ilkesini ima eder. Ancak, böyle bir ilke sahibi olmak yalnızca oldukça yüksek derecede yetişmiş kişiler için mümkündür ve bu ilkeye sahip olan kişiler böylelikle siyasi gücün onlara daha doğrudan bir biçimde emanet edilebileceğini ve buna layık olduklarını gösterirler. Toplumun daha yoksul kesimlerine verilebilecek tüm kamu işlevleri arasından onların duygularını uyandırma ihtimali en düşük olanı budur. Ayrıca, onunla ilgilenmek için –yerine getirmeleri gereken görevi sorumlu bir şekilde icra etmeye yönelik erdemli bir kararlılık dışında– doğal bir teşvikin en az olduğu işlev de budur: Ve eğer seçmen kitlesi, çok sınırlı bir siyasal katılıma değer verecek kadar siyasal meselelerle yeterince ilgileniyor olsalardı, muhtemelen çok daha geniş kapsamlı bir katılım olmadan tatmin olmazlardı.

İkinci olarak, varsayalım ki bir kişi, düşük eğitimli olması nedeniyle, Parlamento için bir adayın vasıflarını iyi değerlendiremeyecek ama Parlamento üyesini seçmek için vekil tayin edeceği birinin dürüstlüğünü ve genel kapasitesini değerlendirebilecek kadar yetkin olsun. Buna yanıtım şu olur: Eğer seçmen yetenekleri hakkındaki bu değerlendirmeyi kabul edecek ve onun adına seçimin güven duyduğu bir kişi tarafından yapılmasını gerçekten isteyecek olursa, anayasada buna dair herhangi bir hüküm olmasına gerek yoktur; sadece güven duyduğu bu kişiye hangi adaya oy vermesinin iyi olacağını özel olarak söylemesi yeterli olacaktır. Bu durumda, iki seçim yönetimi sonuçları itibarıyla örtüşecek ve dolaylı seçimin her avantajı doğrudan seçim altında elde edilecektir. Sistemler kendi işleyişleri açısından ancak şunu varsayarsak farklılaşır: Seçmen bir temsilcinin seçiminde kendi yargısını kullanmayı tercih

eder ve bir başkasının kendisi için bir seçim yapmasını istemesinin tek sebebi yasanın kendisine daha doğrudan bir eylem şekline izin vermiyor oluşudur. Ancak zihinsel durumu buysa; eğer iradesi yasanın dayattığı sınırlamaya uymaz ve doğrudan bir seçim yapmak isterse, yasaya rağmen bunu yapabilir. Seçmen olarak, sadece tercih ettiği adayın bilinen bir taraftarını ya da o adaya oy vereceğine söz veren birini seçmesi gerekir. Ve bu iki aşamalı seçim sürecinin doğal işleyiş şeklidir; tam bir siyasal kayıtsızlık durumu dışında, aksi şekilde hareket etmesi beklenemez.

Birleşik Devletler Başkanının seçimi hemen hemen bu şekilde gerçekleşir. Kağıt üstünde, seçim dolaylıdır: Toplum Başkan için oy kullanmaz; Başkanı seçen seçiciler için oy kullanır. Ancak seçiciler her zaman belli bir adaya oy vermek üzere açık bir şartla seçilir. Yurttaş da oy verdiği seçiciyi bizzat tercih ettiği için oy kullanmaz; Lincoln ya da Breckenridge[1] aday listesi için oy kullanır. Unutulmamalıdır ki, seçiciler bütün ülke sathında Başkan veya Parlamento üyesi olacak en uygun kişiyi bulmaları için seçilmemektedir. Eğer böyle olsaydı, bu uygulama lehine söylenebilecek bir şey olurdu; ama öyle değildir. Genel olarak insanlık Platon ile aynı görüşte olana kadar da böyle olmayacaktır: İktidarın emanet edileceği en uygun kişi onu kabul etmeyi en az isteyen kişidir.[2] Seçiciler, kendilerini aday gösterenlerden birini tercih edecektir ve seçicileri seçenler bunların kim olduğunu önceden bilir. Ülkede siyasi bir faaliyet olduğunda, oy kullanacak tüm seçiciler, oyunu bu adaylardan hangisine vereceğine karar vermiş olur ve oyunu kulla-

---

[1] 1860 ABD Başkanlık seçimlerinde yarışan dört adaydan ikisi: Abraham Lincoln (1809-65) ve John Cabell Breckinridge (1821–75). Seçimi Lincoln kazanmıştır. **[ÖO]**

[2] Bkz. Platon, *Devlet* 347c-d. **[MP & FR]**

nırken dikkate aldığı tek düşünce bu olur. Her adayın taraftarlarının elinde oyunu kendi adaylarına vereceğine yemin etmiş seçiciler listesi hazırdır. Ve birincil seçmenlere sorulan tek soru esasen bu listelerden hangisini desteklediğidir.

İki aşamalı seçimin pratikte daha iyi işlemesi, seçicilerin yalnızca seçici rolleri için değil, yerine getirmeleri gereken diğer önemli işlevler için seçilmesi durumunda mümkündür ki bu da yalnızca belirli bir oy kullanmak için delege olarak seçilmelerini önler. Bu koşulların bileşiminin bir örneği, bir başka Amerikan kurumu olan Birleşik Devletler Senatosu'nda görülebilir. Bir bakıma Kongre'nin Üst Meclis'i olan bu meclisin, doğrudan halkı değil, Eyaletleri temsil ettiği ve onların federal hükümete terk etmedikleri egemenlik haklarının koruyucusu olduğu düşünülür. Her Eyaletin dahili egemenliği –eşit bir federasyon icabı– eyaletin büyüklüğü veya önemi ne olursa olsun, eşit derecede kutsal olduğundan, her biri Senato'ya aynı sayıda üye (iki) seçer, ister küçük Delaware ister "İmparatorluk Eyaleti" (*Empire State*) New York olsun. Bu üyeler, toplum tarafından değil, Eyalet Meclisleri tarafından seçilir;[3] meclis üyeleri de her eyalet halkı tarafından seçilir. Ancak bir yasama meclisinin bütün olağan işinden –yasa yapma ve yürütmenin denetimi– bu kurumlar sorumlu olduğu için, senato üyeleri daha çok bu amaçlar için seçilir. Eyalet Meclisi üyeleri Federal Senato'da eyaleti temsil edecek iki kişiyi belirlerken, çoğunlukla kendi yargılarını kullanırlar ama demokrasi yönetiminin tüm kararlarında gerekli olduğu gibi kamuoyunu da genel olarak dikkate

[3] Amerikan Anayasası'nda yapılan ve 8 Nisan 1913'te onaylanan 17. Değişiklik ile Senato üyelerinin eyalet meclisleri tarafından dolaylı seçimi son bulmuş, bundan sonra doğrudan halk oyu ile seçilmeye başlamıştır. **[MP & FR]**

alırlar. Oldukça başarılı olduklarını gösteren bu seçimler, bariz olarak, Birleşik Devletler'deki tüm seçimlerin en iyisidir. Senato böylelikle her zaman kamusal yaşamda yeterince tanınan seçkinlerden oluşur. Böyle bir örnekten sonra dolaylı genel seçimin hiç avantajlı olmadığı söylenemez. Belli koşullar altında benimsenebilecek en iyi sistem budur. Ancak seçimlerin, diğer işlevleri ulusun en önemli meselelerine kadar uzanan yerel kurumlara emanet edildiği Birleşik Devletler gibi bir federal yönetim dışında, bu koşulların pratikte elde edilmesi pek olası değildir. Bu ülkede[4] var olan veya var olması muhtemel benzeri bir konumdaki tek kurum, belediyeler ya da benzer yerel amaçlar için kurulmuş veya oluşturulmuş olan diğer kurullardır. Ancak, Londra Şehri'nden (*City of London*) Parlamento'ya seçilen üyeler, muhtarlar (*aldermen*) ve Belediye Meclisi (*Common Council*)[5] tarafından –ve aynı şekilde, Parlamento'ya Marylebone[6] kasabasından seçilen üyeleri, açıkça kabul edildiği ve halihazırda bilfiil olduğu üzere, onu oluşturan mahallelerin yönetim kurulları tarafından– seçilse parlamenter anayasamızda herhangi bir gelişme olduğunu düşünecek az sayıda kişi olurdu. Yalnızca yerel yönetim kurulu olarak görülen bu kurumlar olduklarından daha az sakıncalı olsalar da, onları belediye veya mahalleye

---

[4] İngiltere. **[ÖO]**

[5] *City of London*: Londra'nın merkezinde ama idari olarak Londra'nın geri kalanından özerk ve küçük bir bölge. Aynı zamanda seçim bölgesi olan *City of London* 1954'e kadar Parlamento'da iki üye ile temsil edilirken bu tarihten sonra Westminster şehri ile birlikte tek üye ile temsil edilmeye başlamıştır. İdari yapısını *Lord Mayor* (Belediye Başkanı), *Court of Aldermen* (Muhtarlar Kurulu) ve *Common Council* (Belediye Meclisi) oluşturmaktadır. *City of London*'ı oluşturan 25 mahallenin (*ward*) bir nevi muhtarlarından oluşan *Court of Aldermen* halihazırda yetkileri sembolik olan bir kuruldur. **[ÖO]**

[6] *Marylebone* için bkz. Bölüm VII, not 2. **[ÖO]**

özgü dar kapsamlı işleri yürütmek için uygun kılan nitelikler, Parlamento adaylarının karşılaştırmalı vasıflarını değerlendirebilme yetkinliğinin garantisi değildir. Muhtemelen bu görevi doğrudan oy kullanan yurttaşlara kıyasla daha iyi yerine getiremeyeceklerdir. Öte yandan, mahalle yönetim kurulu veya kent meclis üyeliği seçimlerinde Parlamento üyesi seçme yetkinliği göz önünde tutulması gerekirse, söz konusu sınırlı görev için en uygun olanların çoğu dışarıda kalacaktır; zira bu durumda onlara oy veren seçmenlerle aynı siyasi hissiyatı paylaşan kişileri seçmek zorunluluğu olacaktır. Kent meclislerinin dolaylı siyasal etkileri, belediye seçimlerini, parti siyaseti meselesi haline getirmek suretiyle, asıl amaçlarından saptırmıştır. Bir adamın muhasebecisi ya da kâhyasının görevleri arasında o adamın doktorunu da seçmek olsaydı, bulunacak doktor muhtemelen kendi başına bulabileceğinden daha iyi olmazdı. Ancak, bu durumda, kendisi muhasebeci veya kâhya seçiminde sınırlanmış olacaktır; zira bulacağı şahsa diğer görevi emanet ederken söz konusu şahsın [doktor bulma görevinden ötürü] sağlığına bir tehlike arz etmemesi gerekecektir.

Bu nedenle, dolaylı seçimler altında elde edilebilecek her faydanın doğrudan seçimler altında da elde edilebileceği görülmektedir. Doğrudan seçimlerde elde edilemeyecek olup da dolaylı seçimlerden elde edilmesi beklenen faydalar ise aslında aynı şekilde dolaylı seçimlerde de elde edilemeyecektir. Öte yandan, dolaylı seçimlerin kendine mahsus ciddi sakıncaları vardır. Düzeneğin fazladan ve gereksiz bir çarkı olduğu gerçeği önemsiz bir itiraz konusu değildir. Kamusallık ruhunu ve siyasi zekayı geliştirme aracı olarak belirgin zafiyeti üzerinde daha önce durduk: Uygulamaya konduğu – yani birincil seçmenler parlamento temsilcilerinin seçi-

mini tamamen seçicilere bıraktığı– takdirde seçmenin Parlamento üyesi ile özdeşlemesinin önüne geçilmiş olacak ve Parlamento üyesi seçmenlerine karşı çok daha az aktif sorumluluk hissi duyacaktır. Bütün bunlara ek olarak, Parlamento üyesinin seçimi üzerinde nihai karara sahip nispeten az sayıda kişi, hayattaki konumlarına göre her türlü yolsuzluk ve entrika için fazladan imkân elde edecektir. Seçim bölgeleri, her yerde rüşvete uygun bir zemin sunması açısından halihazırdaki küçük kasabaların (*small boroughs*) durumuna düşecektir.[7] Seçilmeyi garantilemek için az sayıda kişinin kazanılması yeterli olacaktır. Seçicilerin kendilerini seçenlere karşı sorumlu olacağı söylenirse, yanıt açıktır: Kamuoyu önünde daimi bir görev veya konumda olmadıkları için, oylarına yolsuzluk karıştırmakla –pek de umursamayacakları tekrar seçmen olarak atanmamak dışında– fazla bir risk almayacaklardır. Bu durumda, güvenilebilecek tek çare rüşvet cezalarıdır; ancak, küçük seçim bölgelerinde bunun yetersizliği tecrübeyle sabittir. Sakınca, seçicilere bırakılan takdir yetkisinin miktarıyla tam olarak orantılı olacaktır. Oylarını kendi kişisel menfaatleri uğruna kullanmaktan çekinecekleri tek durum, muhtemelen, salt bir delege olarak seçmenlerinin oylarını seçimlere olduğu gibi taşıyacaklarına dair açık bir vaat ile seçilmeleri olurdu. İki aşamalı seçim, etkisini göstermeye başladığı an, doğuracağı sonuçlar kötü olacaktır. Bunun, nasıl uygulanırsa uygulansın (Birleşik Devletler'deki senatör seçimlerine[8] benzer koşullar dışında) dolaylı seçim ilkesi için de geçerli olduğu görülecektir.

---

[7] Mill'in küçük kasabalardan kastı, yukarıda bahsi geçen Marylebone gibi seçim bölgesi tayin edilmiş ve böylelikle Parlamento üyesi seçme hakkı olan, ancak nispeten küçük nüfus oranı nedeniyle temsilde adalet ilkesine aykırı yerlerdir; bkz. Bölüm VII, not 2. **[ÖO]**

[8] Dolaylı ABD Senato seçimleri için bkz. Bölüm IX, not 10. **[ÖO]**

Bu siyasi mekanizma lehine söylenebilecek en iyi şey, bazı durumlarda, çoğul oylamaya kıyasla daha uygulanabilir bir yol olarak, toplumun her üyesine –toplumun sayısal çoğunluğunu Parlamento'da baskın hale getirmeksizin– bir tür oy vermek olabilir: Örneğin, emekçi sınıfların kalabalık ve kalburüstü bir kısmının, onların geri kalanı tarafından seçilmek üzere, bu ülkenin mevcut seçmen kitlesine eklenmesiyle seçmen sayısının arttırılması durumunda. Koşullar, böyle bir planı geçici bir ara yol olarak uygun kılabilir; ancak kendini düşünürlere kalıcı bir düzenleme olarak beğendirecek kadar herhangi bir ilkeyi yeterince enikonu uygulamamaktadır.

Bölüm X
Oy Kullanma Şekline Dair

Oy kullanma şekillerine ilişkin en önemli mesele, gizlilik veya aleniyettir ve şimdi bu meseleyi ele alacağız.

Tartışmayı sinsilik veya korkaklık gibi duygusal ifadeler üzerinden kurgulamak büyük hata olur. Gizlilik, birçok durumda haklı olabilir, bazılarında zorunludur ve dürüstçe önlenebilir kötülüklere karşı koruma talep etmek korkaklık değildir. Ayrıca, gizli oylamanın aleni olana tercih edilebilir olduğu herhangi bir durumun düşünülemeyeceği makul bir şekilde öne sürülemez; ancak, bu durumların siyasette kural değil istisna olduğunu belirtmeliyim.

Önümüzdeki durum, daha önce de söylediğim gibi, bir kurum *ruhunun* –yani kurumun yurttaşın zihninde yaptığı izlenimin– onun işleyişinin en önemli parçalarından biri olduğu pek çok örnekten biridir.

Gizli oyun ruhu –seçmenin zihninde gizli oya atfettiği muhtemel yorum– oyun ona kendisi için; kamusal bir emanet olarak değil, özel kullanımı ve faydası için verilmiş olduğudur. Çünkü eğer gerçekten bir emanet ise, halkın onun oyu üzerinde hakkı var ise, oyu bilme hakkına sahip değiller midir? Oyun mahiyetine dair bu yanlış ve kötü niyetli yorum genellenebilir; zira gizli oyun son yıllarda göze çarpan savunucularının çoğunun yorumu bu şekildeydi.

Bu öğreti, gizli oyun daha önceki savunucuları tarafından bu şekilde anlaşılmamıştır. Fakat bir öğretinin zihin üzerindeki etkisi onu şekillendirenlerde değil, onun

şekillendirdiği kişilerde en iyi görülür. Sayın Bright[1] ve onun demokratlar okulu, oyun bir emanet değil, kendi ifadeleriyle, bir hak olduğunu savunurken bu konuyla çok alakalı olduklarını sanmaktadırlar. Toplumun genel zihninde kök salan bu fikir, gizli oyun yapabileceği muhtemel tüm iyiliği boşa çıkaracak ahlaki bir sakıncaya yol açmaktadır. Hak kavramını nasıl tanımlarsak veya anlarsak anlayalım, hiç kimse bir başkası üzerinde iktidar sahibi olma hakkına (tamamen yasal anlamda hariç) sahip değildir: Sahip olmasına izin verilen her iktidar ahlaken, kelimenin tam anlamıyla, bir emanettir.

Fakat bir seçmen ya da temsilci olarak herhangi bir siyasi işlevin kullanılması, başkaları üzerinde iktidar olur. Oyun bir emanet değil, bir hak olduğunu söyleyenler, öğretilerinin yol açtığı sonuçları pek kabul etmeyecektir. Eğer oy bir haksa, seçmenin kendisine aitse, onu satması ya da memnun etmekte menfaati olan herhangi birisine kendisini beğendirmek için kullanması durumunda onu hangi gerekçeyle suçlayabiliriz? Bir kişinin, evi veya yüzde üçlük hisse senedi veya üzerinde gerçekten hak sahibi olduğu herhangi bir başka şeyi nasıl kullanacağına dair münhasıran kamu yararına danışması beklenmez. Oy, başka sebeplerin yanı sıra, gerçekten kendi güvenliğini sağlamak için kişinin sahip olması gereken bir araçtır. Ancak kendisini koruduğu muameleye karşı diğer yurttaşların her birini de aynı şekilde –bu onun oyuna bağlı olduğu ölçüde– korumakla yükümlüdür.

Oy, kişinin keyfine bağlı bir şey değildir; bir jüri üyesinin verdiği kararın onun kişisel istekleriyle ne kadar ilgisi varsa oyun da seçmenin kişisel istekleriyle o kadar ilgisi vardır. Oy, kesinlikle bir görev meselesidir: Kişi, kamu yararının ne olduğuna dair en iyi ve en vicdanlı

---

[1] *John Bright* (1811-89): İngiliz radikal ve liberal devlet adamı. Oyun genişletilmesini ve gizli oyu savunmaktaydı. **[MP & FR]**

görüşüne göre oyunu vermelidir. Oya dair başka bir yaklaşımı olan kimse ona sahip olmaya uygun değildir. Oyun böyle bir kişi üzerindeki etkisi onun zihnini yükseltmek değil saptırmak olacaktır. Kalbini yüce bir yurtseverlik ve kamu görevi yükümlülüğüne açacağına, kendi menfaati, zevki veya kaprisi için kamusal bir işlevi kullanma eğilimini uyandıracak ve besleyecektir. Bunlar, bir despot ve zalimi harekete geçiren duygu ve amaçların aynısıdır, sadece daha mütevazı ölçektedir.

Şimdi, kamusal bir görevde olan ya da kendisine toplumsal bir sorumluluk verilmiş sıradan bir yurttaşın, toplumun kendisine yüklediği yükümlülükler hakkında, toplum bu görevi ona verirkenki duygu ve düşüncelerin aynısını düşüneceği ve hissedeceği kesindir. Toplumun kendisinden beklediği görünen şey, onun belki altına düşebileceği, ancak nadiren üstüne çıkacağı bir standart oluşturur. Ve bu kişinin gizli oya atfedeceği yorum, elbette, oyunu nasıl verdiğini bilmesine izin verilmeyen kişileri dikkate almakla yükümlü olmadığı; bilakis oyunu kendi eğilimine göre verebileceği şeklinde olacaktır.

Kulüp ve özel topluluklarda gizli oy kullanımına binaen parlamento seçimlerinde benimsenmesi savının geçersiz olmasının belirleyici nedeni işte budur. Seçmenin yanlış olarak inandığı şey –bir başkasının dilek veya menfaatlerini dikkate almakla yükümlü olmadığı– bir kulüp üyesi için gerçekten söz konusudur. Kulüp üyesi, oy kullanmakla belirli bir kişiyle az çok yakın bir ilişki kurmaya istekli veya istekli olmadığını belirtmekten başka bir şey yapmamış olur. Bu, herkesin kabul edeceği gibi, kendi keyfi veya eğilimine göre karar verme hakkına sahip olduğu bir konudur; ve reddettiği kişi de dahil olmak üzere kimseyle bir tartışmaya girmeden kendi başına karar verebilmesi her kişi için en iyisidir.

Bu durumlarda gizli oy kullanmaya itiraz etmemek için ek bir sebep, mutlaka ya da doğal olarak yalan söylemeye yol açmamasıdır. İlgili kişiler aynı sınıf veya konum sahibi olduklarından, birinin diğerini oyunu nasıl kullandığına dair sorgulaması yakışıksız görülecektir. Ancak parlamento seçimlerinde durum tamamen farklıdır ve gizli oy talebine yol açan toplumsal ilişkiler –bir kişinin bir başkasının vereceği oyu belirleme hakkını kendinde görecek kadar onun üstü olması durumu– var olduğu sürece muhtemelen de farklı olmaya devam edecektir. Böyle bir durumda, sessiz kalmak veya kaçamak bir cevap vermek muhakkak verilen oyun istendiği şekilde olmadığına dair bir kanıt olarak görülecektir.

Herhangi bir siyasi seçimde, hatta evrensel oyun olduğu bir seçimde (ve daha sınırlı bir oy söz konusuysa da daha bariz bir şekilde), seçmen mutlak bir ahlaki yükümlülük altındadır: Kendi özel avantajından ziyade kamusal menfaati gözetmeli ve oyunu, en iyi muhakemesiyle, sanki tek seçmen oymuş ve seçim yalnız ona bağlıymış gibi bir sorumluluk hissiyle vermelidir. Eğer bu kabul ediliyorsa, ilk bakışta şu sonucu çıkarabiliriz: Oy kullanma görevi, diğer kamu görevleri gibi, kamunun gözü önünde ve eleştirisine açık yapılmalıdır. Herkesin oylamanın bu şekilde icra edilmesinde menfaati olmakla kalmayıp, dürüstçe ve özenle değil de farklı bir şekilde icra edildiği takdirde kendini haksızlığa uğramış gibi görme hakkına sahiptir. Kuşkusuz, ne bu ne de siyasi ahlakın bir başka kuralı kesinlikle dokunulmaz değildir; nitekim, daha mantıklı düşüncelerle reddedilebilir. Ancak o kadar önemlidir ki onu ihlal edecek bir durumun bir hayli istisnai karakterde olması gerekir.

Şüphesiz ki, aleniyet altında, seçmeni kullandığı oydan dolayı kamuya karşı sorumlu kılmaya çalıştığımızda,

pratikte nüfuzlu bir kişiye karşı sorumlu olacak ve bu kişinin menfaati –seçmenin gizlilik kalkanı altında oyunu verip kamusal sorumluluktan tamamen kurtulmuş olması durumundaki kişisel menfaatine kıyasla– toplumun genel menfaatine daha fazla aykırı olacaktır. Bu durum, yüksek derecede, seçmenlerin büyük bir bölümü için söz konusu olduğunda, gizli oylama ehvenişer olabilir. Seçmenler köle olduğunda, boyunduruklarından kurtulmalarını sağlayan her şey müsamaha edilebilir. Gizli oy için en güçlü argüman, Azınlığın Çoğunluk üzerindeki zararlı gücünün artması durumunda yapılabilir. Roma Cumhuriyeti'nin çöküşünde, gizli oyun gerekçeleri karşı konulamayacak türdendi. Oligarşi, yıldan yıla zenginleşmekte ve zalimleşmekte, halk daha fakir ve daha bağımlı hale gelmekte idi; ve oyun ilkesiz nüfuzlu kişilerin elinde daha çok bir alet olarak suiistimaline karşı gitgide daha güçlü engeller dikmek gerekiyordu. Gizli oy var olduğu sürece Atina anayasası üzerinde faydalı bir etkiye sahip olduğundan şüphe edilemez. Grek cumhuriyetleri içinde en istikrarlı olanında bile, özgürlük, halktan elde edilecek tek bir haksız oyla bir süreliğine yok edilebilirdi: Atina seçmeni düzenli bir şekilde zorlamaya maruz kalacak kadar bağımlı bir durumda olmamasına rağmen, rüşvet verilebilir veya – Atina'da bile zengin ve soylu gençler arasında eksik olmayan– çeteler tarafından tehdit edilebilirdi. Bu durumda düzeni sağlamanın değerli bir aracı haline gelen gizli oy, Atina'yı antik cumhuriyetler arasında farklı kılan *Eunomia*'ya[2] yardımcı oldu.

Fakat çağdaş Avrupa'nın daha gelişmiş ülkelerinde ve özellikle bu ülkede seçmenleri zorlama gücü azalmış ve

---

[2] *Eunomia*: (Yunanca) iyi yasalara dayanan iyi yönetim anlamına gelir. Eunomia, aynı zamanda, Yunan yasa ve yasama tanrıçası idi. **[MP & FR]**

azalmaktadır. Oyun kötüye kullanımı, seçmenin başkalarının elinde maruz kaldığı etkilerden çok, ya bireysel olarak ya da bir sınıfın bir üyesi olarak, kendisine ait uğursuz menfaatler ve utanç verici duygulardan beklenmelidir. Onu ilkine karşı korumak, ikincisi üzerinde tüm kısıtlamayı tamamen ortadan kaldırmak pahasına, daha büyük ve artan bir kötülüğü daha küçük ve azalan bir kötülük ile değiştirmek olacaktır. Bu konu ve bugün İngiltere için genel olarak geçerli bir soruna dair, Parlamento Reformu üzerine bir kitapçıkta,[3] kendimi ifade etmiştim; orada yazılanları geliştirebileceğimi hissetmediğim için burada alıntılamama izin verin.

"Otuz yıl önce Parlamento üyelerinin seçilmesinde korunmayı gerektiren ana kötülüğün gizli oyun önleyeceği bir şey –toprak sahipleri, işverenler ve müşteriler tarafından baskı– olduğu hâlâ doğruydu. Şimdi ise, bencillik ya da seçmenin bencil tarafgirliğini çok daha büyük bir kötülük kaynağı olarak görüyorum. Aşağılık ve fesat bir oyun, çoğunlukla, başkalarının yol açabileceği sonuçların korkusundan çok, seçmenin kişisel menfaati, sınıf menfaati veya kendi zihninde bazı sefil duygulardan ötürü verildiğine ikna oldum: Ve gizli oy, seçmenin, sorumluluk ve utanç duygusundan tamamen bağımsız olarak, bu etkilere kendini teslim etmesine izin verecektir.

Çok eski zamanlarda, daha üst ve zengin sınıflar yönetime tamamen sahipti. İktidarları, ülkenin ana şikâyetiydi. Bir işverenin veya bir toprak ağasının isteğine göre oy kullanma alışkanlığı o kadar sıkıca yerleşmişti ki, onu yerinden oynatabilecek –iyi bir davanın yokluğunda nadiren var olduğu bilinen şiddetli bir halk hareketi dışında– herhangi bir şey mevcut değildi. Bu ne-

[3] Alıntı, Mill'in *Thoughts on Parliamentary Reform* (1839) adlı çalışmasındandır. **[MP & FR]**

denle, bu etkilere karşı verilen bir oy, genel olarak, dürüst, kamusal ruhu dikkate alan bir oydu; ancak her durumda ve hangi saikle verilmiş olursa olsun, iyi bir oy olmaması neredeyse imkânsızdı çünkü en büyük kötülüğe –oligarşinin zorba etkisine– karşı kullanılmış bir oydu. O zaman seçmenin, kendisine yönelik bir emniyet kaygısı gütmeden –ne dürüstçe ne de zekice olsa bile– oy ayrıcalığını özgürce kullanması sağlanabilmiş olsaydı, bu reform adına büyük bir kazanım olurdu; zira ülkede o dönem kurumlar ve devlet idaresinde kötü olan her şeyi yaratan ve koruyan toprak ağaları ve oy tellallarının muktedir gücünün boyunduruğunu kırmış olurdu.

Gizli oy bugüne dek kabul görmedi; ancak koşulların gelişimi, bu açıdan, onun işlevini gördü ve giderek daha fazla görmeye devam etmektedir. Bu sorunun etkisi açısından ülkenin hem siyasi hem de toplumsal durumu büyük ölçüde değişti ve her geçen gün değişmeye devam ediyor. Üst sınıflar artık ülkenin efendileri değil. Çeyrek asır öncesinde olduğu gibi, orta sınıfların üst sınıfa karşı itaatkar ya da işçi sınıfının üst ve orta sınıflara bağımlı olduğunu düşünen biri çağın tüm işaretlerine karşı kör olmalıdır.

O çeyrek asrın olayları, her sınıfa kendi kolektif gücünü bilmeyi öğretmekle kalmadı, aynı zamanda daha alt sınıfa ait bireylerin daha üst sınıftan olanlara karşı daha vakur olmalarına imkân verdi. Çoğu durumda, seçmenlerin oyları –ister üstlerinin isteklerine karşı ister bunlara uygun olsun– artık uygulama imkânı kalmayan zorlamanın bir sonucu değil, onların kendi kişisel veya siyasi taraftarlıklarının bir ifadesidir. Mevcut seçim sisteminin birçok kötü yanı bunun bir kanıtıdır. Yüksek perdeden şikayet edilen rüşvet artışı ve bu bulaşıcı hastalığın daha önce ondan muaf olan yerlere de sirayet

etmesi, yerel etkilerin artık önemli olmadığının; ve seçmenlerin şimdi diğer insanları değil, kendilerini memnun etmek için oy kullandıklarının bir kanıtıdır. İllerde ve daha küçük kasabalarda büyük miktarda uşakvari bağımlılığın halen sürmekte olduğuna kuşku yoktur. Ancak zamanın ruhu buna karşı olup olayların etkisi bunu sürekli azaltma eğilimindedir. Artık iyi bir kiracı, toprak sahibinin kendisi için olduğu gibi kendisinin de toprak sahibi için değerli olduğunu hissedebilir. Müreffeh bir esnafın kendini belli bir müşterisinden bağımsız hissetmeye maddi gücü yetebilir. Her seçimde oylar gittikçe seçmenin kendine ait olmaktadır. Kişisel koşullarından çok daha fazla, zihinlerinin artık özgürleştirilmesi gerekiyor. Bundan böyle, başkalarının iradesinin pasif araçları veya hakim bir oligarşinin iktidarı elinde tutması için bir araç değillerdir. Seçmenlerin kendileri oligarşi haline gelmektedir.

Seçmenin oyu onun efendisi tarafından değil de kendi iradesi ile belirlendiği oranda, seçmenin konumu bir Parlamento üyesinin konumuyla aynıdır ve bu durumda aleniyet vazgeçilmezdir. Toplumun herhangi bir kısmı temsil edilmediği sürece, Çartistlerin gizli oyun sınırlı oyla birlikte kullanılmasına karşı savları su götürmezdir.[4] Mevcut seçmenler –ve müstakbel Reform Yasası'nın bu sayıya ilave edeceklerinin çoğu– orta sınıftandır; ve bunlar, toprak sahipleri veya büyük üreti-

---

[4] 1838'de yayımlanan Halkın Beyannamesi (*People's Charter*) altı hedef içermekte olup bunlardan biri parlamento seçimlerinde gizli oyun kullanımıydı. Diğerleri, 21 yaş üstü tüm erkekler için oy hakkı, Parlamento üyeliği için mülk şartının kaldırılması, Parlamento üyelerine maaş ödenmesi, seçim bölgelerinin eşitlenmesi ve yıllık Parlamento seçimleridir. Mill'in yukarıdaki cümlesinde yanlış anlamayı önlemek için dikkat edilmesi gereken bir husus var: Çartistler, gizli oyun evrensel oy ile birlikte uygulanmasını savunmakta, sınırlı oy ile birlikte uygulanmasına karşı çıkmaktadırlar. Mill **[MP & FR/ ÖO]**

ciler gibi, işçi sınıfından farklı sınıf menfaatlerine sahiptir. Oy, tüm vasıflı emekçilere genişletilmiş olsaydı, bunlar bile, vasıfsız emekçilerden farklı bir sınıf menfaatine sahip olur veya olabilirdi. Oyun tüm erkeklere genişletilmiş olduğunu farz edelim –eskiden evrensel oy diye yanlış bir şekilde ve şimdi erkeklik oyu (*manhood suffrage*) gibi aptalca adlandırılan şeyin yasa haline geldiğini varsayalım– bu durumda hâlâ seçmenlerin kadınlardan ayrı bir sınıf menfaati olacaktır. Yasama organının önünde özel olarak kadınları ilgilendiren bir sorun olduğunu farz edin: Örneğin, kadınlar üniversiteye kabul edilmeli mi? Eşlerini neredeyse öldürene kadar döven hödüklere verilen hafif cezaların yerine daha etkili olanları konmalı mı? Ya da Amerika'da birbiri ardına eyaletlerin, sadece bir yasayla değil, anayasal değişikliklerle yürürlüğe koydukları şeyi İngiliz Parlamentosu'nda teklif edildiğini varsayalım: Evli kadınlar mülkiyet hakkına sahip olmalı mı? Bir erkeğin karısı ve kızları, bu önerileri destekleyecek bir adaya karşı oy kullanıp kullanmadığını bilme hakkına sahip değil midir?

Elbette, bu argümanların tüm öneminin oyun halihazırdaki adaletsiz durumundan kaynaklandığı itirazı yapılacaktır: Seçmen olmayanların görüşleri, seçmenin –kendi başına bırakılsa mümkün olandan– daha dürüst ya da daha faydalı oy vermesini sağlayacak olursa, ondan çok onlar seçmen olmaya daha layıktır ve oya onlar sahip olmalıdır; seçmenleri etkileme kapasitesi olan herkes seçmen olmaya uygundur; seçmenlerin sorumlu olması gereken kişilerin kendileri seçmen olmalı ve sorumlu olmamaları gereken güçlü kişilerin veya sınıfların yersiz etkisinden korunmak için oy güvenceleri olmalıdır.

Bu argüman aldatıcıdır; halbuki bir zamanlar bunun kesin olduğunu düşünüyordum. Şimdi ise bana hatalı

görünüyor. Seçmenleri etkileme kapasitesi olanların hepsi, bundan dolayı, kendileri de seçmen olmaya uygun değildir. Bu ikincisi birincisine göre daha büyük bir kapasitedir ve daha küçük olan siyasi işlev için olgun olanların bazılarına daha üstün olan siyasi işlev güvenli bir şekilde emanet edilemeyebilir. Emekçilerin en yoksul ve en kaba kesiminin görüşleri ve dilekleri, seçmenlerin ve yasama organının fikirleri üzerinde çok faydalı bir etkiye sahip olabilir. Ancak, mevcut ahlaki ve zeka durumları dikkate alındığında oy kullanmalarına izin vererek onlara ağır basan bir nüfuz vermek oldukça zararlı olabilir. Oya sahip olmayanların oya sahip olanlar üzerindeki bu dolaylı etkisinin tedrici büyümesi sayesinde oyun her yeni genişlemesindeki geçiş süreci yumuşar ve uygun zamanda genişlemenin barışçıl yollarla gerçekleşmesi sağlanır. Fakat siyasi mülahazalarda gözden hiçbir zaman kaçırılmaması gereken başka ve daha derin bir nokta var. Kamunun sağlıklı karar verme kapasitesi olmadığı sürece, aleniyet ve kamuya karşı sorumluluk hissinin bir işe yaramayacağı düşüncesi temelsizdir. Kamuoyunun ancak kendisine itaatkar bir şekilde uyulmasını sağlamayı başarması durumunda iyi bir şey olduğu kanısı, kamuoyunun faydası hakkında çok yüzeysel bir görüştür. Başkalarının gözü önünde olmak –başkalarına kendini savunmak zorunda olmak– başkalarının görüşlerine muhalif hareket edenler dışında kimse için daha önemli değildir, çünkü bu onları üstünde durdukları zemininin sağlam olduğundan emin olmaya zorlar. Hiçbir şey baskıya karşı çalışma gibi istikrar sağlayıcı bir etki sağlamaz. Tutkulu bir heyecanın geçici etkisi altında olmadığı sürece kimse, büyük ölçüde suçlanmayı beklediği şeyi yapmaz. Bunun tek istisnası kişinin önceden düşünülmüş ve belirlenmiş bir amacının olmasıdır. Bu da her zaman düşünceli ve

bilinçli bir karakterin kanıtıdır. Kökten olarak kötü insanlar dışında, böyle bir karakter genellikle samimi ve güçlü kişisel kanaatlerden ileri gelir. Davranışlarının hesabını vermek zorunda olma gerçeği bile, tek başına, en azından düzgün bir hesap verilebilecek davranışlara uymak için güçlü bir teşviktir. Eğer biri edebin korunması yükümlülüğünün iktidarın kötüye kullanılmasına ilişkin çok önemli bir fren olmadığını düşünecek olursa, bu kişi bu kısıta uyma zorunluluğu duymayanların davranışlarına asla dikkat etmemiştir. Aleniyet (*publicity*), makul bir şekilde savunmanın imkânsız olduğu şeyi önlemekten; istişare yapma zorunda bırakmaktan; ve herkesi eylemlerinin hesabını vermek için çağırıldıklarında ne diyeceklerini eyleme geçmeden önce belirlemeye zorlamaktan başka bir şey yapmasa bile fazlasıyla değerlidir.

Ancak –denebilir ki– şimdi olmasa bile, en azından bundan sonra, herkes oy sahibi olmaya uygun olduğunda ve bütün erkek ve kadınlar uygunluklarından ötürü oy kullanmaya kabul edildiklerinde, işte *o zaman*, artık sınıf menfaati temelli yasa yapımı tehlikesi kalmaz; zira o zaman seçmenlerin tümü ulusun kendisi olacağından genel menfaatten ayrı bir menfaate sahip olamazlar. Bireyler halen özel ya da sınıf teşviklerine göre oy kullansa bile, çoğunluk için böyle bir teşvik olmaz. Ve seçmen olmayan kalmayacağından, onların arasından sorumlu olmaları gereken kişiler de olmayacak ve böylelikle gizli oyun etkisi –uğursuz etkiler[5] hariç– tamamen yararlı olacaktır.

Bu durumda bile gizli oya onay veremem. İnsanlar oy kullanma için uygun olsalar ve evrensel oya sahip olsalar bile, gizli oyun arzu edilir olacağını düşünemiyo-

[5] Muhtemelen aynı anlama gelen uğursuz menfaatler (*sinister interests*) için bkz. Bölüm VI, not 7. **[ÖO]**

rum. Birincisi, bu şartlar altında, ihtiyaç duyulması gereken bir şey olamayacağı için. Hipotezin ima ettiği vaziyeti yalnızca düşünelim: Evrensel olarak eğitimli bir halk ve her yetişkin insanın bir oya sahip olması. Nüfusun sadece küçük bir kısmının seçmen ve çoğunluğunun neredeyse eğitimsiz olması durumunda bile, kamuoyu zaten –herkesçe görüldüğü üzere– son kertede hakim güç ise, toprak sahipleri ve zenginlerin hepsi okuyan ve oya sahip bir topluluk üzerinde –onların eğilimine karşı ve üzerlerinden hiç de kolay atamayacakları– herhangi bir iktidar kurabileceğini sanmak kuruntu olur. Ancak bu durumda gizlilik koruması gereksiz olurken aleniyetin denetimine her zaman olduğu gibi ihtiyaç olurdu. Şayet toplumun bir üyesi olmak ve genel olarak halkın menfaatiyle uyuşmayan bariz bir menfaat sahibi olmamak, bir kamu görevini –hemcinslerimizin görüşlerinden kaynaklanan bir teşvik veya kısıtlama olmadan– yerine getirmeyi garanti edecek kadar yeterliyse bu durumda insanlığın evrensel gözlemi oldukça yanılmış olmalıdır.

Kişinin kamusal menfaatteki kısmi payının –kendisini ters yönde çeken özel bir menfaate sahip olmasa bile– başka dışsal teşvikler olmadan kamuya olan görevini yerine getirmesi için yeterli olmayacağı genel bir kural olarak anlaşılmıştır. Aynı şekilde, herkesin oyu olsa bile, kişiler oylarını gizli verirken kamu önünde olduğu gibi dürüstçe verecekleri söylenemez.

Seçmenlerin, toplumun tamamını oluşturduklarında, toplumsal menfaatin aleyhinde oy kullanmak için bir menfaatleri olmayacağı önermesi, incelendiği takdirde, içinde anlamdan çok ses barındırdığı görülecektir. Toplum, genel olarak, (terimlerin de ima ettiği gibi) ortak menfaatinden başka bir menfaate sahip olmasa bile,

toplumun içindeki herhangi birisi ya da her birey için bu söz konusu olabilir.

Bir insanın menfaati, ilgilendiği şeyden ibarettir. Herkes sahip olduğu duygular –bencil ya da daha iyi türden– beğeniler veya antipatiler kadar farklı menfaatlere sahiptir. Bunların herhangi birinin, kendi başına, kişinin "menfaatini" oluşturduğu söylenemez: Kendisine ait bir grup menfaati bir diğer grup menfaatine tercih etmesine göre iyi veya kötü bir insandır. Evinde zalim olan bir adam, (kendisi üzerinde uygulanmıyorken) tiranlığa sempati duymaya eğilimlidir; tiranlığa karşı direnişe sempati beslemeyeceği ise neredeyse kesindir. Kıskanç bir adam Aristides'e karşı oy kullanır, çünkü ona Adil denmektedir.[6] Bencil bir adam, ülkesinin iyi bir yasayla elde edeceği avantajdan kendi payına düşen kısmı yerine en ufak bireysel faydayı tercih eder; zira zihinsel alışkanlıkları onu kendine özgü menfaatler üzerine düşmeye ve en iyi bunları takdir etmeye meylettirir. Çok sayıda seçmenin, özel ve kamusal olanlar diye iki tercih kümesi olacaktır. Seçmenin açıkça kabul etmek isteyeceği sadece ikincisidir. İnsanların başkalarına – hatta kendilerinden daha iyi olmayanlara bile– göstermek için can attıkları karakterlerinin sadece en iyi yanlarıdır. İnsanlar; kazanç, fesatlık, hınç, kişisel rekabet, hatta sınıf veya mezhep menfaat veya önyargılarından kaynaklanan haysiyetsiz veya aşağılık oyları, aleni oy vermeye kıyasla, gizlilik içinde çok daha rahatlıkla ve-

---

[6] *Aristides* (MÖ 530-468): Atinalı devlet adamı ve general. "Adil" lakabıyla tanınmıştır. Plutarkhos "Aristides'in Yaşamı"nda şu rivayeti anlatır: Okuma yazması olmayan bir Atina yurttaşı, Aristides'in sürgüne (*ostracism*) gönderilmesi yönünde oy kullanır (zira "Adil" lakabından ötürü ona karşı kıskançlık duymaktadır) ve o olduğunu bilmediği Aristides'ten ismini (oy pusulası olarak kullanılan) çömlek parçasına yazmasını ister. **[MP & FR]**

receklerdir. Ve bazı durumlar vardır ki –bunlar daha sık olmaya başlayabilirler– üçkağıtçı bir çoğunluk üzerinde neredeyse tek kısıtlama dürüst bir azınlığın görüşüne saygı göstermek zorunda olmalarıdır. Kuzey Amerika'nın borçlarını ödemeyi reddeden eyaletleri[7] örneğinde olduğu gibi, dürüst bir adamın yüzüne bakmaktan duyacağı utanç, ilkesiz bir seçmen üzerinde bir fren işlevi görmez mi? Bütün bu iyi şeyler gizli oyla feda edileceği için, ona en uygun koşullar dahi olsa, benimsenmesinin arzu edilebilir olduğunu göstermek için (gitgide zayıflayan) zorunluluğu şimdi olduğundan çok daha güçlü bir şekilde ortaya konmalıdır."[8]

Oylama şekliyle ilgili tartışılabilir diğer noktalarda, çok fazla söz sarf etmeye gerek yoktur. Sayın Hare tarafından tasarlanan kişisel temsil sistemi, oy pusulalarının kullanımını gerekli kılmaktadır. Fakat, seçmenin sorumlu bir kamu görevlisinin huzurunda –oy kullanma yerinde ya da uygun bir şekilde erişilebilir böyle bir yer yoksa herkese açık başka bir yerde– oy pusulasına imzasını atması bana elzem görünmektedir. Şimdi reddedilmiş olan bir öneriyi –seçim pusulalarının seçmenin kendi evinde doldurulması ve postayla gönderilmesi veya bir kamu görevlisince toplanması– oldukça sorunlu görmekteyim. Bu durumda oy verme faaliyeti sağlıklı etkinin yokluğunda ve tüm zararlı etkilerin huzurunda yapılmış olacaktı. Rüşvetçi, mahremiyet koruması altında, kendi gözüyle yaptığı pazarlığın yerine getirildiğini; ve tehditkar, zorla elde ettiği itaatin hemen oracıkta gerçekleştiğini görebilecekti. Seçmenin gerçek hissi-

---

[7] 1840'ların ilk yarısında bazı Amerikan eyaletlerinin daha önce borç karşılığı çıkarmış oldukları tahvilleri ödemeyi reddetmesi. Bu durum çoğunluğu İngiliz olan ve aralarında J. S. Mill'in de olduğu alacaklıları mağdur etmişti. **[ÖO]**

[8] *Thoughts on Parliamentary Reform*, 2. baskı, s. 32-36. **[JSM]**

yatını bilenlerin varlığının yapacağı hayırlı karşıt etki ve kendi partisinden veya görüşünden olanların sempatisinin ilham verici etkisi dışarıda bırakılmış olacaktı.[9]

Seçim yerleri, her seçmenin kolay ulaşabileceği kadar çok sayıda olmalı ve adayın seçmenlerin ulaşım masraflarını karşılaması hiçbir şekilde kabul edilmemelidir. Sakat ve yatalaklar –ve onlar da sadece tıbbi belgeyle–

---

[9] "Bu çare hem tasarruf amacıyla hem de aksi takdirde oy kullanmayacak ve planın savunucuları tarafından özellikle tercih edilen bir seçmen kesimi olarak kabul edilen birçok seçmenin oylarını almak için tavsiye edilmiştir. Bu uygulama, Yoksul Yasası gözetmenlerinin seçimi sırasında yürürlüğe girdi ve bu örnekteki başarısı, daha önemli yasama organı üyesi seçimlerinde benimsenmesi için örnek gösterildi. Ancak, bana göre, çarenin faydalarının bağlı olduğu noktada iki örnek durum birbirinden farklıdır. Bir kamu fonunun sağlanmasından ibaret olan özel bir idari iş için yapılan bir yerel seçimde, tercihlerin yalnızca bu işle aktif olarak ilgilenenlerin elinde olmasını engellemek bir hedeftir. Zira bu tür bir seçime bağlı olan kamu menfaati sınırlı ve çoğu zaman da düşük seviyede olduğundan, bu konuyla meşgul olma eğilimi, büyük ölçüde, uğraşlarını kendi özel avantajına tahvil etmek isteyen kişilerle sınırlı olacaktır. Ve bu özel çıkarları bastırmak amacıyla başka kişilerin müdahalesini seçmenler için mümkün olduğunca az zahmetli hale getirmek çok arzu edilir bir şey olabilir. Ancak önümüzdeki mesele, kendi dışında herhangi bir şeyi önemseyen ya da kendini dahi akıllıca önemseyen herkesin ilgi göstermesi gereken ulusal yönetim gibi büyük bir iş olduğunda, konuyla ilgisiz olan kimselerin oy kullanmasını engellemek – uykudaki zihinlerini uyandırmak hariç herhangi bir başka yolla onları oy kullanmaya teşvik etmeye kıyasla– çok daha ziyade bir hedeftir. Seçim yerine gidecek kadar seçimle yeterince ilgilenmeyen seçmen, bu zahmete katlanmadan oy kullanabilecek olsa, oyunu isteyen ilk kişiye ya da en önemsiz ya da gayriciddi teşvik karşılığında oyunu verecek kişinin ta kendisidir. Oy kullanıp kullanmamasını umursamayan bir adam oyunu nasıl kullanacağına önem vermeyecektir; ve bu zihniyette olan bir kişinin oy kullanmak gibi bir ahlaki hakkı yoktur; zira eğer kullansa, bir kanaat ifadesi olmayan bir oy sanki kanaat ürünüymüş gibi sayılacak ve sonucu belirlemede bir hayatın düşünce ve amaçlarını temsil eden bir oy kadar etkili olacaktır." —*Thoughts*, vb., s. 39. **[JSM]**

devlet veya ilgili mahallin uygun ulaşım imkânı sağlamasını talep etme hakkına sahip olmalıdır. Seçim işlemleri, seçim memurları ve seçimin düzenlenmesi için gerekli diğer her şeyin maliyeti kamu tarafından karşılanmalıdır. Adayın seçim için bir harcama yapması şart koşulmamalı ve hatta –sınırlı ve önemsiz bir miktarın dışında– buna izin verilmemedir. Sayın Hare, adını aday listesine koyan herkesten –başarı ihtimali bulunmayan ve bunun için uğraşma niyeti de olmayanların sebepsiz yere veya adını duyurmak ve belki de daha ciddi adayların seçilmesi için gerekli olan birkaç oyu kapmak uğruna aday olmasını engellemek amacıyla– toplam 50 sterlin talep edilmesi gerektiği düşüncesindeydi. Bir adayın ya da destekçilerinin kaçınamayacağı ve bunu talep etmeyi seçebilecek her kişi için kamunun karşılamasının beklenemeyeceği bir masraf var: iddialarını seçmenlere, reklamlar, afişler ve broşürler yoluyla duyurmak. Bu tür gerekli tüm masraflar için Sayın Hare'nin önerdiği 50 sterlin, bu amaçlar için kullanımına izin verilirse (eğer gerekliyse 100 yapılabilir), yeterli olmalı. Adayın arkadaşları toplantılar ve kapı kapı dolaşarak seçim çalışması yürütmek için harcama yapmak isterse, bunları önlemek mümkün değildir; ancak adayların kendi cebinden yapılan bu gibi veya muhtelif başka masrafların başta ödenen 50 (veya 100) sterlinden fazla olması yasak ve cezaya tâbi olmalıdır.

Bu konuda muhtemel bir sahtekârlığı göz yummamak istenecek olursa, her Parlamento üyesinin göreve başlarken –seçilmek için, doğrudan veya dolaylı olarak, 50 sterlinin üzerinde para veya bu değerde bir aynî harcama yapmadığı ve yapmayacağına dair– dinî veya namusu üzerine yemin etmesi istenebilir. Ve beyanın sahte olduğu veya bozulduğu kanıtlanırsa, yalan beyandan cezaya tâbi tutulmalıdır. Bu cezaların, yasama organının

ciddi olduğunu göstererek, kamuoyunu aynı yöne çevirmesi ve kamuoyunun, şimdiye kadar olduğu gibi, topluma karşı bu en ciddi suçu küçük bir kusur olarak görmesini önlemesi muhtemeldir. Bu etki yaratıldığı zaman, hiç şüphesiz, dinî yemin veya namus üzerine beyanın bağlayıcı olduğuna güvenilecektir.[10] "Kamuo-

---

[10] 1860'ta Yolsuzluk Uygulamalarının Önlenmesi Yasasının işleyişi üzerine Avam Kamarası'nda oluşturulan komitede konuşan tanıklardan birçoğu –ki bazıları seçim konularında büyük pratik deneyime sahipti– Parlamento üyelerinin bir beyanda bulunmasının şart koşulması ilkesine (ya kesinlikle ya da son bir çare olarak) sıcak bakmakta ve cezalarla desteklendiği takdirde büyük ölçüde etkili olacağı düşüncesindeydiler (*Evidence*, s. 46, 54-7, 67, 123, 198-202, 208). Wakefield Soruşturması'nın baş komiseri (elbette farklı konudaki bir teklife atfen) şunu dedi: "Yasama organının konuyla ilgili ciddi olduğunu görürlerse, mekanizma işleyecektir ... Rüşvet nedeniyle mahkumiyete kara bir leke muamelesi yapılırsa, kamuoyunun yönünün değişeceğine eminim" (s. 26 ve 32). Komitenin (ve mevcut Kabinenin) seçkin bir üyesi, doğrulayıcı yeminden (*assertory oath*) ayrı olarak sadece vaat içeren (*promissory*) yemine yalan beyan cezasının verilmesinin çok sakıncalı olacağını düşünmekteydi. Ancak ona bir mahkemedeki tanık tarafından yapılan yeminin de vaat içeren bir yemin olduğu hatırlatıldı. Komite üyesinin buna verdiği yanıt (tanığın vaadi hemen yapılması gereken bir eylemle ilgiliyken, üyeninki tüm gelecek zaman için bir vaat olacaktır), ancak yemin sahibinin aldığı yükümlülüğü unutabileceği veya farkında olmadan ihlal edebileceği varsayıldığı takdirde anlamlı olabilirdi. Bu gibi ihtimaller mevcut durumda söz konusu değildir.

Daha esaslı bir zorluk, seçim harcamalarının en sık aldığı biçimlerden birinin yerel hayır kurumlarına veya diğer yerel amaçlara yapılan bağışlar olmasıdır. Bu durumda yörenin Parlamento üyesi tarafından hayır amacıyla para verilmesini yasayla yasaklamak sert bir önlem olacaktır. Bu tür bağışlar iyi niyetli olduğunda, onlardan kaynaklanabilecek popülerlik, üstün servet sahiplerinden esirgemenin pek mümkün görünmediği bir avantajdır. Fakat fesadın en büyük kısmı, bu şekilde bağış olarak verilen paranın, üyenin yöreye olan ilgisini devam ettirmesi (*keeping up the interest*) örtmecesi altında, rüşvet amaçlı kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşı korunmak için, üyenin yörede ya da yöreyle veya herhangi bir saki-

yu, sahte bir sorumluluk reddine ancak reddedilen şeye zaten müsamaha ediyorsa müsamaha gösterir."[11] Herkesin bildiği gibi, seçim yolsuzluğuyla ilgili durum budur. Siyaset adamları arasında rüşvetin önlenmesi için gerçek ve ciddi bir girişim bugüne dek olmamıştır, çünkü seçimlerin maliyetli olmamasına dair gerçek bir istek vâki olmamıştır. Maliyetli olmaları, çok sayıda rakibi ekarte ederek masrafları karşılayabilecek olanlara avantaj sağlar; ne kadar zararlı olsa da, Parlamento'ya erişimi zengin adamlarla sınırlıyorsa, muhafazakâr eğilime sahip olduğu için her şeye değer verilir. Bu, her iki siyasi partimizin Parlamento üyeleri arasında yerleşik bir his olup gerçekten kötü niyetli olduklarına inandığım tek hususdur. Sadece kendi sınıflarından birinin seçilebileceğinden emin oldukları sürece kimin oy kullandığının onlar için nispeten bir önemi yoktur. Kendi sınıflarından birinin sınıf dayanışması hislerine güvenebileceklerini biliyorlar. Yüksek sınıfın kapısını çalan yeni zenginlerin itaatkarlığı, onlara göre, daha da kesindir. Demokratik kişilerin Parlamento'ya seçilmeleri engellendiği sürece, en demokratik oy durumunda bile, zenginlerin sınıf menfaatlerine veya hislerine çok düşmanca bir şeyden çekinmeye gerek olmadığını biliyorlar.

Fakat, kendi bakış açılarından bakacak olsak bile, iyiyi iyiyle birleştirmek yerine kötülüğün kötülükle dengelenmesi, berbat bir politikadır. Yapılması gereken, seçim

---

niyle ilgili (belki kendi otel harcamaları hariç) yaptığı tüm masrafların, seçim denetçisinin elinden geçeceğine ve bu masrafların (üyenin kendisi ya da arkadaşları tarafından değil) denetçi tarafından ilan edilen amaçlar için kullanılacağına dair bir ifade, vaat içeren beyanın bir parçası olmalıdır.

Tüm yasal masrafların adaya değil yöreye yüklenmesi ilkesi, en iyi tanıkların ikisi tarafından onaylanmıştır (s. 20, 65-70, 277). **[JSM]**

[11] Alıntı, Mill'in *Thoughts on Parliamentary Reform* adlı çalışmasından. **[MP & FR]**

bölgeleri içinde Çoğunluğun sınıf hissiyatına tam bir serbestlik tanınırken, onların Azınlık hissiyatıyla dolu kişiler aracılığıyla hareket etmek zorunda bırakılması olmamalıdır. Amaç, her iki sınıfın en iyi üyelerini, sınıf tercihlerini bir kenara bırakmaya ve ortak menfaate giden yolu birlikte takip etmeye teşvik eden şartlar altında bir araya getirmek olmalıdır.

Siyasi mevkileri insanlara tevcih edilen bir lütufmuş – emanetçinin kendisine istediği için talip olduğu ve hatta kendi maddi yararı için tasarlanmış gibi karşılığında para ödeyeceği bir şeymiş– gibi sunmak kadar siyasi kurumların ahlaki açıdan daha zararlı oldukları – ruhlarıyla daha büyük zarar verdikleri– başka bir tarz yoktur. İnsanlar zahmetli bir görevi yerine getirme izni için büyük miktarlarda para ödemeyi istemezler. Platon, siyasi iktidarı teslim etmek için bulunması gerekenlerin siyasi iktidara karşı en gönülsüz olan kişiler olması gerektiğini; ve en uygun kişileri yönetme külfetini yüklenmeye teşvik etmek için bel bağlanabilecek tek saikin daha kötü adamlar tarafından yönetilme korkusu olduğunu iddia ederken, iyi yönetimin koşullarını çok daha adil bir şekilde görmekteydi.[12] Bir seçmen, hiçbiri daha önce paralarını menfaatsiz hayırseverlik projeleri için cömertçe harcamamış ve isimlerinin yanına M.P.[13] yazabilmek için harcadıkları miktarlarda birbirleriyle yarışan üç dört beyefendiyi gördüğünde aklına ne gelmelidir? Tüm bu masraflara *onun* menfaati için girdiklerini varsayabilir mi? Ve onların bu işteki rolüne dair pek hoş olmayan bir kanaat oluşturursa, kendi rolüne dair nasıl bir ahlaki yükümlülük duyacaktır? Siyasetçiler, seçmen topluluğunun dürüst olabileceği görüşüne hayalperest

---

[12] Bkz. Bölüm IX, not 9. **[ÖO]**

[13] *Member of Parliament* (Parlamento Üyesi) ifadesinin kısaltması. **[ÖO]**

bir rüya muamelesi yapmaktan hoşlanır; kendileri böyle olmadıkça tabii ki bu doğru olacaktır; zira seçmenler ahlaken kendilerine adayları örnek almaktadır. Seçilen üye herhangi bir şekil veya tarzda sandalyesi için para ödediği sürece, seçim faaliyetini her yönüyle bencil bir pazarlıktan farklı bir şey haline getirmeye yönelik tüm çabalar başarısız kalacaktır. "Adayın kendisi ve toplumsal alışkanlıklar, Parlamento üyesinin görevini, yerine getirilecek bir sorumluluk yerine talep edilecek kişisel bir lütuf olarak kabul ediyor göründüğü sürece, hiçbir çaba sıradan bir seçmene Parlamento üyesi seçiminin de bir sorumluluk meselesi olduğunu ve kişisel yeterlilik dışında herhangi bir mülahazayla oy verme özgürlüğünün olmadığını anlatamayacaktır."[14]

Adayın seçim amacıyla para ödemesinin ne şart koşulmasını ne de izin verilmesini gerektiren ilke, görünüşte karşıt eğilime sahip, ancak aslında aynı amaca yönelik, başka bir sonucu gerekli kılar. Parlamentoyu, tüm toplumsal konum ve koşullardan kişilerin erişimine açma aracı olarak sıklıkla önerilen şeyi reddeder: Parlamento üyelerine maaş ödenmesi. Bazı kolonilerimizde olduğu gibi, ücretsiz bir işle ilgilenmeye uygun bir kişi neredeyse hiç yoksa, yapılacak ödeme, maaş değil, kişinin zaman ya da para kaybının tazmini olmalıdır. Bir maaşın sağlayacağı daha fazla aday zenginliği hayali bir avantajdır. Görev için akla gelebilecek hiçbir ücret, diğer kârlı mesleklerle ciddi olarak meşgul olanları, başarılı olma ümidiyle, cezbetmeyecektir. Parlamento üyelerinin işi, bu nedenle, kendi başına bir meslek haline gelecektir: Diğer profesyonel meslekler gibi, en başta maddi imkânları için ve esasen geleceği belirsiz bir meslek gibi moral bozucu etkiler eşliğinde sürdürü-

[14] Alıntı, Mill'in *Thoughts on Parliamentary Reform* adlı çalışmasından. **[MP & FR]**

lecektir. Parlamento üyeliği aşağı sınıftan maceracıların heves edeceği bir hedef olacaktır. 658[15] –ve bunun on veya yirmi katı kadar da üye olma beklentisi taşıyan– kişi, durmadan seçmenlerin oylarını kazanmaya veya korumaya çalışacak; ve bunun için de, doğru veya aldatıcı, mümkün veya imkânsız her türlü şeyi vaat edecek; ve kalabalığın en kaba kesiminin en aşağılık duygularını ve en cahilce önyargılarını tatmin etmek için birbirleriyle yarışacaklardır. Aristophanes'te Cleon ile sosis satıcısı arasındaki açık artırma,[16] her zaman neler olduğuna dair karikatürize edilmiş adil bir tasvirdir. Böyle bir kurum, insan doğasının en hassas kısımlarına uygulanan sürekli bir yakı olacaktır. Bu, en başarılı pohpohçuya, yurttaşlarının bir kesiminin en becerikli aldatıcısına, 658 ödül vermek anlamına gelir. Hiçbir despotizm altında, bu denli bol miktarda iğrenç dalkavukluk üreten organize bir toprak işleme sistemi görülmemiştir.[17] [18]

---

[15] Mill'in döneminde Avam Kamarası üye sayısı 658 idi. Bugün bu sayı 650'dir. **[ÖO]**

[16] *Aristophanes* (MÖ 446-386): Antik Atinalı komedi yazarı. *Şövalyeler* adlı oyununda Atinalı bir devlet adamı ve general olan Cleon (öl. MÖ 422) ve bir sosis satıcısı olan Agoracritus Demos'un (halkın) onayını kazanmak için yarışa girerler. Yarışı Agoracritus kazanır ve Demos daha önceki şanına kavuşur. **[MP & FR]**

[17] "Sayın Lorimer'in söylediği gibi, en aşağı sınıfa mensup kişilerin kendilerini kamusal işlere adaması için parasal teşvik yaratarak, demagogluk kariyeri resmen başlatılmış olacaktır. Yönetim şeklinin ona has doğal sapması yönünde sevk edilmesini, bir grup aktif kişinin özel menfaati haline getirmek kadar sakınılması gereken başka bir şey yoktur. Herhangi bir topluluk ya da bir kişi kendi haline, zaaflarıyla baş başa, bırakıldığında, verebilecekleri emareler, bin pohpohçu tarafından istismar edildiğinde bu zaafların ne olabileceklerine dair bize oldukça zayıf bir fikir verecektir. Eğer kitleyi cehaletin bilgi kadar ve hatta bilgiden daha iyi olduğuna ikna ederek elde edilmesi kesin ama mütevazı maaşlı 658 mevki olsaydı, korkarım ki, kitlenin bu derse inanma ve ona göre hareket etme ihtimali bir hayli fazla olurdu." (*Fraser's Magazine*, Nisan 1859, "Recent Writers on

[19] Her zaman olabileceği gibi, oldukça nitelikli vasıflara sahip olup da (mülk, ticaret veya meslekten kaynaklanan) bağımsız maddi imkânlardan yoksun bir kişinin – erişilebilir başka hiçbir kişinin sunamayacağı hizmetleri sunmak için– Parlamento'ya gelmesi arzu edilirse, bunun için kamusal katkı kaynağı vardır; Andrew Marvel[20] gibi bir kişi, Parlamento'da iken, seçmenlerinin katkılarıyla desteklenebilir. Bu yöntemin bir sakıncası yoktur; zira kimse birilerine yarandığı için bu şekilde onore edilmez: Kitleler kendisini pohpohlayacak belli bir kişinin bakımının masraflarını üstlenecek kadar bir dalkavukla bir diğeri arasındaki farkı pek önemsemez. Böyle bir destek, sadece olağanüstü kişisel nitelikler göz önünde bulundurularak verilecektir. Bu nitelikler, ulu-

---

Reform" başlıklı makale). **[JSM]**

[18] Bir önceki notta, Mill, "Recent Writers on Reform" başlıklı kendi makalesinden alıntı yapmaktadır: *Collected Works*, Cilt 19, s. 368. Mill, ilgili pasajda, James Lorimer (1818-90) adlı İskoç avukat, Edinburgh Üniversitesi kamu hukuku profesörü ve *Political Progress Not Necessarily Democratic* (Londra ve Edinburgh, 1857) kitabının yazarı üzerine yorum yapmaktadır. Mill'in alıntısının ilk cümlesi Lorimer'den alıntılanmıştır. **[MP & FR]**

[19] İki önceki notta geçen Mill'in "yönetim şeklinin ona has doğal sapması" (*the form of government in the direction of its natural perversion*) ifadesi, Aristoteles'in altılı rejim tasnifi çerçevesinde anlaşılmalıdır. Aristoteles, rejimleri iki kritere göre (yönetenlerin sayısının Tek, Azınlık, Çoğunluk mu olduğu; ve yönetimin amacının yönetenlerin menfaati mi yoksa ortak menfaat mi olduğu) altı kategoriye ayırır: (1) Monarşi, (2) Aristokrasi, (3) Politeia, (4) Tiranlık, (5) Oligarşi, (6) Demokrasi. Bunlardan ilk üçü (ortak menfaati gözettiği için) "iyi", diğerleri (yönetenlerin menfaatini gözettiği için) "kötü" rejimlerdir. Sonraki üç, sırasıyla, ilk üç rejimin sapmaları veya sapkın şekilleridir. Mill, bu bağlamda, dengeli ve hukuku esas alan bir rejim olarak Politeia'nın demagogların ("bir grup aktif kişinin") kışkırtmasıyla Demokrasi'ye dönüştürülmesine gönderme yapmaktadır. **[ÖO]**

[20] *Andrew Marvel* (1621-78): 1659-78 arası Parlamento üyeliği yapmış İngiliz şair ve siyasetçi. **[MP & FR]**

sal vekil olmanın mutlak bir kanıtı olmasa da bunun bir nebze karinesi ve mutlaka bağımsız görüş ve iradenin varlığına dair bir güvencedir.

Bölüm XI
Parlamentoların Görev Süresine Dair

Parlamento üyelerinin ne kadar uzun bir süreden sonra tekrar seçime tâbi tutulmaları gerekiyor? Bu konudaki ilgili ilkeler çok açıktır; zorluk uygulamada yatıyor. Bir yandan, vekilin sorumluluğunu unutmasına, görevlerini savsaklamasına ve onları kendi kişisel menfaatleri doğrultusunda yürütmesine ya da seçmenleriyle özgür ve kamuya açık toplantıları –vekil, seçmenleriyle aynı fikirde olsun olmasın, bu toplantılar temsili yönetimin faydalarından biridir– ihmal etmesine yol açacak kadar uzun süreli olmamalıdır.

Öte yandan, kendisinin, tek bir hareketi ile değil, hareket tarzı ile değerlendirilmesine izin verecek bir görev süresine sahip olacağından emin olmalıdır. Özgür yönetim için gerekli olan halk denetimiyle uyumlu bireysel görüş ve takdir yetkisine en geniş oranda sahip olması önemlidir. Ve bu nedenle, denetimin –her zaman en iyi işlediği gibi– vekile sahip olduğu tüm nitelikleri göstermeye yetecek kadar zaman tanındıktan sonra yapılması gerekir. Bu zaman zarfında seçmenlerine sadece onların görüşlerinin itaatkâr bir avukatı ve bir oy makinesinden ibaret olmadığını ispatlayabilmeli ve böylelikle onların gözünde sevilen ve güvenilir bir vekil olabilmelidir.

Herhangi bir evrensel kuralla, bu ilkeler arasındaki sınırı belirlemek imkânsızdır. Anayasadaki demokratik gücün zayıf veya aşırı pasif olup uyarılma ihtiyacı olduğu; vekilin seçmenlerinden ayrılır ayrılmaz saray veya aristokratik bir ortam içine girdiği ve bu ortamın,

onu halkçı yönden farklı bir yöne döndürdüğü, kendisinin getirmiş olduğu demokratik duyguları azalttığı, onu seçenlerin isteklerini unutturduğu ve onların menfaatlerine soğuk bakmaya yönelttiği durumlarda yetkilendirmenin yenilenmesi için halka dönme sorumluluğu karakter ve hissiyatını istenen düzeyde tutması açısından elzemdir. Bu gibi durumlarda üç yıl bile neredeyse çok uzun bir dönemdir ve daha uzunu kesinlikle kabul edilemez.

Bunun aksine, demokrasi yükselen güç ise ve bu güç halen artma eğilimindeyse ve işleyişinde herhangi bir anormal faaliyete teşvikten ziyade dengelenmesi gerekiyorsa; sınırsız aleniyet ve her an her yerde var olan gazete basını, vekile her hareketinin seçmenleri tarafından derhal bilineceği, tartışılacağı ve yargılanacağını garanti ediyorsa ve vekil onların saygısını durmadan ya kazanıp ya kaybediyorsa; ve aynı yollarla, seçmenlerinin duygularının etkisi ve diğer tüm demokratik etkiler, kendi zihninde sürekli olarak canlı ve aktif olarak yer buluyorsa, beş yıldan daha azı ürkek bir itaatkarlığı önlemek için yeterli bir süre olmayacaktır. İngiliz siyasetinde tüm bu özelliklere dair gerçekleşen değişim, kırk yıl önce daha gelişmiş reformcuların öğretilerinin önünde çarpıcı bir şekilde duran yıllık parlamentoların[1] günümüzde neden bu kadar az ilgi gördüğünü ve nadiren duyulduğunu açıklıyor. Süre kısa veya uzun da olsa göz önünde bulundurulmalıdır ki görev sürelerinin son yıllarında vekiller parlamento yıllık olsaydı her zaman olacakları durumda olacaktır. Bu nedenle, eğer süre çok

[1] Örneğin, Binbaşı John Cartwright (1740-1824) 1776'dan ölümüne kadar erkekler için evrensel oy hakkını ve yıllık parlamentoları savunmuştur. Parlamento dönemi olarak 3 ila 5 yılı uygun gören Mill, daha esnek düzenlemeler peşinde koşan Bentham ve babası James Mill'in önerilerini benimsemiş gözükmektedir. **[MP & FR]**

kısa olursa, tüm sürenin büyük bir bölümünde neredeyse yıllık parlamentolar olurdu. Şu an olduğu gibi, yedi yıllık süre gereksiz yere uzun olsa da ortaya çıkması muhtemel bir fayda için değiştirmeye değmez; zira her an gerçekleşebilecek bir erken fesih ihtimali, vekilin seçmenlerle arasını iyi tutmasına sebep olmaktadır.

Yetkinin devamı için en uygun süre ne olursa olsun, her bir Parlamento üyesinin seçilme tarihinden itibaren bu süre bitiminde koltuğunu boşaltması ve tüm Avam Kamarası'nın genel bir yenilenmeye tâbi tutulmaması doğal gözükebilir. Bu sistemi tavsiye etmek için herhangi bir pratik amaç olsaydı, lehinde söylenebilecek çok şey olabilirdi. Fakat reddedilmesi için destek olarak ileri sürülebileceğinden çok daha güçlü sebepler vardır. Bunlardan biri, ulusa zararlı bir politika izlemiş bir Parlamento çoğunluğunu derhal tasfiye etmenin bir yolu olamayacağıdır. Sınırlı bir dönemden sonra –ki bu noktada görev süresi neredeyse dolmuş olacaktır– genel seçimin kesinliği ve başbakan ya kendi adına istediği ya da kendisini ülkede popüler yapacağını düşündüğü için her an genel seçime gitme olasılığı, Parlamento'nun hissiyatıyla seçmenlerin hissiyatı arasında bir uçurum açılmasını önleme eğilimi gösterecektir. Avam Kamarası sürekli yeni kan aldığı takdirde ise –ve yeni gelen üyelerin katıldıkları topluluğun özelliklerini değiştirmektense onları benimsemeleri daha muhtemel olduğu için– çoğunluğun görev süresinin bitimine daima uzun yıllar kalacağından, böyle bir uçurum süresiz olarak var olmaya devam edecektir. Avam Kamarası'nın genel hissiyatının ulusunki ile uyumlu olması kadar seçkin vekillerin koltuklarını kaybetmeden, en popüler olmayan hissiyatı özgürce ifade edebilmeleri büyük önem taşımaktadır. Temsili meclisin tedrici ve kısmen yenilenmesine karşı daha önemli bir başka sebep var. Kamuoyu-

nun durumunu ölçmek ve tartışmaya mahal vermeden farklı partilerin ve görüşlerin nispi gücünü tespit etmek için muhalif güçlerin düzenli aralıklarla ve genel olarak gözden geçirilmesinde yarar vardır. Bu, Fransız anayasalarının bazılarında olduğu gibi, beşte bir veya üçte bir gibi önemli bir kısmın aynı anda ayrılması üzerine Parlamento'nun kısmen yenilenmesi durumunda bile tam olarak sağlanmış olmaz.

Yürütmenin fesih yetkisine izin verme nedenleri, temsili bir yönetimde yürütmenin yapısına ve işlevlerine ilişkin, daha sonraki bir bölümde ele alınacaktır.

Bölüm XII
Parlamento Üyelerinden Yemin Etmeleri İstenmeli mi?

Bir yasama organı üyesi seçmenlerinin talimatlarıyla bağlı olmalı mıdır? Onların hissiyatının mı yoksa kendi hissiyatının mı bir aracı olması gerekir? Onların kongreye gönderdiği bir elçi mi yoksa yalnızca onlar adına hareket etmeye yetkili olmakla kalmayıp onlar için ne yapılması gerektiğini de değerlendirecek profesyonel bir vekil mi? Temsili bir yönetimde bir yasa koyucunun görevine dair bu iki teorinin her birinin taraftarları vardır ve her biri bazı temsili yönetimlerce benimsenmiş bir öğretidir. Felemenk Birleşik Vilayetlerinde (*Dutch United Provinces*), Sınıflar Meclisi (*States General*) üyeleri sadece delege idi; ve bu öğreti öyle bir noktaya taşınmıştı ki temsil talimatlarında öngörülmeyen önemli bir sorun ortaya çıktığı zaman, tam da kendisini yetkilendiren yönetime dönen bir elçi gibi, seçmenlerine geri dönmek zorunda kalıyorlardı. Temsili anayasaya sahip bu[1] ve diğer birçok ülkede, yasa ve gelenek, bir Parlamento üyesine, seçmenlerinden ne kadar farklı olsa da, doğru olanın ne olduğuna dair kendi kanaatine göre oy kullanmasına izin verir. Ancak, birçok zihin ve hatta bazı Parlamento üyeleri üzerinde pratikte ciddi bir etkiye sahip karşıt bir görüş de ortalıkta dolaşmaktadır. Bu görüşteki Parlamento üyeleri, çoğu zaman, popülerlik arzusundan veya yeniden seçilme endişesinden bağımsız olarak, seçmenlerinin kararlı bir görüşe sahip olduk-

[1] İngiltere. [ÖO]

ları konularda, kendi değil, onların görüşleri doğrultusunda tavır almaya kendilerini vicdanen yükümlü hissetmektedir. Pozitif hukuktan ve belirli bir halkın tarihsel geleneklerinden bağımsız olarak, temsilcinin görevine dair bu görüşlerden hangisi doğru olandır?

Şimdiye kadar ele aldığımız meselelerin aksine, bu bir anayasal yasama değil, daha uygun bir ifadeyle, anayasal ahlak meselesidir: temsili yönetimin etiği. Kurumları değil seçmenlerin işlevlerini yerine getirirken sahip olmaları gereken zihniyeti, ahlaki yükümlülüklerine dair fikirlerini ilgilendirmektedir; zira temsil sistemi ne olursa olsun, seçmenler öyle istediği takdirde, sadece bir delegeliğe dönüşecektir.

Oy kullanmamakta özgür oldukları ve istedikleri gibi oy kullanabildikleri sürece, oylarını uygun gördükleri herhangi bir koşula bağlamaktan alıkonulamazlar. Kendisini tüm görüşlerine sadık kalmayacak olan birini ve hatta, canları isterlerse, beklenmedik önemli konularda oy vermeden önce onlarla istişarede bulunacağına söz vermeyen birini seçmeyi reddederek, vekillerini sadece bir sözcüye indirgeyebilir veya, vekilleri artık bu kapasitede hareket etmek istemiyorsa, istifaya zorlayabilirler. Bunu yapma gücüne sahip oldukları için, Anayasa teorisi bunu yapmak isteyeceklerini varsaymalıdır; zira anayasal yönetimin başlıca ilkesi, siyasi gücü elinde bulunduranın onu kendi amaçları uğruna kötüye kullanacağını varsayar. Her zaman böyle olacağından değil, eşyanın doğal eğilimi böyle olduğundan. Özgür kurumların hususi işlevi buna karşı önlem almaktır. Bu nedenle, seçmenlerin vekillerini bir delegeye dönüştürmelerini ne kadar aptalca veya yanlış bulsak da, bu seçim imtiyazının bu noktaya götürülmesi doğal ve ihtimal dahilinde olduğundan, sanki kesin olacakmış gibi aynı tedbirler alınmalıdır. Seçmenlerin oylarını kullanırken bu

görüşe göre hareket etmemelerini ümit edebiliriz. Ancak temsili bir yönetim, öyle yapılandırılmalıdır ki, bu şekilde hareket etseler bile, hiçbir insan topluluğunun yetkisi dahilinde olmaması gereken şeyi yapamamalıdır: kendi sınıfının menfaatleri için yasa yapımı.

Meselenin sadece siyasal ahlakı ilgilendirdiği söylendiğinde, bu onun önemini hafifletmez. Anayasal ahlak meseleleri anayasanın kendisiyle ilgili olanlardan daha az pratik öneme sahip değildir. Bazı yönetimlerin başlı başına varlığı ve diğer yönetimleri de tahammül edilebilir kılan her şey, anayasal ahlak öğretilerinin pratikte yerine getirilmesine; muhtelif anayasal otoritenin yetkilerinin geniş kullanımını sınırlayan geleneksel kuralları benimsemesine dayanmaktadır.

Dengelenmemiş yönetimlerde –yani saf monarşi, saf aristokrasi ve saf demokraside– yönetimi karakteristik eğilimi yönünde azami aşırılıklara gitmekten alıkoyan tek engel, bu tür geleneksel kurallardır.[2] Yeterince iyi dengelenmemiş yönetimlerde –en güçlü otoritenin hareketlerini anayasal olarak sınırlandırmak için bir teşebbüs olsa da ilgili otoritenin, en azından geçici bir süreliğine kendisine cezai yaptırım uygulanmadan, bu sınırları aşabilecek kadar güçlü olması durumunda– anayasadaki fren ve sınırlamalara saygı kamuoyunca tanınan ve korunan anayasal ahlak öğretileri sayesinde muhafaza edilir. En üstün erkin bölüşülmüş olduğu ve her bir paydaşın diğerlerinin yetki gaspına karşı mümkün olan tek şekilde korunduğu –yani kendini savunmak için diğerlerinin saldırı için kullanabileceği silahlar kadar güçlü silahlarla donandığı– iyi dengelenmiş yönetimlerde, yönetim ancak tüm anayasal otoritelerin yetkilerini son dereceye kadar kullanmaktan kaçınması saye-

[2] Bkz. Bölüm X, not 34. **[ÖO]**

sinde sürdürülebilir. Anayasanın tanıdığı aşırı yetkilerin kullanımından kaçınmanın tek istisnası, bir başka anayasal paydaşın aynı derecede aşırı bir yetki kullanımıyla kışkırtması olabilir. Ve bu durumda gerçekten diyebiliriz ki anayasa sadece anayasal ahlakın geleneksel kurallarına saygı gösterilmesiyle varlığını sürdürebilir.

Yemin meselesi, temsili yönetimlerin varlığını ciddi biçimde ilgilendiren konulardan biri değildir; fakat faydalı işleyişi için çok önemlidir. Yasalar seçmenlere tercihlerini yönetecek ilkeleri şart koşamaz; ancak seçmenlerin tercihlerini hangi ilkelerin yönetmesi gerektiğine dair düşünceleri pratikte büyük önem taşır. Ve bu büyük sorun, bütünüyle, seçmenlerin vekillerine kendisi için belirledikleri belli görüşlere bağlı kalmasını şart koşup koşmamalarıyla ilintilidir.

Hiçbir okur, bu incelemenin ileri sürdüğü genel ilkelerden, bu konuda, hangi sonucun çıkacağından kuşku duyamaz. En baştan beri yönetimin iki büyük gereğinin aynı derecede önemini savunduk ve sürekli göz önünde tuttuk: [1] siyasal iktidar kimin yararına kullanılmalıysa –ve daima kullanıldığı söyleniyorsa– onlara karşı sorumluluk; ve [2] bununla beraber, mümkün olan en büyük ölçüde, bu özel göreve [yönetim] yönelik uzun bir teorik ve pratik çalışmayla eğitilmiş üstün zekanın yararlarını yönetim işlevi için elde etmektir.

Eğer bu ikinci amaç ulaşmaya değerse, bunun için gerekli bedeli ödemeye değer. Üstün zihinsel güçler ve yoğun çalışma, bazen bir kişiyi, sıradan zihinsel güçlerin çalışma olmadan ulaştığı sonuçlardan farklı olanlara götürmezse bir işe yaramayacaktır. Ve herhangi bir entelektüel açıdan ortalama seçmenlerden üstün vekillere sahip olmak bir amaçsa, vekilin seçmenlerin çoğunluğundan bazen farklı görüşte olacağını ve böyle oldu-

ğunda kendi görüşünün, seçmenlerine kıyasla, daha sık doğru olacağını beklemelidir. Buradan şu sonuç çıkar: Seçmenler, vekilin koltuğunu korumasının şartı olarak görüşlerine mutlak riayette ısrar ettikleri takdirde akıllıca davranmış olmazlar.

Buraya kadarki ilke çok açıktır; ancak uygulamasında gerçek zorluklar mevcuttur ve bunları tüm kuvvetiyle ifade ederek başlayacağız. Seçmenlerin kendilerinden daha eğitimli bir vekil seçmeleri ne kadar önemli ise bu bilge insanın onlara karşı sorumlu olması da o kadar gereklidir. Başka bir deyişle, seçmenler vekile emanet edilmiş görevi yerine getirme biçimini değerlendirirler. Ve, bunu, kendi görüşlerinin ölçütü dışında, nasıl yapabilirler? Onu bu ölçütten başka ilk başta neye göre seçecekler? Salt parlaklıktan –gösterişli bir yetenek üstünlüğünden– ötürü seçmek makul olmayacaktır. Sıradan bir kişinin önceden vekilin yeteneklerini değerlendirmek için yapabileceği testler çok kusurludur: Hitabet sanatına hemen hemen münhasır referanslar vardır ve ifade edilenin değerine az veya hiç yoktur. İkincisi, birinciden çıkarılamaz; ve seçmenler kendi görüşlerini askıya almak durumunda kalırsa, iyi yönetme kabiliyeti için ellerinde hangi ölçüt kalır? Diğer yandan, en yetkin kişiyi bile bulabilseler, kendi görüşlerine atıfta bulunmaksızın kendileri için karar vermesine izin vermeliler. En yetkin aday Tory ve seçmenler Liberal olabilir; ya da o bir Liberal, onlar Tory olabilir.[3] Günün siyasi meseleleri Kilise sorunları olabilir ve o Yüksek Kilise Savunucusu (*High Churchman*) ya da Rasyonalist olabilirken, onlar *Dissen-*

---

[3] *Tory*: 1830'larda kurulan İngiliz Muhafazakar Parti üyesi veya destekçisi. *Tory* terimi, ilk 17. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmıştır. *Liberal*: 1860'lardan önce daha çok "Whig" diye bilinen İngiliz Liberal Partisi üyesi veya destekçisi. J. S. Mill de 1865-68 yıllarında Liberal Parti'den Parlamento üyeliği yapmıştı. **[ÖO]**

ter veya *Evangelical* olabilir; veya tam tersi.[4] Bu gibi durumlarda, vekilin yetenekleri, onun –seçmenlerin vicdanen yanlış bir yol olduğuna inandıkları– bir yolda daha uzun mesafe kat etmesini ve daha etkili bir şekilde hareket etmesini sağlayabilir. Diğer yandan, seçmenler, samimi bir inançla, ortalama yeteneğin üzerinde bir vekille temsil edilmek yerine, vekillerinin bu noktalarda, görevinin gereği konusunda kendi görüşlerine bağlı kalmasını isteyebilirler. Ayrıca, sadece ne şekilde en iyi temsil edilebileceklerini değil, kendi ahlaki duruşlarının ve zihniyetlerinin nasıl temsil edileceğini düşünmek durumunda kalabilirler.

Çok sayıda kişinin paylaştığı her düşünce biçiminin etkisi yasama organında hissedilmelidir. Anayasa'nın, farklı ve birbiriyle çelişen düşüncelerin eşit temsil edilmesi için gerekli tedbirleri almış olduğu varsayılırsa, belli bir durumda seçmenlerin ilgilenmesi gereken en önemli husus kendi düşüncelerinin en iyi şekilde temsilini sağlamaktır. Bazı durumlarda da, vekilin, kendi menfaatlerine veya kamu menfaati olarak gördükleri şeye sadık kalması için ellerinin bağlanması gerekebilir. Onlara, dürüst ve önyargısız aday olarak sayısız seçenek sunan bir siyasi sistemde, bu, gereksiz olurdu. Ancak, mevcut sistemde, seçim harcamalarının büyüklüğü

---

[4] *High Churchman*: 17. ve 18. yüzyıldan itibaren Anglikan Kilisesi'nin dini inanç ve ayin açısından Katolik Hıristiyanlığa yakın durmasını savunan *High Church* (Yüksek Kilise) öğretisini benimsemiş kişi. *Rasyonalist*: J. S. Mill'in de mensup olduğu, insan aklını esas alan, Rasyonalizm öğretisini savunan kişi. *Dissenter*: Anglikan Kilisesi'nin kurulduğu 16. yüzyıldan beri bu kilisenin mensubu olmayı ve öğretilerini reddeden İngiliz Protestanlarının genel adı. Kelimenin anlamı "muhalefet eden"dir. *Evangelical*: 18. yüzyılın ilk yarısında hemen hemen eş zamanlı olarak İngiltere ve İngiliz Amerikası'nda ortaya çıkan ve manevi yenilenmeye vurgu yapan Protestanlık içinde bir dinî akım. **[ÖO]**

ve toplumun genel şartlarından ötürü, seçmenler neredeyse her zaman kendilerinden çok farklı toplumsal konuma ve farklı bir sınıf menfaatine sahip kişiler arasından vekillerini seçmek zorunda kalırken, kendilerini onun takdirine bırakmaları gerektiğini kim savunabilir? Sadece iki ya da üç zengin adam arasından tercih yapma fırsatına sahip yoksul sınıftan bir seçmeni, kendisine oy verdiği kişiden zenginlerin sınıf menfaatlerinden kurtuluş olarak gördüğü politikaları taahhüt etmesini talep ettiği için suçlayabilir miyiz? Üstelik, çoğu zaman, seçmen topluluğunun bazı üyeleri, kendi taraflarının çoğunluğu tarafından seçilen vekili kabul etmek zorunda kalacaklardır. Fakat, kendi başlarına seçecekleri bir adayın seçilme şansı olmasa da, oyları kendileri için seçilen adayın başarısı için gerekli olabilir. Bu durumda, bu adayın seçildikten sonraki davranışları üzerinde etkili olabilmenin tek yolu, desteklerini onun belli koşulları kabul etmesine bağlamak olabilir.

Bu düşünceler ve karşıt düşünceler fazlasıyla iç içe geçmiştir: Seçmenlerin, kendilerinden daha bilge insanları vekil olarak seçmeleri ve bu üstün bilgeliğe göre yönetilmeye razı olmaları oldukça önemlidir. Diğer yandan, seçmenler, bir konuda görüş sahibi olduklarında, kimin hikmet sahibi olduğuna ve ona sahip olduğu farz edilen kişinin bu karineyi davranışlarıyla ne kadar teyit ettiğine karar vermek için vekillerinin bu görüşlere riayet edip etmediğini muhakkak hesaba katacaklardır. Ayrıca, seçmenin vekilin görev tanımına dair kural koyması pek pratik görünmemektedir. Nitekim, ortaya çıkacak sonuç, herhangi bir kesin kaide veya bağlayıcı siyasal ahlak öğretisinden çok, seçmen kitlesinin başka bir önemli şarta dair genel yaklaşımına bağlı olacaktır: entelektüel üstünlüğe hürmet.

Üstün hikmetin güçlü bir şekilde değerinin farkında olan bireyler ve halklar, onu var olduğu yerde – kendileriyle aynı görüşte olmasından başka işaretlerle ve hatta ciddi görüş farklılıklarına rağmen– muhtemelen tanıyacaklardır. Ve tanıdıkları zaman, ne pahasına olursa olsun, elde etmeye o denli istekli olacaklardır ki kendi görüşlerini kendilerinden daha akıllı gördükleri kişilere bir yasa gibi zorla kabul ettirmek eğiliminde olmayacaklardır.

Öte yandan, kimseye hürmet etmeyen, başka hiçbir kişinin görüşünün kendisininkinden daha iyi ya da kendisi gibi binlerce kişininki kadar iyi olamayacağını düşünen bir zihniyet vardır.[5] Seçmenler bu zihniyete sahip olduklarında, kendi hissiyatlarının kopyası olmayan ya da en azından bunu ilan etmeyen kimseyi vekil seçmeyecek ve bir vekil bu hissiyatı davranışlarına yansıttığı sürece onunla devam edecektir. Siyasal onurlara sahip olmak isteyen tüm talipler, Platon'un *Gorgias*'ta söylediği gibi, kendilerini *Demos* modeline göre şekillendirmeye ve mümkün olduğunca ona benzemeye gayret edecektir.[6] Tam bir demokrasinin seçmenlerin hissiyatını bu kalıba dökmek için güçlü bir eğilimi olduğu inkar edilemez. Demokrasi, hürmetkar ruh için elverişli değildir. Yalnızca toplumsal konuma duyulan hürmeti ortadan kaldırması, kötü değil, iyi etkileri arasında sayılmalıdır; bununla birlikte, toplumda var olan (yalnızca insan ilişkileri açısından) başlıca hürmet *okulunu* kapatır. Ancak, aynı zamanda, demokrasi esas itibarıyla bir kişinin diğerinden daha fazla dikkate alınmayı hak etmesinde değil, herkesin eşit derecede dikkate alınmasında ısrar-

---

[5] Mill'in bu paragraftaki tespitlerini, Tocqueville'in *Amerika'da Demokrasi* eserinde yaptığı benzer tespitler çerçevesinde değerlendirmekte fayda vardır. **[ÖO]**

[6] Bkz. Platon, *Gorgias* 513a-c. **[MP & FR]**

cıdır. Öyle ki, kişisel üstünlüğe saygı bile muhtemelen istenen düzeyin altında kalacaktır. Diğer nedenlerin yanı sıra, bu nedenle, daha eğitimli sınıfın görüşlerinin daha az eğitimli sınıfın görüşlerinden daha büyük önemi hak ettiğinin ülkenin kurumları tarafından onay görmesini çok önemsiyorum. Ve doğrudan herhangi bir siyasal sonuç elde edilemeyecek olsa da yalnızca kamu hissiyatını etkilemek için tasdikli eğitim üstünlüğüne çoğul oy hakkı vermekle uğraşmaya devam ederim.

Seçmen topluluğunda, bir kimseyle bir diğeri arasında olağanüstü değer farkı olduğuna dair yeterli bir his var olduğunda, amaçları bakımından en değerli olan kişileri ayırt etmek için dikkate alacakları emareler eksik olmayacaktır. Gerçek kamu hizmetlerinde bulunmuş olmak doğal olarak en önemli gösterge olacaktır: Önemli mevkilerde çalışmış ve buralarda önemli şeyler yapmış olmak ki bunların sonuçları bilgeliğini doğrulamış olur; etkilerine bakıldığında akıllıca planlanmış tedbirlerin sahibi olmak; olayların doğruladığı ve nadiren veya hiçbir zaman yanlışlamadığı öngörülerde bulunmuş olmak; dinlendiği zaman iyi, dinlenmediği zaman kötü sonuçlar doğuran tavsiyeler vermiş olmak. Şüphesiz, bu bilgelik emarelerinde büyük oranda bir belirsizlik vardır; ancak sıradan ferasete sahip kişiler tarafından uygulanabilir olanları arıyoruz.

Geri kalanı tarafından desteklenmedikçe herhangi bir emareye pek güvenmemeleri; ve herhangi bir pratik çabanın başarı veya liyakatini tahmin edeceklerinde, konuyla ilgili tarafsız kişilerin genel görüşlerine büyük önem vermeleri yerinde olacaktır. Bahsettiğim testler sadece sınanmış insanlar için geçerlidir; bunlar arasında, pratikte sınanmamış olsa da, teorik olarak sınananlar –kamuya açık konuşmalarında ya da yazılarında, kamusal meseleleri bu konuda ciddi bir çalışma yaptık-

larını ispat edecek şekilde tartışmış olanlar– hesaba katılmalıdır. Bu kişiler, sadece siyasal düşünür rolünde de olsa, pratik devlet adamları olarak kanıtlanmış olanlar gibi, kamunun güvenini ciddi derecede hak etmiş olabilir.

Hiç sınanmamış kişileri seçmek gerektiğinde, en iyi ölçüt onları şahsen tanıyan kişiler arasında yeteneklerine dair itibarları ve saygı duydukları kişiler tarafından onlara duyulan güven ve verilen tavsiyelerdir. Bu gibi testlerle, zihinsel yeteneğe yeterince değer veren ve onu büyük bir şevkle arayan seçmenler genelde vasatın ötesinde ve çoğunlukla da kamusal işleri özgür muhakemelerine göre yürüteceğine güvenebilecek kişileri bulmayı başaracaktır. Bu kişiler için bilgi açısından kendilerinden daha aşağıda olan kişilerin emriyle muhakemelerinden vazgeçmesinin şart koşulması bir hakaret olacaktır. Bu tip kişiler gerçekten aranıp da bulunamazsa, o zaman seçmenler başka önlemler almakta haklı olurlar; zira kendilerinden daha üstün bilgiye sahip birileri tarafından hizmet görmeyeceklerse onlardan kendilerine ait görüşleri ertelemeleri beklenemez. Ancak, bu durumda bile, vekil, seçildikten sonra kendisini görevine adadığı takdirde, önceki bir yanlış kararını düzeltmek için –seçmenlerine nasip olacağından– çok daha fazla fırsata sahip olacaktır. Böyle bir düşüncenin, genellikle, seçmenlerin vekillerinden –görüşünü değiştirmemesi, değiştirirse de istifa etmesine yönelik– taahhüt talep etmesini önlemesi gerekir; tabii ki tarafsızlığına tam olarak güvenmedikleri birisini seçmek zorunda kalmadıkça. Ancak, belli bir yüksek otorite tarafından açıkça onaylanmayan tanınmamış bir kişi ilk kez seçildiğinde, seçmenin, vekilin kendi hissiyatına riayetini şart koşması beklenebilir. Vekilin sonradan hissiyatının değişmesi ve bunu gerekçeleriyle dürüstçe beyan etmesi durumunda,

seçmenin bunu vekilden güvenini geri çekmek için kesin bir sebep olarak görmemesi yeterlidir.

Vekilde en sınanmış yetenek ve kabul görmüş yüksek bir karakter olsa dahi, seçmenlerin özel görüşleri tamamen devre dışı kalmamalıdır. Entelektüel üstünlüğe olan hürmet, benliğin yok olmasına, herhangi bir kişisel görüşün inkarına kadar götürülmemelidir. Fakat seçmen ile vekil arasındaki görüş farklılığının siyasetin temellerini ilgilendirmediği durumda, seçmen kendi hissiyatında ne kadar kararlı olsa da, yetkin bir kişi ondan farklı görüşte ise, kendisinin muhtemelen haksız olabileceğini göz önüne almalıdır. Öyle olmasa bile, kendisinin yetkin olmadığı pek çok konuda yetkin bir kişinin kendisi adına davranmasının paha biçilmez avantajı uğruna, mutlak önem taşımayan konularda görüşlerinden feragat etmesine değerdir. Bu gibi önemsiz durumlarda, seçmen, görüş farklılığı olan konularda yetkin kişiyi kendi görüşünü feda etmeye teşvik ederek, çoğunlukla, her iki dileğini uzlaştırmaya çalışmış olur. Ancak, yetkin kişinin bu tavizi kabul etmesi, ona ait göreve karşı ihanet, yani entelektüel üstünlüğün kendine özgü yükümlülüklerinden feragat etmek anlamına gelir. Bunların en kutsallarından biri, aleyhinde yaygara koparılan davayı terk etmemek ve desteğine en çok ihtiyacı olan fikirleri bu destekten mahrum bırakmamaktır.

Vicdan ve yeteneğiyle tanınmış bir kişi, kendi uygun gördüğü kararına göre hareket etmekte tam özgürlük konusunda ısrar etmeli ve başka herhangi bir şartla hizmet etmeye razı olmamalıdır. Fakat seçmenlerin, onun nasıl hareket etmeyi planladığını; kamu görevini ilgilendiren konularda hangi görüşleri davranışlarına rehber almaya niyeti olduğunu bilmeye hakları vardır. Bunlardan bazıları onlar için kabul edilemez ise, yine de

onların vekili olmayı hak ettiği konusunda onları tatmin etmek ona kalmıştır. Ve eğer akıllılarsa, onun genel değeri adına, onun görüşleri ile kendi görüşleri arasındaki birçok ve büyük farklılıkları göz ardı edeceklerdir. Bununla birlikte, göz ardı etmeleri beklenemeyecek bazı farklılıklar vardır. Ülkesinin yönetimine bir özgür insana yakışır derecede ilgi duyan kimse, ulusal meselelere ilişkin –bir nevi onun can damarı olan– bazı kanaatlere sahiptir. Bu kanaatlerin doğruluğuna olan güçlü inancı ve onlara verdiği önem, onları bir uzlaşma konusu yapmaktan veya kendinden ne kadar üstün olsa da herhangi bir kişiye havale etmekten onu men eder. Bu tür kanaatler, bir halkta veya bir halkın önemli bir bölümünde bulunduğunda, yalnızca haklı olma ihtimali nedeniyle değil, ama sadece var olmaları nedeniyle, bir nüfuz sahibi olmayı hak eder. Bir halk, hakka dair temel görüşleri aleyhinde, ki bunlar bazı noktalarda yanlış olabilir, iyi bir şekilde yönetilemez. Yöneticiler ve yönetilenler arasında olması gereken ilişkinin doğru bir takdiri, seçmenlerin, temel inançlarını hiçe sayarak onları yönetmek isteyen biri tarafından temsil edilmeye razı olmasını gerektirmez. Seçmenler, vekilleri ile aralarında can alıcı meselelere dair görüş ayrılıklarının gündeme gelmediği dönemlerde, onların faydalı hizmet görme kapasitelerinden istifade ediyorken; böyle tartışmalı bir meselenin ilk ortaya çıktığı anda vekillerini azletme hakları olmalıdır. Bu, özellikle, seçmenlerin haklı olduklarını düşündükleri konuda –vekilin muhalif görüşünü önemsiz kılacak kadar– kendinden emin bir çoğunluğa sahip olmaması durumunda geçerlidir.

Nitekim, (ne demek istediğimi örneklendirmek adına yoksa herhangi bir kişisel sebeple isim zikretmiyorum), Kırım Savaşı esnasında Sayın Cobden ve Sayın

Bright'ın[7] yabancı saldırganlığına karşı direnişe dair görüşleri, karşı tarafta ezici bir ulusal hissiyat varken, göz ardı edilmesi; ve Çin meselesi zamanında (ki bu daha tartışmalı bir mesele de olsa) seçmenleri tarafından azillerine yol açması anlaşılabilir bir şeydi; zira o esnada olaylara yaklaşımlarının hakim olup olmayacağı bir süredir tartışmalı bir durumdu.

Yukarıda söylediklerimizin genel sonucu olarak, [1] vekillerden bilfiil taahhüt istenmemelidir.[8] Bunun tek istisnası, olumsuz toplumsal koşullar veya kusurlu kurumlar nedeniyle, seçmenlerin vekil açısından kısıtlı seçeneğe sahip olmaları ve kendi menfaatlerine muhalif menfaatlerin etkisi altında olduğundan şüphelendikleri birini tercih etmek zorunda olmalarıdır. [2] Seçmenlerin, adayın siyasi görüşleri ve hissiyatıyla ilgili tam bilgiye hakları vardır; ve siyasi inançlarının temelini oluşturan az sayıdaki hususta kendilerinden farklı düşünen vekili reddetmek yalnızca hakları olmakla kalmayıp bunu yapmakla da yükümlüdürler. [3] Bir adayın entelektüel üstünlüğüne dair kanaatlerine orantılı olarak, temel inanç hususlarında bulunmayan muhtelif konular hakkında kendi görüşlerinden farklı fikirlerini dile getirmesini ve bunlara göre hareket etmesine tahammül gös-

---

[7] *Richard Cobden* (1804-65): Radikal ve Liberal siyaset adamı ve Parlamento üyesi. *John Bright* için, bkz. Bölüm X, not 1. Önde gelen serbest ticaret ve barış savunucuları olan Cobden ve Bright, arkasında halk desteği olan Kırım Savaşı'na (1854-56) ve Çin Afyon Savaşı'na (1856-60) karşı çıkmışlardı. Bright, Kırım Savaşı'ndan ötürü Parlamento'daki sandalyesini kaybederken, Cobden Parlamento'daki sandalyesini İkinci Afyon Savaşı nedeniyle iki defa kaybetmişti. Ancak, her ikisi de daha sonra başka seçim bölgelerinden Parlamento'ya geri dönmüştür. **[MP & FR]**

[8] Mill'in bu paragrafta yaptığı çıkarımlar, okura kolaylık olsun diye Fransızca çevirisinde bu şekilde numaralandırılmış olup numaralar orijinal metinde mevcut değildir. **[ÖO]**

termelidirler. [4] Seçmenler, kendi muhakemesiyle alacağı kararlara göre hareket etme tam yetkisini kendisine emanet edebilecekleri bir vekil arayışlarında azimli olmalıdırlar. [5] Seçmenler, bu kalitede kişileri yasama organına yerleştirmek için azami gayret göstermeyi kendi hemşerilerine karşı bir borç olarak görmeli; ve onlarla birçok konuda mutabık olan birisi yerine böyle bir kişi tarafından temsil edilmenin kendileri için çok daha büyük önem taşıdığına kani olmadırlar. Zira, kabiliyetinin faydaları kesindir; ama görüş farklılıklarında onun haksız, kendilerinin haklı olması çok şüpheli bir varsayımdır.

Tüm bu meseleyi, seçim sisteminin –insan ürünü bir kuruma bağlı olan her açıdan– önceki bölümlerde ortaya konan ilkelere uygun olduğu varsayımıyla tartıştım. Bu varsayımla bile olsa, temsiliyete dair delegelik teorisini yanlış ve pratikteki işleyişini zararlı buluyorum; ancak, en azından, o durumda bu zarar belirli sınırlar içinde kalacaktır. Fakat temsiliyet ilkesini korumak için önerdiğim güvenceler –azınlıkların temsiline ilişkin hükümlerin sağlanması; seçmenlerin sahip olduğu eğitim miktarını temel alan bazı kriterlere göre sayısal oy değerlerinde bir fark gözetilmesi– anayasal olarak tanınmadığı takdirde, vekile serbest bir takdir yetkisi vermenin ilkesel önemi abartılamaz. Zira, evrensel oy çerçevesinde, çoğunluğunkinden başka bir görüşün Parlamento'da sesinin duyulabilmesi için tek şans bu olacaktır. Yanlış bir şekilde demokrasi diye adlandırılan ama aslında işçi sınıfının tek başına egemen olduğu ve tüm diğer sınıfların temsil edilmediği ve sesinin duyulmadığı rejimde, yasaların en dar sınıf menfaatine göre yapılmasından ve siyasi cehaletin en tehlikeli biçiminden kaçmanın tek yolu, eğitimsizlerin eğitimli vekil seçme ve onların görüşlerine hürmet etme eğiliminde

olmasıdır. Bunu yapmaya yönelik bir isteklilik makul bir şekilde beklenebilir ve her şey bu istekliliği en yüksek noktaya kadar beslemeye bağlıdır. Ancak, eğer işçi sınıfı, siyasi açıdan tam anlamıyla muktedir olduğunda, gönüllü olarak, kendi görüşleri ve iradeleri üzerine –bu veya başka bir şekilde– herhangi bir önemli kısıtlama getirmeyi kabul ederse, kendisinin şimdiye kadar mutlak güç sahibi herhangi bir sınıfın gösterdiğinden –veya hatta diyebiliriz ki bu yozlaştırıcı etki altında gösterebileceğinden– daha akıllı olduğunu ispatlamış olacaktır.

Bölüm XIII
İkinci Kamaraya Dair

Temsili yönetim teorisi ile ilgili konulardan hiçbiri, özellikle Kıta Avrupası'nda, İki Kamara meselesi olarak bilinen konudan daha fazla tartışılmamıştır. Düşünürlerin ilgisini ondan çok daha önemli birçok sorudan daha fazla meşgul etti ve sınırlı demokrasi taraftarlarını denetimsiz demokrasi taraftarlarından ayıran bir mihenk taşı olarak görüldü. Kendi adıma, aksi takdirde denetimsiz olan bir demokrasiye İkinci Kamaranın uygulayabileceği herhangi bir frene çok az değer veriyorum. Ve diğer tüm anayasal meseleler doğru bir şekilde kararlaştırılmışsa, Parlamentonun iki Kamaradan mı, yoksa sadece bir taneden mi oluştuğunun ikincil öneme sahip olduğunu düşünme eğilimindeyim.

Eğer iki Kamara varsa, benzer ya da farklı yapıda olabilirler. Benzer bir yapıdalarsa, ikisi de aynı etkilere uyacak ve Kamaralardan birinde çoğunluk olan muhtemelen diğerinde de çoğunluğa sahip olacaktır.

Herhangi bir tedbirin geçmesi için her ikisinin de rızasının alınması zorunluluğunun bazen gelişmenin önünde önemli bir engel teşkil edebileceği doğrudur; zira her iki Kamaranın da temsili olduğu ve sayıları bakımından eşit olduğu varsayıldığında, sayıları tüm temsil heyetinin dörtte birini biraz aşan bir sayı, bir yasa taslağının geçmesini önleyebilir. Öte yandan, eğer bir Kamara varsa, salt çoğunluk durumunda yasa taslağının geçişi kesindir. Ancak, varsaydığımız durum, pratikte ortaya çıkma ihtimalinden çok daha soyut olarak mümkündür.

Benzer yapıdaki iki Kamaradan birinin neredeyse oybirliği içinde ve diğerinin neredeyse eşit olarak bölünmüş olması da muhtemel olmayacaktır: Birindeki bir çoğunluk bir tedbiri reddedecek olsa, genelde diğerinde tedbire olumsuz bakan büyük bir azınlık olacaktır. Bu nedenle, engellenebilecek herhangi bir gelişme, hemen hemen tüm durumlarda, tüm temsil heyetinde basit bir çoğunluktan fazlasına sahip olamayacak bir gelişme olacaktır. Ve ortaya çıkabilecek en kötü sonuç, tedbirin kısa bir süre için geciktirilmesi ya da Parlamento'daki küçük çoğunluğun ülkedeki etkin çoğunluğa tekabül edip etmediğini belirlemek için seçmenlere yeniden müracaat edilmesi olabilir.

Gecikmenin yaratacağı rahatsızlık ve ulusa müracaatın getireceği avantajlar, bu durumda, hemen hemen eşit derecede dengelenmiş olarak kabul edilebilir.

İki Kamarayı savunmak için sık sık başvurulan argümanı –aceleciliği önlemek ve ikinci bir istişareyi zorlamak– pek ikna edici bulmuyorum. Zira normal işleyişinde ikiden çok daha fazla istişareye ihtiyaç duymayan bir temsili meclis çok kötü teşkil edilmiş olmalıdır. Kanımca, iki Kamara lehine en çok dikkate alınması gereken düşünce (ki bunun bir derece önemli olduğunu düşünüyorum), ister birey ister meclis olsun, herhangi bir güç sahibinin zihninde yalnızca kendilerine danışılmak zorunda olunması farkındalığının yaratacağı kötü etkidir. Hiçbir kişi veya heyetin, geçici bir süreliğine bile olsa, başka hiç kimsenin rızasını istemeden kendi *sic volo*'sunu[1] hakim kılamaması önemlidir. Tek bir meclisteki çoğunluk, kalıcı bir karaktere sahip olduğu zaman – alışılmış bir şekilde birlikte hareket eden ve kendi Ka-

[1] *Sic volo*: Latince "sic volo, sic iubeo" (Juvenal'dan); anlamı, "Bunu istiyorum, bunu emrediyorum." **[MP & FR]**

marasında[2] zafer kazanacağından daima emin kişilerden oluştuğunda– kendi kararlarının başka bir anayasal otorite tarafından da kabul edilip edilmeyeceğini dikkate alma gerekliliğinden kurtulursa, kolayca despotik ve mağrur bir hale gelir.

Romalıları iki konsüle sahip olmaya iten sebebin aynısı iki Kamaraya sahip olmayı arzu edilir kılmaktadır: Hiçbirinin bölünmemiş gücün yozlaştırıcı etkisine tek bir yıl süresince bile maruz kalmaması. Siyasetin pratikte yürütülmesinde, özellikle de özgür kurumların yönetiminde, en büyük gerekliliklerden biri, uzlaşmadır; taviz vererek orta yolu bulmaya hazır olma durumudur; muhaliflere taviz verme istekliliği ve karşıt görüşteki kişileri mümkün olduğunca az rahatsız edecek iyi tedbirler oluşturmaktır.

Ve iki Kamara arasında (bugüne kadar dendiği gibi) karşılıklı alıp verme, bu sağlıklı alışkanlığın daimi bir okuludur; ve bugün dahi yararlı olan bu okulun faydası muhtemelen Yasama organına sahip daha demokratik bir anayasada daha fazla hissedilecektir.

Ancak Kamaraların her ikisinin de aynı yapıya sahip olması gerekmez; birbirlerini denetlemek üzere tasarlanabilirler. Birinin demokratik olduğu varsayıldığında, diğeri doğal olarak demokrasiye biraz kısıtlama getirmesi için teşekkül edilecektir. Fakat bu bakımdan etkinliği tamamen Kamaranın dışında elde edebileceği toplumsal desteğe bağlıdır. Ülkede büyük bir güç temeline yaslanmayan bir meclis, yaslanana karşı etkisizdir. Aristokrat bir Kamara, yalnızca aristokratik bir toplum durumunda güçlüdür. Lordlar Kamarası bir zamanlar Anayasamızdaki en kuvvetli güç ve Avam Kamarası

[2] Veya "Evinde" (*House*). **[ÖO]**

sadece bir denetleme organıydı: Ancak bu, baronların dışarıda neredeyse tek güç olduğu zamanlardaydı.

Gerçekten demokratik bir toplum durumunda Lordlar Kamarası'nın demokrasiyi dengeleme açısından herhangi bir pratik değerinin olacağına inanmıyorum. Bir yandaki kuvvet diğer yandaki kuvvetten daha zayıf olduğunda, onu güçlendirmenin yolu, onu daha güçlü rakibi karşısında meydan muharebesine çıkarmak ve açık alanda güçlerini birbirlerine karşı mevzilemek değildir. Bu tür taktikler, daha az güçlü olanın yenilgisini tümden garanti altına alacaktır. Daha az güçlü olan taraf, kalabalığın karşısında değil, kalabalığın içinde konumlanarak; kalabalıktan ayrı durup herkesi ya kendisinin yanında ya da kendisine karşı ilan etmeye zorlayarak değil, herhangi bir hususta kendisiyle ittifak yapmaya en fazla meyilli unsurları kendine çekerek; hasmane bir topluluk olarak görünüp kendine karşı genel bir cepheleşmeyi kışkırtarak değil, ancak karışık bir kitledeki unsurlardan biri olarak çalışarak, onun mayasına su katarak ve sıklıkla zayıf olan tarafa destek verip onun güçlenmesini sağlayarak avantaj elde edebilir. Demokratik bir anayasadaki gerçekten dengeleyici güç, demokratik Kamara içinde ve onun aracılığıyla hareket etmelidir.

Her rejimde (*polity*) egemen güce karşı anayasal bir direnç merkezi –ve dolayısıyla demokratik bir anayasada demokrasiye karşı bir direnç çekirdeği– olması gerektiğini daha önce belirtmiştim ve bunu yönetimin temel bir düsturu olarak görüyorum. Demokratik bir temsile sahip herhangi bir halk, bu tür bir direnç merkezi olarak başka herhangi bir şekil değil de, tarihsel öncüllerinden ötürü, ikinci bir Kamara veya Lordlar Kamarası biçiminde tahammül etmeye daha fazla istekliyse, bu, ona

bu şekilde sahip olması için daha güçlü bir neden teşkil eder.

Fakat bu, bana ne özünde en iyi biçim, ne de amacına yönelik en etkili biçim olarak hiç görünmüyor. Eğer iki Kamara var ve bunlardan birinin halkı temsil ettiği ve diğerinin sadece bir sınıfı temsil ettiği veya hiç temsili olmadığı düşünülüyorsa, demokrasinin toplumda hakim güç olduğu bir yerde, ikinci Kamaranın birincinin sapmalarına direnecek herhangi bir gerçek kabiliyete sahip olabileceğini düşünemiyorum. Alışkanlık ve hatıraya hürmet amacıyla tahammül edilebilir, ancak etkin bir denetim aracı olarak değil. Bağımsız bir irade kullanıyor olsaydı, bunu diğer Kamara ile aynı genel ruh içinde yapması gerekecekti: Onunla eşit derecede demokratik olmak ve Yasama organının daha halkçı olan şubesinin yanlışlıkla gözden kaçırdıklarını düzeltmek ya da popüler tedbirlerde onunla rekabet etmek.

Bundan böyle, çoğunluğun hakimiyetine yönelik gerçek frenlerin uygulanabilirliği, yönetim organının en halkçı şubesindeki güç dağılımına bağlıdır. Elimden geldiğince, orada bir güç dengesinin en iyi nasıl kurulabileceğini belirtmiştim. Ayrıca, şuna da işaret etmiştim: Sayısal çoğunluğun Parlamento'da ona karşılık gelen bir çoğunluk vasıtasıyla tam üstünlüğü kullanmasına izin verilse de; azınlıkların da, demokratik ilkeler gereğince hakları olan, sayıları oranında temsil edilme hakkından eşit bir şekilde yararlanmasına izin verilirse; bu tedbir, ülkedeki önde gelen akil insanların pek çoğunun, herhangi bir şekilde gruplaşmalarına ya da herhangi bir gücendirici ayrıcalık tanınmadan, diğer üyeleriyle aynı popüler unvanla, Kamara'da sürekli varlığını garanti altına alacaktır. Ulusal temsil heyetinin bu kısmı sayısal gücüne oranla çok daha fazla kişisel bir ağırlığa sahip olacak ve ihtiyaç duyulan ahlaki direnç merkezini

en etkili şekilde sağlayacaktır. Bu nedenle, ikinci bir Kamara bu amaç için gerekli olmadığı gibi ona katkıda da bulunmaz; ve hatta bazı olası durumlarda ona ulaşılmasını engelleyebilir. Bununla birlikte, daha önce bahsedilen diğer sebeplerden ötürü böyle bir Kamara olması gerektiği kararı alınacak olursa, bunu oluşturan üyeler, toplumsal çoğunluğa muhalif sınıf menfaatlerine sahip oldukları suçlamasına mahal vermeden, Kamara'ya çoğunluğun sınıf menfaatlerine karşı koyma eğilimi ve çoğunluğun hataları ve zaaflarına karşı sesini otoriteyle yükseltebilme niteliği kazandırmalıdır.

Bu koşullar, besbelli, bizim Lordlar Kamarası gibi teşekkül etmiş bir kurumda bulunmamaktadır. Geleneksel rütbe ve bireysel zenginliğin demokrasinin gözünü korkutması sona erdiği anda, Lordlar Kamarası önemsiz hale gelir.

Demokratik hakimiyeti dengelemeye ve yönetmeye mukadder bilge bir muhafazakar kurumun, muhtemelen üzerine kurulabileceği ilkelerin en iyisi, şimdiye kadar kamu işlerini idare etmiş kurumlar arasında tutarlı bir şekilde en basiretli ve ferasetli olan Roma Senatosu örneğinde görülmektedir. Halkı temsil eden demokratik bir meclisin eksiklikleri, halkın kendi eksiklikleri, yani özel eğitim ve bilgi eksikliğidir. Buna uygun çare, demokratik meclisi, karakteristik özelliği özel eğitim ve bilgi olan bir kurum ile ilişkilendirmektir. Bir Kamara, halkın hissiyatını temsil ediyorsa, diğeri – gerçek kamu hizmeti ile sınanmış ve garanti edilmiş ve pratik tecrübe ile takviye edilmiş– kişisel liyakatı temsil etmelidir. Biri Halk Kamarası ise, diğeri de Devlet Adamları Kamarası olmalıdır; önemli siyasi görev ve sorumluluklarda bulunmuş tüm yaşayan eski kamu görevlilerinden oluşan bir konsey. Böyle bir Kamara, sadece dengeleyici bir kurum olmaktan çok daha fazlası

olmaya uygundur. Sadece frenleyici değil, aynı zamanda itici bir kuvvet olacaktır. Elindeki halkı geri tutma gücü, en yetkin olanlara verilmiş olacak ve bunlar da halkı en doğru yolda ileri götürmeye genellikle en meyilli kişiler olacaktır. Halkın hatalarını düzeltme görevinin emanet edileceği konsey, halkın menfaatlerine karşı olduğuna inanılan bir sınıfı temsil etmeyecek, ancak ilerleme yolundaki halkın kendi doğal liderlerinden oluşacaktır. İkinci Kamaranın dengeleyici işlevlerine bundan daha çok önem ve etkinlik kazandıracak başka bir teşekkül tarzı olamazdı. Başlıca görevi sürekli olarak gelişimi teşvik etmek olan bir kurumu, ne kadar zararı engellese de, sadece engelleyici diye küçümsemek mümkün değildir.

İngiltere'de böyle bir Senato için boş yer olsaydı (bunun yalnızca bir varsayım olduğunu söylememe gerek yok), şu gibi unsurlardan oluşabilirdi: Önceki bir bölümde tarif edilen ve iyi bir şekilde teşekkül etmiş halkçı yönetimin vazgeçilmez bir bileşeni olarak gördüğüm "Yasama Komisyonu"[3] üyeliği yapmış herkes. Tüm Yüksek Mahkeme üyeliği veya yüksek asliye hukuk veya ceza mahkemesi başkanlığı yapmış hakimler. Yüksek Mahkemede beş yıl ikinci derecede hakimlik yapmış herkes. İki yıl Kabine üyeliği yapmış herkes: Ancak bunlar Avam Kamarası'na da seçilebilir olmalı ve seçilmeleri durumunda Senato üyelikleri askıya alınmalıdır. Süre şartı, kişilerin sırf Senato'da yer almalarını sağlamak için Kabine Bakanı tayin edilmesini önlemek için gereklidir. İki yıllık süre önerilmiştir; zira emekli aylığına hak kazanmalarını sağlayan süre senatörlüğe de hak kazanmalarına yeterli olabilir. Başkomutanlık görevini yerine getiren herkes; ve ordu ya da donanma komutan-

[3] "Yasama Komisyonu" için bkz. Bölüm V. **[ÖO]**

lığı yapmış olup da Parlamento tarafından kara ya da denizdeki askeri başarıları için teşekkür edilen herkes. On yıl boyunca birinci sınıf diplomatik görevlerde bulunmuş herkes. Hindistan ya da İngiliz Amerikası'nın Genel Valileri ve on yıl boyunca herhangi bir Sömürge Valiliğinde bulunmuş herkes.

Daimi kamu hizmeti (*civil service*) de temsil edilmelidir; on yıl boyunca, Hazine Müsteşarlığı, Bakanlık Müsteşarlığı ya da eşit derecede yüksek ve sorumlu görevlerde bulunmuş herkes senatör olmalıdır. Kamusal işlerin idaresinde pratik tecrübeye sahip kişilerle birlikte akademik sınıfın temsili de dahil edilecek olursa –kendi başına arzu edilir bir şey– belli ulusal kurumlarda belli profesörlüklerin birkaç yıl görev yaptıktan sonra Senato'da yer alıp alamayacağını düşünmeye değerdir. Salt bilimsel ve edebi şöhret çok belirsiz ve tartışmaya açıktır: Diğer vasıflar daha nesnel iken, bunlar seçici bir otoritenin varlığını ima eder. Şöhretin kazanıldığı yazılar siyasetle bağlantılı değilse, gerekli özel niteliklerin kanıtı olmayacaktır; yazıların siyasi olması durumunda ise muhtelif bakanlıkların İkinci Kamara'yı partinin adamlarıyla doldurmasının önü açılmış olacaktır.

İngiltere tarihi, var olan Anayasanın şiddet yoluyla yıkılması gibi ihtimal dahilinde olmayan durum hariç, olası bir ikinci Kamara'nın Lordlar Kamarası temelinde inşa edilmesi gerektiğini kesin olarak gösterir. Bu meclisi kaldırıp yerine tasvir ettiğim gibi ya da herhangi bir başka Senato'nun konabileceğini düşünmek söz konusu olamaz. Ancak Kalıtsal Olmayan Soylular (*Peers for Life*) [4] hüviyetinde mevcut kuruma az önce bahsedilen sınıf veya kategorilerden kişilerin toplanması aynı derecede aşılması güç bir zorluk olmayabilir.

---

[4] Bkz. Bölüm V, not 7. [ÖO]

İleride alınabilecek ve belki de, bu varsayıma göre, gerekli bir adım, kalıtsal lordluğun Kamara'da şahsen değil, temsilcileri aracılığıyla mevcut olmasıdır: Bu uygulama halihazırda İskoç ve İrlandalı Soylular için yürürlüktedir;[5] ve sırf sınıfların artışı bir süre sonra bunu muhtemelen kaçınılmaz hale getirecektir. Sayın Hare'nin planının basit bir uyarlaması, temsili Soyluların yalnızca Soylu Sınıf (*Peerage*) içinde çoğunlukta olan partiyi temsil etmesini engelleyecektir. Örneğin, her on soylu için bir temsilcinin olmasına izin verilirse, herhangi on soylu bir temsilci seçebilir ve soylular bu amaçla diledikleri gibi gruplaşmakta serbest olabilirler. Seçim şu şekilde yapılabilir: Sınıflarının temsili için aday olan tüm soyluların adaylıklarını beyan etmeleri ve isimlerini bir listeye girmeleri gerekecektir. Oy kullanmayı seçen soyluların ya şahsen ya da her zamanki Parlamento tarzında vekâlet verdikleri kişilerin hazır bulunmaları için bir gün ve yer seçilmelidir.

Her soylu sadece bir aday için oy verecek şekilde oylar kullanılmalıdır. En az on oy alan her aday seçilmiş olarak ilan edilmelidir. Herhangi bir adayın onun üzerinde oyu varsa, soyluların on tanesi hariç diğerleri oylarını geri çekebilir veya mevcut sayının onu kura ile seçilmelidir. Bu on soylu seçilen adayın seçmen topluluğunu oluşturacak ve seçmenlerinin geri kalan kısmı, bir başka aday için tekrar oy kullanmak üzere serbest kalacaktır.

---

[5] Tüm İskoç soylularının sandalye sahibi olduğu İskoçya Parlamento'sunu lağveden 1707 tarihli Birleşme Yasaları'nın (*Acts of Union*) ardından, İskoç soyluları her parlamento döneminde Birleşik Krallık Lordlar Kamarası için on altı temsili soylu (*representative peer*) seçmeye başlamıştır. 1801'deki birleşme öncesinde, İrlandalı soyluların İrlanda Lordlar Kamarası'nda bulunma hakkı vardı. Birleşmenin ardından sandalyelerine yaşam boyu sahip olan yirmi sekiz temsili soylu, Birleşik Krallık Lordlar Kamarası için seçilmeye başladı. **[MP & FR]**

Bu süreç (mümkün olduğunca) şahsen ya da vekâleten mevcut olan her soylu temsil edilinceye kadar tekrar edilmelidir. Ondan az bir sayı kaldığında, bu sayı beş ise bir temsilci üzerinde anlaşmaya varmalarına izin verilebilir; beşten az ise oyları yanmalı ya da önceden seçilmiş birinin lehine kaydedilmesine izin verilebilirler. Bu önemsiz istisna bir yana, her temsili soylu, soylu sınıfın on üyesini temsil ediyor olacak ve on soylunun hepsi sadece ona oy vermekle kalmış olmayacak, ama aynı zamanda önlerindeki seçenekler arasından kendilerini en çok temsil etmesini istedikleri kişiyi seçmiş olacaklardır. Sınıflarının temsilcisi olarak seçilmemiş Soylulara tazminat olarak, Avam Kamarası'na seçilme hakkı tanınmalıdır. Bu adalet, krallığın kendi kısımlarında yaşayan İskoç ve İrlandalı Soylulardan esirgenmiş; ve Lordlar Kamarası'nda temsiliyetten –Soylu Sınıfı içindeki en kalabalık parti dışında– her ikisi de eşit şekilde mahrum bırakılmıştır.

Burada savunulan Senato teşekkül biçimi, sadece kendi içinde en iyi görünmekle kalmayıp, aynı zamanda, onu destekleyecek birçok tarihi emsal ve gerçek parlak başarı ileri sürülebilir. Bununla birlikte, önerilebilecek tek uygulanabilir plan bu değildir.

İkinci Kamara'yı oluşturmanın bir diğer olası yöntemi, Birinci Kamara tarafından –kendi üyelerini aday göstermeme kısıtlamasına tâbi olarak– seçilmesi olabilir. Amerikan Senatosu gibi, halk oyundan yalnızca bir derece uzaktan,[6] ortaya çıkan böyle bir meclis, demokratik kurumlarla çatışmaya girmeyecek ve halk içinde muhtemelen oldukça popüler bir nüfuz kazanacaktı. Aday gösterme biçiminden ötürü, halk Meclis'inin kıskançlığını çekmesi veya onunla düşmanca çatışma içine gir-

[6] Mill, Amerikan Anayasası'na 1913'te yapılan değişiklik öncesindeki dolaylı Senato seçimlerini kastediyor; bkz. Bölüm IX, not 3. **[ÖO]**

mesi pek muhtemel değildir. Dahası, azınlığın temsili için gerekli önlemlerin alınmasıyla, iyi bir şekilde teşekkül edeceği; içereceği üyelerin birçoğunun ya tesadüfi nedenlerle ya da gösterişli niteliklerinin yokluğundan halk seçmenlerinin oylarına talip olmayan veya onları elde edemeyen yüksek yeteneklere sahip sınıftan olacağı neredeyse kesindir.

İkinci Kamara'nın en iyi teşekkülü, çoğunluğun sınıf menfaatleri ve önyargılarından muaf olan, ancak demokratik hissiyat için hiçbir şekilde rahatsız edici olmayan, en fazla sayıda unsuru barındırır. Bununla birlikte, çoğunluğun hakimiyetini dengeleme konusundaki ana güvencenin bir tür İkinci Kamara'ya bağlanabileceğini tekrar ediyorum. Temsili bir yönetimin karakteri, halk Meclisi'nin yapısı ile belirlenir. Buna kıyasla, yönetim şekliyle ilgili diğer tüm sorular önemsizdir.

Bölüm XIV
Temsili Yönetimde Yürütmeye Dair

Bu incelemede, yönetimin yürütme işinin en uygun şekilde hangi bakanlık veya şubelere bölünebileceğini tartışmak yerinde olmayacaktır. Bu bakımdan farklı yönetimlerin zaruretleri farklıdır. Bizimki gibi eski bir yönetimde, kamu işinin mevcut bölünmesini ortaya çıkaran tesadüf dizisine bağlı kalmayıp da baştan başlamaya niyetli insanların, yürütmeye dair görevlerin sınıflandırılmasında büyük bir hata yapma ihtimali azdır.

Görevlilerin tasnifinin konuların tasnifine uyması gerektiğini ve aynı doğal bütünün farklı kısımlarını idare etmek için –kendi askeri idaremizde son dönemlere kadar ve daha az oranda halihazırda bile olduğu gibi– birbirinden bağımsız birçok bakanlığın olmaması gerektiğini söylemek yeterli olabilir. Elde edilecek amacın tek olması durumunda (etkili bir orduya sahip olmak gibi), bu amaçla ilgilenmekle görevli otorite aynı şekilde tek olmalıdır. Bir amaç için sağlanan araçların toplamı bir ve aynı kontrol ve sorumluluk altında olmalıdır. Bağımsız otoriteler arasında bölünürlerse, bu otoritelerin her birinde, araçlar amaca dönüşür ve gerçek amaçla ilgilenmek muhtemelen herhangi bir bakanlık deneyimi olmayan başbakan hariç kimsenin işi olmaz. Farklı kategorilerdeki araçlar, herhangi bir ana fikrin rehberliğinde birleştirilmez ve birbirleri arasında uyum sağlanmaz; ve her bakanlık, diğerlerinin gerekliliklerini umursamadan, kendininkileri için bastırırken, işin amacı her zaman işe feda edilmiş olur.

Genel bir kural olarak, üst ya da alt düzeydeki her yürütme işlevi, belirli bir kişinin tayin edilmiş görevi olmalıdır. Her şeyi kimin yaptığı ve kimin ihmali ile herhangi bir şeyin yapılmadığı herkesin malumu olmalıdır. Sorumluluk kimin sorumlu olduğu bilinmediğinde hükümsüzdür; gerçek olduğunda bile zayıflatılmadan bölünemez. Sorumluluğu en üst düzeyde tutmak için, iyi olanın tüm övgüsünü ve kötü olanın tüm suçunu üzerine alan bir kişi olmalıdır. Bununla birlikte, sorumluluk paylaşmanın iki tarzı vardır: biriyle sadece zayıf düşürülür, diğeriyle kesin yok edilir. Aynı işe yönelik olarak birden fazla görevlinin uyuşmasına ihtiyacı olduğunda zayıf düşürülür. İçlerindeki her biri hâlâ gerçek bir sorumluluğa sahiptir; eğer bir yanlış yapıldıysa, hiçbiri bunu yapmadığını söyleyemez; işlenmiş bir suçtaki suç ortağı gibi pay sahibidir: Hukuki bir suç varsa, hepsi yasal açıdan cezalandırılabilir ve cezaları suçu işleyen yalnızca bir kişi olsaydı verilecek cezadan daha az olmak zorunda değildir. Fakat fikrî ceza veya ödül böyle değildir; bunlar daima paylaşılarak azalır. Kesin bir hukuki suç, yolsuzluk veya suistimal yoksa, sadece bir hata veya tedbirsizlik veya böyle gözüken bir şey varsa, her katılımcının kendisine ve dünyaya diğer kişilerin kendisiyle birlikte ortak olduğu şeklinde bir mazereti vardır. Maddi sahtekarlık söz konusu olsa bile, eğer görevi direnmek ve bildirmek olanlar bunu yapmadılarsa ve hatta resmî bir onay verdilerse, insanların kendini mazur görmeyeceği neredeyse hiçbir şey yoktur.

Bununla birlikte, bu durumda, sorumluluk zayıflamış da olsa halen mevcuttur: İlişiği olanlardan her biri kendi sıfatıyla fiile katılmış ve onay vermiştir. Fiilin yalnızca bir çoğunluğa ait olması durumunda durum daha kötüdür: Kapalı kapılar ardında istişare eden bir kurulda, bir üyenin lehte mi aleyhte mi oy kullandığını kimsenin

bilmediği veya, istisna hariç, hiçbir zaman bilemeyeceği bir durum. Bu durumdaki sorumluluk salt bir isimden ibarettir. Bentham,[1] isabetli bir şekilde, "kurullar, paravandır" der. "Kurul"un yaptığı şey, hiç kimsenin fiili değildir ve hiç kimse bunun hesabını vermeye zorlanamaz. Kurul, ün itibarıyla bile olsa, yalnızca kolektif hüviyetiyle muzdarip olur; ve hiçbir üye bunu kendi değerini kurumun değeriyle özdeşleştirdiği orandan daha fazla hissetmez. Bu his, kurum sürekli olduğunda ve üye ne olursa olsun ona bağlı olduğunda çok güçlüdür. Ancak günümüzde devlet görevlerindeki dalgalanmalar böyle bir birlik ruhunun (*esprit de corps*) oluşumuna izin vermez; eğer mevcutsa bile, sürekli ast düzeyde olan memurların ücra saflarında bulunur. Bu nedenle, kurullar, yürütme işi için uygun bir araç değildir; ve ancak tek bir bakana, başka sebeplerden ötürü, tam takdir yetkisi vermek daha kötü olacaksa kabul edilebilir.

Öte yandan, çok sayıda danışmanın olduğu yerde bilgelik olduğu ve bir insanın, kendisi veya tek bir danışmanın dışında kimsenin bilgisinden düzenli olarak istifade etmemesi durumunda, kendini ilgilendiren işlerde dahi olsa, nadiren doğru karar verdiği ve kamusal işlerde bu oranın daha da az olduğu tecrübeyle sabit bir kuraldır. Bu ilke ile diğeri arasında zorunlu bir uyuşmazlık yoktur. Etkin gücü ve tam sorumluluğu bir kişiye vermek ve ona gerektiğinde –her biri sadece verecekleri fikirden sorumlu olacak– danışmanlar sağlamak kolaydır.

Genel olarak, bir hükümet bakanlığının başındaki kişi sadece bir siyasetçidir. O iyi bir siyasetçi ve liyakat sa-

---

[1] *Jeremy Bentham* (1748-1832): İngiliz filozof, hukukçu ve reformcu. Ayrıca J. S. Mill'in babası James Mill'in (1773-1836) hocası ve dostudur. J. S. Mill ve babasının bağlantılı olduğu Faydacılık (*Utilitarianism*) ekolünün kurucusu sayılır. **[ÖO]**

hibi bir kişi olabilir ki zaten genellikle böyle değilse, hükümet kötüdür. Fakat genel kapasitesi ve ülkenin genel menfaatlerine dair sahip olması gereken bilgiye, bir tesadüf olmazsa, başkanlık etmek üzere çağrıldığı bakanlığın yeterli (ve profesyonel[2] diyebileceğimiz) bilgisi eşlik etmeyecektir. Bu nedenle onun için profesyonel danışmanlar sağlanmalıdır. Sadece tecrübe ve başarıların yeterli olduğu, profesyonel bir danışmanda olması gereken niteliklerin iyi seçilmiş tek bir bireyde bir araya gelebileceği yerde (örneğin, bir savcı gibi), genel amaçlar için böyle bir kişi ile ayrıntılara dair bilgi vermek için katiplerden oluşan bir personelin varlığı durumun gereklerini karşılayacaktır. Ancak, çoğunlukla, bakanın, yetkin bir kişiye danışması ve, konuyla ilgili kendisinin bilgisi olmaması durumunda, zımni olarak o kişinin tavsiyesi üzerine hareket etmesi yeterli olmayacaktır. Yalnızca zaman zaman değil, düzenli olarak çeşitli görüşleri dinlemeli ve kararları bir grup danışmanın tartışmasından beslenmelidir. Bu, örneğin, kara ve denizle ilgili askerî konularda mutlaka gereklidir. Dolayısıyla, harbiye ve bahriye bakanlarına, ve muhtemelen diğer birçok bakanlığa da, bir Kurul sağlanmalıdır ve bu Kurul, en azından bu iki bakanlıkta, yetkin ve deneyimli profesyonel kişilerden oluşmalıdır. Her hükümet değişikliğine rağmen en yetkin kişileri bu amaç için bulabilmek için bu kişiler kalıcı olmalıdır.

Bununla kastettiğim, Bahriye Bakanlığı Lordları (*Lords of the Admiralty*) gibi atandıkları bakanlıkla birlikte istifa etmelerinin beklenmemesi gerektiğidir: Ancak, normal terfi yoluyla değil de atamayla yüksek görevlere yükselenlerin –İngiliz ordusundaki personel atamalarında olduğu gibi tekrar atanmayacaksa– sadece belirli bir

[2] Veya "mesleki." **[ÖO]**

süre için görevlerini sürdürmesi iyi bir kuraldır. Bu kural, atamalara, ömür boyu olmamaları nedeniyle, yolsuzluk karışma ihtimalini azaltır ve aynı zamanda, kimseyi rencide etmeden, elde tutmaya layık olmayanlardan kurtulmaya ve –ölüm nedeniyle boşalacak kadrolar ya da gönüllü istifalar beklenecek olsaydı kendilerine hiçbir zaman yer bulamayacak olan– daha genç ve yüksek nitelikli kişileri göreve getirme imkanı sağlar.

Kurullar, bu anlamda, sadece danışma amaçlı olmalı ve nihai karar bir bütün olarak bakanda olmalıdır; fakat ne kendileri ne de başkaları tarafından önemsiz olarak görülmemeli veya bakanın onları istediği takdirde bir hiç konumuna indirgeyebileceği düşünülmemelidir. Güçlü ve belki de otoriter bir adama bağlı danışmanlar, itibarlarını kaybetmeden, görüşlerini açıklamaktan çekinmeyeceği ve onun da onların tavsiyelerini mutlaka dinleyeceği ve, benimsemese de, dikkate alacağı şartlara tâbi olmalıdır. Bu tarife uygun şef ve danışman arasında olması gereken ilişki, Genel Vali Kurulu ve Hindistan'daki farklı Başkanlıkların[3] tüzüklerinde isabetli bir şekilde belirtilmiştir.

Bu Kurullar, Hint işleriyle ilgili profesyonel bilgiye sahip kişilerden oluşur. Genel Vali ve Valiler çoğunlukla bu tarz bir bilgiye sahip değillerdir ve sahip olmaları da beklenmemelidir. Kural olarak, her Kurul üyesinin görüş belirtmesi beklenir; bu elbette çoğu zaman basit bir rızadır. Ancak farklı bir kanaat olması durumunda gerekçelerini bildirmekte her üye serbesttir ve bu değiş-

---

[3] Burada "Başkanlık" (*Presidency*) ile kastedilen (Mill'in de bir süre İngiltere bürosunda çalıştığı) Doğu Hindistan Şirketi'nin 1858'e kadar Birleşik Krallık adına Hindistan'da yönettiği idari birimlerdir. Kalküta, Bombay ve Madras olmak üzere üç *Presidency* mevcuttu. Kalküta'da Genel Vali (*Governor-General*), Bombay ve Madras'ta birer Vali (*Governor*) bulunmaktaydı. **[ÖO]**

meyen bir uygulamadır. Genel Vali veya Vali de aynı şeyi yapar. Olağan durumlarda karar çoğunluğun kanaatine bağlıdır; Kurulun, bu nedenle, yönetimde önemli bir yeri vardır. Fakat Genel Vali veya Vali gerekli görürse, oybirliğiyle alınmış görüşleri bile reddederek kendi gerekçelerini bildirebilir. Bunun sonucunda şef, bireysel ve etkin bir şekilde, yönetimin her icraatından sorumludur. Kurul üyeleri yalnızca danışman olarak sorumluluk taşır; ancak ibraz edilebilecek ve Parlamento ya da kamuoyu tarafından talep edildiği takdirde her zaman ibraz edilen belgelerden, her birinin ne tavsiye ettiği ve tavsiyeleri için ne gibi gerekçeler verdiği her zaman bilinir.

Saygın konumları ve hükümetin tüm eylemlerine görünüşteki katılımları sayesinde, kendilerini kamu işlerine adamak ve onun her alanında iyi düşünülmüş görüşler oluşturmak ve ifade etmek için, sanki tüm sorumluluk kendilerine aitmiş gibi, güçlü saiklere sahiptirler.

En üst sınıftan idari işlerin bu yürütme biçimi, araçlar ile amaçlar arasında uyumun en başarılı örneklerinden biridir ve şimdiye kadar maharet ve tertibat ürünü eserler konusunda pek bereketli olmayan siyasi tarihte bunun gibi çok fazla örnek yoktur. Doğu Hindistan Şirketi yönetimi tecrübesiyle siyaset sanatının zenginleştiği kazanımlardan biridir. Ancak, Hindistan'ı bu ülke[4] için muhafaza eden diğer akıl ürünü tertibatların çoğu gibi ve Şirket'in kısıtlı imkânlara rağmen ortaya koyduğu gerçekten harika iyi yönetim, Hindistan yönetimi geleneklerini bekleyen genel imha nedeniyle muhtemelen yok olmaya mahkumdur; zira kamusal cehaletin ve siyasetçilerin küstah kibrinin insafına bırakılmışlardır.

[4] İngiltere. [ÖO]

Yönetim mekanizmasında gereksiz ve pahalı bir köstek olarak görülen Kurulların lağvedilmesi için itiraz sesleri yükselmiş durumdadır: Profesyonel kamu memuriyetinin (*civil service*)[5] kaldırılmasına yönelik patırtı uzun zamandır süregelmekte ve her geçen gün en yüksek çevrelerden destek bulmaktadır. Halbuki, Kurulları oluşturan kişiler memuriyetten yetişmektedir ve Kurulların varlığı onların değerinin tek garantisidir.

Halkçı bir anayasada iyi yönetimin en önemli ilkesi, yürütme görevlilerinin (*executive functionaries*) halk oyuyla atanamayacağıdır: ne doğrudan halkın oylarıyla ne de vekilleri aracılığıyla. Hükümetin tüm işi, yetenekli görevlileri istihdam etmektir. Bu işin ifası için gereken nitelikler, bu niteliklerin bir kısmını paylaşan veya bazılarında pratik deneyim sahibi olan kişiler dışında kimsenin, doğru bir şekilde değerlendirilemeyeceği uzmanlık gerektiren ve profesyonel türdendir.

Kamu görevlerini doldurmak için en yetkin kişileri bulma işi –sadece başvuranlar arasından en iyisini seçmek değil, mutlak olarak en iyi olanları arayıp bulmak ve istendiği zaman bulunabilmesi için görüşülenler arasından tüm yetkin olanları not etmek– zahmetli ve yüksek derecede vicdanlı bir feraseti gerektirir. Ve genel olarak bu denli kötü icra edilen başka bir kamu görevi olmaması nedeniyle, bunun birkaç bakanlıktaki yüksek görevlilere özel bir zorunluluk haline getirilmesi suretiyle kişisel sorumluluğun mümkün olan en üst düzeyde alınmasını sağlamak elzemdir. Kamuya açık sınav-

---

[5] Kastedilen, Doğu Hindistan Şirketi'nin Hindistan'da 18. yüzyıl sonlarından 1858'e kadar yüksek idari kadrolarını oluşturan *Honourable East India Company's Civil Service* olmalıdır. (İngilizcede "civil service" teriminin kökeni bu kurumdur.) 1858'den sonra bunun yerini doğrudan Birleşik Krallık'a bağlı olan *Indian Civil Service* almıştır. **[ÖO]**

larla atanmayan bütün astlar,[6] altında görev yaptıkları bakanın doğrudan sorumluluğunda seçilmelidir. Bakanların tümü doğal olarak başbakan tarafından seçilecektir; ve başbakanın kendisi, gerçekte Parlamento tarafından belirlenmiş olmasına rağmen, krallık yönetiminde, resmî olarak hükümdar tarafından atanmalıdır.

Kamu görevindeki bir astın görevden alınması için yetkili tek kişi, onun atamasını yapan görevli olmalıdır. Görevin kişisel kötüye kullanımı hariç, bunların fazla sayıda olmaması gerekir. Aksi takdirde, bakanın siyasi menfaati veya kendini tatmin etmek uğruna bir başkasını tayin etmesi sonucunda suçsuz yere her an ortada kalma riski varsa, tüm kamu işlerini yürüten ve genellikle halk açısından nitelikleri bakanın niteliklerinden çok daha önemli olan bu topluluktan kendilerini mesleklerine adamalarını ve bakanın bel bağladığı tüm bilgi ve beceriyi kazanmalarını beklemek abes olur. Halk oyuyla yürütme görevlilerinin atanmasını reddeden ilke için, cumhuriyetçi bir yönetimde yürütmenin başı istisna olmalı mıdır? Amerikan Anayasası'nda, Başkanın her dört yılda bir halk oyuyla seçilmesini öngören kural iyi midir? Bu sorunun yanıtı çok kolay değil. Darbe gibi bir kaygının yersiz olduğu Amerika gibi bir ülkede, yürütmenin başını yasama organından bağımsız hale getirmenin ve yönetimin gerek kaynağı itibarıyla gerek sorumluk açısından eşit derecede halkçı iki büyük kolunun birbirleri üzerinde etkin bir denetim sağlamasında, şüphesiz, belli bir avantaj vardır. Bu plan, Amerikan federal Anayasası'nın belirgin bir özelliği olan aynı ellerde büyük güç yoğunlaşmasından kaçınma gayretiyle uyumludur. Ancak avantaj, bu durumda, değerinin tüm makul tahminlerinin üzerinde bir fiyata satın alınır.

---

[6] Kastedilen, müsteşar gibi, bakanın altındaki (*subordinate*) üst düzey görevlileridir. **[ÖO]**

Cumhuriyette yürütmenin başının alenen, anayasal monarşide başbakanın fiilen olduğu gibi, temsili meclis tarafından tayin edilmesi çok daha yerinde olacaktır. Bu şekilde tayin edildiğinde, her şeyden önce, daha seçkin biri olacağı kesindir. Parlamento'da çoğunluğa sahip olan parti, bir kural olarak, her zaman siyasi hayatın en önde gelenlerinden biri ve çoğu zaman da en önde gelen kişisi olan kendi liderini tayin eder. Birleşik Devletler Başkanı ise, cumhuriyetin kurucularından son hayatta kalan göçüp gittiğinden beri, neredeyse her zaman, ismi pek bilinmeyen bir insan ya da siyaset dışında bir alanda şöhret kazanmış bir kişidir. Ve daha önce gözlemlediğim gibi, bu bir tesadüf değil, durumun doğal sonucudur. Bir partinin seçkin kişileri, tüm ülkeyi kapsayan bir seçimde, asla en uygun adayları değildir. Bütün seçkin kişiler ya kişisel düşman sahibi olmuştur ya da toplumun yerel ya da diğer önemli bir bölümünü rencide edecek bir eylemde bulunmuş veya en azından böyle bir fikir beyan etmiştir ki bunların oy sayısı üzerinde ölümcül etkisinin olması muhtemeldir. Oysa, geçmişi olmayan ve sadece partinin inancını savunduğu bilinen bir kişi, partinin tüm seçmenlerinden kolayca oy toplar. Bir diğer önemli husus, aralıksız seçim kampanyaları yürütmenin büyük bir sorun oluşudur. Devletin en yüksek makamı, birkaç yılda bir yapılan halk seçimiyle tevcih edildiğinde, araya giren bütün zaman neredeyse bir seçim kampanyası için harcanmaktadır. Başkan, bakanlar, parti şefleri ve onların takipçilerinin hepsi seçim propagandacısıdır: Bütün toplum, sadece siyasi kişilikler ile iştigal eder ve her kamusal sorun, esaslarına referanstan ziyade başkanlık seçimine olası etkisi üzerinden tartışılır ve kararlaştırılır. Parti ruhunu tüm kamu işlerinde hakim ilke kılmak ve yalnızca her soruyu bir parti sorusuna dönüştürmek için değil, aynı

zamanda partileri onların üzerine inşa etmek için sorular ortaya atmayı teşvik edici bir sistem tasarlanmış olsaydı, bu amaca daha uygun başka bir yol icat etmek zor olurdu.

İngiltere'de başbakanın olduğu gibi, yürütmenin başının temsili bir meclisin oylarına tamamen bağımlı olmasının her zaman ve her yerde arzu edilir ve sorunsuz bir şey olduğunu iddia etmeyeceğim. Bundan kaçınmanın iyi olacağı düşünülecek olursa, Parlamento tarafından tayin edilse de parlamento güven oyundan bağımsız olarak sabit bir süre için görevde kalabilir. Bu durumda, sonuç, halk oyu ve sebep olduğu kötülükler hariç Amerikan sistemi olurdu. Yürütmenin başını, özgür yönetimin esasları ile uyumlu olacak kadar yasama organından bağımsız kılmanın bir başka yolu daha vardır. İngiliz başbakanının pratikte sahip olduğu gibi, Meclis'i feshetme ve sine-i millete dönme hakkı olursa, Parlamento oylamasına aşırı derecede bağımlı olamaz: Düşmanca bir oyla görevden alınmak yerine, istifa ya da fesih alternatifine mecbur bırakılabilirdi.

Kendi görev süresinin belirli bir süre için güvence altına alındığı sistemde dahi Parlamento'yu fesih yetkisine sahip olması arzu edilir bir durum olacaktır. Siyasette, bir başkan ile bir meclis arasında bir tartışma patlak vermesi durumunda, her birinin yıllarca sürebilecek bir zaman aralığında birbirlerinden kurtulmak için herhangi bir hukuki vasıtaya sahip olmadığı türden bir kilitlenme olasılığı olmamalıdır. Böyle bir dönemi –her bir veya her iki taraftan– bir darbe teşebbüsü olmadan atlatabilmek, bugüne kadar çok az sayıda ulusun sahip olduğunu gösterdiği özgürlük aşkı ve itidal kombinasyonu gerektirir. Ve bu aşırılıktan kaçınılsa da, iki makamın birbirlerinin faaliyetlerini felce uğratmayacağını beklemek, ülkenin siyasi hayatının her zaman karşılıklı hoş-

görü ve uzlaşma ruhuyla kaplı olacağını ve bu ruhun en sert parti mücadelelerinin tutku ve heyecanlarıyla rahatsız olmayacağını varsaymaktır. Böyle bir ruh var olabilir; ancak var olduğu yerde bile onu çok fazla sınamak tedbirsizlik olacaktır.

Diğer nedenler, devlette bir erkin (ki bu sadece yürütme organı olabilir) kendi takdiriyle herhangi bir zamanda yeni bir Parlamento çağrısı yapma özgürlüğüne sahip olmasını arzu edilir kılmaktadır. Mücadele içindeki iki taraftan hangisinin en güçlü desteğe sahip olduğu konusunda gerçek bir şüphe olması durumunda, meseleyi derhal sınayıp sona erdirmek için anayasal bir araç olması önemlidir. Bu belirsiz kalırken başka hiçbir siyasi konuyla düzgün bir şekilde ilgilenilme şansı yoktur. Böyle bir aralık çoğunlukla yasama ve idari gelişim açısından bir ara dönemdir (*interregnum*); her iki taraf da, bekleyen mücadelede doğrudan ya da dolaylı bir etkisi olan herhangi bir çevrenin muhalefetini provoke etme ihtimali bulunan şeylere girişme gücüne dair yeterli güvene sahip değildir.

Yürütmenin başında geniş gücün toplandığı ve halk kitlesinin özgür kurumlara yeteri kadar bağlı olmadığı ve bu yüzden Anayasa'yı yıkma ve egemenliği gasp etme girişiminde başarı şansının yüksek olduğu durumu dikkate almadım.

Böyle bir tehlikenin mevcut olduğu durumlarda, Parlamento'nun tek bir oyla kamusal görevinden düşüremeyeceği bir yürütme başı kabul edilemez. Böyle bir küstah ve yoz güven ihlalinin muhtemel olduğu bir durumda tüm bu anayasal güvence bile zayıf bir koruma olacaktır.

Tayin edilmelerinde halk oyu katkısının en sakıncalı olduğu devlet görevlileri, yargı mensuplarıdır. Uzman ve mesleki nitelikleri halk tarafından değerlendirmeye

daha az uygun olduğu ve mutlak tarafsızlığın ve siyasetçi ya da siyasetçi gruplarıyla bağlantılı olmamanın bu kadar önem taşıdığı başka görevli yoktur. Kimi düşünürler, başkalarının yanı sıra Sayın Bentham, hâkimlerin halk oyuyla tayin edilmemesinin daha iyi olacağını ama ilçe halkının yeterli tecrübeden sonra onları emanet edilmiş görevlerinden uzaklaştırma gücüne sahip olmaları gerektiği fikrindedir. Büyük menfaatlerin emanet edildiği herhangi bir kamu görevlisini görevden uzaklaştıramamanın kendi içinde bir kötülük olduğu inkar edilemez.

Ceza mahkemesinde hesap sorulabilecek suiistimaller dışında, kötü veya ehliyetsiz bir hâkimden kurtulmanın hiçbir yolu bulunmaması ve kendisine bu kadar çok şeyin bağlı olduğu bir görevlinin kamuoyu ve kendi vicdanı dışında sorumluluktan azade olduğu hissine sahip olması arzu edilebilir bir durum olmaktan uzaktır. Bununla birlikte, soru, bir hâkimin kendine özgü konumunda –dürüst bir şekilde göreve gelmesi için alınabilecek tüm önlemlerin alınmış olduğunu varsayarsak– kendi ve kamu vicdanı dışında sorumsuz olmasının, genel olarak, hükümete ya da halk oyuna sorumlu olmasına kıyasla davranışını daha az saptırma eğiliminde olup olmayacağıdır.

Tecrübe, uzun süredir, yürütmeye karşı sorumluluk açısından bu hususa olumlu karar vermiştir; uygulanmak istenen sorumluluk seçmenlerin oylarına yönelik ise durum aynı derecede kuvvetlidir. Sıradan halkın oluşturduğu bir seçmen kitlesinin iyi nitelikleri arasında, bir hâkimde mutlaka olması gereken, sakinlik ve tarafsızlık, yer almaz. Neyse ki, özgürlük için vazgeçilmez olan halk oyunun siyasete müdahalesinde, bunlar gerekli nitelikler değildir.

Adalet vasfı bile, tüm insanlara ve dolayısıyla tüm seçmenlere gerekli olsa da, herhangi bir halk seçimini belirleyen güdü değildir. Adalet ve tarafsızlık, bir Parlamento üyesi seçiminde, insanlar arasındaki herhangi bir işlemde olduğu kadar, az istenen bir şeydir. Seçmenlerden beklenen, ne adaylardan birinin hak ettiği şeyi onlara ödül olarak vermek ne de yarışmacıların genel liyakatına karar vermektir. Onlardan beklenen, onların güvenine hangi adayın en fazla layık olduğunu veya siyasi kanaatlerini en iyi hangisinin temsil ettiğini beyan etmektir. Bir hâkim, siyasi arkadaşına ya da en yakınına, başkalarına muamele ettiği gibi davranmalıdır; ancak bunu bir seçmen yapsa, görev ihlali ve hatta saçmalık olurdu. Kamuoyunun ahlaki yargısı, diğer tüm görevlilerde olduğu gibi, hâkimler üzerinde yararlı bir etki ürettiğine dair bir argüman öne sürülemez. Çünkü bu açıdan dahi olsa, yargı makamına uygun bir hâkimin yargılama usulleri üzerinde gerçekten yararlı bir denetim uygulayan şey, (bazen siyasal davalar hariç) toplumun genel olarak kanaati değil, kendi vicdan mahkemesidir. Bu, onun davranışları veya niteliklerinin layıkıyla değerlendirilebileceği tek kamuoyudur. Genel kamunun adalet yönetimine katılımının önem taşımadığını söylediğim anlaşılmamalıdır; bunun büyük önemi vardır; ama ne şekilde? Yargı görevinin bir kısmının jüri üyeleri tarafından bilfiil icra edilmesi yoluyla. Bu, siyasette, insanların vekilleri aracılığıyla hareket etmek yerine doğrudan ve kişisel olarak hareket etmelerinin daha iyi olduğu birkaç durumdan biri; ve yetki kullanan bir kişinin yapacağı hataların, onu hatalarının sonuçlarından sorumlu tutmaya kıyasla, daha iyi tahammül edileceği neredeyse tek durumdur.

Bir hâkim halk oyuyla görevden alınabilirse, onun yerini almayı arzulayan kimse, hâkimin aldığı tüm yargı

kararlarını bu amacına malzeme yapacak; hepsini, işine geldiği gibi, düzensiz aralıklarla, davanın içeriğinden haberdar olmadıkları için veya olsalar da adli yargılamanın gereği olan tedbirlerin ve tarafsızlığın yokluğundan, tamamen ehliyetsiz bir kamuoyunun önüne taşıyacak; popüler tutku ve önyargının olduğu yerde bunların üzerine oynayacak ve olmadığı yerde onları uyandırmak için uğraşıp duracaktır. Ve bunda –eğer dava ilginçse ve yeterince uğraşmışsa– hâkim ya da arkadaşları sahaya inip davanın diğer tarafına dair aynı derecede güçlü çağrılarda bulunmadıkça, şaşmaz bir şekilde başarılı olacaktır. Hâkimler, nihayetinde, genel menfaate duyarlı bir davada verdikleri her kararın görevlerini riske attığını; ve hangi kararın adil olduğuna bakmaktansa, kamuoyu tarafından en çok alkışlanacak veya sinsice en az yanlış temsil edilme ihtimali olan şeyi dikkate almanın daha önemli olduğunu düşünmeye başlayacaktır. Amerika'daki yeni veya gözden geçirilmiş Eyalet Anayasalarının bazıları tarafından başlatılan bir uygulamanın –yargı görevlilerinin halk oyuyla periyodik yeniden seçime tâbi tutulması–korkarım ki demokrasinin şimdiye kadar yaptığı en tehlikeli hatalardan birisi olduğu ortaya çıkacaktır. Ve Birleşik Devletler halkını asla tamamen terk etmeyen sağduyu, hatanın muhtemelen kısa süre içinde geri çekilmesine yol açacak bir tepki geliştirmiyor olsa, bu uygulama makul sebeplerle modern demokratik yönetimin yozlaşmasında ilk büyük aşağı adım olarak görülebilir.[7]

---

[7] Bununla birlikte, hâkimlerini seçimle göreve getiren eyaletlerde, tercihin gerçekten halk tarafından değil parti liderleri tarafından yapıldığı konusunda bilgilendirildim: Hiçbir seçmen parti adayı dışında birine oy vermeyi aklına getirmemektedir. Bunun sonucunda, göreve seçilen kişi, Başkan veya Eyalet Valisi tarafından atanacak kişinin aynısı olmaktadır. Böylece, kötü bir uygulama bir diğerini

Kamu hizmetinin kalıcı gücünü oluşturan büyük ve önemli bu topluluğa, siyasetin değişmesi ile değişmeyen fakat her bakana tecrübeleri ve gelenekleri ile yardım etmeye devam eden, işlerine dair bilgi ve davranışlarıyla onu bilgilendiren ve onun genel kontrolü altında resmi ayrıntıları yürütenlere –ki kısaca, profesyonel kamu görevlileri sınıfını oluşturan, yaşları ilerledikçe kademeli olarak daha üst seviyelere yükselme umuduyla mesleklerine diğerleri gibi genç yaşta girenlere– ilişkin olarak, bu kişilerin –somut, ispatlanmış ve ciddi suiistimalin dışında– işten çıkarılmaya maruz kalmasının ve önceki hizmetlerinin tüm meyvelerinden mahrum edilmesinin kabul edilemez olduğu açıktır. Elbette, söz konusu olan, hukuken sorumlu tutulabilecekleri türden kabahatler değil, görevin kasten ihmal edilmesi ya da onlara emanet edilen görev açısından güvenilmez olduklarına işaret eden davranışlardır. Bu nedenle, kişisel suçluluk haricinde, emekli olarak kamudan geçinmelerini sağlamak dışında, onlardan kurtulmanın hiçbir yolu yoksa, atamaların en baştan iyi yapılmasının büyük önemi vardır; ve geriye bu amaca hangi tayin yöntemiyle en iyi şekilde ulaşılacağı konusunu düşünmek kalıyor.

İlk atamaları yaparken, tercihleri yapanlarda uzman beceri ve bilgi eksikliğinden fazla endişe etmemelidir; fakat tarafgirliğin, özel ya da siyasi menfaatin arz edeceği tehlikenin farkında olmak gerekir. Genel kural olarak, mesleklerine dair bilgi sahibi oldukları için değil

---

sınırlamış ve düzeltmiş oluyor: (Seçme işlevinin haklı olarak halka verilmiş olduğu her durumda fazlasıyla kötü bir uygulama olarak) Parti bayrağı altında topluca oy kullanma alışkanlığı, seçilen görevlilerin yurttaşlar tarafından değil de onlar için seçilmesi gerektiği bir durumda, daha büyük bir kötülüğü hafifletme eğilimi gösteriyor. **[JSM]**

onu öğrenebilmeleri için, yetişkinliğe adım attıklarında atanan bu kişiler arasında en iyi adayları ayırt etmenin tek yolu, liberal eğitimin[8] sıradan dallarında yeterliliktir. Bunu tespit etmekten sorumlu kişilerin gerekli çabayı ve tarafsızlığı göstermesi durumunda, bu konuda bir zorluk çıkmayacaktır. Bunlardan ne biri ne de diğeri, tamamen tavsiyelere dayanmak zorunda olan bir bakandan makul bir şekilde beklenemez. Bu tavsiyeler, bakanın kişisel dileklerine dair ne kadar tarafsız olsa da, kendilerinin tercih edilmesini etkileme gücüne sahip ya da siyasi bağlılığı ait olduğu bakanlık için önemli olan kişilerin talepleri söz konusu olduğunda aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Bu gibi düşünceler, ilk atama için tüm adayların kamu sınavına tâbi tutulması uygulamasını başlatmıştır. Bu sınavlar, siyasette yer almayan ve üniversitelerde onur sınavı[9] yapanlarla aynı sınıf ve nitelikte olan kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu muhtemelen herhangi bir sistem altında olabilecek en iyi plan; ve bizim parlamenter yönetimimiz altında (dürüst atama imkânını geçiyorum) açık ve aleni bir şekilde yoz atamalardan kaçınmanın tek yoludur.

Ayrıca, sınavların mutlaka rekabetçi olması ve görevlerin en başarılı olanlara verilmesi gerekir. Rekabetçi olmayan bir sınav,[10] uzun vadede, kesin olarak aptal

---

[8] "Liberal eğitim" (*liberal education*) siyasi görüş olarak liberalizmin öğretildiği bir eğitim olarak değil; tarih, felsefe, edebiyat, yabancı dil, müzik gibi çoğunlukla insana dair, ufuk açıcı, genel konuların (*liberal arts*) öğretildiği, özgür vicdanlı ve düşünceli bireyler yetiştirmeyi hedefleyen eğitim modeli olarak anlaşılmalıdır. Bu modelin alternatifi, uzmanlaşmaya dönük mesleki eğitimdir. **[ÖO]**

[9] "Onur sınavı" (*honours examination*), üniversite öğrencilerinin düz lisans derecesi almak için geçmeleri gereken sınavın (*pass examination*) ardından onur derecesi almak isteyenlerin girdikleri daha zor bir sınavdır. **[ÖO]**

[10] *Pass examination*, bir önceki notta açıklandığı üzere, üniversitelerde

olanları elemekten başka bir işe yaramayacaktır. Sınavı yapan uzmanın zihninde yatan soru, bir bireyin gelecek umutlarını mahvetmek ile kamuya olan görevini –ki bu spesifik örnekte nadiren büyük öneme sahip gözükür– yerine getirmek arasında kaldığında; ve bu uzman bireyin geleceğini mahvettiği için sert bir şekilde kınanacağından eminse ve görevini yerine getirip getirmediğinden genel olarak kimse haberdar olmayacak veya bu kimsenin umrunda olmayacaksa, bu şahıs sıradışı bir kalibrede olmadığı sürece, ibre müsamahakâr davranış göstermesinden yana meyledecektir. Bir kere ipi gevşettikten sonra, gevşekliğin artmasını önlemek giderek zorlaşır; gösterilen her müsamaha sırayla bir diğerine emsal teşkil eder; ve ta ki sınavı geçmek için gereken yetkinlik derecesi zavallı bir seviyeye düşene kadar bu böyle devam eder.

İki büyük Üniversitenin[11] lisans dereceleri için yapılan sınavlar, genel olarak, zayıf iken; onur derecesi için olanlar ciddi ve zordur. Belirli bir asgari düzeyi aşacak herhangi bir teşvik olmadığında, asgari düzey azami olmaya başlar: Daha fazlasını hedeflememek genel pratik haline gelir; ve her şeyde hedeflediklerinin tümüne ulaşamayan insanlar olduğundan, çıta ne kadar düşük tutulsa da daima altında kalacak birçok kişi olacaktır. Bunun aksine, kamu görevleri, çok sayıda aday arasın-

---

uygulanan bir sınavdır. Kamu memuriyetinde ise, rekabetçi sınava (*competitive examination*) geçilmeden önce, herkese açık olmayan bir sınav olarak uygulanmıştır. Bir nevi formalite ve siyasi patronaj mekanizması olan bu sınava önceden namzet gösterme (*nomination*) yoluyla girilmekteydi. İngiliz kamu memuriyeti sistemi için rekabetçi sınav 1850'lerden itibaren tartışılmaya başlamış, ilk defa 1855'te kısmi olarak uygulanmaya başlamış ama sert eleştirilere uğramış ve nihayet 1870'de genel bir kural olarak benimsenmiştir. Mill'in burada yazdıkları bu tartışmanın bir parçası olarak görülmelidir. **[ÖO]**

[11] Oxford ve Cambridge Üniversiteleri. **[ÖO]**

dan kendilerini en fazla ayırt edenlere verildiğinde ve başarılı yarışmacılar liyakata göre sınıflandırıldığında, sadece her biri elinden gelenin en fazlasını yapmaya teşvik edilmiş olmaz, bunun etkisi, tüm ülke çapında, liberal eğitimin her alanında hissedilir. Bu yarışmalarda yüksek derece yapan öğrencilere sahip olmak her okul müdürü için bir hedef ve başarı mecrası haline gelir. Devletin, ülke genelindeki eğitim kurumlarının kalitesini yükseltmek için bu kadar çok şey yapabileceği başka bir yöntem neredeyse hiç yoktur. Kamu istihdamı için yapılan rekabetçi sınav ilkesi, bu ülkeye yakın bir tarihte giriş yapmış ve halen çok eksik bir şekilde yürütülmekte olsa da –Hint memuriyet hizmeti[12] şimdilik neredeyse tamamen var olduğu tek örnek olmasına rağmen– orta ve lise düzeyindeki eğitim üzerinde hissedilebilir bir etki bırakmaya başlamıştır. Tabii, bu sınavların güçlü bir şekilde ortaya çıkardığı üzere, ülkedeki eğitimin utanç verici derecede düşük seviyesi olması, rekabetçi sınav ilkesinin karşısına birçok zorluk da çıkarmıştır.

Bakanın namzet gösterdiği[13] gençler arasında –ki bu sayede aday olmaya hak kazanırlar– eğitim kalitesinin o kadar zavallı olduğu görülmüştür ki, bu adayların rekabetinden çıkan sonuç rekabetçi olmayan bir sınavdan çıkacak sonuçtan muhtemelen daha kötüdür. Zira kimse, rekabetçi olmayan bir sınavın düzeyini, halihazırda olduğu gibi, genç bir adamın diğer rakiplerini geçebilmesini sağlayacak kadar düşük tutmayı düşünmez. Bu yüzden, genel olarak, adayların başarı düzeylerinin her

---

[12] "Hint memuriyet hizmeti" (*Indian service*) 1858 tarihli bir yasayla (*Government of India Act 1858*) resmen kurulmuştur. **[ÖO]**

[13] Namzet gösterme (*nomination*) için bkz. bu bölüm, not 16. Mill, kamu görevlerine adayların rekabetçi sınavla belirlenmesini savunmakta ve eskiden beri uygulanmakta olan namzet gösterme sistemini eleştirmektedir. Aşağıda, buna dair bir örnek verecektir. **[ÖO]**

geçen yıl düştüğü söylenmektedir. Önceki sınav sonuçları, sarf edilen çabaların hedefe ulaşmak için gerekli olandan fazla olduğunu gösterdiğinden, yeni adaylar, daha az çaba sarf etmektedir. Kısmen bu çabanın azalmasından ve kısmen –önceden aday gösterilmeyi gerektirmeyen sınavlarda bile– bilinçli cehalet, yarışmacıların sayısını bir avuca düşürdüğünden, birkaç aday her zaman büyük başarı gösterse de başarılı aday listesinin alt kısmı bilgi açısından çok vasat bir düzeyi temsil eder. Komisyon[14] üyelerinden öğrendiğimize göre, başarısız olan hemen hemen herkesin başarısızlığı yüksek eğitim dalları değil, imla ve aritmetik gibi, en basit unsurların bilinmemesinden kaynaklanmaktadır.

Bu sınavlara karşı bazı kanaat organlarından gelen haykırışlar, üzülerek belirteyim ki, eleştirmenlerin iyi niyetleri kadar sağduyularının da güvenilirliğini sorgulamaktadır. Bu eleştirmenler, kısmen, sınavlarda başarısızlığa yol açan cehaletin mahiyetini çarpıtarak yol almaktadırlar. Şimdiye kadar sorulmuş en anlaşılması güç soruları[15] üstüne basa basa alıntılarlar ve sanki tüm bu soruları kusursuz yanıtlamak başarının olmazsa olmaz koşulu yapılmış gibi yansıtırlar. Ancak, defalarca tekrarlanmıştır ki bu tür sorular herkesin yanıtlanması beklendiğinden değil, bunu yapabilecek olanların bu

---

[14] Kamu Memuriyet Komisyonu (*Civil Service Commission*), memuriyet sisteminin reformu ve özellikle de rekabetçi sınav ihtiyacını belirleme amacıyla 1855'te kurulmuştur. Mill, bir sonraki notta bu Komisyonun çalışmalarına ve bir eleştirmenine (Alexander Baillie-Cochrane, 1816-90, Muhafazakar Parti'den Parlamento üyesi) gönderme yapmaktadır. **[ÖO]**

[15] Ancak, her zaman *anlaşılması güç* değil; zira Avam Kamarası'ndaki rekabetçi sınavın yakınlardaki bir eleştirmeni, cebir, tarih ve coğrafya üzerine neredeyse temel bir dizi soruyu, Komisyon üyelerinin vahşice talep ettiği fahiş miktarda yüksek bilimsel başarının kanıtı olarak sunma naifliğinde bulundu. **[JSM]**

bilgiye sahip olduklarını ve bunu kullanabildiklerini gösterebilmeleri için konmaktadır. Reddetmenin bir gerekçesi olarak değil, ek bir başarı aracı olarak bu fırsat verilmektedir.

Ardından, bu, o ya da diğer soruda varsayılan türdeki bilgilerin, adaya hedefine ulaştıktan sonra faydasının hesap edilip edilmediği sorulur. İnsanlar, hangi bilginin yararlı olduğu konusunda görüş açısından büyük farklılıklar gösterir. Bazı kimseler var ki (yakın zamanlardaki bir Dışişleri Bakanı[16] onlardan biriydi) İngilizce yazım bilgisinin diplomatik bir ataşede veya hükümet bürosundaki bir katipte işe yaramayan bir beceri olduğunu düşünür.

İtirazcıların oybirliği içinde gözüktüğü bir şey, bu görevler için, faydalı olabilecek her ne olursa olsun, genel entelektüel eğitimin faydalı olmadığıdır. Bununla birlikte, bu tip bir eğitim (düşündüğüm gibi) faydalıysa veya herhangi bir eğitimin bir faydası varsa, bunun adayın buna sahip olup olmadığını en iyi gösterebilecek testlerle test edilmesi gerekir. İyi eğitim alıp almadığını tespit etmek için, atanacağı işle doğrudan ilgili olmasa da, iyi eğitim aldıysa bilmesi muhtemel şeylerden sorgulanmalıdır. Adayın klasikler ve matematikte sorgulanmasına itiraz edenler, hangi konuda sorgulanmasını tercih ettiklerini bize söyler mi? Bununla birlikte, onun bu konularda sınanması kadar bu konular dışında başka herhangi bir şeyde sınanmasına da eşit derecede itiraz var gibi görünüyor. Komisyoncular –gramer okulu[17] eğitiminden geçmemiş olanlara ya da orada öğretilenlere dair bilgilerinin küçüklüğünü başka bir şey hakkında

---

[16] James Howard Harris (1808-89). **[MP & FR]**

[17] 12 ila 18 yaş arası öğrencilerin yeteneğe göre seçilerek kabul edildiği ve liberal eğitimin uygulandığı bir okul. "Liberal eğitim" için, bkz. bu bölüm, not 14. **[ÖO]**

daha büyük bilgileriyle telafi edenlere kapı aralama isteğiyle– gerçek bir faydaya sahip diğer herhangi bir konuda yeterlilik için puan kazanılmasına izin verseler bunun için de suçlanıyorlar. İtirazcıları topyekûn cehaletin şartsız kabulü dışında bir şey tatmin etmeyecektir.

Ne bir Clive ne de Wellington'ın[18] mühendis kadet adayı için verilen testi geçemeyeceği muzaffer bir edayla bize karşı söylenir. Sanki, Clive ve Wellington onlardan gerekli görülmeyen şeyleri yapmadığı için, gerekli görülseydi bunları yapamazlarmış gibi. Anlatılmak istenen, yalnızca, bu şeyler olmadan da büyük bir general olmanın mümkün olduğuysa, aynı şey büyük generaller için çok yararlı olan birçok şey için de geçerlidir. Büyük İskender, Vauban'ın kurallarını hiç duymamıştı, Julius Caesar[19] da Fransızca konuşamıyordu. Daha sonra, kitap kurtlarının –en küçük kitap bilgisine sahip olanlar için geçerli gördükleri bir terim– yeterince iyi atletik beceriye ve centilmen alışkanlıklara sahip olamayabileceklerini öğreniriz. Bu, aptalların kullandığı yaygın bir ifadedir; fakat aptallar ne düşünürse düşünsünler, centilmence alışkanlıklar veya atletik faaliyet onların tekelinde değildir. Bunlar, ihtiyaç duyulan yerlerde, ayrıca ölçülsün ve verilsin; ama zihinsel nitelikler hariç tutularak değil, onların yanı sıra. Bu arada, Woolwich Askeri Akademisi'ne[20] yarışmacı sınavla kabul edilmiş öğrenci-

---

[18] *Robert Clive* (1725-74): Hindistan'da İngiliz egemenliğini kuran subay. *Arthur Wellesley* (1769-1852): 1. Wellington Dükü, asker ve devlet adamı. **[MP & FR]**

[19] *Büyük İskender* (MÖ 356-23): Makedonya kralı ve askerî lider. *Julius Caesar* (MÖ 100-44): Romalı devlet adamı, askerî lider ve yazar. *Sebastien Le Prestre, marquis de Vauban* (1633-1707): 14. Louis döneminde kuşatma ve istihkam stratejilerine radikal yenilikler getirmiş meşhur Fransız askerî mühendis. **[MP & FR]**

[20] 1741'de topçu ve mühendis subay yetiştirmek için kurulmuştur. Giriş için rekabetin fazla olması nedeniyle, daha sonra diğer askerî

lerin bu ve diğer tüm açılardan eski namzet gösterme (*nomination*) sisteminde kabul edilenlerden daha üstün olduğu bilgisini güvenilir bir kaynaktan öğrenmiş bulunmaktayım. Nitekim, onlardan beklendiği gibi, talimlerini daha hızlı bir şekilde öğrenmektedirler; zira akıllı bir kişi her şeyi aptal birinden daha erken öğrenir. Ve genel tavır olarak öncekilere kıyasla o kadar iyi gözükmektedirler ki kurum yetkilileri, eski hamurun son kalıntılarının çekip gideceği günü sabırsızlıkla beklemektedir. Eğer bu böyleyse –ki böyle olup olmadığını tespit etmek kolaydır– umalım ki yakın bir zaman içinde cehaletin askeriye (ve evleviyetle diğer her meslek) için bilgiden daha iyi bir vasıf olduğunu; veya liberal eğitimle ne kadar az bağlantılı olsa da herhangi iyi bir niteliğin liberal eğitim olmadan teşvik edilebileceğini son kez duymuş olacağız.

Devlet kadrosuna ilk giriş rekabetçi sınav ile belirlense bile, sonraki terfilerin bu şekilde kararlaştırılması çoğunlukla mümkün olmayacaktır: Ve bunun, genellikle şu an olduğu gibi, kıdem ve seçme içeren karma bir sistem üzerinden gerçekleşmesi uygun görünüyor. Görevleri rutin bir karaktere sahip olanlar, sadece bu tipteki görevlerin onları taşıyacağı en üst noktaya, kıdeme göre yükselmelidir. Uzmanlık gerektiren belli bir görevin emanet edildiği kişiler, ilgili büroda çalışanlar arasından büro amirinin takdiriyle seçilmelidir. Ve orijinal atamalar açık yarışma ile yapılırsa, bu seçim amir tarafından genelde dürüstçe yapılır; zira bu sistem altında kurumu –resmi bağlantı dışında– genellikle kendine yabancı kimselerden oluşacaktır. Aralarında, kendisinin veya siyasi dostlarının ve destekçilerinin ilgilendiği herhangi biri varsa, bu kişinin tercih edilmesi ancak bu

---

branşlarda da benimsenecek olan rekabetçi sınav sistemi uygulamaya konmuştur. **[MP & FR]**

bağlantı avantajının yanı sıra, başlangıçtaki sınavın ölçebildiği kadarıyla, en azından gerçek bir liyakat eşitliği varsa bazen mümkün olabilir. Ve bu görevleri kayırma yoluyla doldurmak için çok güçlü bir saik bulunmadığı sürece, en yetkin kişinin atanması için güçlü bir saik olacaktır. Bu, amirine en faydalı yardımı yapan, onun işini kolaylaştıran ve kamu işlerinin iyi idare edilmesine ilişkin itibarına en çok katkıyı yapan kişi olacaktır. Ve bu itibar, zorunlu ve uygun olarak, bakanın itibar hanesine yazılacaktır; her ne kadar ona yol açan nitelikler astlarına ait olsa da.

Bölüm XV
Yerel Temsili Organlar

Bir ülkenin kamu işlerinin ancak küçük bir kısmı merkezî otoriteler tarafından iyi yapılabilir veya güvenli bir şekilde teşebbüs edilebilir. Avrupa'da en az merkezi olan kendi yönetimimizde bile, yönetim mekanizmasının en azından yasama kısmı, yerel meselelerle çok fazla meşgul olup, devletin üstün gücünü, çözmek için başka ve daha iyi yolların olması gerektiği, küçük düğümleri kesmek için kullanmaktadır. Parlamento'nun zamanını ve ferdî üyelerinin düşüncelerini meşgul eden ve onları ulusun büyük meclisine uygun uğraşlardan alıkoyan muazzam miktarda özel iş tüm düşünürler ve gözlemciler tarafından ciddi (ve daha kötüsü artan) bir kötülük olarak görülmektedir.

Bu incelemenin sınırlı planı açısından devletin yönetim eyleminin gerekli sınırlarını geniş bir şekilde tartışmam uygun olmayacaktır. Sadece temsili yönetime özgü olmayan bu büyük öneme sahip soruna dair, bu eylemin, bana göre, kapsamını belirlemesi gereken en temel ilkelerin ne olduğunu başka bir yerde[1] söyledim. Ancak, çoğu Avrupa devletinin uyguladığı işlevlerden, kamu otoriteleri tarafından üstlenilmemesi gereken görevler çıkarıldıktan sonra, hâlâ çok büyük ve çeşitli görev yığını kalmaktadır. Bu görevlerin, yalnız işbölüm ilkesi gereğince bile, merkezî ve yerel otoriteler arasında paylaşılması kaçınılmazdır. Sadece tamamen yerel görevler

---

[1] *On Liberty*, sonuç bölümü; ve, daha uzun olarak, *Politik Ekonomi İlkeleri*'nin son bölümü. **[JSM]**

için ayrı idari görevliler gerekli olmakla kalmaz (bu ayrım tüm yönetimler altında bir miktar mevcuttur); aynı zamanda bu görevliler üzerindeki halk denetimi, faydalı olması için, ancak ayrı bir organ yoluyla uygulanabilir. En başta belirlenmeleri, görevdeyken izlenmeleri ve denetlenmeleri, icraatları için gerekli malzemenin sağlanması veya alıkonması gibi işler ulusal Parlamento ya da hükümetin değil, yöre halkının uhdesinde olmalıdır. New England Eyaletlerinin[2] bazılarında bu işlevler hâlâ doğrudan bir araya gelmiş insanlar tarafından uygulanmakta; ve sonuçların beklenenden daha iyi olduğu söylenmektedir. Ve bu yüksek eğitimli topluluklar, yerel yönetimin bu ilkel tarzından o kadar memnundur ki

---

[2] *New England*: ABD'nin kuzeydoğusunda belli bir coğrafik bölgenin ismi. 17. yüzyıl başlarında (1620) İngiltere'den gelen Püriten göçmenlerin ilk yerleştikleri yer olması nedeniyle onlar tarafından *New England* (Yeni İngiltere) adı verilmiştir. Bugün, Connecticut, Maine, Massachusetts, New Hampshire, Rhode Island ve Vermont olmak üzere altı eyaletten oluşmaktadır. Mill'in özellikle bu bölüm için faydalandığı Alexis de Tocqueville'in *Amerika'da Demokrasi* adlı eserinde, New England yerel yönetim pratikleri açısından özel bir önem taşır. Bu ve bundan sonraki birkaç cümle Mill'in mevcut eserinin 1865 tarihli üçüncü edisyonuna eklenmiş olup 1861 tarihli ilk iki edisyonunda aynı kısım biraz daha farklı bir bakış açısıyla yazılmıştır: "Halkın bu işlevleri doğrudan ve kişisel olarak yerine getirmesi açıktır ki kabul edilemez. Fiziksel olarak bir araya gelmiş insanlar tarafından idare, modern yaşamın tüm ruhuna aykırı, barbarlık döneminden kalma bir kalıntıdır. Ancak, İngiliz kurumlarının gelişimi o denli tarihsel tesadüflere dayanmaktadır ki yerel yönetimin bu ilkel tarzı, mahallî işlerde bugüne dek genel kural olarak olagelmiştir. Ve yasal olarak hiç kaldırılmamış olduğu için, muhtemelen birçok kırsal mahallede bugün bile değişmeden devam etmektedir. Yerel meseleler için temsili alt parlamentolar planı mevcuttur: Ve bunlar bundan böyle özgür bir yönetimin temel kurumlarından biri olarak düşünülmelidir." Mill'in yerel yönetim pratiklerine dair görüşü, en azından New England örneği itibarıyla, 1861'den 1865'e kadarki süre zarfında bir nebze daha olumlu bir nitelik kazanmış gözükmektedir. **[ÖO]**

bunu aşina oldukları –ve tüm azınlıkları oydan mahrum eden– tek temsili sistem[3] ile değiştirme arzuları yoktur. Bununla birlikte, bu düzenlemenin uygulamada iyi işlemesi için bu gibi oldukça sıradışı şartlar[4] gerekir. Dolayısıyla, yerel meseleler için temsili alt parlamentolar planına başvurmak gerekir. Bunlar İngiltere'de mevcut ancak oldukça eksik ve büyük tutarsızlık ve sistemsizlik içinde. Halk yönetiminin daha zayıf olduğu bazı ülkelerde, bu parlamentoların teşekkülü çok daha mantıklıdır. İngiltere'de her zaman daha fazla özgürlük ancak daha kötü örgütlenme olmuştur; diğer ülkelerde ise daha iyi örgütlenme ancak daha az özgürlük vardır. Bu durumda, ulusal temsiliyete ek olarak, belediye ve il düzeyinde temsiliyet olmalıdır: Ve önümüzde çözümlenmeyi bekleyen iki soru, yerel temsili organların nasıl oluşturulması ve bunların işlevlerinin kapsamının ne olması gerektiğidir.

Bu soruları değerlendirirken, iki noktaya aynı oranda dikkat etmemiz gerekir: Yerel işler en iyi nasıl yürütülebilir? Ve bu işlerin yürütülmesi kamusal ruh ve zekanın gelişimi için nasıl en etkili bir araç olabilir? Bu incelemenin daha önceki bir bölümünde,[5] –yurttaşların kamusal eğitimi diye adlandırılabilecek– özgür kurumların işleyişinin bir kısmının önemi üzerinde güçlü ifadelerle durdum; gerçi bu kanaatimin gücünü ifade edecek kadar güçlü bir ifade yoktur. İşte bu işleyişte yerel idari kurumlar en önemli araçtır. Nüfusun büyük bir kısmı, adalet yönetiminde jüri üyeleri olarak alabilecekleri rol dışında, toplumun genel işlerinin yürütülmesine şahsen

---

[3] Mill, burada o dönemde İngiltere'de uygulanan kusurlu temsili sistemi kastediyor. [ÖO]

[4] "Bu gibi oldukça sıradışı şartlar" olarak New England sakinlerinin "yüksek eğitim düzeyi" kastedilmektedir. [ÖO]

[5] Bkz. Bölüm III. [ÖO]

katılım imkânına sahip değildir. Gazete okumak ve belki onlara yazı yazmak, halka açık toplantılara katılmak ve siyasi otoritelere hitaben farklı taleplerde bulunmak, bir Parlamento seçimi ile bir diğeri arasında kalan süre içinde sivil yurttaşların genel siyasete katılımının kapsamıdır. Hem özgürlüğün güvenceleri olarak hem de genel eğitimin bir aracı olarak bu muhtelif özgürlüklerin önemini abartmak olanaksız olsa da, bunların kazandıracağı pratik eylemden ziyade düşünsel mahiyettedir. Eylemin sorumluluğu olmaksızın bu şekilde düşünmek, çoğu insan için, pasif olarak bir başkasının düşüncelerini benimsemenin ötesine geçmez. Ancak, yerel organlar söz konusu olduğunda, oy verme işlevinin yanında, birçok yurttaşın seçilme şansı vardır ve birçoğu ya seçilerek ya da rotasyon yoluyla çok sayıda yerel yönetim makamlarından birini doldurabilir. Bu pozisyonlarda kamuoyunun menfaatleri doğrultusunda hareket etmelerinin yanı sıra düşünmek ve konuşmak zorundadırlar ve bu tip düşünme vekaleten yapılamaz.[6] Genel olarak üst sınıflar arasında talep görmemekle birlikte, bu yerel işlevlerin, toplumun alt tabakalarına önemli bir siyasi eğitim imkânı sunduğu da ilave edilebilir. Zihinsel eğitim, yerel meselelerde devletin genel meselelerinde olduğundan daha önemli bir özellik olmakla beraber yerel yönetimin kalitesine bağlı o denli hayati menfaatler de söz konusu değildir. Böylelikle, eğitim kaygısına daha fazla ağırlık verilebilir ve menfaatleri ötelemek yerel yönetimde –genel yasama ve devlet işlerine kıyasla– çok daha fazla mümkündür.

---

[6] Mill, burada kişinin başkalarının düşüncelerini taklit etmesini, "vekâleten düşünmek" (*thinking by proxy*) olarak nitelendirmektedir. Bunun hemen öncesinde belirttiği, yetersiz yurttaş pratikleri, bu tip "pasif" düşünme biçimini teşvik etmektedir. **[ÖO]**

Yerel temsili organların uygun bir şekilde teşekkülü pek zorluk arz etmez. Buna uygulanan ilkeler, hiçbir şekilde ulusal temsiliyet için geçerli olan ilkelerden farklı değildir. Ulusal temsil organlarında olduğu gibi, yerel temsil organlarının da seçimle belirlenmesi gerekir. Onlara geniş çaplı demokratik bir taban sağlamak için ulusal temsildeki aynı ve hatta daha güçlü nedenler vardır. Bunun tehlikeleri daha azdır ve avantajları, halkın eğitimi ve yetişmesi itibarıyla, bazı açılardan daha da büyüktür. Yerel organların asli görevi, yerel vergileri koymaktan ve bu vergileri harcamaktan ibaret olduğu için, yerel vergilere katkıda bulunan herkese seçimlerde kullanmak üzere oy imkânı verilmelidir; vergi ödemeyen herkes ise bundan mahrum olmalıdır. Herhangi bir dolaylı vergilendirmenin, hiçbir duhuliye (oktruva)[7] vergisinin olmadığını ya da varsa, yalnızca tamamlayıcı olduğunu –dolaylı vergi yükünü taşıyanların doğrudan vergi için de değerlendirmeye alındığını– varsayıyorum. Azınlıkların temsil edilmesi, ulusal Parlamento'da olduğu gibi sağlanmalı ve çoğul oyların olması için aynı güçlü nedenler vardır. Yerel Parlamento seçimlerinde çoğul oyların (kendi ülkemizin bazı yerel seçimlerinde olduğu gibi) para şartına bağlı olmasına itiraz, Ulusal Parlamento seçimlerinin aksine, çok kesin değildir: Zira paranın dürüst ve tutumlu bir şekilde kullanımı, ulusal kurumdan çok yerel kurumun işlerinin büyük bir parçasıdır. Bu nedenle, daha fazla parasal menfaate sahip kişilere yerel işlerin yürütülmesinde nispeten daha büyük nüfuz vermek adalet ve siyaset açısından makuldür.

Yerel temsili kurumlarımızın en yeni kurulmuş olanında –Gözetmenler Kurulları (*Boards of Guardians*)– ilçe

[7] Ticari malların, ülke, şehir veya kasabalara girişinde alınan vergi. [ÖO]

sulh hakimleri, yasayla toplam üye sayısının üçte biriyle sınırlı olmak üzere, seçilmiş üyelerin yanı sıra görevi gereği (*ex officio*) oturmaktadır. İngiliz toplumunun kendine özgü yapısında, bu hükmün olumlu etkisine hiç şüphem yok. Bu organlarda –belki de oraya başka herhangi bir şartla çekebilmenin mümkün olmadığı– daha eğitimli bir sınıfın varlığını güvence altına alır; ve *ex officio* (görevi gereği) üyelerin sayısının sınırlandırılması, sadece sayısal üstünlüğü kazanmalarını engellese de, başka bir sınıfın neredeyse fiili bir temsilcisi olarak geri kalanlardan bazen farklı bir menfaate sahip olurlar ve böylelikle seçilen Gözetmenlerin çoğunluğunu oluşturan çiftçi veya da küçük esnafların sınıf menfaatlerini frenlerler. Sahip olduğumuz tek il kurullarının – Dönemlik Mahkemeler (*Quarter Sessions*)[8]– teşekkülünü benzer bir şekilde övmek mümkün değildir. Dönemlik Mahkemeler, yalnızca sulh hakimlerinden oluşmakta ve yargı görevlerinin yanı sıra sorumlu oldukları kırsal yörenin idari işlerinin önemli bir kısmı onların performansına bağlıdır. Bu organların oluşma biçimi oldukça olağandışıdır: Ne seçilmişlerdir ne de herhangi bir şekilde namzet gösterilmemiş olmalarına karşın, yerlerini aldıkları feodal lordlar gibi, önemli görevlerini, bir nevi sahip oldukları geniş toprakların verdiği hakla ellerinde tutuyorlardı. Atama yetkisi Kraliyette (ya da, pratikte, onlardan birinde, Kraliyet Temsilcisinde[9]) bulunmakta ve yalnızca kuruma yakışmayacağı düşünülen veya

---

[8] Yılda dört defa üç aylık arayla belli tarihlerde toplanan mahkemeler. Üyeleri sulh hakimlerinden oluşsa da Mill'in döneminde itibarları yüksek değildi. 1972'de lağvedilmiştir. Sınırlı idari işlevleri 1888'de il meclislerine (*county councils*) devredilmiştir. **[MP & FR]**

[9] *Lord Lieutenant*: Her ilde (*county*) Kraliyet'i temsil eden ve bugün görevleri büyük ölçüde sembolik olan bir görevli. Mill'in "onlardan biri" ifadesindeki "onlar"dan kastı, Dönemlik Mahkemeleri oluşturan sulh hakimlerinin içinden geldiği yerel eşraftır. **[ÖO]**

arada sırada siyaseten yanlış tarafta olan kişileri dışlamanın bir aracı olarak kullanılmaktadır. Dönemlik Mahkemeler, şu anda İngiltere'de, ilke itibarıyla, en aristokratik kurum olarak kalmıştır. Lordlar Kamarası'nı bile bu açıdan geçmişlerdir; zira kamunun parasını hibe etmekte ve kamu menfaatleri üzerinde tasarrufta bulunmakta ve bunu bir halk meclisiyle birlikte değil tek başına yapmaktadırlar. Aristokrat sınıflarımız ise bunlara büyük bir inatla tutunmuşlardır; ancak temsili yönetimin temelini oluşturan bütün ilkelerle çelişki içinde olduğu açıktır. Bir İl Kurulunda (*County Board*),[10] Gözetmenler Kurullarında olduğu gibi, seçilmiş üyeler ile *ex officio* (görevi gereği) üyelerden oluşan bir karma için dahi aynı gerekçenin olması söz konusu değildir. Zira ilin işleri, yöre eşrafı (*country gentlemen*) için yeterince büyük bir menfaat ve cazibe kaynağı oluşturduğundan, İl Kurullarına seçilmek illerinden Parlamento üyesi seçilmeye kıyasla daha zor olmayacaktır.

Yerel temsili organları seçen seçim bölgelerinin uygun sınırlarının belirlenmesi konusunda, Parlamento temsiliyetine münhasır ve katı bir kural olarak uygulandığında uygunsuz kaçan ilke, yani yerel menfaatler ortaklığı, burada adil ve uygulanabilir tek ilke olarak karşımıza çıkar. Yerel temsiliyetin başlıca amacı, genel toplum ile paylaşmadıkları herhangi bir ortak menfaate sahip kişilerin, bu ortak menfaati tek başlarına yönetebilmeleridir. Yerel temsiliyetin dağılımı, bu ortak menfaatlerin gruplaşmasından başka herhangi bir kural izlediği takdirde bu amacıyla çelişkiye düşmüş olur. Büyük ya da küçük olsun her kente özgü ve kentin tüm sakinleri için ortak olan yerel menfaatler vardır: Bu nedenle her kent, büyüklük ayrımı olmaksızın, belediye

[10] Kastedilen, bir nevi İl Kurulu statüsünde olan ama aslında bu niteliğe sahip olmayan Dönemlik Mahkemelerdir. **[ÖO]**

meclisine sahip olmalıdır. Her kentin sadece bir meclise sahip olması gerektiği de aynı derecede açıktır. Aynı kentin farklı mahalleleri, nadiren veya hiç, yerel menfaatleri açısından, ciddi farklılıklar gösterir. Hepsi aynı şeylerin ve aynı masrafların yapılmasını talep eder. Ve, sadece mahalle yönetimine bırakılması tercih edilebilecek kiliseleri dışında, herkes için aynı düzenlemeler yapılabilir. Kaldırım, aydınlatma, su şebekesi, drenaj, liman ve pazar düzenlemeleri, aynı kentin farklı mahalleleri için büyük bir israf ve rahatsızlık olmadan farklı olamaz. Londra'nın altı ya da yedi bağımsız ilçeye bölünmesi –her biri yerel işleri için ayrı düzenlemelere sahip olarak (ki birçoğu kendi içlerinde bile bir idari birliğe sahip değildir)– ortak amaçlar için müteakip ya da iyi düzenlenmiş işbirliği olasılığını ortadan kaldırmakta; yerel görevlerin yerine getirilmesinde tutarlı bir ilkenin varlığını engellemekte; ulusal hükümeti, otoritesi tüm metropole uzanan bir yerel yönetim olsaydı, yerel yönetimlere bırakılması gereken şeyleri kendi üzerine almaya zorlamakta; ve City of London şirketi[11] adındaki modern spekülatörlük ve antik züppelik karışımı fantastik görüntüyü sürdürmek dışında hiçbir amaca hizmet etmemektedir.

Eşit derecede önemli bir ilke de, her yöre sınırları dahilinde, tüm yerel işler için tek bir temsili organ olması ve işlerin farklı bölümleri için farklı organların bulunmamasıdır. İşbölümü, her işi ufak parçalara ayırmak anlamına gelmez; aynı kişiler tarafından gerçekleştirilmesi uygun işlemlerin birleştirilmesi ve farklı kişiler tarafından daha iyi gerçekleştirilebilecek işlerin ayrılması anlamına gelir. Gerçekten de yörenin yürütme görevleri, devletinki ile aynı nedenden dolayı bölümlere ayrılmayı

[11] *City of London* şirketi için, bkz. Bölüm IX, not 5. **[ÖO]**

gerektirir; çünkü bunlar her biri kendine özgü bilgi ve iyi icra edilmesi için özel vasıflara sahip bir görevlinin bölünmez dikkatini gerektiren muhtelif türdendir. Fakat icrası için geçerli olan alt bölümlere ayırma gerekçeleri kontrol için geçerli değildir. Temsili organın işi, işi yapmak değil, bunun düzgün yapıldığını ve gerekli olan hiçbir şeyin yapılmadan bırakılmadığını gözetmektir. Bu işlev, tüm departmanlar için aynı denetim organı tarafından ve –titiz ve mikroskobik bir bakış açısından ziyade– bütünsel ve kapsamlı bir bakışla çok daha iyi yerine getirilebilir. Her çalışanın bir müfettiş tarafından denetlenmesi özel işlerde olacağı gibi kamusal işlerde de saçmadır. Kraliyet hükümeti[12] birçok bakanlıktan oluşur ve bunları yürütmek için birçok bakan vardır; ancak bu bakanların her birinin görevlerini denetleyecek bir Parlamentosu bulunmamaktadır.

Yerel meclisin üzerine düşen iş, ulusal parlamento gibi, yörenin menfaatini bir bütün olarak düşünmektir: Birbiriyle uyumlu hale getirilmesi ve önem sırası ve oranı nispetinde ilgilenilmesi gereken farklı parçalardan oluşan bir bütün. Bir yörenin tüm işlerinin denetimini tek bir organda birleştirmek için başka önemli bir neden daha vardır. Yerel halkçı kurumların en büyük kusuru ve genellikle başarısız olmalarının ana nedeni, bunları yürüten kişilerin neredeyse her zaman düşük kalitede olmasıdır. Bu kişilerin çok çeşitli nitelikte olması, aslında, kurumun faydasının bir parçasıdır; onu bir siyasi kapasite ve genel zeka okulu haline getiren esas olarak bu durumdur. Ancak bir okul, öğretmenlerin ve akademisyenlerin olduğunu varsayar: Eğitimin faydası, büyük oranda, düşük düzeydeki zihinleri üstün olanlar ile temasa geçirmesinde yatar. Bu temas, hayatın olağan

[12] "Kraliyet hükümeti" ile kastedilen, Birleşik Krallık merkezî hükümetidir. **[ÖO]**

akışında, tamamıyla istisnai olmakla beraber; bunun yokluğu, her şeyden daha çok, insanların genelinin halinden memnun bir cehalet düzeyinde tutulmasına katkı yapar. Dahası, gerekli gözetimin ve kurumun bünyesinde daha yüksek nitelikli şahsiyetlerin olmamasından ötürü, kurumun faaliyetlerinin, genelde olduğu gibi, üyelerinin arsız ve aptal bir şekilde kendi menfaatlerinin peşinde koştuğu bir yozlaşmaya maruz kalmasına izin verilmesi durumunda; bu okul, işe yaramaz ve hatta iyiliğin değil kötülüğün okulu olacaktır.

Şimdi, toplumsal ya da entelektüel olarak, yüksek sınıftan şahısların, bir köşede, bir Kaldırım Kurulu ya da bir Drenaj Komisyonu üyesi olarak, yerel idare işlerinde parça parça yer almasını ummak oldukça abestir. Ulusal meselelere heves eden ve bilgi birikimleri onları bunun için nitelikli kılan kişilere kentlerinin yerel işleri yeterince cazip bir amaç olarak görünmeyecektir: Bilhassa, sadece yerel düzeyde bir kurumun üyesi olduklarında bu işlere vakfedecekleri zaman ve emek, kendi sorumlulukları altında düşük kalitedeki insanların görevlerini suiistimal etmeleri için bir örtü görevi görmekten başka bir işe yaramayacaksa. Yalnızca bir Altyapı Çalışmaları Kurulunun (*Board of Works*), tüm metropolü kapsasa da, Londra mahalle yönetim kurullarında yer alan tipte kişilerden oluşacağı kesindir. Tabii, bu tipte kişilerin çoğunluğu oluşturmamaları mümkün olmadığı gibi arzu edilir de değildir. Ancak, yerel organların hizmet etmesi tasarlanan her amaç için –ister kendi hususi görevlerinin aydın ve dürüst bir şekilde icra edilmesi olsun, ister ulusun siyasi zekasının geliştirilmesi olsun– bu kurumların her birinin yörenin en iyi zihinlerinin bir kısmını içermesi önemlidir: Böylelikle, bu kişiler daha düşük düzeydeki zihinlerle sürekli ve faydalı bir temasa girmiş olur; onların verebilecekleri yerel ya da mesleki

bilgileri alıp, bunun karşılığında, geniş ufuklu fikirleri ve yüksek ve aydınlanmış amaçlarının bir kısmıyla onlara ilham verirler.

Sadece bir köy, belediye temsiliyet iddiasında bulunamaz. Köyden kastım, sakinleri, meslek veya toplumsal ilişkiler itibarıyla, bitişiklerindeki kırsal ilçelerin sakinlerinden belirgin bir şekilde ayırt edilemeyen ve yerel ihtiyaçları için çevredeki imkânların yeterli olduğu bir yerdir. Bu tür küçük yerlerde, orta halli bir belediye meclisi oluşturmak için nadiren yeterli bir halk bulunur: Eğer kamu işleri için uygun herhangi bir yetenek ya da bilgi içeriyorsa, hepsinin tek bir kişide toplanmış olması muhtemeldir ve bu kişi böylece o yerin ağası olmaktadır. Bu yerlerin daha geniş bir çevrede birleşmesi daha iyidir. Kırsal ilçelerin yerel temsili doğal olarak coğrafi hususlarla belirlenecektir. Bunun yanı sıra, insanların birlikte hareket etmesine oldukça yardımcı olan duygudaşlığa gereken özen gösterilmelidir. Bu duygudaşlık, kısmen, il veya vilayetlerde olduğu gibi, tarihsel sınırları takip eder; ve kısmen de tarım, denizcilik, imalat veya madencilik ilçelerinde olduğu gibi menfaat ve meslek ortaklığını.

Farklı yerel iş türleri, farklı temsiliyet sahalarını gerektirir. Mahalle Birlikleri (*Unions of parishes*),[13] yoksulluk yardımına nezaret eden temsili organlar için en uygun temel olarak belirlenmiştir. Karayollarının veya cezaevlerinin veya polisin düzgün bir şekilde yönetilmesi için

---

[13] Burada kastedilen, yoksullara yardım hizmetinin daha etkin bir şekilde verilmesi amacıyla, küçük ölçekli mahallelerin birleştirilerek birleşik muamele görmesidir. Yoksa, "birlik"ten (*union*) kasıt, mahallelerin mahalle statülerini tamamen kaybedip kalıcı büyük bir mahalle oluşması veya dernek gibi bir örgütlenme değildir. Yoksul Yasası Birliği (*Poor Law Union*) olarak bilinen bu oluşumlar, 1834 ila 1930 arasında yürürlükte olmuştur. **[ÖO]**

ise, ortalama bir il (*county*) ölçeği pek yeterli değildir. Dolayısıyla, bu büyük ilçelerde, herhangi bir yörede kurulan temsili organın, yöre için ortak olan tüm yerel meseleler üzerinde yetki sahibi olması ilkesinin tashihe ihtiyacı vardır. Bu tashih başka bir ilke ve aynı zamanda dikkate alınması gereken rakip bir düşünceyle yapılmalıdır: Yerel görevlerin icrası için mümkün olduğunca en yüksek vasıfların temini. Örneğin, Yoksul Yasalarının düzgün bir şekilde idaresi için (benim de inandığım gibi) mülk değerlendirmesine[14] tâbi tutulacak alanın mevcut Birliklerin (*Unions*) birçoğundan daha geniş kapsamlı olmaması, yani her Birlik için bir Gözetmenler Kurulu olması ilkesi, gerekiyor ise de; bir İl Kurulu (*County Board*) için, ortalama bir Gözetmenler Kurulunu oluşturan kişilere kıyasla, çok daha nitelikli kişilerin temin edilmesi mümkün olduğuna göre, İl Kurullarına daha yüksek nitelikteki yerel işleri tahsis etmek uygun olacaktır. Geri kalan yerel işler her Birlik tarafından kendi içinde rahatlıkla idare edilebilecektir.

Denetleyici yerel Meclis (*Council*) –veya yerel alt Parlamentonun– yanı sıra, yerel işlerin kendi icra (yürütme) bölümü de vardır. Devletin yürütme makamlarıyla ilgili olarak ortaya çıkan soruların aynısı yerel yürütmeye dair de karşımıza çıkar ve büyük ölçüde aynı şekilde cevaplandırılabilir. Tüm kamusal emanetlere (görevlere) uygulanabilir ilkeler özünde aynıdır. Her şeyden önce, her bir icra görevlisi tek olmalı ve kendisine teslim edilen görevin tamamından tek başına sorumlu olmalıdır. İkinci olarak, bu görevli seçilerek değil, namzet gösterilerek belirlenmelidir. Bir ölçümcünün, bir sağlık görevlisi ya da vergi toplayıcısının halk oyuyla

[14] Yoksulluk yardımına nispi katkı yapacak kişilerin sahip oldukları mülk miktarının belirlenmesi. 1834'te kabul edilen Yoksul Yasası için, bkz. Bölüm V, not 5. **[ÖO]**

tayin edilmesi gülünç bir şeydir. Halk tercihi, genellikle, birkaç yerel eşrafın menfaatine bağlıdır ve bu kişilerin zaten görevlendirmeyi yapmaması icap ettiği için bu görev için sorumlu da tutulamazlar. Ya da muhtelif duygu sömürüsüne dayanır: On iki çocuğa sahip olmak ve otuz yıldır mahallede vergi ödemiş olmak gibi. Eğer bu tanımlamalara göre, halkın seçimi bir saçmalık ise, yürütme görevlisinin yerel temsili organ tarafından atanması sadece biraz daha az sakınca doğuracaktır. Bu tür organların, sürekli olarak, çeşitli üyelerinin özel işlerini yürütmeye dönük anonim şirketler haline gelme eğilimi vardır. Görevlendirme, temsili organ başkanının –adına Belediye Başkanı, Dönemlik Mahkeme Başkanı veya her ne diyecek olursak olalım– ferdî sorumluluğunda yapılmalıdır. Bu kişi, yörede, devletin başbakanına benzer bir konuma sahiptir; ve iyi organize edilmiş bir sistem altında yerel icra görevlilerinin atanması ve izlenmesi görevinin en önemli parçası olacaktır. Kendisi de yerel Meclis (*Council*) içinden atanır ve yıllık yeniden seçime tâbi tutulur ya da kurumun güvensizlik oyuyla görevden alınır.

Yerel organların teşekkülünden, şimdi, eşit derecede önemli ve daha zor bir konuya, onların uygun özelliklerine, geçiyorum. Bu soru iki kısımdan oluşuyor: Görevleri ne olmalıdır? Bu görevler çerçevesinde tam otoriteye sahip olmalı mıdır; yoksa merkezî hükümet tarafından herhangi (ve ne tür) bir müdahaleye açık olmalıdır?

İlk başta, yalnızca tamamen yerel olan –sadece tek bir yöreyi ilgilendiren–tüm işlerin yerel makamlara devredilmesi gerektiği açıktır. Bir kentin sokaklarının döşenmesi, aydınlatılması ve temizlenmesi ve, normal şartlar altında, evlerden atık sularının drenajı, kent sakinlerinden başka bir kimse için çok az önem taşır. Ulusun, genel olarak, bunlara olan ilgisi her bir yurttaşının özel

refahı ile ilgilenmesi gibidir. Fakat yerel olarak sınıflandırılan ya da yerel görevliler tarafından yerine getirilen görevler arasında, yine yerinde bir şekilde, ulusal olarak adlandırılabilecek pek çok görev vardır. Yöreye ait olan bir görev, aynı zamanda, kamu yönetiminin bir koludur ve bunun etkinliğinde tüm ulusun menfaati vardır. Örneğin, bu ülkede çoğu il idaresi altında olan cezaevleri; yerel polis; özellikle tüzel kentlerde (*corporate towns*), yöre tarafından seçilen ve maaşları yerel kaynaklardan ödenen görevlilerin icra ettiği adliye. Bunların hiçbirinin ulusal önemi olmayan yerel meseleler olduğu söylenemez. Ülkenin herhangi bir kısmı, polisinin kötü idaresi nedeniyle, soyguncu yuvası ya da ahlakî çöküntü odağı haline gelirse, bu, ülkenin geri kalanının kişisel olarak ilgisiz kalabileceği bir durum olmaz; veya, cezaevlerindeki kötü uygulamalar, adalet mahkemelerinin orada tutulan (başka herhangi bir ilçede suç işlemiş veya başka bir ilçeden gelmiş olabilecek) suçlulara vermeye niyet etmiş olduğu cezayı iki katına çıkarabilir ya da fiili olarak cezasızlığa indirebilir. Dahası, bu şeylerin iyi yönetilmesini oluşturan hususlar her yerde aynıdır. Polisin veya cezaevlerinin ya da adliyenin krallığın farklı yerlerinde farklı idare edilmesi için iyi bir neden yoktur. Ancak, bu gibi çok önemli ve devlet hizmetindeki en eğitimli zihinlerin bile anca yeterli olduğu işlerde, yerel hizmetlerin emanet edileceği vasatın altındaki kapasitelerin hata işlemesi büyük tehlike arz edecektir; zira bunlar ülkenin genel yönetimi üzerine ciddi bir leke oluşturacak kadar büyük olabilir.

Kişi ve mülkiyet güvenliği ve bireyler arasındaki eşit adalet, toplumun ilk ihtiyaçları ve yönetimin başlıca amaçlarıdır: Bu şeyler en üst düzeyin altında bir sorumluluğa bırakılabilecek olsa, savaş ve antlaşmalar dışın-

da, genel yönetimi[15] gerektiren bir şey kalmazdı. Bu başlıca amaçları temin etmenin en iyi düzenlemeleri ne olursa olsun, bunlar, evrensel olarak zorunlu hale getirilmeli ve uygulamalarını temin etmek için, merkezî denetim altına alınmalıdır. Merkezî otoritenin koyduğu görevlerin icrasının yöre tarafından, yerel amaçlar için, tayin edilen görevlilere emanet edilmesi, çoğunlukla, yararlı; ve hatta, kendi ülkemizin kurumları itibarıyla, yörelerde genel yönetimi temsil eden görevlilerin azlığı nedeniyle gerekli bir şeydir. Ancak tecrübeler, genel yönetimin yerel yönetim görevlilerinin görevlerini yerine getirdiğini gözetmek için en azından müfettiş görevlendirmesi zaruretini her geçen gün kamuoyuna dayatmaktadır. Cezaevleri yerel yönetim altında bulunuyorsa, merkezî yönetim, cezaevi müfettişleri atayarak, Parlamentonun belirlediği kurallara uyulmasını sağlar ve cezaevlerinin durumu gerekli olduğunu gösteriyorsa başka kurallar önerir: Fabrikalar ile ilgili olarak Parlamentonun çıkardığı yasalara riayet edilmesini gözeten fabrika müfettişleri; ve okullara devlet yardımının bağlı olduğu koşulların yerine getirilmesini gözeten okul müfettişleri gibi.

O halde, polis ve cezaevleri dahil olmak üzere adliyenin idaresi, hem evrensel bir kaygı hem de yerel farklılıklardan bağımsız olarak genel bilimin konusudur; ve bu nedenle ülke genelinde tutarlı olarak düzenlenebilir ve hatta düzenlenmelidir; idaresi de yerel yetkililerden daha eğitimli ve becerikli eller tarafından yürütülmelidir. Öte yandan, yoksul yasalarının idaresi, sıhhi düzenlemeler ve bunun gibi başka işler de vardır. Bunlar, bütün ülkeyi gerçekten ilgilendirse de, yerel yönetimin amaçlarıyla tutarlı olarak, yerel yönetimler dışında yö-

[15] "Genel yönetim" (*general government*): Merkezî ulusal yönetim. **[ÖO]**

netilmesi mümkün değildir. Bu gibi görevlerle ilgili olarak, sorulması gereken soru, devletin gözetim ve denetiminden bağımsız olarak, yerel yönetimlere ne kadar takdir yetkisinin emanet edilmesi gerektiğidir.

Bu soruyu yanıtlamak için, merkezî ve yerel otoritelerin –çalışma kapasitesi ile ihmal veya suiistimale karşı güvence olarak– karşılaştırmalı durumunun dikkate alınması önem taşır. İlk olarak, yerel temsili organların ve görevlilerinin, zeka ve bilgi açısından, Parlamento ve ulusal hükümetten çok daha düşük seviyede olacağı neredeyse kesindir. İkinci olarak, kendileri düşük vasıflara sahip olmalarının yanı sıra, daha düşük kalitede bir kamuoyu tarafından izlenirler ve ona karşı sorumludurlar. Gözleri altında hareket ettikleri ve kendilerini eleştiren kamuoyu, başkentte en üst düzey yetkilileri çevreleyen ve onları uyaranlardan çok daha sınırlı çaptadır ve genelde çok daha az aydındır. Buna karşılık, ilgili menfaatlerin karşılaştırmalı küçüklüğü, bu düşük kamunun düşüncelerini mevzuya daha az dikkat ve daha az özenle yöneltmesine neden olur. Basın ve kamusal tartışmalar yoluyla çok daha az müdahalede bulunulur ve uygulanan müdahaleler ulusal düzeydekilere kıyasla yerel işlemlerde çok daha fütursuzca göz ardı edilebilir. Şimdiye dek, avantaj tamamen merkezî yönetimin idaresi tarafında görünüyor; ancak, daha yakından baktığımızda, bu tercih sebeplerinin yine bu denli güçlü sebeplerle dengelendiğini görürüz. Yerel otoriteler ve kamu, yönetim ilkeleri bilgisi itibarıyla, merkezî olanlardan daha düşük seviyede olsa bile, ortaya çıkan sonuçta çok daha doğrudan menfaatleri olması itibarıyla, bu durumu telafi edici bir avantaja sahiptirler. Bir adamın komşusu veya ev sahibi ondan daha akıllı olabilir ve onun refahına dolaylı bir ilgi gösterebilir; fakat, buna rağmen, menfaatleri kendi himayesinde (onlarınkine

kıyasla) daha iyi gözetilecektir. Unutulmamalıdır ki, merkezî yönetimin kendi görevlileri aracılığıyla idare ettiğini varsaysak bile, görevliler merkezde değil yörede hareket etmelidir. Ancak yerel kamu, merkeze kıyasla, ne kadar düşük seviyede olsa da bu görevlileri gözetme fırsatına sahip olan yerel kamudur. Yine, bu görevlilerin davranışlarına doğrudan etki yapan veya onların düzeltilmeyi gerektiren yanlarına merkezî yönetimin dikkatini çeken sadece yerel kamuoyudur. Ancak istisnai durumlarda, ülkenin genel kamuoyu yerel idarenin ayrıntılarıyla meşgul olur ve çok daha nadiren durumu hakkaniyetli bir şekilde değerlendirerek onlara karar verme imkânına sahip olduğu söylenebilir. Halbuki, yerel kamuoyu tamamen yerel olan idarecilere çok daha güçlü etki edebilir. Yerel idareciler, her şeyin doğal seyrinde, kalıcı sakinlerdir; makamlarını terk ettikten sonra oradan ger çekilmeyi beklemezler; ve otoriteleri, varsayılır ki, yerel halkın iradesine dayanır. Merkezî otoritenin yerel şahıs ve olgulara dair detaylı bilgi yetersizliği ile zaman ve düşüncelerinin başka kaygılarla meşgul olduğu üzerinde fazla durmaya gerek yok: Sadece yerelden gelen şikayetleri değerlendirmek ve bu kadar çok sayıda kendi yerel görevlisini sorumlu tutmak için bile yerele dair gereken bilgiyi nitelik ve nicelik açısından elde etmesi pek mümkün görünmüyor. Dolayısıyla, idarenin ayrıntılarında, yerel organlar genelde avantaja sahip olacak; ancak tamamen yerel düzeydeki idarenin ilkelerinin kavranmasında, merkezî yönetimin üstünlüğü –iyi oluşturulduğu takdirde– fevkalade olacaktır. Bunun nedeni, yalnızca, onu oluşturan bireylerin muhtemelen büyük kişisel üstünlüğü ve onların dikkatine sürekli yararlı fikirler getirmekle meşgul çok sayıda düşünür ve yazarın olması değildir. Bunun yanı sıra, herhangi bir yerel yönetimin bilgi ve tecrübesinin, yalnızca, ülkenin

kendi parçasıyla ve idare şekilleriyle sınırlı bir yerel bilgi ve tecrübe olması da önemlidir. Diğer yandan, merkezî yönetim, bütün ülkenin birleşik tecrübelerinden (yabancı ülkelerin tecrübelerine de kolay erişimle birlikte) öğrenebileceği her şeyi bilme imkânına sahiptir.

Bu öncüllerdeki pratik sonucu çıkarmak zor değildir. İlkelere en aşina olan otorite, onlara hakim olmalı; ayrıntılar da onlarda en yetkin olan otoriteye bırakılmalıdır. Merkezî otoritenin başlıca işi talimat vermek; yerel otoritenin ise onlu uygulamak olmalıdır. Güç yerelleşebilir; ancak bilgi, en fazla yarar için, merkezileşmelidir. Bir yerlerde bilginin dağınık ışınlarının toplandığı bir odak olmalı ve başka yerlerdeki kırık ve renkli ışıklar orada onları tamamlamak ve arındırmak için neyin gerekli olduğunu bulmalıdır. Genel menfaati etkileyen yerel idarenin her şubesine karşılık gelen merkezî bir organ olmalıdır. Bu, bir bakan ya da onun altında özel olarak atanmış bir görevli olabilir ki bu görevli dört bir köşeden bilgi toplamak ve bir yörede edinilen tecrübeyi bunun eksik olduğu bir başka yörenin bilgisine sunmaktan başka bir şey yapmayabilir. Fakat merkezî otoritenin yapması gereken bundan daha fazlasıdır. Yörelerle kalıcı bir iletişim kurmalıdır: Onların ne yaptığından bilgisi olmalı ve kendi yaptıklarından onları bilgilendirmelidir; talep edildiğinde karşılıksız, gerek görüldüğünde kendiliğinden tavsiye vermelidir; yapılan işlemlerin şeffaflığını ve kayıt tutulmasını zorunlu koşmalı ve Yasama organının yerel idare konusunda koyduğu her genel yasaya itaat edilmesini sağlamalıdır. Bu tür bazı yasaların konması gerektiğini muhtemelen az kişi reddedecektir. Yörelerin, kendi menfaatlerini yanlış idare etmesine belki müsamaha edilebilir; ancak başkalarının menfaatlerine zarar vermesine veya bir kişi ile bir diğeri arasındaki adalet ilkelerini ihlal etmesine izin verilemez;

bu ilkelere katî bir şekilde riayet edilmesini sağlamak devletin görevidir. Yerel çoğunluk azınlığı ya da bir sınıf bir diğerini ezmeye kalkışırsa, devlet devreye girmeye mecburdur. Örneğin, tüm yerel vergi oranları, yalnızca yerel temsili organ tarafından oylanmalıdır; ancak vergi mükellefleri tarafından seçilmesine rağmen, bu organ, koyduğu belli harçlarla veya değer biçerek vergi oranlarını belirleme yöntemiyle, vergi yükünün adil olmayan bir kısmını yoksulların, zenginlerin veya nüfusun belli bir sınıfının omuzlarına yüklemeye teşebbüs edebilir. Bu nedenle, yerel vergilerin miktarını yerel meclisin takdirine bırakmakla birlikte, yalnızca yörelerin kullanmasına izin verilecek olan vergilendirme yöntemleri ve değer biçme[16] kurallarını yetkili bir şekilde belirlemek, Yasama organının görevi olmalıdır. Yine, kamusal hayır idaresinde, bütün çalışan nüfusun çalışkanlığı ve ahlakı, en ciddi derecede, yardımın verilmesinde belirli sabit ilkelere bağlı kalınmasına bağlıdır. Esasen, bu ilkelere göre kimin yardım almaya hakkı olduğunu belirlemek yerel yetkililerin işi olmasına rağmen, ilkelerin kendilerini belirleyecek uygun otorite ulusal parlamentodur. Böylesine büyük bir ulusal meselede, zorunlu kuralları ortaya koymaz ve bu kurallardan ayrılınmaması için etkili tedbirler almazsa, görevinin en önemli bir bölümünü ihmal etmiş olur. Yasaların uygulanması için yerel idareciler üzerinde ne gibi gerçek müdahale gücünün saklı olması gerekebileceği, üzerinde durmanın faydasız olacağı bir ayrıntıdır. Yasaların kendisi doğal olarak cezaları belirleyecek ve bu cezaların uygulanma biçimini belirleyecektir. İstisnai durumlarda, merkezî otoritenin gücü yerel temsili meclisi dağıtmaya veya yerel yöneticiyi görevden almaya kadar

[16] Değer biçme (*assessment*): Gayrimenkul gibi vergiye tâbi bir mülkün değerini biçerek mükellefin vergi oranını belirleme. **[ÖO]**

gidebilir; ancak yeni görevlendirme yapmaya veya yerel kurumların askıya alınmasına kadar genişletilmemelidir. Parlamentonun müdahale etmediği yerlerde, yürütmenin hiçbir kolunun yerel otoriteye müdahale etmemesi gerekir. Ancak, bir danışman ve eleştirmen, yasaların uygulayıcısı ve Parlamento veya yerel seçmen topluluklarında kınanmayı hak ettiğini düşündüğü davranışların ihbarcısı olarak yürütmenin işlevleri mümkün olan en üst değerdedir.

Bazıları, merkezî otorite yönetim prensipleri bilgisi itibarıyla yerel otoriteyi ne kadar aşsa da, üzerinde durduğumuz büyük amacın –yurttaşların toplumsal ve siyasal açıdan eğitimi– yerel otoritenin bu işleri, ne kadar kusurlu da olsa, kendi bildiği gibi idare etmesine izin vermeyi gerektirdiğini düşünebilir. Buna, göz önüne alınması gereken tek şeyin yurttaşların eğitimi olmadığı yanıtını verebiliriz; yönetim ve idarenin varlığı, önemi kadar büyük olsa da, sadece bunun için değildir. Fakat bu itiraz, halkçı kurumların siyasal bir eğitim aracı olarak işlevinin çok eksik bir şekilde anlaşıldığını göstermektedir. Cehaleti cehalet ile baş başa bırakmak ve bilgiyi önemsiyorsalar yardım almadan el yordamıyla bilgiye ulaşmalarına ve önemsemiyorlarsa onsuz yapmaya mahkum etmek zavallı bir eğitimden başka bir şey olmayacaktır. Hedeflenen şey, cehaletin kendi durumunun farkına varmasını, bilgiden faydalanmasını ve sadece rutin iş yapmayı bilen zihinlerin ilkelerin değerini fark etmesini ve bunlara uygun hareket etmeye alışmasını sağlama yollarıdır: Onlara farklı eylem şekillerini karşılaştırmalarını ve akıllarını kullanarak en iyilerini ayırt etmeyi öğrenmelerini öğretmek. İyi bir okula sahip olmak istediğimizde, öğretmeni ortadan kaldırmaya çalışmayız. Eski vecize, "okul müdürü neyse okul da öyle olacaktır," akademilerdeki ve üniversitelerdeki

gençlik eğitiminde olduğu gibi, yetişkinlerin kamusal işler aracılığıyla dolaylı eğitiminde de geçerlidir. Her şeyi yapmaya teşebbüs eden bir yönetim, Sayın Charles de Remusat[17] tarafından, yerinde bir şekilde, tüm öğrencilerin ödevlerini onlar için yapan bir okul müdürüne benzetilir: Öğrenciler arasında çok popüler olabilir, ancak onlara çok az şey öğretecektir. Öte yandan, ne bir başkası tarafından yapılabilecek herhangi bir şeyi kendisi yapan ne de başkasına herhangi bir şeyin nasıl yapılacağını gösteren bir yönetim, okul müdürü olmayan ve yalnızca kendilerine hiçbir şey öğretilmemiş öğrenci-öğretmenlerden oluşan bir okul gibidir.

[17] *Charles de Remusat* (1797-1875): Fransız siyasetçi ve yazar. **[ÖO]**

Bölüm XVI
Milliyet ve Temsili Yönetimle İlişkisine Dair

İnsanlığın bir kısmının, kendileri ve başkaları arasında var olmayan ortak sempatiler sayesinde kendi aralarında birleşmesi halinde bir Milliyet[1] oluşturduğu söylenebilir. Bu sayede, diğer insanlardan çok daha istekli bir şekilde birbirleriyle işbirliği yapma ve aynı yönetim altında olmayı arzularlar. Bununla birlikte, bu yönetimin yalnızca kendi ellerinde veya kendilerinden bir kısmın elinde olmasını isterler. Bu milliyet hissi, çeşitli nedenlerle ortaya çıkmış olabilir. Bazen ırk ve soy aynılığının[2] etkisi olur. Dil ve din ortaklığı[3] buna büyük katkıda bulunur. Coğrafi sınırlar sebeplerinden biridir. Ancak, en güçlü sebep siyasi öncüllerin aynı olmasıdır: Ulusal bir tarihin ve buna bağlı olarak hatıralar ortaklığının bulunması; geçmişte aynı olaylarla bağlantılı olarak hissedilen kolektif gurur ve aşağılanma, zevk ve pişmanlık. Ancak, bu şartlardan hiçbiri vazgeçilmez

---

[1] Veya "uyrukluk" veya "millet/ulus" (*nationality*). **[ÖO]**

[2] Veya "kimliğinin" veya "ortaklığının" (*identity*). Bu terimin çoğul anlamı bu ve gelecek bölüm için kritik öneme sahip olup okur "kimlik", "aynılık" ve "ortaklık" sözcüklerini gördüğünde arkasında yatan terimin çoğunlukla *identity*, ("ortaklık" karşılığı olarak) bazen *community* olduğunu akılda tutmalıdır. Az sonra geçecek Sicilya ve Napoli örneklerinde, örneğin, *identity of religion* ve *identity of language* gibi ifadelerdeki *identity* terimi, din ve dil ortaklığına referansla, *community* (ortaklık) ile yaklaşık aynı anlamı paylaşır. **[ÖO]**

[3] Veya "topluluğu/toplumu/cemaati" (*community*). Ayrıca bir önceki notta *identity* terimi için yaptığımız uyarıya bakınız. **[ÖO]**

veya kendi başına muhakkak yeterli değildir. Kantonları farklı ırklardan, farklı dillerden ve farklı dinlerden oluşsa da İsviçre,[4] güçlü bir milliyet hissine sahiptir. Sicilya, tarih boyunca, Napoli[5] ile aynı dini, neredeyse aynı dili ve önemli sayıda ortak tarihsel öncülü paylaşmasına rağmen, ondan milliyet bakımından oldukça farklı olduğunu hissetti. Belçika'nın Flaman ve Valon vilayetleri,[6] ırk ve dil farklılığına rağmen, ilkinin Hollanda'yla ve ikincisinin Fransa'yla arasındaki milliyet hislerine kıyasla, çok daha güçlü bir ortak milliyet hissini paylaşırlar. Yine de, genel olarak, milliyet hissi, ona katkıda bulunan herhangi bir sebebin var olmadığı zamanlarda buna orantılı olarak zayıflar. Dil, edebiyat ve bir dereceye kadar ırk ve hatıraların ortaklığı, hiçbir zaman aynı yönetim[7] altında birleşmemelerine rağmen, Alman adını taşıyan farklı bölümler arasında milliyet hissini güçlü bir şekilde korudu. Ancak, bu his, ayrı devletlerin özerkliklerini terk etmeyi istemesini sağlama noktasına asla ulaşamadı. İtalyanlar arasında, henüz

---

[4] İsviçre, 1815 Viyana Kongresi'nin ardından konfederasyon olarak yeniden kurulmuş, 1848'de ABD'yi örnek alarak federal devlete dönüşmüştür. Her iki durumda da güçlü bir milliyet bağı vardı. Bir sonraki bölümde İsviçre örneği ele alınacaktır. **[MP & FR/ ÖO]**

[5] Napoli ve Sicilya krallıklarının birleşmesinden doğan İki Sicilya Krallığı 1816 ila 1860 arasında var olmuştur. **[MP & FR]**

[6] 1830 Belçika Devrimi'nin ardından (Felemenkçe konuşan, tarımla uğraşan ve kuzeyde yaşayan) Flaman toplum, (Fransızca konuşan, sanayileşmiş ve güneyde yaşayan) Valon toplumundan ayrı durdu. Bu iki ana unsurun yanı sıra başka unsurları da barındıran Belçika devleti, bugüne kadar tek bir milliyet olarak varlığını korumuştur. **[MP & FR]**

[7] Almanya'nın ulusal birliği, Fransa-Prusya Savaşı'nda (1870-71) Fransa'nın mağlubiyetinin ardından, Prusyalı Wilhelm'in kendini 1871 Ocak ayında İmparator ilan etmesiyle resmen gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, Mill'in yazdığı zamanda Alman birliği henüz gerçekleşmemiştir. **[MP & FR/ ÖO]**

tamamlanmamış olsa da, dil ve edebiyat ile onları diğer ülkelerden belirgin bir hatla ayıran coğrafi bir konum ortaklığı söz konusudur. Ve belki de her şeyden çok, ortak bir ada sahip olmaları, onları geçmişte aynı adı paylaşanların –sanatta, savaşta, siyasette, dinî öncelikte, bilimde ve edebiyatta– elde etmiş olduğu başarılarla övünmeye yöneltmektedir. Tüm bu faktörler, nüfus içinde belli bir miktar milliyet hissinin doğmasına yol açmıştır. Bu da, henüz ne kadar eksik olsa da, şimdi önümüzde cereyan eden büyük olayları[8] çıkartmaya yetmiştir. Bununla beraber, birçok farklı ırkın karışımından oluşan bu topluluk, gerek antik gerek modern tarihte hiçbir zaman aynı yönetim altında bulunmamıştır. Bunun tek istisnası, o yönetimin[9] bilinen dünyanın çoğunu kapsadığı veya genişleme sürecindeki zaman dilimidir.

Milliyet hissinin belli bir kuvvette var olduğu yerde, o milliyete mensup herkesin aynı ve sadece kendilerine ait bir yönetim altında birleşmesi ilk bakışta haklı görülen (*prima facie*) bir durumdur. Bu sadece yönetim meselesi yönetilenler tarafından kararlaştırılmalıdır demeye geliyor. İnsan ırkının herhangi bir kısmının, kendilerini muhtelif insan toplukları arasından hangisiyle ilişkilendirmeyi tercih ettiklerini belirlemekten başka yapmakta özgür olabilecekleri başka ne olabilir?[10] Fakat bir halk özgür kurumlar için olgunlaştığında, dikkate alınması

---

[8] İtalya Krallığı resmen 1861'de ilan edilmesine rağmen, İtalyan birliği (*Risorgimento*) Roma'nın başkent olduğu 1871'e kadar sağlanamamıştı. Ayrıca bkz. Bölüm IV, not 5. **[MP & FR]**

[9] Roma Cumhuriyeti veya İmparatorluğu. **[ÖO]**

[10] Lord Acton'ın (1834-1902) "Nationality" (1862) adlı makalesinde Mill'e yaptığı iki göndermenin biri bu cümleye yapılmıştır. Bu cümle, daha sonra (Woodrow) Wilson prensibi olarak da bilinecek olan, "kendi kaderini tayin hakkı"nı (*self-determination*) ifade etmektedir. Acton ve Mill ilişkisine dair, bkz. bu bölüm, not 13. **[ÖO]**

gereken hayati önemde bir husus daha var. Farklı milliyetlerden oluşan bir ülkede özgür kurumlar tesis etmek neredeyse imkânsızdır. Duygudaşlık hissine (*fellow-feeling*) sahip olmayan bir halk arasında, özellikle farklı dillerde okuyor ve konuşuyorsalar, temsili yönetimin işlemesi için gerekli olan birleşik kamuoyu var olamaz. Kanaatleri şekillendiren ve siyasal eylemleri belirleyen etkiler, ülkenin farklı kesimlerinde farklıdır. Ülkenin farklı bölgelerinde halkın güvenini kazanmış tamamen farklı liderler mevcuttur. Herkese aynı kitaplar, gazeteler, broşürler, konuşmalar ulaşmaz. Bir bölge, bir diğerinde hangi görüşlerin veya hangi tahriklerin dolaştığından haberdar değildir. Aynı olaylar, aynı eylemler, aynı yönetim sistemi onları farklı şekillerde etkiler; ve her biri ortak hakemden, devletten, ziyade diğer milliyetlerden kendisine daha fazla zarar gelmesinden korkar. Karşılıklı nefretleri genellikle yönetime yönelik endişelerinden daha güçlüdür. Herhangi birinin, ortak yöneticinin politikasıyla mağdur olması, diğerinin bu politikayı desteklemesi için yeterlidir. Hepsi mağdur olsa bile, hiçbiri ortak bir direniş için diğerlerinin sadakatine güvenebileceğini hissetmez. Hiçbirinin gücü tek başına direnmek için yeterli değildir ve her biri, makul bir şekilde, diğerlerine karşı yönetimin desteğinin almanın kendi lehine olacağını düşünebilir.

Her şeyden önce, yönetimin despotizmine karşı son kertede büyük ve tek etkili güvence bu durumda mevcut değildir: ordunun halka yönelik sempatisi. Askeriye, her toplumda, durumun doğası gereği, yurttaşlar ve yabancılar arasındaki ayrımın en derin ve en güçlü olduğu kesimdir. Halkın geri kalanı için yabancılar (*foreigners*) sadece yabancıdır (*strangers*); asker için ise, bir hafta önceden haber verilmek suretiyle, ölümü göze alarak savaşmak için karşı karşıya kalabilecekleri insan-

lardır. Onun açısından fark, dostlar ve düşmanlar arasındaki farktır; neredeyse diyebiliriz ki hemcinsleri ve başka tür hayvanlar arasındadır: Zira düşmana dair tek yasa cebirdir ve bunu hafifletebilecek tek şey, diğer hayvanlarda olduğu gibi, sade insaniyettir. Aynı yönetimin uyrukları olmalarına rağmen bunların yarısı veya dörtte üçüne yabancı olan askerler, onları kırıp geçirmek konusunda, ilan edilmiş düşmanlara aynısını yapmaları istendiğinde söz konusu olacağından daha fazla bir tereddüt yaşamayacak ve daha fazla bir sebep sorma arzusunda olmayacaktır. Çeşitli milliyetlerden oluşan bir ordu, bayrağa olan bağlılık dışında bir yurtseverliğe sahip değildir. Bu tip ordular, tüm modern tarih boyunca özgürlüğün cellatları olmuştur. Onları bir arada tutan tek bağ, komutanları ve hizmet verdikleri yönetimdir; ve kamu görevine dair tek fikirleri, eğer varsa, emirlere itaattir. Bu şekilde desteklenen bir yönetim, Macar alaylarını İtalya'da ve İtalyan alayları Macaristan'da tutarak,[11] her iki yerde de yabancı fatihlerin demir çubuğuyla hüküm sürmeye devam edebilir.

Eğer denilirse ki insanın kendi yurttaşına reva gördüğü ile sadece bir insan mahlukuna reva gördüğü arasında bu denli geniş bir ayrım yapmak, uygar varlıklardan çok vahşilere yakışan bir şeydir ve bununla tüm gücümüzle mücadele etmeliyiz; buna karşılık derim ki bu fikri kimse benden daha güçlü savunmaz. Fakat insan çabasının yönelebileceği en değerli amaçlardan biri olabilecek bu hedefi, mevcut uygarlık durumunda, farklı ama eşdeğer kuvvetteki milliyetleri aynı yönetim altında tutarak ilerletmek asla mümkün değildir. Barbarca bir toplum durumunda, durum bazen farklıdır: Yönetim, bu durumda, farklı ırktan grupların birbirlerine

[11] Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bu dönemdeki askerî uygulaması. **[MP & FR]**

karşı nefretlerini yumuşatarak, barışın korunması ve ülkenin daha kolay yönetilmesi ile ilgilenebilir. Fakat yapay olarak birbirine bağlanan halklardan herhangi birinde ya özgür kurumlar ya da onlar için bir arzu olduğunda, yönetimin menfaati tam ters yönde yatar: Bu durumda, nefretlerini sürdürme ve kızıştırmaya ilgi gösterebilir ki böylelikle birleşmelerini önleyebilsin ve bazılarını diğerlerinin köleleştirilmesinde araç olarak kullanabilsin. Avusturya Sarayı, tüm bir kuşaktır, bu taktikleri başlıca yönetim aracı haline getirdi ki Viyana ayaklanması ve Macaristan mücadelesinde,[12] dünyanın çok iyi bildiği gibi, ölümcül bir başarıyla. Ne mutlu ki, gelişimin bu politikanın artık başarılı olmasına izin vermeyecek kadar ilerlemiş olduğunu gösteren işaretler var.

Yukarıdaki sebeplerden ötürü, yönetimlerin sınırlarının büyük ölçüde milliyetlerin sınırlarıyla çakışması genelde özgür kurumların gerekli bir şartıdır. Ancak, bu genel ilkeyle pratikte çelişebilecek birçok husus mevcuttur. İlk olarak, uygulanması coğrafi engellere takılır. Avrupa'da bile farklı milliyetlerin yerel düzeyde o kadar birbirinin içine geçmiş olduğu bölgeler vardır ki onların ayrı yönetimler altında olması mümkün değildir. Macarlar, Slovaklar, Hırvatlar, Sırplar, Romanlar ve, bazı ilçelerde, Almanlardan oluşan Macaristan nüfusu, o denli karışmıştır ki yerel düzeyde ayrım yapılmasının imkânı yoktur. Onlar için, zarureti bir erdem yaparak, kendilerini eşit haklar ve yasalar altında birlikte yaşamaya alıştırmaktan başka bir çare yoktur. 1849'da Macar bağımsızlığının yok edilmesine uzanan kölelik topluluğunun (*community of servitude*), olgunlaştığı ve onla-

[12] 1848'de Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde baş gösteren ayaklanmalardan ikisi. Avusturya her iki ayaklanmayı 1849'da Rusya ve diğer ülkelerin yardımıyla bastırmıştır. **[MP & FR]**

rı eşit bir birliğe sevk ettiği görülüyor. Bir Alman kolonisi olan Doğu Prusya'nın Almanya ile bağı eski Polonya'nın bir parçası tarafından koparılmıştır. Ayrı olarak bağımsızlığını korumak için çok zayıf olduğundan, coğrafi sürekliliğini koruması için, ya Alman olmayan bir yönetim altına girmelidir ya da araya giren Polonya toprağı bir Alman yönetimi altında olmalıdır. Nüfusun hakim unsurunun Alman olduğu diğer önemli bir bölge –Courland, Estonya ve Livonya vilayetleri[13]– içinde bulunduğu yerel durumdan ötürü bir Slav devletinin parçası olmaya mahkum olmuştur. Doğu Almanya'nın kendi içinde büyük bir Slav nüfusu mevcuttur: Bohemya, büyük oranda, Silezya ve diğer ilçeler ise, kısmen, Slavdır. Avrupa'nın en çok birleşmiş ülkesi olan Fransa, homojen olmaktan çok uzaktır. En uzak noktalarındaki yabancı milliyet adacıklarından bağımsız olarak, dil ve tarihin kanıtladığı gibi, iki bölümden oluşur: Birinde, neredeyse sadece bir Galyalı-Romalı (*Gallo-Roman*) nüfus bulunmakta, diğerinde ise Frenk, Burgundi ve diğer Cermen ırkları önemli bir bileşen oluşturmaktadır.

Coğrafi koşulları yeterince hesaba kattıktan sonra, ahlaki[14] ve toplumsal açıdan daha saf bir başka husus karşımıza çıkar. Tecrübe, bir milliyetin bir başka milliyetle birleşip onun içinde asimile olmasının mümkün olduğunu gösterir: Ve asimile olan milliyet aslen insan ırkının daha aşağı ve geri kalmış bir parçası olduğunda, asimilasyon büyük oranda onun lehinedir. Hiç kimse, bir Breton ya da Fransız Navara'sından bir Baskın, son derece uygar ve kültürlü bir halkın fikir ve duygu dün-

---

[13] *Courland*: Bugün Letonya'nın batısında olan tarihsel bir bölge. *Livonya*: Baltık Denizi'nin doğu kıyısında, Litvanya'nın kuzeyinde, bugünkü Letonya ve Estonya'nın büyük kısmını kapsayan tarihsel bir bölge. **[ÖO]**

[14] Veya "davranışsal" ve "fiziksel olmayan" (*moral*). **[ÖO]**

yasına dahil olmasının –Fransız yurttaşlığının tüm imtiyazlarına eşit şartlarda kabul edilen, Fransız korumasının avantajlarını ile Fransız gücünün itibarını ve prestijini paylaşan, Fransız milliyetinin bir üyesi olmanın– geçmişin yarı vahşi kalıntıları olarak kayalıkların üzerinde somurtup oturmasından, dünyanın genel hareketine katılmadan ve ilgi duymadan kendi küçük zihinsel yörüngesinde dönüp dolaşmasından (onun için) daha yararlı olmadığını düşünemez.[15] Aynı ifade, Britanya ulusunun üyeleri olarak bir Gallerli veya İskoç için de geçerlidir.

Gerçekten de, milliyetlerin karışmasına, özelliklerinin ve farklılıklarının ortak bir birleşimde harmanlanmasına her ne hizmet ediyorsa, bu insan ırkı için bir nimettir. Bunu yaparken türleri ortadan kaldırarak değil –ki az önce zikrettiğimiz örneklerde yeterli numunelerin kaldığı kesindir– aşırı biçimleri yumuşatarak, aralarındaki boşlukları doldurarak yapmalıdır. Birleşmiş bir halk, tıpkı melez hayvanlar gibi (ama daha büyük bir dereceyle çünkü işlemekte olan etkiler hem ahlaki hem fizik-

---

[15] Mill'in genelde milliyetçiliğe dair görüşleri ve özelde de yukarıdaki etnik temelli milliyetçiliğe dair iğneleyici ifadeleri akademik çalışmalara konu olmuştur. John Gray, bu bölüme iliştirdiği bir notta, Mill'in milliyetçiliğe dair görüşlerinin çağdaşı Lord Acton'ın (1834-1902) görüşleri ile karşılaştırmanın faydalı olacağını belirtir. Lord Acton, 1862 tarihli "Nationality" (Milliyet) adlı makalesinde Mill'in bu yazdıklarına üstü kapalı eleştirel göndermelerde bulunur. Acton'ın eleştirisi, özellikle, Mill'in ulus ve devlet sınırlarının örtüşmesinin özgürlük açısından faydalı olacağı görüşüne ("Yönetimlerin sınırlarının büyük ölçüde milliyetlerin sınırlarıyla çakışması genelde özgür kurumların gerekli bir şartıdır.") yöneliktir. Mill'in aksine, Acton, çeşitliliğin (*diversity*) özgürlük açısından iyi bir etki olduğunu ve azınlıklarını koruyan çok milliyetli (çok-uluslu) bir devlette özgürlüğün hem bir sınavı hem güvencesi olduğunu belirtir: "Aynı Devlet altında birçok ulusun bir arada varoluşu, özgürlük için bir sınav ve aynı zamanda onun en iyi güvencesidir." **[ÖO]**

seldir), tüm atalarının özel yetenek ve mükemmelliklerini miras alırlar ama bunların kusurlara dönüşmesinden karışım sayesinde korunurlar. Ancak, bu karışımı mümkün kılmak için, belli koşullar olmalıdır. Ortaya çıkabilecek ve sonucu etkileyebilecek koşulların kombinasyonları muhteliftir.

Aynı yönetim tarafından bir araya getirilen milliyetler, sayı ve kuvvet bakımından yaklaşık olarak eşit olabilir veya çok eşitsiz olabilirler. Eşitsiz ise, ikisinden daha az olanı uygarlıkta diğerinden üstün veya daha aşağı olabilir. Üstün olduğunu varsayarsak, bu üstünlük yoluyla diğeri üzerinde hakimiyet kurabilir ya da kaba kuvvetle yenilebilir ve boyunduruk altına alınabilir. Bu son durum, insan ırkı için salt bir kötülüktür ve uygar insanlığın bunu önlemek için hep beraber başkaldırması gerekir. Yunanistan'ın Makedonya tarafından yutulması,[16] dünyanın şimdiye kadarki en büyük talihsizliklerden biriydi: Başlıca Avrupa ülkelerinden birinin Rusya tarafından yutulması benzer bir durum olurdu.

Gelişim açısından daha ileri olduğu varsayılan daha küçük milliyet, daha büyük olana galip gelebilirse – Yunanlılardan destek alan Makedonyalıların Asya'ya ve İngilizlerin Hindistan'a yaptığı gibi– çoğu zaman uygarlık açısından bir kazanım olur, ancak fethedenler ve fethedilenler bu durumda aynı özgür kurumlar altında birlikte yaşayamazlar. Fethedenlerin az gelişmiş halkın içinde kaybolması kötü bir sonuç olurdu: Fethedilenler tebaa olarak yönetilmelidir ve bu durum onlar için ya bir nimet veya bir badire olacaktır. Hangisinin olacağı,

---

[16] Makedonya Kralı II. Philip'in suikasta kurban gitmesinin ardından, oğlu İskender (MÖ 356-23) MÖ 335'te Thebai devletini mağlup ederek Makedonya'ya karşı Yunan direnişini kırdı. Mill'in bunu talihsizlik olarak nitelendirmesi uygarlık ve gelişime verdiği önemi yansıtır. **[MP & FR]**

hakimiyet altına girmiş halkın, özgür bir yönetim altında olmamanın bir fenalık olacağı uygarlık durumuna henüz ulaşmış olup olmadığına; ve fethedenlerin üstünlüklerini fethettikleri halkı daha yüksek bir gelişim aşamasına hazırlamak için kullanıp kullanmadığına bağlıdır. Bu konu özellikle daha sonraki bir bölümde ele alınacaktır.

Ötekini zapt etmeyi başaran milliyet hem daha kalabalık hem de daha gelişmiş olduğunda ve özellikle boyunduruk altına giren milliyet küçükse ve bağımsızlığını tekrar kazanma umudu yoksa, o takdirde, katlanılır bir adaletle idare edilirse ve eğer daha güçlü olan milliyet mensupları münhasır imtiyazlar elde ederek nefret uyandırmazlarsa, küçük milliyet zamanla konumunu kabullenir ve daha büyük milliyetin içine karışır. Günümüzde hiçbir Bas-Breton ve hatta hiçbir Alsaslı[17] Fransa'dan ayrılmak gibi en küçük bir isteğe sahip değildir. Tüm İrlandalılar İngiltere'ye yönelik aynı tavra henüz ulaşmadıysa, bunun sebebi, kısmen, kendi başlarına saygın bir milliyet oluşturma kabiliyeti için yeterli sayıda olmalarıdır. Ancak, daha büyük bir sebep, yakın döneme dek o kadar korkunç bir şekilde yönetilmiş olduklarından, en iyi hislerinin tamamının Sakson hakimiyetine karşı acı bir hınç uyandırmak için en kötü hisleriyle birleşmiş olmasıdır.

İngiltere'nin bu ayıbının ve tüm imparatorluğa getirdiği felaketin, neredeyse bir kuşaktır tamamen sona ermiş olduğu gerçekten söylenebilir. Artık herhangi bir İrlandalı, ne bir Anglo-Sakson'dan daha az özgürdür ne de ülkesine ya da şahsına yönelik avantajlardan, Britan-

---

[17] *Bas-Breton*: Kuzeybatı Fransa'da *Bretagne* (İngilizce: *Brittany*) diye bilinen tarihsel bölgenin aşağı veya batı kısmından olan kimse. *Alsaslı*: Kuzeydoğu Fransa'da Almanya ve İsviçre sınırındaki Alsas bölgesinden olan kimse. **[ÖO]**

ya hükümranlığı altındaki başka bir yerde doğmuş olsaydı alacağından, daha az pay almaktadır. İrlanda'nın kalan tek gerçek şikayetini, yani Devlet Kilisesi'ni, büyük ada[18] halkının yarısı veya hemen hemen yarısı paylaşmaktadır. Artık geçmişin hatırası ve hakim dinin farkı dışında, iki ırkı –belki de dünyada birbirinin tamamlayıcı eşi olmaya en uygun ikisini– ayrı tutacak neredeyse hiçbir şey kalmamıştır. Nihayet sadece eşit adaletle değil, eşit saygıyla muamele görme hissi, İrlanda ulusu içinde hızlıca yaygınlık kazanmaktadır. Öyle ki, nüfus ve serveti daha az bir halk olarak, İngilizler gibi yalnızca en yakın komşuları değil ama aynı zamanda dünyanın en zengin ulusu ve en özgür, uygar ve güçlü uluslarından birine yabancı olmak yerine onlarla birlikte yurttaş olmanın faydalarına duyarsız kılabilecek hisler yavaş yavaş kaybolmaktadır.

Milliyetlerin karışımıyla ilgili en büyük pratik engeller, birbirine bağlı olan milliyetlerin sayı ve diğer güç unsurları açısından hemen hemen eşit olduğunda ortaya çıkar. Bu gibi durumlarda, her biri kendi gücüne güvenerek, diğerlerinden herhangi biriyle denk bir mücadele yürütebilecek kabiliyette olduğu hissiyle, kaynaşmaya karşı isteksizdir: Her biri, hizipçi bir inatçılıkla kendine özgü farklılıklarını besler; ayrımı derinleştirmek için köhne âdetler ve hatta yok olmaya yüz tutmuş diller canlandırılır; her biri kendi içinde rakip bir ırkın görevlileri tarafından herhangi bir otoritenin kullanılması halinde, kendini tahakküm altında görür; ve çatışan milliyetlerden birine ne verilirse bunun tüm diğerlerinden alındığı düşünülür. Bu şekilde bölünmüş uluslar, hepsine yabancı veya içlerinden birinden çıksa da herhangi bir milliyet hissinden ziyade kendi iktidarına da-

[18] Büyük Britanya (*Great Britain*) adası. **[ÖO]**

ha fazla ilgi duyan despotik bir yönetim altına girdiğinde, hiçbir ulusa imtiyaz tanımaz ve kullandığı araçları, milliyet farkına aldırış etmeden, hepsinden seçer. Birkaç kuşak içinde milliyetler arasındaki durumun aynılığı, çoğu kez, bir duygudaşlık yaratır ve farklı ırklar, özellikle de aynı toprak parçası üzerine dağılmış durumdaysalar, birbirlerini yurttaş (*fellow-countrymen*) olarak görmeye başlar. Fakat bu füzyon gerçekleştirilmeden önce özgür yönetim ülküsü çağı gelirse, bunu gerçekleştirme fırsatı kaçmış olacaktır. O zamandan itibaren, uzlaşma sağlayamamış milliyetler coğrafi olarak ayrıysa ve özellikle yerel konumları itibarıyla aynı yönetim altında bulunmaları için doğal bir uygunluk veya kolaylık bulunmuyorsa (Fransız veya Alman boyunduruğu altındaki bir İtalyan vilayetinde olduğu gibi), bağlantıyı tamamen koparmak için yalnızca bariz bir yerindelik (*propriety*) değil, aynı zamanda, eğer özgürlük ya da ahenk isteniyorsa bir zorunluluk vardır. Ayrıldıktan sonra vilayetlerin federal bir bağla birleşik kalmalarının faydalı olacağı durumlar olabilir: Tam bağımsızlıktan vazgeçmeye istekli olup bir federasyon kurmaları durumunda, her birinin bağlantılı olmayı tercih edeceği ve (daha geniş bir menfaat ortaklığı olmasa bile) daha fazla ortak sempatilerinin olduğu başka komşuları olacaktır.

Bölüm XVII
Federal Temsili Yönetimler

İçte aynı yönetim altında yaşamaya uygun veya yatkın olmayan halklar, hem kendi aralarında savaşı önlemek hem de güçlü devletlerin saldırganlığına karşı daha etkili bir koruma sağlamak adına yabancılarla olan dış ilişkileri açısından federal olarak birleşmeyi faydalı görebilir.

Bir federasyonun mantıklı bir tercih olması birçok şarta bağlıdır. Birincisi, halklar arasında yeterli miktarda karşılıklı sempati olmalıdır. Federasyon onları hep aynı tarafta savaşmaya mecbur kılar; ve eğer birbirlerine karşı böyle olumsuz bir his ya da birbirleriyle karşı taraflarda savaşmayı göze alacak kadar komşularına karşı farklı hisler besliyorlarsa, federal bağın ne uzun sürmesi ne de devam ederken ona riayet edilmesi beklenemez. Siyasal menfaat ortaklığı hissine yardım edecek unsurların başında; ırk, dil, din ve, en önemlisi, siyasal kurumlara duyulan sempatiler gelir. Ayrı ayrı kendi savunmaları için yetersiz kalan birkaç özgür devlet, dört bir yandan, bir komşudaki özgürlükten bile nefret duyan ve onu hor gören askerî veya feodal hükümdarlar tarafından sarıldığında, bu devletlerin federal bir devlet dışında özgürlük ve nimetlerini koruma şansları yoktur. Bu sebepten doğan ortak menfaatin, İsviçre'de, birkaç yüzyıl boyunca, federal bağın etkin bir şekilde sürdürülmesi için yeterli olduğu görülmüştür ki dinin Avrupa genelinde uzlaşmaz siyasi düşmanlıkların büyük kaynağı olduğu bir dönemde dinsel farklılıklara sahip olmalarına ve aynı zamanda federasyon anayasasında

büyük bir zafiyet olmasına rağmen. Birliğin korunması için geçmişte tüm koşulların en üst noktada bulunduğu ama yegane sorun olarak kurumsal farklılığın, kölelik gibi tek fakat oldukça önemli bir hususa dair olduğu Amerika'da, bu farklılık, Birliğin iki tarafının birbirlerine karşı duydukları sempatiyi o kadar yok etmiştir ki her iki taraf için de çok değerli bir bağın korunması veya bozulması inatçı bir iç savaş meselesinin sonucuna bağlı kalmıştır.

Bir federal yönetimin istikrarının ikinci bir şartı, devletlerin[1] her birinin, yabancı tecavüze karşı korunmak için kendi kuvvetine güvenebilecek kadar güçlü olmamasıdır. Eğer bu güce sahip olurlarsa, başkalarıyla birlik yapmakla, kendi eylem özgürlüklerinde feda ettikleri şeyin eşdeğerini kazanmadıklarını düşünme eğiliminde olacaklardır: Ve bunun sonucunda, Konfederasyon'un yetkisindeki şeylere dair politikası, üyelerinden herhangi birinin kendi başına izleyeceği politikadan farklı olması durumunda doğacak iç çatlak, Birliği korumaya yönelik yeterli endişenin yokluğunda, onu çözülme noktasına götürme tehlikesi taşır.

Diğerlerinden daha az önemli olmayan üçüncü bir şart, sözleşme yapan devletlerin arasında belirgin bir güç eşitsizliğinin bulunmamasıdır. Tabii ki kaynaklarda tam olarak eşit olamazlar: Bütün federasyonlarda üyeler arasında bir güç sıralaması olacaktır; bazıları diğerlerinden daha yüksek nüfuslu, daha zengin ve uygar olacaktır. New York ve Rhode Island ve aynı şekilde Berne

---

[1] Veya "eyaletlerin" (*states*). Federasyon oluşturmak üzere bir araya gelen birimleri, "devlet," federal çatı altındaki birimleri, "eyalet" olarak düşünmekte fayda var. Mill'in bahsettiği şartlar, hem federasyonun kurulmasını hem de korunmasını ilgilendirdiğinden, bu terimin kullanımında her iki anlam aynı anda göz önüne alınmalıdır. **[ÖO]**

ile Zug veya Glaris arasında servet ve nüfus açısından büyük bir fark vardır. Önemli olan, birçoğunun toplamıyla boy ölçüşebilecek kadar geri kalan devletlerden daha güçlü tek bir devlet olmaması gerektiğidir. Eğer böyle bir ve tek devlet varsa, ortak istişarelerin efendisi olmaya ısrar edecektir. Eğer böyle iki devlet olursa, kendi aralarında anlaşmaya vardıklarında onlara direnilmesi mümkün olmayacaktır; ve ayrı düştükleri zaman, her şey rakipler arasındaki üstünlük mücadelesi ile karara bağlanacaktır. Sadece bu neden, zavallı bir durumdaki iç teşkilatından (*constitution*) bağımsız olarak, Alman Birliğini (*Bund*)[2] hemen hemen hükümsüz kılmaya yetmiştir. Bu Birlik, bir konfederasyonun gerçek amaçlarından hiçbirini gerçekleştiremez. Almanya'ya hiçbir zaman ne tek tip bir gümrük sistemi ne de para birliği getirebilmiştir; hizmet ettiği tek şey, yerel egemenlerin tebaalarını despotizme itaat ettirmesine yardım etmek için, Avusturya ve Prusya'ya, askerî birliklerini oraya dökme yasal hakkı vermek olmuştur. Diğer yandan, dış kaygılarla ilgili olarak, *Bund*, tüm Almanya'yı, Avusturya olmasaydı, Prusya'nın sömürgesi (*dependency*) ve Prusya olmasaydı Avusturya'nın sömürgesi haline getirecek olurdu. Ve bu arada, her küçük prensin biri ya da diğerinin taraftarı olmaktan ya da her ikisine karşı yabancı yönetimlerle birlikte entrika çevirmekten başka fazla bir seçeneği yoktur.

Bir Federal Birliği tanzim etmek için iki farklı yöntem vardır. Federal otoriteler sadece Hükümetleri temsil edebilir ve eylemleri yalnızca Hükümetler üzerinde

---

[2] *Bund*: 1815 Viyana Kongresi'nde Kutsal Roma İmparatorluğu'nun yerine kurulan ve otuz dokuz Alman devletinden oluşan gevşek bir konfederasyon. Amacı Avusturya ve Prusya arasında bir tampon oluşturmaktı; ancak, 1866 Avusturya-Prusya Savaşı'nın ardından çöktü. **[MP & FR]**

zorunlu olabilir veya doğrudan yurttaşları bağlayan yasalar yapma ve emir verme yetkisine sahip olabilirler. Birinci yöntem, Alman (sözde) Konfederasyonu ile 1847'den önce İsviçre Anayasası'nın planıdır. Bağımsızlık Savaşı'nın hemen ardından Amerika'da birkaç yıl denendi. Diğer ilke, Birleşik Devletler'in mevcut Anayasası'nda mevcuttur ve on yıldan fazla bir süredir İsviçre Konfederasyonu tarafından benimsenmiştir. Amerikan Birliği Federal Kongresi, her bir eyalet yönetiminin önemli bir parçasıdır. Yetki sınırları dahilinde, her yurttaşın münferiden itaat ettiği yasaları yapar, kendi görevlileri vasıtasıyla yürütür ve kendi mahkemeleri tarafından icra eder. Bu, şimdiye kadar bulunmuş veya etkili bir federal yönetim üretme olasılığı bulunan tek ilkedir.

Yönetimler arasındaki birlik, yalnızca bir ittifaktan ibarettir ve ittifakları güvensiz kılan tüm ihtimallere tâbidir. Başkan'ın ve Kongrenin eylemleri sadece New York, Virginia veya Pennsylvania yönetimlerini bağlasaydı ve ancak bu yönetimler tarafından tayin edilen görevlilere verilen emirlerle kendi mahkemelerinin sorumluluğunda yürürlüğe konabilseydi, Federal Yönetimin yerel bir çoğunluğun hoşuna gitmeyecek hiçbir emri yerine getirilmezdi. Bir eyalet yönetimine yapılan talepler, savaştan başka herhangi bir yaptırım veya zorla uygulama aracına sahip olmazdı: Ve bir federal ordu federasyonun kararlarını herhangi bir asi devlete karşı uygulamak için her zaman teyakkuzda olurdu. Bunun yanı sıra, muhalif eyalete sempati duyan ve münakaşa altındaki hususta onunla aynı hisleri paylaşan diğer eyaletlerin, birliklerini onun saflarında savaşmak üzere göndermese bile, ona karşı kullanılmasından alıkoyma ihtimali olurdu.

Böyle bir federasyonun iç savaşı önlemekten çok onun bir nedeni olması muhtemeldir: Ve eğer böyle bir şey,

İsviçre'de 1847'den hemen önceki yıllara kadar söz konusu olmadıysa, bunun tek nedeni, Federal Yönetimin zayıflığını güçlü bir şekilde hissetmesinden ötürü, gerçek anlamda yetkisini kullanma girişiminde bulunmamış olmasıydı. Amerika'da bu ilke temelinde bir Federasyon denemesi, ilk yıllarında çöktü.[3] Ne mutlu ki, bağımsız Cumhuriyetin temellerini atan engin bilgiye sahip ve baskın karakterli adamlar ona bu zor geçiş sürecinde rehberlik etmek için hâlâ hayattaydı. Yeni Federal Anayasa ulusal kabulü beklerken, üç seçkin adamın onu açıklama ve savunma amacıyla kaleme aldığı bir dizi makaleden oluşan *Federalist*,[4] şu anda bile, federal yönetime dair elimizdeki en öğretici incelemedir.[5] Almanya'da, daha kusurlu olan federasyon türü, herkesin bildiği gibi, bir ittifak sürdürme amacını bile karşılayamamıştır. Hiçbir Avrupa savaşında, Konfederasyonun münferit üyelerini yabancı güçlerle geri kalan üyelere karşı ittifak yapmaktan alıkoymadı. Ancak monarşik devletler arasında mümkün görünen tek federasyon budur. İktidarını yetkilendirmeyle değil de veraset yo-

---

[3] Bkz. bir sonraki not. **[ÖO]**

[4] *The Federalist Papers* (Federalist Yazılar) diye bilinen, Alexander Hamilton (1755/57-1804), John Jay (1745-1829) ve James Madison'ın (1751-1836) ayrı ayrı kaleme aldığı ama "Publius" (Roma Cumhuriyeti'nin kurucularından birinin ismi) mahlasıyla yayımlanan 85 adet gazete başyazısından oluşan derleme. ABD'nin ilk anayasası olan Konfederasyon Maddeleri'nin zayıflığı nedeniyle, yerine daha güçlü bir birliği garanti eden yeni bir anayasanın 1787'de hazırlanmasının ardından, yeni anayasanın onaylanma sürecinde (1787-88) kamuoyu oluşturmak amacıyla yazılmıştır. Yeni Anayasa, daha merkezi veya güçlü bir birlik (Federasyon) hedeflediği için yazılara "Federalist" adı verilmiştir. **[ÖO]**

[5] Henüz sadece ilk cildi yayımlanmış olan Sayın Freeman'ın *Federal Yönetimler Tarihi*, halihazırda, gerek aydınlanmış ilkeleriyle, gerek tarihsel ayrıntılardaki ustalığıyla, bu konuya dair literatüre değerli bir katkıdır. **[JSM]**

luyla elinde tutan ve iktidarından ne mahrum bırakılabilecek ne de kullanımı için kimseye karşı sorumlu tutulabilecek bir kralın, ayrı bir orduya sahip olmaktan vazgeçmesi veya tebaası üzerinde kendisi aracılığıyla değil de doğrudan başka bir iktidar tarafından egemenlik kullanımına tahammül etmesi olası değildir. Monarşik yönetim altındaki iki veya daha fazla ülkenin etkili bir konfederasyonda bir araya gelmesini sağlamak için hepsinin aynı kral altında olması gerektiği görünüyor. İngiltere ve İskoçya, kraliyetlerin birleşmesi ile Parlamentoların birleşmesi arasında geçen yaklaşık bir yüzyıllık sürede bu türden bir federasyondu. Bu bile etkiliydi; ancak bunun sebebi federal kurumlar değildi, çünkü yoktular. Asıl sebep, her iki Anayasadaki krala ait gücün, bu sürenin büyük bir bölümünde, neredeyse tamamen mutlak olmasıydı. Öyle ki, her ikisinin de dış politikası tek bir iradeye göre şekillendirilebilmekteydi.

Her bir eyaletin yurttaşlarının, iki yönetime –kendi eyaletinin ve federasyonun– itaat etmekle yükümlü olduğu daha mükemmel federasyon biçimi altında, her bir yönetimin yetkisinin anayasal sınırlarının kesin ve açık bir şekilde tanımlanmış olması gerektiği; ancak anlaşmazlık durumunda her ikisi arasında karar verme yetkisinin yönetimlerin herhangi birinde veya onlara bağlı herhangi bir görevlide değil, her ikisinden bağımsız bir hakemde bulunması gerektiği açıktır. Bir Yüksek Adalet Mahkemesi ve Birliğin her Eyaletinde bir tür ast Mahkeme sistemi bulunmalıdır ve bu mahkemelerin önünde bu tür sorular taşınmalı ve mahkemenin kararı son temyiz aşamasında nihai olacaktır. Birliğin her Eyaleti ve Federal Yönetimin kendisi ve ayrıca her birinin görevlilerine, yetkilerini aştıkları veya federal görevlerini yerine getirmedikleri için bu mahkemelerde dava açılması mümkün olmalıdır ve bu taraflar, genel olarak,

bu mahkemeleri federal haklarının uygulanması için bir araç olarak kullanmak zorunda olmalıdır. Bu, Birleşik Devletler'de gerçekleşen olağanüstü bir sonucu doğurur: En üst düzey federal mahkeme olarak bir Adalet Mahkemesi (*Court of Justice*),[6] hem eyalet hem de federal olmak üzere çeşitli yönetimler üzerinde hakimdir (*supreme*) ve yaptıkları herhangi bir yasa veya eylemin, onlara Federal Anayasa'nın vermiş olduğu yetkileri aştığını ve, bunun sonucunda, yasal bir hükmü yoktur diye beyan etme hakkına sahiptir. Böyle bir tedbiri test etmeden önce onun nasıl işleyeceği; mahkemenin anayasal yetkisini kullanma cesaretine sahip olup olamayacağı; kullanması durumunda, akıllıca kullanıp kullanmayacağı ve yönetimlerin onun vereceği karara barış içinde riayet etmeye rıza gösterip göstermeyeceği konularında güçlü şüpheler taşımak doğaldı. Amerikan Anayasası'nın nihai kabulünden önce yapılan tartışmalar, bu doğal korkuların kuvvetle hissedildiğini ortaya koyuyor; ancak bunlar artık tamamen yatışmıştır. Zira, aradan geçen iki kuşaktan daha uzun bir süredir, bu korkuları haklı çıkaracak hiçbir şey yaşanmamıştır. Yalnızca, bazen ciddi sertlikte tartışmalar çıkmış ve Federal ve Eyalet yönetimlerinin yetkilerinin sınırlarına dair bu tartışmalar siyasi partiler arasına ayırt edici bir işlev görmüştür.

Bu müstesna tedbirin oldukça faydalı işleyişi, muhtemelen, Sayın de Tocqueville'in de belirttiği gibi,[7] büyük ölçüde, Adalet Mahkemesinin kendine özgü niteliğine

---

[6] Kastedilen, "Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi" (*Supreme Court of the United States*). **[ÖO]**

[7] Bkz. Alexis de Tocqueville, *Amerika'da Demokrasi*, Cilt I, Bölüm VIII, "Devletin Büyük Kuvvetleri Arasında Yüksek Mahkeme'nin Sahip Olduğu Yüksek Mevki." **[ÖO]**

atfedilebilir: Yani yasayı *eo nomine*[8] ve soyut olarak ilan etmez; iki kişi arasındaki bir ihtilafa dair hukuki bir davanın önüne gelmesini bekler. Bunun, bildirimlerin ihtilafın çok erken bir safhasında yapılmamış olması ve popüler tartışmaların büyük kısmının onlardan önce gelmesi gibi olumlu etkileri olur. Ayrıca, Mahkeme, meselenin her iki tarafının muteber avukatları tarafından yapılan savunmaları dinledikten sonra kararını verir ve yalnızca meseleyi önlerinde duran davanın gerektirdiği kadarıyla bir seferde karara bağlar. Ve kararı, siyasi saiklerle verilmek yerine, yerine getirmeyi reddedemeyeceği bir yükümlülükten doğar: muhasım davacılar arasında adaleti tarafsız olarak dağıtmak. Eğer ki bu yüce mahkemeyi oluşturan hakimlerin sadece entelektüel üstünlüğüne değil, özel (*private*) veya bölgesel (*sectional*) tarafgirliklerin fevkinde olduklarına dair tam bir güven duyulmasaydı, tüm makamların Anayasa'nın yorumlanmasına dair Yüksek Mahkeme'nin kararlarına büyük bir saygıyla uymasına tek başına bu güvenceler bile yeterli olmayabilirdi. Bu güvenin büyük ölçüde haklı gerekçeleri vardır; ancak, bu büyük ulusal kurumun kalitesinde en ufak bozulmaya neden olabilecek her şeye karşı büyük bir kaygıyla tetikte olmak kadar Amerikan halkı için hayati önem taşıyan hiçbir şey yoktur. Federal kurumların istikrarının dayandığı bu güven, ilk kez, köleliği teamül hukukuna uygun bir hak (*common right*) ve dolayısıyla henüz eyalet statüsü kazanmamış Bölgelerde (*Territories*)[9] –sakinlerinin çoğunluğunun iradesine rağmen bile olsa– yasal ilan eden

---

[8] *Eo nomine*: (Latince) O isim altında veya tarafından. **[MP & FR]**

[9] Bugünkü Birleşik Devletler eyaletlerinin birçoğu, eyalet statüsü almadan önce Federal Yönetime tâbi bölge (*territory*) statüsüne sahipti. Bunların büyük kısmı, 19. yüzyılda eyalet statüsüne geçmiştir. **[ÖO]**

kararla zarar görmüştür. Bu unutulmaz karar,[10] muhtemelen, bölgesel (*sectional*) bölünmenin[11] iç savaşla sonuçlanan krize dönüşmesinde her şeyden daha fazla rol oynamıştır. Amerikan Anayasası'nın ana direği, bu gibi şoklara daha fazla dayanacak kadar güçlü değildir.

Federal ve Eyalet yönetimleri arasında hakem görevi yapan mahkemeler, aynı zamanda, iki Eyalet arasındaki veya bir Eyaletin yurttaşı ile bir diğerinin yönetimi arasındaki ihtilaflara da doğal olarak karar verir. Federal birlik nedeniyle uluslar arasındaki alışıldık yollar – savaş ve diplomasi– masadan kalktığına göre bunların yerlerini hukuki bir yolun alması gerekir. Federasyonun Yüksek Mahkemesi, uluslararası hukuka (*international law*)[12] karar verir ve şu anda uygar toplumun en önemli ihtiyaçlarından biri olan gerçek bir Uluslararası Mahkemenin ilk büyük örneğidir.

Bir Federal Yönetimin yetkileri, doğal olarak, sadece barış ve savaş ile ülke ve yabancı yönetimler arasında ortaya çıkan tüm meseleleri değil, Eyaletlerin, birliğin yararlarından tam fayda sağlamak için lüzum gördüğü diğer düzenlemeleri yapmayı da kapsar. Örneğin, karşılıklı ticaretlerinin, gümrük vergileri ve daireleri engeli olmadan, serbest olması onlar için büyük bir avantajdır. Ancak, her Eyalet, kendisiyle yabancı ülkeler arasındaki mal alışverişinde vergileri belirleme yetkisine sahip

---

[10] Dred Scott v. Sandford (1857) davasına gönderme. "Dred Scott davası" olarak bilinen bu davada, Yüksek Mahkeme'nin aldığı karar, kölelik lehine olmuştur. **[MP & FR]**

[11] Kastedilen, özellikle, Amerikan İç Savaşı (1861-65) öncesinde ABD'yi Kuzey ve Güney hattında bölen bölgesel çekişmedir (*sectionalism*). **[ÖO]**

[12] Kastedilen, Amerikan "eyaletleri" veya "devletleri" (*states*) arası hukuktur; ancak Mill, federal birlik altında, iç işlerinde bağımsız olan bu devletler arası hukuku, bir nevi uluslararası hukuk olarak yorumlamaktadır. **[ÖO]**

olursa, bu iç özgürlük var olamaz; zira bir eyalet tarafından girmesine izin verilen her yabancı ürün diğerlerine de sokulmuş olur. Dolayısıyla, Birleşik Devletler'deki tüm gümrük vergileri ve ticaret düzenlemeleri yalnızca Federal Yönetim tarafından yapılır veya yürürlükten kaldırılır. Yine, devletlerin yalnızca tek para birimine ve ağırlık ve ölçü sistemine sahip olmaları büyük bir kolaylıktır. Bu, ancak bu işleri düzenleme yetkisinin Federal Yönetime emanet edilmesi durumunda mümkün olabilir. Bir mektup farklı egemen otoritelere tâbi yarım düzine kamu dairesinden geçmek zorunda kaldığında Postane iletişiminin kesinliği ve hızı azalır ve masrafı artar: Bu nedenle, tüm Postanelerin Federal Yönetim altında olması yerinde olacaktır; fakat bu tür meselelerde farklı toplulukların[13] hisleri farklı olması muhtemeldir. Amerikan Eyaletlerinden birisi, *Federalist*'in yazarlarından beri Amerikan siyasetinde görünen herkesten, nazari bir siyasi düşünür olarak, daha üstün yetenekler sergilemiş bir şahsın[14] rehberliğinde, her Eyalet için Federal Kongre'nin vergi yasaları üzerinde veto hakkı talep etti.[15] Ve bu devlet adamı –Güney Carolina Yasama organı tarafından ölümünden sonra basılan ve geniş bir şekilde dolaşıma sokulan değerli bir çalışmasında– bu hak talebini çoğunluğun tiranlığını sınırlandıran ve azınlıkların siyasal iktidara anlamlı katılımını sağlayarak onları koruma genel ilkesiyle savundu. Bu yüzyılın ilk yarısında Amerikan siyasetinde en çok tartışılan konulardan biri, Federal Yönetim yetkisinin Birlik bütçesinden karşılanmak üzere yol ve kanal yapımını kapsaması gerekip gerekmediği ve Anayasa'ya göre

---

[13] Yani "eyaletlerin." **[ÖO]**

[14] Sayın Calhoun. **[JSM]**

[15] *John Caldwell Calhoun* (1782-1850): ABD Senatörü ve siyasal düşünürü. **[MP & FR]**

kapsayıp kapsamadığıydı. Sadece yabancı güçlerle yapılan işlemlerde Federal Yönetimin yetkisi zorunlu olarak tamdır. Diğer her konuda, soru genel olarak halkın federal sınırı ne kadar yakından çizmek istediğine bağlıdır; tek ulus olmanın tam faydasını görmek için kendi yerel hareket özgürlüğünün ne kadarından feragat etmeye razılar.

Bir federal yönetimin kendi içindeki uygun anayasasına dair çok fazla şey söylemeye gerek yoktur. Elbette bir yasama ve yürütme kolundan oluşur ve her birinin teşekkülü, genel olarak, temsili yönetimlerdeki aynı ilkelere uygundur. Bu genel ilkeleri federal bir yönetime uyarlama şekli ile ilgili olarak, Amerikan Anayasası'nın tedbirleri son derece akla yatkın görünmektedir: Kongre iki Meclisten[16] oluşur; bir tanesi nüfusa göre oluşturulurken her Eyalet sahip olduğu nüfus oranında temsilciye hak kazanır; diğer Meclis yurttaşları değil Eyalet Yönetimlerini temsil eder ve, ister büyük ister küçük, her Eyalet aynı sayıda üye tarafından temsil edilir.

Bu tedbir, daha güçlü Eyaletlerin geri kalanlar üzerinde haksız bir iktidar kurmasını önler ve herhangi bir yasanın yalnızca yurttaşların çoğunluğu ile değil, Eyaletlerin çoğunluğu ile de onaylanmadığı sürece, Kongre'den geçmesini –temsiliyet sisteminin engelleyebildiği ölçüde– imkânsız hale getirerek Eyalet Yönetimlerinin saklı haklarını teminat altına alır. Meclislerin birinde aranacak vasıfların standardının yükseltilmesiyle elde edilecek ilave avantaja daha önce değinmiştim. Seçkin organlar –çeşitli eyaletlerin Yasama organları– tarafından seçilen Birleşik Devletler Senatosu, her zaman Birlik içinde neredeyse tüm yüksek itibarlı siyaset adamlarını

---

[16] Senato (*Senate*) ve Temsilciler Meclisi (*House of Representatives*). Bunlardan ilki Üst Meclis (*Upper House*), ikincisi Alt Meclis (*Lower House*) olarak bilinir. **[ÖO]**

içermiştir.[17] Daha önce belirtmiş olduğum nedenlerden ötürü seçilenlerin, herhangi bir halk seçimine kıyasla, daha seçkin insanlar olması muhtemeldir: Eyalet Yasama organları yalnızca bu nitelikteki kişileri seçme yetkisine sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda, bunu yapması için güçlü bir sebebi vardır; çünkü eyaletlerinin Senato'daki genel görüşmelerdeki nüfuzu temsilcilerinin kişisel ağırlığı ve kabiliyetlerinden önemli ölçüde etkilenecektir. Yetkin gözlemcilerin görüşüne göre, Kongre'nin Alt Meclis'inde göze batan liyakatli kişilerin genel olarak yokluğu, Üst Meclis'teki varlığı kadar, dikkat çekicidir.

Etkin ve dayanıklı Federal Birliklerin kurulması için şartlar mevcut olduğunda, bunların çoğalması dünyaya her zaman bir fayda sağlar. İşbirliği pratiğinin herhangi bir başka yolla yaygınlaşması gibi aynı sağlıklı etkiye sahiptir: Zayıflar kendi aralarında birleşerek güçlü ile eşit şartlar altında karşı karşıya gelebilir. Kendi savunmaları için yeterli olmayan küçük devletlerin sayısını azaltarak, doğrudan silah gücüyle veya üstün gücün prestijiyle işleyen saldırgan politikanın cazibesini zayıflatır. Tabii ki, Birliği oluşturan devletler arasında savaş ve diplomatik çekişmelere ve, genellikle de, ticaretle ilgili kısıtlamalara son verir. Diğer yandan, bu sayede artan askeri güç, komşu uluslara ilişkin olarak, neredeyse sadece savunma amaçlı olup saldırgan amaçlar için hemen hemen hiç kullanılmaz.

Bir federal yönetim, her yurttaşının gönüllü işbirliğine güvenebileceği savunma amaçlı bir savaş dışında herhangi bir savaşı etkin bir şekilde yürütebilecek kadar yoğun bir otoriteye sahip değildir: Ulusal gurur veya hırs açısından da, başarılı bir savaşla (yeni tebaa veya

[17] Mill, Amerikan Anayasası'na 1913'te yapılan değişiklik öncesindeki dolaylı Senato seçimlerini kastediyor; bkz. Bölüm IX, not 3. **[ÖO]**

yurttaşlar şöyle dursun) sadece yeni ve belki de sorunlu bağımsız konfederasyon üyeleri elde etmenin dışında pek tatmin edici bir sonucu olmaz. Amerikalıların Meksika'daki savaş faaliyetleri[18] esasen gönüllüler tarafından yürütülmüş tamamen istisnai bir durumdu: Göç eğiliminin etkisi altındaki münferit Amerikalılar boş araziler elde etme amacı gütmekteydi. Eğer bunu teşvik eden kamusal bir saikten söz edebilirsek, bu, ulusal yayılmacılık değil, tamamen köleliğin genişletilmesine yönelik bölgeci (*sectional*)[19] bir güdüdür. Amerikalıların faaliyetlerinde, ulusal olarak ya da münferiden, ülkeleri adına toprak elde etme arzusunun onlar üzerinde önemli bir etkisinin olduğuna dair az sayıda işaret var. Küba'ya yönelik emelleri, aynı şekilde, yalnızca bölgecidir (*sectional*) ve köleliğe karşı olan Kuzey Eyaletleri hiçbir zaman buna destek vermemiştir.

Birleşmeye kararlı bir ülke, tam mı yoksa sadece federal bir birlik mi oluşturmalıdır sorusu (şu an İtalya'daki ayaklanmada olduğu gibi) sorulabilir. Bu meseleye, bazen zorunlu olarak, birleşik bütünün toprak büyüklüğü karar verir. Avantajlı bir şekilde yönetilebilecek veya hatta yönetimi tek bir merkezden kolaylıkla idare edilebilecek ülke boyutunun bir sınırı vardır. Bu şekilde yönetilen geniş topraklara sahip ülkeler mevcuttur; an-

---

[18] Amerikalıların galip geldiği Meksika-Amerika Savaşı'na (1846-48) bir gönderme. Savaş Teksas'ın yirmi sekizinci eyalet olarak Aralık 1845'te ilhakının ardından gelmiştir. Savaş sonunda Teksas ve Meksika arasındaki sınır belirlenmiş ve Amerika daha sonra New Mexico ve Kaliforniya eyaletleri olacak toprakları elde etmiştir. **[MP & FR]**

[19] *Sectionalism* (bölgeselcilik) için bkz. bu bölüm, not 8. *Sectional* (bölgeci, bölgeselci) terimini, Amerikan bağlamındaki Kuzey-Güney kutuplaşması dışında, şu şekilde anlamak gerekir: Bu gibi saldırganlıklar, genel (*general*), ulusal (*national*) veya kamusal (*public*) menfaatten çok, genellikle, kısmi (*particular*) saikler ve menfaatler uğruna kışkırtılır. **[ÖO]**

cak, ya kendileri ya da en azından uzak vilayetleri, genel olarak, acınacak biçimde kötü yönetilir. Öyle ki sakinleri ancak yabani olsaydı işlerini kendi başlarına daha iyi idare edemeyecek olurdu. Bu engel, İtalya'da karşımıza çıkmaz: Boyutları geçmişte ve günümüzde çok etkin bir şekilde yönetilmekte olan üniter devletlerin boyutlarından büyük değildir. Bu durumda, soru, şu olmalıdır: Ulusun farklı kesimlerinin, aynı Yasama organı ve aynı bakanlıklar veya idari organ altında tatminkar bir şekilde yönetilme olasılığı yok mudur ki esasen o denli farklı bir şekilde yönetilmeleri gerekmektedir? Bunu gerektiren bir durum söz konusu değilse – ki bu olgusal bir meseledir– birleşik (üniter) olmaları onlar için daha iyidir. İngiltere ve İskoçya örneği, yasama birliğine herhangi bir engel teşkil etmeksizin, bir ülkenin iki kısmında tamamen farklı hukuk sistemleri ve çok farklı idari kurumlar var olabileceğini ispatlamaktadır.[20] Bununla birlikte, belki de, önceki farklılıklara uyumlu olarak, ülkenin iki kesimi için farklı yasalar yapan birleşik bir Yasama organı altındaki iki hukuk sisteminin bu huzurlu birlikteliğini, yasa yapıcılarının (Kıta Avrupası'nda olduğu gibi) daha fazla tekbiçimlilik (*uniformity*) saplantısı taşıdığı bir ülkede bu kadar iyi muhafaza etmek veya muhafazasına yönelik aynı derecede güven duymak mümkün olmayabilirdi. Her türlü aykırılık için –menfaatlerini ilgilendiren kişiler bundan zarar görmediği sürece– bu ülkenin karakteristik özelliği olan sınırsız hoşgörüyü gösteren bir halk, bu zorlu deneyi denemek için olağanüstü avantajlı bir zemin sunmuştur. Çoğu ülkede, farklı hukuk sistemlerini sürdürmek gibi bir amaç olsaydı, muhtemelen onların ko-

[20] 1707 İngiltere ile Birlik Yasası (*Union with England Act*) altında İskoçya İngiltere'den tamamen farklı bir hukuk sistemini korumuştur. **[MP & FR]**

ruyucusu olarak farklı yasama organları tutmak gerekli olurdu. Bu, topluluğun tüm üyelerinin dış ilişkileri üzerinde egemen güce sahip ulusal bir Parlamento ve kral ya da bir kral olmaksızın ulusal bir Parlamento ile mükemmel şekilde uyumlu olurdu.

Farklı vilayetlerde, farklı hukuk sistemlerini ve farklı ilkelere dayanan temel kurumları kalıcı olarak muhafaza etmek gerekli görülmediği zaman, yönetimin birliğiyle küçük çeşitlilikleri uzlaştırmak her zaman mümkündür. Gerekli olan tek şey, yerel otoritelere yeterince geniş bir eylem alanı sağlamaktır. Bir ve aynı merkezi yönetim altında yerel yöneticiler ve yerel amaçlar için yerel meclisleri olabilir. Örneğin, farklı vilayet halklarının farklı vergilendirme biçimleri lehine tercihlere sahip olmaları söz konusu olabilir. Eğer, her vilayet ahalisinin istekleri doğrultusunda, genel vergi sistemini o vilayete uygun hale getirmesi için genel yasama organına güvenilemez ise, Anayasa'ya bunun için bir hüküm konabilir: Yönetim harcamaları içinden mümkün olan en fazla oranda yerel düzeyde yapılabilecek olanları yerel meclislerin koyduğu vergilerden yapılmalıdır. Ordu veya donanma gibi genel olması gereken harcamalar ise her yılın bütçesinde vilayetlerin sahip oldukları kaynakların genel bir tahmini oranında bölüştürülmelidir. Her birine düşen vergi miktarı, yerel meclis tarafından yöreye en kabul edilebilir ilkelere göre toplanmalı ve ulusal hazineye tek seferde ödenmelidir. Buna yakın bir uygulama, *pays d'etats* söz konusu olduğunda, eski Fransız monarşisinde bile mevcuttu.[21] Bunların her biri sabit bir

[21] Birçok Fransız vilayeti, Fransız Devrimi öncesinde, Kraliyet müfettişleriyle (*intendants*) vergi oranlarının pazarlığını yapan geleneksel meclislerini korumaktaydı. Vergilerin toplanmasında (iltizam) uzakta ikamet eden bu müfettişlere, onlar adına hareket eden temsilciler (*subdélégués*) veya mültezimler yardımcı olmaktaydı. Mill'in ima

miktar ödemeyi kabul ettikleri veya onlara bu şart koşulduğu için ahaliden toplanacak vergi oranları kendi görevlileri aracılığıyla belirlenmekte ve böylelikle kraliyet müfettişleri (*intendants*) ve yerel mültezimlerin (*subdélégués*) baskıcı despotizminden kaçınmış olmaktaydılar. Ve bu ayrıcalık, çoğunlukla, onların Fransa'nın en müreffeh vilayetleri (ki bazıları öyleydi) olmalarına büyük katkı yapan avantajlardan biri olarak belirtilir.

Merkezi hükümetin aynı olması, sadece idari değil, yasama açısından bile birçok farklı merkezileşme dereceleri ile uyumludur. Bir halk, salt bir federal birlikten daha sıkı bir birliktelik kurma arzu ve kapasitesine sahip olabilir; ancak yerel farklılıkları ve tarihsel geçmişleri yönetimin ayrıntılarında ciddi farklılıkların olmasını cazip kılabilir. Buna karşın, deneyi başarılı bir hale getirmek için tüm taraflarda gerçek bir istek varsa, sadece bu çeşitliliklerin korunmasında değil, aynı zamanda –bu değişimden etkilenecek olanların kendi tercihleri dışında– muhtemel bir asimilasyon teşebbüsüne karşı anayasal güvence verilmesinde herhangi bir zorluk çıkmayacaktır.

---

ettiği gibi, *pays d'etats* statüsü olan vilayetler daha müreffeh olabiliyordu. *Intendant*'lar mutlakiyetçi monarşinin sembolü olarak halk arasında yaygın nefret uyandırmıştı. **[MP & FR]**

Bölüm XVIII
Özgür Bir Devletin Sömürgelerinin Yönetimine Dair

Özgür devletler, tüm diğer devletler gibi, fetih veya kolonileşme yoluyla edinilen sömürgelere (*dependencies*) sahip olabilir ve bizim kendi devletimiz modern tarihte bunun en büyük örneğini teşkil eder. Bu sömürgelerin nasıl yönetilmesi gerektiği oldukça önemli bir sorudur.

Cebelitarık, Aden veya Helgoland gibi yalnızca donanma ve askeri konumları için tutulan küçük karakol noktalarını tartışmaya gerek yok. Askeri veya donanma amacı bu durumda her şeyden önemlidir ve yöre ahalisinin bu amaçla tutarlı bir şekilde yönetime dahil edilmeleri mümkün değildir. Ancak, bu kısıtlama ile uyumlu olabilecek, belediye işlerinin özgür idaresi dahil, tüm özgürlük ve imtiyazlara sahip olmalıdırlar. Yönetici Devletin avantajına yerel düzeyde feda edilmiş olmalarının tazmini olarak imparatorluğun diğer tüm bölgelerinde devletin kendi yurttaşlarıyla aynı haklara sahip olmak da buna dahildir.

Sömürge olarak tutulan, yani hakim ülkenin az çok egemenlik tasarruflarına tâbi ama onun Yasama organında (eğer temsil ediliyorlarsa) eşit temsil edilmeyen, belli bir büyüklük ve nüfusta olan uzak topraklar iki sınıfa ayrılabilir. Bazıları, Amerika ve Avustralya'daki İngiliz sömürgeleri gibi, temsili yönetim için olgun ve yetkin, hakim ülkeyle benzer medeniyete sahip bir halktan oluşur. Hindistan gibi diğerleri halen o devletten oldukça uzaktadırlar.

Birinci sınıfa giren sömürgeler söz konusu olduğunda, ülkemiz, yönetim ilkesinin esasını, nihayet, nadir görülen bir bütünlükle gerçekleştirmiştir. İngiltere, kendi kanından ve dilinden olan ve bazen de olmayan uzak nüfuslara, kendi kurumlarını taklit ederek oluşturulmuş temsili kurumları bahşetmek noktasında, her zaman belli bir derece yükümlülük altında olduğunu hissetmiştir. Ancak, şimdiki kuşağa kadar, onlara tanıdığı temsili kurumlar aracılığıyla kullanmalarına izin verdiği öz-yönetim miktarı konusunda diğer ülkelerle aynı kötü seviyede olmuştur. Onların salt iç işlerinin bile en yüksek hakimi olmaya ve bu işleri onların değil kendi iyi bildiği gibi düzenlemeye çalıştı. Bu uygulama –bir zamanlar tüm Avrupa'ya ortak olan ve başka bir halk tarafından henüz tamamen terk edilmemiş– berbat sömürgeci politika teorisinin doğal bir sonucuydu: Tamamen kendimize saklayabileceğimiz sömürgeler, mallarımıza pazar sağladığı için, değerli görülmekteydi. Bu ayrıcalığı o kadar değerli gördük ki onların pazarında kendi ürünlerimiz için talep ettiğimiz aynı tekeli sömürgelere kendi ürünlerini bizim pazarımızda satmaları için tanıyarak bu ayrıcalığı satın almaya layık gördük. Her bir tarafın diğerine muazzam meblağlar ödeyerek birbirini zenginleştirme planı –ki büyük kısmı yolda kaybedilerek– bir süredir terk edilmiş bulunmaktadır. Fakat kolonilerin iç yönetimine karışma kötü alışkanlığı, herhangi bir kâr elde etme fikrinden vazgeçtikten sonra bir anda sona ermedi. Kendimize değil, kolonistler arasındaki bir kesim ya da hizbe bir fayda sağlamak için onlara eziyet etmeye devam ettik. Ve tahakkümü bırakma talihli düşüncesi aklımıza gelmeden önce, bundaki ısrarımız bize Kanada isyanına[1] mal oldu. İngiltere,

[1] *Kanada isyanı*: Aşağı ve Yukarı Kanada'da 1837 ve 1838 yıllarında gerçekleşen iki isyan. **[MP & FR]**

kötü yetiştirilmiş bir ağabeyi andırıyordu: Yalnızca alışkanlıktan küçük kardeşlerine ısrarla eziyet eden ta ki içlerinden bir tanesi, eşit olmayan bir kuvvette olsa da, yürekli bir direnişle ona son verme ihtarı yapana kadar. İkinci bir ihtarı gerektirmeyecek kadar akıllıydık. Ulusların sömürge politikasında yeni bir dönem Lord Durham Raporu[2] ile başladı: Bu rapor, bu soylu insanın cesareti, vatanseverliği ve aydın liberalliği (*liberality*) ile raporun ortak yazarlarının, Sayın Wakefield ve merhum Charles Buller, akıl ve pratik bilgeliğinin unutulmaz anıtıdır.[3]

Avrupa ırkından kolonilerin, ana ülkeyle aynı derecede, iç işlerinde öz-yönetime en kapsamlı ölçüde sahip olması artık teorik olarak ifade edilen ve uygulamada sadık bir şekilde uygulanan Büyük Britanya politikasının sabit bir ilkesi olmuştur. Onlara daha önce vermiş olduğumuz oldukça halkçı anayasaları uygun gördükleri şekilde değiştirerek kendi özgür temsili anayasala-

---

[2] *John George Lambton* (1797-1840): 1. Durham Kontu, Whig devlet adamı, sömürge yöneticisi, İngiliz Kuzey Amerikası genel valisi. Kanada isyanlarına yönelik kararları İngiliz yönetimi tarafından kabul görmeyince Ekim 1838'de istifa ederek Londra'ya geri döndü. *Lord Durham Raporu* diye bilinen meşhur 1839 tarihli *The Report on the Affairs of British North America* (İngiliz Kuzey Amerikası İşlerine Dair Rapor) kendisi, Kanada'daki yardımcısı Edward Gibbon Wakefield (1796-1862) ve avukat, siyasetçi, reformcu ve Mill'in dostu olan Charles Buller (1806-48) ile birlikte kaleme alınmıştı. Buller, Lambton'ın Kanada'da özel sekreterliğini yapmıştı. Rapor sadece İngiliz sömürge politikasının dayandırıldığı "sorumlu yönetim" ilkesini yerleştirmekle kalmamış, aynı zamanda, 1840 ve 1867 tarihli yasaların (British North America Acts) önünü açmıştı. *John Arthur Roebuck* (1802-79): Hindistan doğumlu olup Kanada'da yetişmiş radikal görüşlü İngiliz siyasetçi. **[MP & FR]**

[3] Burada, elbette, orijinal öneriden değil, onun geliştirilmiş politikasının *benimsenmesinden* bahsediyorum. Raporun en erken savunucusu olma şerefi kuşkusuz Sayın Roebuck'a aittir. **[JSM]**

rını yapmalarına izin verildi. Her biri, son derece demokratik ilkelere dayanan kendi yasama ve yürütme organları tarafından yönetilmektedir. Kraliyet ve Parlamento vetosu, kağıt üstünde saklı olsa da, yalnızca belirli bir koloniyi değil, imparatorluğu ilgilendiren meselelerde (ve nadiren) uygulanmaktadır. İmparatorluk ve sömürge meseleleri arasındaki ayrıma ne kadar liberal bir yaklaşım getirildiğini, Amerikan ve Avustralya kolonilerimizin ötesindeki bölgelerde boş arazilerin tamamının kolonilerde yaşayan toplulukların denetimsiz tasarrufuna bırakıldığı gerçeği göstermektedir. Halbuki, herhangi bir adaletsizlik söz konusu olmadan, imparatorluğun her yerinden gelecek göçmenlerin en büyük avantajı için idare edilmek üzere İmparatorluk Yönetiminin elinde tutulabilirlerdi.

Bu nedenle her koloninin kendi işleri üzerindeki yetkisi, en gevşek federasyonun bir üyesi olsaydı sahip olacağı kadardır ve Birleşik Devletler Anayasası altında sahip olabileceğinden çok daha fazladır. Ana ülkeden ithal edilen mallara istedikleri gibi vergi koymakta bile serbesttirler. Onların Büyük Britanya ile birlikleri, en hafif bir federal birlik türüdür; ancak tam anlamıyla eşit bir federasyon değildir. Ana ülke, Federal bir Yönetimin yetkilerini kendinde saklı tutmakla birlikte, bu yetkiler uygulamada en dar sınırlara indirilmiştir. Bu eşitsizlik, elbette, dış politika konusunda bir sesi olmayan ve ana ülkenin kararlarına bağlı olan sömürgeler için bir nebze dezavantaj yaratmaktadır. Kendilerine önceden hiçbir şekilde danışılmadan İngiltere'nin yanında savaşa katılmak zorundadırlar.

Sayıları şimdi neyse ki pek de az olmayan kimileri, adaletin, topluluklar üzerinde bireyler kadar bağlayıcı nitelikte olduğunu düşünmektedir. Onlara göre, insanların kendi menfaatleri uğruna başkalarına yapmaları

meşru olmayan şeyleri kendi ülkelerinin (zannedilen) menfaati uğruna başka ülkelere yapmaları da meşru olamaz. Bu kişiler, kolonilerin bu sınırlı miktarda bile olsa anayasal açıdan tâbi olmalarını bu ilkenin ihlali olarak görmüş ve çoğu zaman bundan kaçınmanın yollarını aramakla meşgul olmuşlardır. Bu görüşe binaen, bazıları kolonilerin Britanya yasama organına temsilci seçmelerini savunmuştur. Diğerleri ise gerek kendi gerek onların Parlamentolarının iç politikayla sınırlı tutulmasını ve dış ve imparatorluk işleri için ayrı bir temsili organ olmasını ve bu organda Büyük Britanya sömürgelerinin Büyük Britanya ile eşit bir şekilde ve aynı düzeyde temsil edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu sistemde, ana ülke ile kolonileri arasında mükemmel derecede eşit bir federasyon oluşacak ve sömürge statüleri artık sona erecektir.

Bu önerilerin kaynaklandığı hakkaniyet duygusu ve kamusal ahlak anlayışı her türlü övgüye layıktır; ancak, önerilerin kendileri rasyonel yönetim ilkeleriyle o kadar tutarsızdır ki herhangi bir makul düşünür tarafından ciddiye alınmış olması şüphelidir. Dünyanın yarısı kadar mesafeyle birbirinden ayrılmış ülkeler, tek bir yönetim altında veya hatta bir federasyon içinde olmalarına müsait doğal koşullara sahip değildir. Yeteri derecede aynı menfaatlere sahip olsaydılar bile, birlikte istişare yapmak yönünde yeterli bir alışkanlıkları ne oldu ne de olabilir. Bunlar aynı kamunun parçası değildir: Tartışma ve istişareleri aynı mekanda değil ayrı yürütülür ve birbirlerinin zihninden geçenlere dair oldukça yetersiz bir bilgiye sahiptirler. Birbirlerinin ne amaçlarını bilirler ne de hareket ilkelerine güvenirler. Her İngiliz kendisine sorsun: Kaderinin, üçte biri İngiliz Amerikan ve bir diğer üçte biri Güney Afrikalı ve Avustralyalı olan bir meclise dayanmasını ister mi?

Öte yandan, adil veya eşit temsil gibi bir şey olacak olsa böyle olurdu. Herkes Kanada ve Avustralya temsilcilerinin, imparatorlukla ilgili meselelerde bile, İngiliz, İrlandalı ve İskoç menfaatleri, görüşleri veya isteklerine dair yeterli bir endişe taşımayacağını düşünmez miydi? Salt federatif amaçlar için bile, bir federasyon için daha önce gerekli olduğunu gördüğümüz koşullar mevcut değildir. İngiltere, koloniler olmadan da kendi savunmasını sağlamaya yeterlidir ve onlardan ayrılsa bile – Amerika, Afrika ve Avustralya konfederasyonunun tek bir üyesi olarak düşeceği konumdan– çok daha güçlü ve aynı zamanda onurlu bir konuma sahip olurdu. Ayrıldıktan sonra aynı derecede yararlanabileceği ticaretin yanı sıra, İngiltere'nin sömürgelerinden, prestij dışında, elde ettiği pek az avantaj vardır. Elde ettiği az miktardaki avantaj, sömürgelerin ona maliyeti ve deniz ve askeri kuvvetlerini yaymak zorunda kalışı yanında hafif kalır; zira bir savaş halinde ya da bundan ciddi endişe duyulduğu bir durumda, askeri gücün, bu ülkeyi tek başına savunmak için ihtiyaç duyulacak olanın iki katı veya üç katı olmasını gerektirir.

Fakat Büyük Britanya, kolonileri olmadan da mükemmel bir şekilde kendini idare edebilecek olsa da ve her türlü ahlak ve adalet ilkesine göre, onların ayrılmasına rıza göstermeliyse de, onlarla en iyi birlik tarzını tam olarak denedikten sonra bir zaman gelir de ayrılma arzusunda olurlarsa, her iki tarafın hislerini rencide etmeden şimdiki gibi hafif bir bağı korumak için güçlü sebepler vardır. Bu, bir nebze de olsa, evrensel barışa ve uluslar arasında genel dostça bir işbirliğine doğru atılmış bir adım olur. Bu işbirliği, çok sayıda (aksi takdirde bağımsız) topluluk arasında savaşı imkânsız hale getirir; ve, dahası, bunların herhangi birinin yabancı bir devlet tarafından yutulmasını; ve despotik veya yakı-

nında olabilecek –ve her zaman Büyük Britanya kadar hırstan uzak ya da barışçıl olmayabilecek– bir rakip güç için ek bir saldırgan güç kaynağı olmasını engeller. En azından farklı ülkelerin pazarlarını birbirine açık tutar ve, İngiltere dışındaki hiçbir büyük ulusun henüz tamamen aşmayı başaramadığı, düşmanca tarifeler yoluyla karşılıklı dışlamayı önler. Ve Britanya sömürgeleri söz konusu olduğunda, bu işbirliğinin, özellikle günümüzde değerli olan, bir avantajı vardır: Tüm mevcut olanlar arasında özgürlüğü en iyi anlayan ve, geçmişteki hataları ne olursa olsun, herhangi diğer büyük bir ulusun mümkün bulduğu ya da arzu ettiğinden daha fazla, yabancılarla olan ilişkilerinde vicdan ve ahlaki ilkeyi düstur edinmiş Gücün[4] uluslararası arenadaki ahlaki nüfuz ve ağırlığına katkı yapar. O halde, birlik (devam ettiği sürece) ancak eşit olmayan bir federasyon temelinde devam edebilecekse, bu küçük eşitsizliğin daha mütevazı konumdaki topluluklara külfetli veya aşağılayıcı olmasını önlemenin yollarını düşünmek önemlidir.

Bu durumda zorunlu olarak mevcut olan tek kusur, barış ve savaş meselelerine, hem koloniler hem de kendisi adına, ana ülkenin karar veriyor oluşudur. Buna karşılık, ana ülkenin kendilerine yönelik saldırıları püskürtme yükümlülüğü elde ediyorlar. Ancak, küçük topluluğun zayıflığı nedeniyle daha güçlü bir gücün korumasının onun için vazgeçilmez olduğu durumlar dışında, yükümlülüklerin mütekabiliyeti istişarelerde söz hakkına sahip olmamanın tam bir karşılığı olamaz. Bu nedenle, tüm savaşlarda –Kaffir veya Yeni Zelanda savaşları[5] gibi belli bir koloni uğruna girilenler hariç– ko-

[4] Yani "İngiltere." [ÖO]

[5] *Kaffir savaşları*: 19. yüzyılın başları ve ortalarında, Güney Afrika bölgesinde, siyah yerliler ile beyaz yerleşmeciler arasında yaşanmış-

lonistlerin (kendi gönüllü talepleri olmadan) masraflara herhangi bir katkı yapmalarının istenmemesi gerekir. Bunun tek istisnası, kendi limanlarının, kıyılarının ve sınırlarının işgale karşı yerel savunması için gerekli olabilecek masraflardır. Dahası, ana ülke, tamamen kendi takdirine bağlı olarak, tedbir alma veya kolonileri saldırıya maruz bırakabilecek politikaları takip etme imtiyazını talep ettiğine göre, onların savunma maliyetlerinin önemli bir bölümünü (eğer sürekli bir ordusu varsa bütününü) barış zamanında dahi üstlenmesi adil olacaktır.

Ancak, bunlardan çok daha etkili bir yöntem vardır: Sadece bu yöntemle küçük bir topluluğun –uluslar arasında kendi başına bir güç olma– bireyselliğinden feragat edip daha geniş ve güçlü bir imparatorluğun daha büyük bireyselliğine dahil olmasının tam bir karşılığı verilebilir: Kamu hizmetini her alanında ve imparatorluğun her yerinde, tamamen eşit koşullarda, kolonilerin tüm sakinlerine açmak. Bu, adaletin gereğini ve politikanın artan mecburiyetlerini aynı anda karşılayan, hem vazgeçilmez hem de yeterince kullanışlı bir çaredir. Neden hiç kimse İngiliz Kanalı'ndaki Adalar'dan[6] herhangi bir sadakatsizlik sesi işitmiyor? Irk, din ve coğrafi konum açısından İngiltere'den çok Fransa'ya aittirler; ancak, Kanada ve Yeni Güney Galler[7] gibi, iç işleri ve vergiler üzerinde tam kontrole sahip iken, Kraliyetin lütfundaki her makam veya onur Guernsey veya Jersey

---

tır. Arapça "kafir"den türetilmiş bu terim, siyah Afrikalılar için aşağılayıcı niteliktedir. *Yeni Zelanda savaşları*: Maori savaşları diye de bilinen bu savaşlar, 1845-72 arasında yaşanmıştır. Bu savaşlarda ana ülke (İngiltere) ile kolonileri arasındaki temel mesele, savaş masraflarının ciddi bir kısmını hangi tarafın üstleneceğiydi. **[MP & FR]**

[6] İngiltere ile Fransa arasındaki Manş Denizi'nde bulunan küçük adalar. Bunlardan Guernsey ve Jersey halen "sömürge" (*dependency*) statüsüne sahiptir. **[ÖO]**

[7] *New South Wales*: Avustralya'nın bir eyaleti. **[ÖO]**

yerlilerine serbestçe açıktır. Bu önemsiz adalardan, Birleşik Krallık generali, amirali, soylusu çıkmakta ve içlerinden birinin başbakan olmasını engelleyen hiçbir şey yoktur. Aynı sistem, Kolonilerin geneline ilişkin olarak, çok erken kaybettiğimiz, aydın bir sömürge sekreteri, Sir William Molesworth'un önde gelen bir Kanadalı siyasetçi olan Sayın Hinckes'i Batı Hindistan yönetimine atamasıyla başlatılmıştı.[8]

Bu imtiyazdan bizzat fayda sağlayacakların sayısı fazla olmadığından bu gibi şeylerin önemsiz olduğunu düşünmek, bir toplulukta siyasi eylemin kaynaklarına dair çok sığ bir görüştür. Bu sınırlı sayı, tam olarak, geri kalanlar üzerinde en ahlaki etkiye sahip olanlardan oluşacaktır: Ve insanlar, hepsinin ortak paylaştığı bir hal yüzünden, birinden bile bir avantajın esirgenmesi durumunda bunun hepsine yapılmış bir hakaret olarak algılamayacak kadar kolektif mağduriyet hissinden mahrum değillerdir. Eğer bir toplumun önde gelen şahsiyetlerinin, insanlığın genel kurullarında onların başkanları ve temsilcileri olarak dünyanın huzuruna çıkmasını önlersek, bunun karşılığında, hem o şahısların meşru hırslarına hem de toplumun adil gururlarına bir şey vermekle yükümlü oluruz: Daha büyük güç ve öneme sahip bir ulusun aynı önemli mevkilerini işgal etme eşit şansı.

Şimdiye kadar nüfusu temsili yönetime uygun olacak kadar gelişmiş bir durumda olan sömürgelerden bahsettik. Ancak bu duruma ulaşamamış olan diğer sömürge-

---

[8] *Sir William Molesworth* (1810-55): Radikal siyasetçi, Parlamento üyesi ve J. S. Mill'in dostu. 1855'te Kanada Parlamento üyesi Sir Francis Hinkcs'i (1807-85) Karayip'te Barbados ve Windward Adaları valisi (1856-61) olarak atamıştır. Hincks, daha sonra, İngiliz Guyanası valiliği (1861-69) yapmış ve ardından Kanada Parlamento üyeliğine (1869-74) geri dönmüştür. **[MP & FR]**

ler de var; bunlara sahip olunursa, ya hakim ülke tarafından veya onun bu amaçla yetkisini devrettiği kişiler tarafından yönetilmelidir. Eğer tâbi konumdaki halkın mevcut uygarlık durumunda onların daha gelişmiş bir gelişim evresine geçişlerini kolaylaştırıyorsa, bu yönetim tarzı, herhangi bir başkası kadar meşrudur. Daha önce de gördüğümüz gibi, halkı daha yüksek bir uygarlığa elverişli kılmak için eksik olduğu şeyde eğitmesi itibarıyla güçlü bir despotizmin en iyi yönetim tarzı olmasını sağlayan toplumsal koşullar vardır. Başka toplumsal koşullar altında despotizmin gerçekten yararlı hiçbir etkisi mevcut değildir; öğrettiği dersler zaten çoktan fazlasıyla öğrenilmiştir. Ancak, halkın içinde kendiliğinden bir gelişim kaynağı yoksa, ilerleme kaydetmek için neredeyse tek umutları iyi bir despot ihtimaline bağlıdır. Yerli bir despotizm altında, iyi bir despot nadir ve geçici bir tesadüftür: Fakat daha uygar bir halkın hakimiyeti altında olduklarında, bu uygar halk onlara bunu sürekli olarak tedarik eder. Hakim ülke, tebaası[9] için bir dizi mutlak hükümdarın yapabileceği her şeyi yapabilmelidir. Mutlak hükümdar, karşı konulmaz bir güce sahip olduğundan barbar despotizmlerde görülen süreklilik riskine karşı güvence içerir; ve daha ileri ulusun tecrübeyle öğrendiklerini kendi dehasıyla önceden yaparak despotizmi yumuşatır. Özgür bir halkın barbar ya da yarı barbar bir halk üzerinde uygulayacağı ideal yönetim böyle olmalıdır. Bu idealin tamamen gerçekleştiğini görmeyi beklememiz gerekmez; ancak, ona bir miktar yaklaşan gerçekleşmediği sürece, yöneticiler bir ulusa intikal edebilecek en yüksek derecede ahlaki ihmalden suçlu olurlar: Ve hatta bunu hedeflemiyorsalar, çeşitli çağlarda, hırsları ve gözü doymazlıklarıyla, insan

[9] Yani "sömürge halkı." **[ÖO]**

kitlelerinin kaderleriyle oynayan bencil gaspçılardan işledikleri suçlar açısından bir farkları kalmaz.

Geri kalmış toplumların daha gelişmiş toplumlara doğrudan tâbiyeti veya onların tam siyasi hakimiyeti altında olması halihazırda yaygın bir durum olup gittikçe de evrensel bir hal almaya başlamıştır. Bu nedenle, içinde yaşadığımız çağda, bu yönetimin tâbi halklar üzerinde kötü değil iyi bir etki yapması ve onlara ulaşılabilir en iyi yönetimi ve gelecekteki sürekli gelişimleri için en elverişli koşulları sağlaması için nasıl düzenlemesi gerektiği sorunundan daha önemli çok az sorun vardır. Fakat yönetimi bu amaca uygun hale getirme biçimi, kendilerini yönetebilecek bir halkta iyi yönetim koşullarının ne olduğu kadar asla iyi anlaşılmamıştır. Hatta bunun hiç anlaşılmadığını söyleyebiliriz.[10]

Bu şey, yüzeysel gözlemcilere gayet kolay görünmektedir. Hindistan, örneğin, kendini yönetmeye yetkin değilse, onlara göre, gereken tek şey, onu yönetecek bir bakanın olması ve bu bakanın, tüm diğer İngiliz bakanlar gibi, İngiliz Parlamentosu'na karşı sorumlu olmasıdır. Maalesef bu, sömürge yönetmeye çalışmanın en basit yöntemi olmasına rağmen, neredeyse en kötüsüdür; ve savunucularında iyi bir yönetimin koşullarının anlaşılmasına dair tam bir noksanlık olduğuna işaret etmektedir. Bir ülkeyi o ülkenin halkına karşı sorumluluk altında yönetmek ile bir ülkeyi bir başka ülkenin halkına karşı sorumluluk altında yönetmek, çok farklı iki şeydir. Birincisinin faziletini sağlayan şey, özgürlüğün despotizme tercih edilmesidir; ancak, ikincisi des-

[10] Mill'in özellikle bu noktadan sonra sömürgelerin yönetimine dair ifade ettiği görüşler, o henüz hayattayken dahi Parlamento düzeyinde dikkat çekmiştir. Daha sonra İngiliz "manda" (*mandate*) fikir ve uygulamasına zemin hazırlayan *trusteeship* (vesayet) düşüncesini bu satırlarda bulmak mümkündür. **[ÖO]**

potizmdir. Bu durumda, tek tercih despotizmler arasındadır: Ve yirmi milyonun despotizminin bir veya birkaçının despotizminden mutlaka daha iyi olduğu kesin değildir. Ancak, tebaalarıyla ilgili hiçbir şey duymayan, görmeyen, bilmeyenlerin despotluğunun, bu imkânlara sahip olanlarınkinden daha kötü olacağı oldukça kesindir. Bir otoritenin doğrudan tayin ettiği görevlilerin daha iyi yönetmesinin sebebinin, ilgili yörede hazır bulunmayan ve çok daha acil binlerce işle ilgilenmek zorunda olan bir efendi[11] adına yönetmesi olduğu genellikle gözlerden kaçmaktadır. Efendi, onları ağır ceza yaptırımlarıyla desteklenen sıkı bir sorumluluk altında tutmaya çalışabilir; ancak bu cezaların genellikle doğru işleyip işlemeyeceği çok tartışılır.

Bir ülke yabancılar tarafından, yönetenler ile yönetilenler arasında alışkanlık ve fikirlerde aşırı bir farklılık olmadığı zamanlarda bile, daima büyük zorluklarla karşılaşılarak ve çok kusurlu bir şekilde yönetilebilir. Yabancılar halkla aynı hisleri paylaşmaz. Bir şeyin kendi zihinlerinde göründüğü şekle veya hislerini etkileme biçimine dayanarak, tâbi nüfusun hislerini nasıl etkileyeceğini ya da onlara nasıl görüneceğini kestiremezler. Ortalama bir pratik yeteneğe sahip ülke yerlisinin sanki içgüdüyle bilircesine bildiği şeyi, onlar çalışma ve tecrübeyle yavaşça, ve sonuçta yetersizce, öğrenmek zorundadırlar. Yasa çıkarmalarını gerektiren tüm yasa, gelenek ve sosyal ilişkilere, çocukluktan beri aşina olmak yerine yabancıdırlar. Ayrıntılı bilginin çoğu için, yerlilerin verdiği bilgilere dayanmak zorunda kalırlar ve kime güveneceklerini bilmek onlar için zordur. Halkın arasında kendilerinden korkulmakta, şüphe duyulmakta ve muhtemelen de sevilmemektedirler; menfaate

[11] Yani "ilgili otoritenin başındaki şahıs veya kurum." [ÖO]

dair amaçlar dışında halk tarafından nadiren aranırlar; ve halkın içinden hizmetkar bir ruhla itaatkarlık gösterenlerin güvenilir olduğunu düşünmeye eğilimlidirler. Onların arz ettiği tehlike, yerlileri hor görmek; yerlilerin sorunu ise, yabancılar tarafından yapılan hiçbir şeyin onların iyiliğini amaçlayabileceğine inanmamaktır. Bunlar, yabancı oldukları bir ülkeyi dürüst bir şekilde iyi yönetmeye çalışan tüm yöneticilerin mücadele etmek zorunda oldukları güçlüklerin sadece bir parçasıdır. Bu zorlukların belli bir derece üstesinden gelmek, her zaman, çok çaba isteyen bir iş olacaktır. İdarenin başındakilerde çok üst düzey bir kapasite ve astlar arasında ise yüksek bir ortalama gerektirecektir. Ve böyle bir yönetimin en iyi örgütlenmesi, bu çabayı en iyi şekilde temin etmek, kapasiteleri geliştirmek ve en yüksek kapasiteli olanları en büyük sorumluluk gerektiren görevlere getirmek olacaktır. Bu çabayı hiçbir şekilde tecrübe etmeyen, hiçbir kapasiteyi edinmeyen ve genellikle her ikisinin de belli bir derece gerekli olduğunun farkında olmayan bir otoriteye karşı sorumluluk altında olmak, bu amaçları gerçekleştirmek için pek etkili bir yol sayılamaz.[12]

Bir halkın kendi kendini yönetiminin bir anlamı ve gerçekliği vardır; ancak, bir halkın bir başka halk tarafından yönetimi gibi bir şey ne vardır ne de var olabilir. Bir halk bir başkasını kendi kullanımı için bir üretim çiftliği veya sahası, servet yapılacak bir yer, kendi sakinlerinin menfaatine işletilecek bir insan-sığır çiftliği olarak tutabilir. Ancak, yönetimin doğru işi yönetilenlerin

---

[12] Bu cümlenin, Mill'in az yukarıda bahsettiği, iki ihtimalden ikincisine denk düştüğünü hatırlamakta fayda var: "Bir ülkeyi o ülkenin halkına karşı sorumluluk altında yönetmek ile bir ülkeyi bir başka ülkenin halkına karşı sorumluluk altında yönetmek, çok farklı iki şeydir." [ÖO]

menfaatini gözetmek ise, bir halkın doğrudan yönetimle[13] ilgilenmesi imkânsızdır. Yapabilecekleri en fazla, bu işle ilgilenmek üzere en iyi adamlarını görevlendirmek olabilir. Bu görevliler için kendi ülkelerinin kanaati ne görevlerinin icrasında bir rehber işlevi ne de görevlerinin denetiminde yetkin bir müfettiş işlevi görebilir. İngilizlerin kendi meseleleri hakkında Hinduların işlerini bildiklerinden ve umursadıklarından daha fazla bilgi sahibi olmadıklarını farz edin ve kendilerini nasıl yöneteceklerini düşünün. Bu karşılaştırma bile, durum hakkında yeterli bir fikir vermez: Zira, siyasete bu şekilde tamamen kayıtsız olan bir halk[14] muhtemelen sadece kabullenici olacak ve yönetimi kendi haline bırakacaktır. Hindistan örneğinde ise, İngilizler gibi siyasi açıdan aktif ve, alışıldık bir kabullenişin ortasında, arada bir müdahale, ve neredeyse daima yanlış yerde, eden bir halk söz konusudur. Hinduların refahını veya sefaletini –gelişimini veya gerileyişini– belirleyen gerçek nedenler, onların[15] akıllarının eremeyeceği kadar çok uzaktadır. Bu nedenlerin varlığından şüphelenmek için gerekli olan bilgiye sahip olmadıkları gibi işleyişini değerlendirmek için gerekli bilgiye çok daha az oranda sahiptirler. Ülkenin[16] en temel menfaatleri, onaylarını almadan iyi idare edilebilir; veya dikkatlerini çekmeden, neredeyse ölçüsüz derecede, kötü yönetilebilir.

İngilizleri delegelerinin[17] işlerine müdahale etmeye ve onları kontrol etmeye sevk eden amaçlar genellikle iki çeşittir. Biri, İngiliz fikirlerini yerlilere zorla kabul ettirmek; örneğin, din yayma faaliyetleriyle veya kasıtlı ya

---

[13] Yani "sömürge yönetimi." **[ÖO]**
[14] Yani "Hindular gibi bir halk." **[ÖO]**
[15] Yani "İngilizlerin." **[ÖO]**
[16] Yani "Hindistan'ın." **[ÖO]**
[17] Yani "sömürge yöneticilerinin." **[ÖO]**

da istemeden halkın dinî duygularını rencide eden eylemlerle. Hakim ülkede kanaatlerin bu yanlış istikametinin öğretici bir örneği, bugün İngiltere'de oldukça yaygın olan, öğrencilerin veya ebeveynlerinin tercihi üzerine, Kutsal Kitap'ın Devlet okullarında öğretilmesi talebidir. Bu örnek özellikle çarpıcıdır, zira niyet edilen adalet ve hakkaniyet ve gerçekten ikna olmuş kişilerden beklenebilecek ölçüde bir tarafsızlıktan başka bir şey değildir.

Avrupalı bakış açısına göre, bu durum –din özgürlüğü icabı– hakkaniyete gayet uygun olup, itiraz edilebilecek bir konu değildir. Asyalı nazarında ise durum çok farklıdır. Hiçbir Asyalı halk, bir yönetimin herhangi bir gaye gütmeden maaşlı görevlilerini ve resmi teşkilatını harekete geçirdiğine inanmaz; ve bir gaye güdülüyorsa, hiçbir Asyalı, bir yönetimin –zayıf ve zavallı değilse– bunu yarım bırakacağına da inanmaz. Eğer Devlet okulları ve okul müdürleri Hıristiyanlık dersi verecek olursa, bunun yalnızca kendi talebi olan kişilere öğretileceğine yönelik ne kadar söz verilirse verilsin, gösterilecek hiçbir kanıt ebeveynleri, uygun olmayan yollarla çocuklarının Hıristiyan yapılmaya veya, her halükarda, Hinduizmi terk etmelerine çalışılmadığına ikna etmeye yetmeyecektir. Sonunda aksine ikna edilebilecek olsalardı, bu, ancak okulların kimseyi Hıristiyan yapmakta başarılı olmaması sayesinde mümkün olurdu. Hıristiyanlık öğretimi, amacını gerçekleştirme yönünde en ufak bir etkisi olsa, sadece devlet eğitiminin faydasını ve varlığını değil, belki de, yönetimin kendisinin güvenliğini tehlikeye atacaktır. Bir İngiliz Protestan, din propagandası yapılmayacağı güvencesine inanıp çocuklarını Roma Katolik seminerine yerleştirmeye kolaylıkla ikna edilemez. İrlandalı Katolikler, çocuklarının Protestan yapılabileceği okullara göndermez. Ve biz, Hindu-

izm ayrıcalığının sadece fiziksel bir fiille kaybedilebileceğine inanan Hinduların, çocuklarını Hıristiyan olma tehlikesine maruz bırakmalarını bekliyoruz!

Bu, hakim ülkenin kanaatlerinin, vekil atanmış valilerin işlerine fayda sağlamaktan çok zarar verme eğiliminde olduğu biçimlerden biridir. Diğer açılardan müdahalenin, çoğunlukla, ısrarlı bir şekilde talep edildiği durumlarda –yani İngiliz yerleşimcilerin kimi menfaatleri adına– yapılması muhtemeldir. İngiliz yerleşimcilerin evde[18] dostları, vasıtaları ve kamuya erişim imkânları var: Kendi ülke yurttaşlarıyla ortak bir dile ve ortak fikirlere sahip. Bir İngiliz tarafından yapılan herhangi bir şikayet, bilinçli olarak haksız bir tercih görmese de, daha sempatik bir şekilde duyulmaktadır. Şimdi, tüm tecrübenin tanıklık edeceği bir gerçek varsa, bu, bir ülke bir başka ülkeyi tâbi konumda tuttuğunda, hakim halktan zapturapt altına alınmaya en çok ihtiyacı olanların, içlerinden yabancı ülkeye servet kazanmak için başvuran bireyler olduğudur. Onlar her zaman yönetimin başlıca zorluklarından birisidir. Prestij ile donanmış ve fetheden ulusun küstah zorbalığı ile dolu bu kişiler, sorumluluk duygusu olmaksızın mutlak gücün esin kaynağı olduğu hislere sahiptirler. Hindistan'daki gibi bir halk arasında, zayıfların güçlü karşısında etkili bir şekilde korunması için kamu görevlilerinin azami gayretleri yeterli değildir; ve tüm güçlüler arasında, Avrupalı yerleşimciler en güçlü olanlardır.

Durumun moral bozucu etkisinin kişinin şahsi karakteriyle fevkalade bir derecede düzeltilmiş olmadığı yerlerde, yerleşmeciler ülke insanlarının ayaklarının altında bir pislikten ibaret olduğunu düşünür: Yerlilerin haklarının onların en küçük hak taleplerinin önünde

[18] Yani "İngiltere'de." **[ÖO]**

durmasını korkunç bulurlar. Kendi ticari amaçları için yararlı gördükleri herhangi bir güç eylemine karşı ülke sakinlerini korumaya yönelik en basit bir önlemi lanetler ve kendilerini samimi olarak mağdur olmuş sayarlar. Onlarınki gibi bir durumda bu hissiyat öyle doğaldır ki şimdiye kadar olduğu gibi yönetici otoritelerden olumsuz teşvik görse bile, bu ruhun, az ya da çok, durmadan patlak vermemesi imkânsızdır. Kendisi bundan muaf olan Yönetim, bağımsız yerleşimcilere kıyasla, üzerlerinde çok daha fazla kontrole sahip olduğu sivil ve askerî görevliler arasındaki genç ve toylarda bile bu ruhu zapt etmekte hiçbir zaman yeterli değildir. Hindistan'daki İngilizlerde olduğu gibi, güvenilir tanıklığa göre, Cezayir'deki Fransızlarda ve Meksika'dan fethedilen topraklardaki Amerikalılarda da durum aynıdır. Çin'deki Avrupalılar ve şu an Japonya'da bile durumun farksız olduğu görülüyor. Geçmişte Güney Amerika'daki İspanyollarda durumun nasıl olduğunu hatırlatmaya gerek yok.

Tüm bu durumlarda, bu ferdi maceraperestlerin tâbi olduğu yönetim onlardan daha iyidir ve yerlileri onlara karşı korumak için elinden gelen çabayı gösterir. İspanyol yönetimi bile, Sayın Helps'in öğretici tarihinin[19] her okurunun bildiği gibi, etkisiz olmasına rağmen, samimiyet ve ciddiyetle bunu yapmıştır. İspanyol Yönetimi doğrudan İspanyol kamuoyuna sorumlu olsaydı, bu teşebbüste bulunabilir miydi diye sorabiliriz: Zira, İspanyollar, şüphesiz, Paganlardan ziyade Hıristiyan dostları ve akrabalarının yanında yer alırdı. Evde kamunun kulağı yerlilere değil yerleşimcilere açıktır; beyanları hakikat olarak kabul görecek onlardır, zira ilgi-

[19] Sir Arthur Helps (1813-75), *The Spanish Conquest in America and its relation to the history of slavery and to the government of colonies.* 4 Cilt (Londra, 1855-61). **[MP & FR]**

siz ve dikkatsiz kamu zihnine ısrarla baskı yapma araçlarına ve saiklerine sahip olanlar sadece onlardır. İngilizlerin, herhangi bir halktan daha fazla, şüpheci bir eleştiricilikle ülkesinin yabancılara karşı davranışlarını mercek altına alma alışkanlığı, genellikle, kamu yetkililerinin işlemleri için saklı tutulur. Bir yönetimle bir birey arasındaki tüm sorunlarda, her İngilizin zihnindeki karine, yönetimin haksız olduğu yönündedir. Yerleşimci İngilizler, İngiliz siyasi hareketinin vurucu gücünü, yerli halkı onların tecavüzlerine karşı korumak için inşa edilmiş bir tahkimata yönelttiğinde, daha iyi bir muameleye dair hakiki ama zayıf hevesleri olan hükümet, Parlamento'daki menfaatleri açısından tartışmalı pozisyonu savunmaktansa terk etmeyi genellikle daha güvenli ve, her halükarda, daha az zahmetli bulur.

İşin daha kötüsü, tâbi olan toplum ya da ırk için adalet ve insaniyet adına kamusal zihniyete seslenildiğinde (hakkını vermek gerekirse İngiliz zihniyeti bu hassasiyetlere son derece açıktır) aynı şekilde hedefini tutturamama ihtimali vardır. Zira tâbi olan toplumda da zalimler ve ezilenler –güçlü kişiler veya sınıflar ve onların önünde secde etmiş köleler– vardır; ve İngiliz kamuoyuna erişim imkânına sahip olanlar, ikinci değil, ilk gruptur. Suiistimal ettiği gücünden mahrum bırakılmış ve cezalandırılmak yerine şimdiye kadar olduğu gibi büyük bir servet ve görkemle desteklenen bir tiran veya şehvet düşkünüdür; Devletin kendi topraklarından kira hakkından vazgeçmesini talep eden ya da kitleleri onların haracından kurtarmak için yapılan herhangi bir girişimi haksızlık diye içerleyen imtiyazlı toprak sahiplerinden oluşan bir kümedir. Bunlar, İngiliz Parlamentosu ve basınında menfaat amaçlı veya duygusal savunmalar elde etmekte zorlanmazlar. Sessiz milyonlar hiçbirini elde etmezler.

Önceki gözlemler, bir ilkenin işleyişini örneklendirir (öyle görünüyor ki pek kimse bunun farkında değil; yoksa, bariz olduğu söylenebilirdi): Yönetenlere karşı sorumluluk iyi bir yönetim için tüm güvencelerin en büyüğüdür; ancak, başkasına karşı sorumluluğun böyle bir eğilimi olmadığı gibi, iyilik kadar kötülük üretmesi muhtemeldir. Hindistan'ın İngiliz yöneticilerinin İngiliz ulusuna karşı sorumluluğu esasen yararlıdır, çünkü yönetimin herhangi bir icraatı söz konusu olduğunda, aleniyet ve tartışmayı güvence altına alır. Bunun yararı, genel halkın sözü edilen noktayı anlamasını gerektirmez; içlerinde anlayan bireylerin bulunması yeterlidir. Zira, salt ahlaki sorumluluk tüm bir halka karşı değil, aralarında yargıya varan her bir kişiye karşı sorumluluktur. Fikirler sayılabileceği gibi tartılabilir de;[20] konuya hakim bir kişinin tasvip veya tenkiti konu hakkında hiçbir şey bilmeyen binlerce kişiye kıyasla ağır basabilir.

Kuşkusuz, birincil yöneticilerden[21] savunma talep edilebilmesi ve böylelikle jürideki bir iki kişinin kayda değer bir kanaate varması (geri kalanın varacağı kanaat hiç olmamasına kıyasla muhtemelen kat be kat kötü olacaksa da) onların üzerinde faydalı bir kısıtlama işlevi görür. Pek bir anlamı olmasa da, İngiliz Parlamentosu ve halkı tarafından Hindistan yönetimi[22] üzerinde yapılan denetimden Hindistan'a sağlanan fayda miktarı budur.

İngiliz halkı, Hindistan gibi bir ülkeyi doğrudan yönetmeye kalkarak değil, ona iyi yöneticiler vererek bu ülkeye karşı yükümlülüğünü yerine getirebilir. Hint değil İngiliz siyasetini düşünen ve bu denli karmaşık bir

---

[20] Samuel T. Coleridge'in *On the Constitution of the Church and State* (1839) adlı eserine bir gönderme; bkz. Bölüm VII, not 10. **[MP & FR]**

[21] Yani "sömürge yöneticilerinden." **[ÖO]**

[22] Yani "Hindistan'daki İngiliz sömürge yönetimi." **[ÖO]**

konuya karşı akıllıca bir ilgi sahibi olacak kadar görev başında yeterince uzun nadiren kalan bir İngiliz kabine bakanından daha kötü bir yönetici de veremezler: Parlamento'da organize edilen iki veya üç akıcı konuşmacıdan oluşan yapmacık bir kamuoyu bakanın üzerinde gerçekmiş gibi bir algı uyandırırken; o kendi dürüst kanaatini oluşturmasını sağlayabilecek eğitim ve deneyimden mahrumdur. Farklı bir halkın yaşadığı uzak bir sömürgeyi kendi hükümetinin bir kolu aracılığıyla yönetmeye çalışan özgür bir ülke neredeyse kaçınılmaz olarak başarısız olacaktır. Herhangi makul bir başarı şansına sahip olacak tek yöntem, değişken Devlet İdaresine[23] yalnızca denetim ve eleştirel söz hakkı tanıyarak, yetkilerin devredileceği, nispeten daimi karakter taşıyan, bir organ (*delegated body*) tarafından idare etmektir. Böyle bir kurum Hindistan'da daha önce var olmuştu; ve Hindistan ve İngiltere'nin bu ara konumdaki (*intermediate*) yönetim vasıtasını ortadan kaldıran kısa vadeli politikalar[24] yüzünden ciddi bir ceza ödemesinden korkarım.

Bu şekilde yetkilendirilmiş bir organın iyi yönetimin tüm gerekliliklerine sahip olamayacağını söylemeye gerek yok. Her şeyden önce, yönetilenlerle tam ve sürekli bir menfaat aynılığı söz konusu değildir –ki yönetilecek halkın bir dereceye kadar kendi işlerine bakacak nitelikte olduğu durumlarda dahi bunu elde etmek zordur. Gerçek anlamda iyi yönetim bu örnekteki koşullarla uyumlu değildir. Bu durumda geriye sadece kusurlu

---

[23] *Değişken devlet idaresi*: "yürütme" veya "hükümet." **[ÖO]**

[24] 1857'deki Hint İsyanı (*Indian Mutiny*) ve bir sonraki yıl çıkarılan Hint Yönetimi Yasası'nın (*Government of India Act 1858*) ardından, İngiliz Kraliyeti, Hindistan'ı doğrudan yönetmeye başlamış ve Doğu Hindistan Şirketi, nihayet, 1874'te lağvedilmiştir. Ayrıca bkz. Bölüm XIV, not 3 ve 5. **[MP & FR]**

seçenekler arasında bir tercih yapmak kalıyor. Problem, yönetim organını, konumunun zorlukları çerçevesinde, iyi bir yönetimde mümkün olduğunca fazla ve kötü bir yönetimde mümkün olduğunca az menfaati olacak şekilde kurmaktır. Şimdi, bu koşullar en iyi ara konumda olan bir organda (*intermediate body*) bulunabilir. Yetkilendirilmiş bir idare doğrudan idareye kıyasla her zaman şu avantaja sahiptir: Ne olursa olsun, yönetilenler dışında kimseye karşı yerine getirilecek bir yükümlülüğü yoktur. Onların menfaati dışında gözetecek başka menfaat yoktur. Kötü idareden menfaat elde etme gücü fevkalade bir oranda düşürülebilir –ki bu Doğu Hindistan Şirketi'nin son tüzüğünde[25] düşürülmüştü– ve başkasının bireysel veya sınıfsal menfaatlerinden tamamen arındırılarak bu şekilde korunabilir. Bu sayede, anavatan hükümeti[26] ve Parlamento, son kertede kendilerinde saklı olan yetkiyi kullanırken bu gibi tarafgir etkilerin altına girecek olursa, ara organ, imparatorluk mahkemesi huzurunda mutlaka sömürgenin avukatı ve savunucusu rolü üstlenecektir. Ara organ, dahası, normal koşullar altında, büyük oranda ülkelerinin bu kesimindeki meseleler hakkında profesyonel bilgi sahibi olan, yerinde eğitim almış ve bu yerin idaresini hayatlarının ana meşgalesi haline getirmiş kişilerden oluşur. Bu vasıflara sahip ve anavatan siyasetinin değişkenliklerinden dolayı görevlerini kaybetme riski olmayan bu kişiler, karakter ve düşüncelerini kendilerine emanet edilen görevleriyle özdeşleştirir; idarelerinin başarısı ve idare ettikleri ülkenin refahı için –temsili bir anayasa altındaki

---

[25] Şirketin Kraliyet beratının (*charter*) uzatılması vesilesiyle, 1833'te çıkarılan *Government of India Act 1833* adlı yasaya ve yeni berata gönderme. Bu tarihten sonra, şirket ticari faaliyetlerini sonlandırmış ve tamamen idari bir rol üstlenmiştir. **[ÖO]**

[26] Yani "İngiliz hükümeti." **[ÖO]**

bir Kabine üyesinin hizmet ettiği ülke dışındaki herhangi bir ülkenin iyi yönetimine dair sahip olabileceğinden– çok daha kalıcı bir menfaat sahibi olurlar.

Yerinden idareyi yürütenlerin seçimi bu organa devredildiğinde, atamalar parti ve Parlamento kaynaklı kayırmacılık girdabının dışında tutulmuş ve atama hakkının (*patronage*) istismarına yol açan saiklerden kurtulmuş olur: Yandaşların ödüllendirilmesi veya muhalif olabilecek kişilerin satın alınması. Bu saikler her zaman en yetkin kişiyi atamayı vicdani bir görev bilmiş devlet adamlarına kıyasla ortalama dürüstlükte olanlarda daha güçlüdür. Bu sınıftaki atamaları mümkün olduğunca emniyete almak, devletin diğer tüm görevlerinin başına gelebileceklerden daha büyük önem taşır; zira, diğer her bakanlıkta, görevli ehliyetli değilse, toplumun genel kanaati onu ne yapması gerektiğine dair belli bir dereceye kadar yönlendirir. Ancak, halkın kontrolü kendi eline almak için yetkin olmadığı sömürge idarecilerinin konumunda, yönetimin karakteri, tamamen, münferit görevlilerin ahlaki ve entelektüel vasıflarına bağlıdır.

Hindistan gibi bir ülkede her şeyin, yönetim görevlilerinin kişisel niteliklerine ve kapasitelerine bağlı olduğunu ne kadar tekrarlasak azdır. Bu hakikat, Hint idaresinin temel ilkesidir. Bugün İngiltere'de büyük bir suç olan uygulama, emanet görevlere atamaların işe geldiği gibi yapılması, Hindistan'da cezadan muaf bir şekilde tatbik edilebileceği düşünülmeye başladığı gün oradaki imparatorluğumuzun çöküşünün ve düşüşünün başlangıcı olacaktır. En iyi adayı tercih etmeye yönelik samimi bir niyet olsa bile, uygun kişileri bulmak için şansa bel bağlamak yeterli olmayacaktır. Onları yetiştirmeyi hedefleyen düzenli bir sisteme ihtiyaç vardır. Şimdiye kadar böyle olmuştu; ve böyle olduğu için Hindistan'daki yönetimimiz devam etmiş ve çok hızlı olmasa

da sürekli bir refah ve iyi idare sağlamıştır. Ancak, bugün, bu sisteme karşı o denli öfke gösteriliyor ve yıkılması için o denli can atılıyor ki sanki yönetim görevlilerini işleri için eğitmek tamamen mantıksız ve savunulamaz bir şeymiş, cehalet ve tecrübesizlik haklarına haksız bir müdahaleymiş gibi.

Birinci sınıf Hint bürolarına buradaki bağlantılarını yerleştirmek isteyenler ile halihazırda Hindistan'da olup çivit fabrikasından veya avukatlık bürosundan terfiyle adalet idaresinde görev almaya veya milyonlarca insandan devlet adına vergi tahsil etmeye talip insanlar arasında zımni bir komplo olduğundan söz edebiliriz. Kıyasıya tenkit edilen Kamu Memuriyeti (*civil service*) "tekeli," yargı makamlarının baronun tekelinde olmasına benzemektedir; ve bunun kaldırılması, Westminster Hall'daki[27] sıraları, arkadaşları onun arada bir Blackstone'a[28] göz attığını tasdik eden ilk gelene açmak gibi olacaktır. Bir gün, alt kademelerden geçerek işlerini öğrenmemiş insanları kendilerini yüksek görevlere yerleştirmeleri için bu ülkeden gönderme ya da dışarı çıkmalarını teşvik etme politikası benimsenecek olsaydı, en önemli makamlar –ülke veya iş ile profesyonel bir his ile bağlı olmayan, ön bilgiye sahip olup olmadığına bakılmayan ve yalnızca hızlıca para kazanıp eve dönmeye hevesli– İskoç kuzenlere ve maceracılara düşerdi.

Ülkenin güvenliği, onu idare edenlerin oraya yalnızca merdivenin en alt basamağından başlayacak genç adaylar olarak gönderilmelerine ve uygun bir sürenin ardından nitelikli olup olmadıklarına bakılarak yükselip yükselmemelerine bağlıdır. Doğu Hindistan Şirketi sistemi-

---

[27] Yani "İngiliz Parlamento'su." **[ÖO]**

[28] *Sir William Blackstone* (1723-80): İngiliz hukukçu, siyasetçi ve *Commentaries on the Laws of England*, 4 cilt (Oxford, 1765-69) eserinin yazarı. **[MP & FR]**

nin kusuru, en önemli görevler için en iyi adamların dikkatli bir şekilde aranmış olmasına rağmen, bir görevli hizmette kalmaya devam ettiği sürece terfinin, gecikebilse de, önünde sonunda en az ehliyetli olana da en fazla olana da bir şekilde gelmesiydi. Hatırlanmalı ki bu gibi bir görevli kadrosunda düşük vasıflı olanlar bile, görevleri için yetiştirilmiş ve görevlerini üstlerinin gözetimi ve otoritesi altında, en azından herhangi bir leke olmaksızın, uzun yıllar yerine getirmiş insanlardan oluşmaktaydı.

Ancak, bu, sorunu hafiflettiyse de hâlâ önemli miktarda mevcuttu. Asla bir asistan görevinden daha fazlası için yetkin olmayan bir adam, hayatı boyunca asistan kalmalı ve onun astları onun üzerinde terfi edilmelidir. Bu istisna dışında eski Hint atama sisteminde herhangi bir gerçek kusurun farkında değilim. Elverişli olduğu diğer en büyük gelişmeyi zaten elde etmiş bulunmaktadır: İlk adayların rekabetçi sınavla belirlenmesi.[29] Çalışma azmi ve kapasitesi daha üst düzeyde olan kişilerin işe alınmasını sağlamasının yanı sıra, bu sistemi cazip kılan bir başka avantaj, tesadüfen olmadıkça, görevlere talip adaylar ile onların seçiminde söz hakkı olanlar arasında kişisel bağların olmamasıdır.

Özel olarak Hindistan'a dair bilgi ve tecrübe gerektiren görevlere yalnızca bu şekilde seçilen ve eğitilen kamu görevlilerinin hak kazanması kesinlikle haksız bir uygulama değildir. Yüksek görevlere alt kademelerden geçmeden gelmenin kapısı bir kez açıldığında, ara sıra kullanım için bile olsa, nüfuzlu kişiler sürekli olarak bu kapıyı öylesine çalacaktır ki bir daha kapalı tutulması imkânsız hale gelecektir. Tek istisna en yüksek makam

---

[29] Kamu memuriyet sisteminde rekabetçi sınav uygulaması için bkz. Bölüm XIV, not 10, 13 ve 14. **[ÖO]**

olmalıdır. İngiliz Hindistan Genel Valisi (*Viceroy*),[30] yönetime dair genel kapasitesi nedeniyle tüm İngilizlerden seçilmiş bir kişi olmalıdır. Eğer buna sahipse, yerel meselelerde kendisinin elde etme fırsatı bulamadığı özel bilgi ve muhakeme yetisini başkalarında ayırt edebilecek ve kendi işi için kullanabilecektir.

Genel Valinin (istisnalar hariç) kamu memuriyet hizmetinin bir üyesi olmamasının iyi gerekçeleri vardır. Bütün kamu hizmet birimleri, az çok, sınıf önyargılarına sahiptir ki en üst yönetici bu ön yargılardan muaf olmalıdır. Ayrıca, ne kadar yetenekli ve deneyimli olsalar da, tüm ömrünü Asya'da geçirmiş insanların genel devlet adamlığına dair en gelişmiş Avrupa fikirlerine sahip olması muhtemel değildir. En üst yönetici olarak Genel Vali'nin bu fikirleri yanında getirmeli ve Hindistan'daki deneyiminden elde edeceği sonuçlarla harmanlamalıdır. Yine, farklı bir sınıftan[31] olması nedeniyle ve özellikle farklı bir makam[32] tarafından seçilmesi durumunda, görev atamalarını çarpıtacak kişisel tarafgirlikleri nadiren olacaktır. Atama hakkının (*patronage*) dürüst kullanımına yönelik bu büyük güvence, Kraliyet ve Doğu Hindistan Şirketi'nin karma yönetimi altında nadir bulunacak bir mükemmellik içinde var oldu.

En üst noktada görevleri dağıtanlar –Genel Vali ve Valiler[33]– resmî olmasa da fiili olarak Kraliyet tarafından (yani ara organ tarafından değil genel Yönetim tarafın-

---

[30] Normalde "Kral Naibi" anlamı taşıyan *Viceroy* ünvanı *Governor-General* (Genel Vali) ile aynı kişiyi temsil eder. 1833'ten itibaren kullanılmaya başlayan *Governor-General* ünvanının başına 1858'ten itibaren Kraliyet'in rolünü vurgulamak için *Viceroy* ünvanı eklenmiştir. "Genel Vali" için bkz. Bölüm XIV, not 3. [ÖO]

[31] Yani "soylu sınıftan." [ÖO]

[32] Yani Parlamento yerine "Kraliyet." [ÖO]

[33] "Genel Vali ve Valiler" için bkz. Bölüm XIV, not 3. [ÖO]

dan[34]) atanır. Ve Kraliyetin yüksek bir görevlisi yerel hizmette muhtemelen tek bir kişisel ya da siyasi bir bağlantıya sahip değildi: Diğer yandan yetkilendirilmiş organın (*delegated body*) çalışanlarından çoğu, bu ülkede hizmet etmiş olmaları nedeniyle, bu tür bağlantılara sahip olmuştur ve olmaları da muhtemel idi. Kamu memuriyet sisteminde görev yapanların, ciddi bir oranda, Genel Vali ve Valileri temin eden sınıftan alınmaya başlaması durumunda, sadece küçük yaşta bu görevleri aday olarak gönderilseler bile, bu tarafsızlık güvencesi büyük yara alacaktır. Bu durumda başlangıçtaki rekabetçi sınav[35] bile yetersiz bir güvence olacaktır. Böylelikle, sadece cehalet ve beceriksizlik dışarıda tutulmuş olacak; ailenin gençleri diğer insanlarla aynı miktarda eğitim ve yetenek ile yarışa girmeye zorlanacak; en aptal oğlan Kilise'ye girebileceği için Hint kamu hizmetine sokulmayacak; ancak, daha sonradan torpili önleyecek hiçbir şey olmayacaktır. Bundan böyle, Hint kamu hizmetinde çalışanların kısmetleri hiçbiri hakkında bilgi sahibi olmayan ve bir şey duymamış bir karar verici tarafından belirlenmeyecek; çalışanların bir kısmı şahsen ve daha da büyük bir kısmı siyasi olarak ona yakın kişilerden oluşacaktır. Bazı ailelerin ve genellikle de yüksek sınıfların ve etkili bağlantılara sahip ailelerin üyeleri, rakiplerinden daha hızlı yükselecek ve çoğunlukla da yetkin olmadıkları mevkilerde tutulacak veya başkalarının daha yetkin oldukları mevkilere yerleştirileceklerdir. Ordudaki terfiler üzerinde de aynı etkiler ortaya çıkacaktır: Ancak bu terfilerin tarafsız olduğuna inananlar –tabii bu gibi saflık mucizeleri varsa– Hindis-

---

[34] "Ara organ" (*intermediate body*): Doğu Hindistan Şirketi. "Genel Yönetim tarafından": Hükümetin önerisiyle Kraliyet tarafından. **[ÖO]**

[35] "Rekabetçi sınav" için bkz. Bölüm XIV, not 10. **[ÖO]**

tan'daki terfilerin tarafsız olabileceğini bekleyebilir. Bu sorun, korkarım, mevcut sistem altında alınabilecek genel önlemlerle çözülemez. Bu tür hiçbir önlem, bir zamanlar sözde çift başlı yönetimden (*double government*)[36] kendiliğinden doğan güvencenin derecesiyle kıyaslanabilecek bir güvenceye sahip olmayacaktır.

İngiliz yönetim sisteminin kendi ülkesinde büyük bir avantajı olarak görülen şey, Hindistan'daki talihsizliği olmuştur: Önceden planlanmış bir tasarımla değil müteakip çarelerle ve başlangıçta farklı bir amaç için yaratılmış mekanizmanın uyarlanması yoluyla kendiliğinden gelişmiş olması. İngiliz Hint Yönetiminin varlığının dayandığı ülke[37] onun ihtiyaçlarını doğuran ülke[38] olmadığından, bu yönetimin pratik faydaları o ülkenin[39] kamuoyunca idrak edilememiştir. Hint Yönetiminin makbul bulunması için teorik tavsiyelere ihtiyaç vardı. Ne yazık ki, yoksun olduğu görünen tam da bunlardı: Ve kuşkusuz sıradan yönetim teorileri, ona bunu sağlayamadı; zira, bu teoriler ilgili örnekten farklı şartlara sahip durumlar için tasarlanmıştı.

Ancak, insan etkinliğinin (*human agency*) diğer alanlarında olduğu gibi, yönetimde de, neredeyse tüm kalıcı

---

[36] *Çift başlı yönetim*: Eleştirmenlerin gözünden, 1833'ten 1858'e kadar, Doğu Hindistan Şirketi'nin Birleşik Krallık adına Hindistan'da yürüttüğü yönetim. Bu eleştirmenlerden biri, Avam Kamarası üyeliği ve çeşitli hükümet görevlerinde bulunmuş Robert Lowe'dur (1811-92). Mill, bu eleştirilere 1858 tarihli "Hindistan Meselesi'ne Anayasal bir Bakış" (*A Constitutional View of the India Question*) adlı kısa bir yazısında yanıt verir. Bu yazıda "çift başlı yönetim" diye eleştirilen düzenlemeyi "sorumluluk paylaşımı" (*divided responsibility*) olarak nitelendirir ve makalesini şu ifadeyle sonlandırır: "Tek adam yönetimi dışında her yönetim, çift başlı veya üç başlı veya dört başlıdır" (*CW*, Cilt 30, s. 178). **[ÖO]**

[37] Yani "İngiltere." **[ÖO]**

[38] Yani "Hindistan." **[ÖO]**

[39] Yani "İngiltere." **[ÖO]**

ilkeler ilk önce –doğanın genel kanunlarının bazı yeni veya önceden fark edilmemiş koşullar bileşimi altında hareket ettiği– belli bir durumun gözleminden akla gelmiştir.

Büyük Britanya ve aynı zamanda Birleşik Devletler kurumları, yönetim teorilerinin birçoğunu akla getirme ayrıcalığına sahip olmuştur. Bu teoriler, iyi ve kötü talih vasıtasıyla, bugün, birkaç kuşaktır, Avrupa uluslarındaki siyasal hayatı yeniden canlandırmaktadır. Doğu Hindistan Şirketi yönetiminin kaderi, yarı barbar bir sömürgenin uygar bir ülke tarafından yönetiminin hakiki teorisini akla getirmek ve bunu yaptıktan sonra ortadan kalkmak olmuştur. Eğer iki ya da üç kuşak sonrasında, Hindistan'daki hakimiyetimizden geri kalan tek meyve şu farazi sonuç olursa bu oldukça tuhaf bir talih olacaktır. Yani gelecek kuşaklar bizden şu şekilde söz edecek olurlarsa: Kendi hikmetimizle tasarlayabileceğimiz düzenlemelerden daha iyilerine tesadüfen rastladıktan sonra uyanık aklımızla yaptığımız ilk iş onları yok etmek oldu ve onlardan elde edilebilecek tüm iyi şeylerin, dayandıkları ilkelerin cahilliğinden, suya düşmesine ve yitip gitmesine izin verdik. *Di meliora*:[40] Ancak, İngiltere ve uygarlık açısından bu denli utanç verici bir akıbetin önüne geçilebilecekse, bu, sadece İngiliz veya Avrupa pratiğinin sağlayabileceğinden çok daha geniş siyasi tasavvurlarla; ve Hint tecrübesi ve Hint yönetiminin şartlarının – İngiliz siyasetçilerinin ya da İngiliz kamuoyundaki kanaat önderlerinin şimdiye kadar yeltendiğinden– çok daha kapsamlı incelenmesi yoluyla olmak zorundadır.

---

[40] "Maâzallah" (Allah göstermesin) anlamı taşıyan Latince bir ifade. **[ÖO]**

John Stuart Mill

Demokratik Yönetim Üzerine Düşünceler

John Stuart Mill (1806–1873): İngiliz filozof, ekonomist ve devlet adamı. 19. yüzyılın en önemli düşünürleri arasında yer alır. Toplumdan dine, mantıktan ekonomiye, edebiyattan felsefeye, çeşitli alanları kapsayan ve otuz cildi aşan toplu eserleriyle üretken bir yazardır. Toplumsal ve politik kurama, ekonomi-politiğe geniş çaplı katkıları olmuştur. Liberalizme kuramsal ve pratik bakımdan destek vermenin yanında Liberal Parti üyeliği de yapmıştır, ve kadınların oy kullanma hakkını parlamentoda savunan ilk parti üyesidir.

Özgüç Orhan: 1973 yılında Elazığ'da doğdu. 1984'te Mustafa Reşitpaşa İlkokulu'ndan, 1988'de Bornova Anadolu Lisesi'nin ortaokul kısmından, 1991'de Kuleli Askeri Lisesi'nden mezun oldu. 1991'de başladığı Kara Harp Okulu'ndan 1993'te ayrılıp aynı yıl girdiği Boğaziçi Üniversitesi'nin Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden 1998'de lisans derecesini aldı. British Council Chevening bursunu kazanarak gittiği Keele Üniversitesi'nde Çevre Siyaseti alanında 1999'da yüksek lisans derecesi aldı. 2000'de Maryland Üniversitesi'nde (College Park) siyaset felsefesi alanında başladığı doktorasını 2007'de tamamladı. Bir yıl Maryland Üniversitesi'nde kendi alanında dersler verdi. 2008-2016 arasında Fatih Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde çalıştı. 2016'da doçentliğini aldı. Şu anda siyaset bilimi alanında çeviriler yapmaktadır.

Demokratik Yönetim Üzerine Düşünceler

John Stuart Mill

"Demokrasi adı altında, çok farklı iki fikir, genellikle, birbirine karıştırılır. Saf demokrasi düşüncesi, tüm halkın, eşit derecede temsil edilen tüm halk tarafından yönetimidir. Oysa, yaygın olarak tasavvur edilen ve şimdiye kadar uygulanan haliyle, demokrasi, tek başına temsil edilen halkın salt çoğunluğunun, tüm halkı yönetimidir. İlki, bütün yurttaşların eşitliği ile eşanlamlıdır; ikincisi, onunla tuhaf biçimde karıştırılan, devlette neredeyse tek başına herhangi bir söz hakkına sahip sayısal çoğunluğun lehine bir imtiyaz yönetimidir." Günümüz dünyasını hâlâ meşgul eden başlıca siyasi sorunu –çoğunluğun tiranlığını veya çoğunlukçu demokrasiyi– 19. yüzyılın önde gelen filozoflarından John Stuart Mill, bu şekilde ifade etmiştir. Gerçek demokrasinin sadece yöneticilerin seçimle iş başına geldikleri bir süreç olarak tasavvur edilemeyeceğini savunan Mill'e göre, çoğunluğun iktidarı anayasal olarak sınırlandırılmalı ve azınlıkların siyasal iktidara anlamlı katılımı sağlanmalıdır.

Bunun yanında Mill, iyi yönetim şeklini, ölçütlerini, koşullarını ve kurumlarını açıklar. Doğru ve sahte demokrasiyi anlatır, ve hem yaşadığı devirden ve coğrafyadan hem de geçmişten örneklerle demokratik yönetimlerin ve organlarının nasıl olması gerektiğini tarif eder.

ISBN : 978-605-9460-14-9

pinhanyayincilik.com
/pinhanyayincilik
/pinhankitap